

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Cilt Volume 11 • Sayı Number 2 • Aralık December 2019

- **Somali State Conflict: Revisiting the Political Economy of the Somali Security State (1969-1991)**
Dr. Mohamed Osman Guudle | Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Hilmi Ozev
- **International Intervention in Libya since 2011 and Its Political Implications**
Dr. Khiry M. Omar | Sadeq A. I. Alshaikeid
- **Syrian Refugees Imbroglío: An Analysis of The Reception and Integration of Displaced Syrian Population in Turkey**
İsmail Sariteke
- **The United States Foreign Policy Towards Kurds**
İsmail Sari
- **From Consultation to Coexistence: A Methodological Approach for Improving Turkish-Arab Relations**
Kemal Argon
- **Kızıldeniz'e Odaklanan Güç Mücadelesi: Sebepler ve Aktörler**
Göktürk Tüysüzoğlu
- **Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Saldırgan Gerçekçilik: Ortadoğu'ya Silah Ticareti Örneği**
Filiz Çoban Oran | Nihan Özcan
- **Irak ve Şam İslam Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü**
Selim Kurt
- **Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek**
Ömer Fuad Kahraman

KİTAP İNCELEMELERİ / BOOK REVIEWS / مراجعة كتاب

«ليبيا التي رأيت، ليبيا التي أرى»، دروش فاطمة فضيلة

- **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası** | Hamza Haşıl

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ORTADOĞU ETÜTLERİ MIDDLE EASTERN STUDIES

Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Journal of Politics and International Relations

Aralık 2019, Cilt 11, Sayı 2 / December 2019, Volume 11, No 2
www.orsam.org.tr

Hakemli Dergi / Refereed Journal
Yılda iki kez yayımlanır / Published biannually

Sahibi / Owner: Prof. Dr. Ahmet Uysal

Editör / Editor - in - Chief: Haydar Oruç

Sayı Editörü / Issue Editor: Dr. Murad Duzcu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Coordinator: Dr. Gökhan Bozbaş

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Ahmet Uysal	İstanbul Üniversitesi	Mahir Nakip	Çankaya Üniversitesi
Akif Kireççi	Bilkent Üniversitesi	Mahmoud Hamad	Drake University/ Cairo University
Bahgat Korany	American University of Cairo	Mehmet Şahin	Polis Akademisi
Biröl Akgün	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Meliha Altunışık	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Cengiz Tomar	Marmara Üniversitesi	Mesut Özcan	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Emma Murphy	Durham University	Muhittin Ataman	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Fawaz Gerges	London School of Economics	Muhsin Kar	Nigde Ömer Halisdemir Üniversitesi
F. Gregory Gause	Vermont University	Peter Mandaville	George Mason University
Gökhan Bozbaş	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Raymond Hinnebusch	St. Andrews University
Gökтуğ Sönmez	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Recep Yorulmaz	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Katerina Dalacoura	London School of Economics	Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi
Kemal İnat	Sakarya Üniversitesi	Tim Jacoby	Manchester University
		Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Ortadoğu Etütleri şu indeksler tarafından taranmaktadır / indexed by;

Applied Social Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, Index Copernicus, International Bibliography of the Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA),

Makale Önerileri İçin / Submitting Your Articles: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ortetut>

Yayın İdare Merkezi / Head Office

ORSAM Ortadoğu Araştırmaları Merkezi - Center for Middle Eastern Studies Mustafa Kemal Mahallesi 2128. Sok. No:3 Çankaya / Ankara
Türkiye / Turkey | ortadoguetutleri@orsam.org.tr | T: +90 312 430 26 09 F: +90 312 430 39 48

Uluslararası Süreli Yayın / Ortadoğu Etütleri'ndeki makalelerde yer alan fikirler yalnızca yazarlarını bağlamaktadır.

The views expressed in Ortadoğu Etütleri (Middle Eastern Studies) bind exclusively their authors.

Çizgi Kitabevi Yayınları

KONYA | Sahibiata Mah. M. Muzaffer Cad. Helvacıoğlu Apt. No:41/1 Meram

ANKARA | Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi No: 6/31 Yeni Mahalle

İSTANBUL | Alemdar Mah. Çatalçeşme Sk. No: 42/2 Cağaloğlu

Tel. (0332) 353 62 65-66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

Basım Tarihi / Printed: Aralık / December 2019 - Topaloğlu Matbaa Sertifika No: 44504

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER/ARTICLES/مقالات

Somali State Conflict: Revisiting the Political Economy of the Somali Security State (1969-1991) ... 206

Mohamed Osman Guudle

Muharrem Hilmi Ozev

International Intervention in Libya since 2011 and Its Political Implications 234

Khiry M. Omar | Sadeq A. I. Alshaikheid

**Syrian Refugees Imbroglio: An Analysis of The Reception and
Integration of Displaced Syrian Population in Turkey.....262**

İsmail Sarsteke

The United States Foreign Policy Towards Kurds 278

İsmail Sarı

From Consultation to Coexistence: A Methodological Approach for Improving Turkish-Arab Relations.. 300

Kemal Argon

Kızıldeniz'e Odaklanan Güç Mücadelesi: Sebepler ve Aktörler 324

Göktürk Tüysüzoğlu

Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Saldırgan Gerçekçilik: Ortadoğu'ya Silah Ticareti Örneği .. 368

Filiz Çoban Oran | Nihan Özcan

Irak ve Şam İslam Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü....393

Selim Kurt

Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek 420

Ömer Fuad Kahraman

KİTAP İNCELEMELERİ/ BOOK REVIEWS/مراجعة كتاب

”ليبيا التي رأيت، ليبيا التي أرى“ 439

دروش فاطمة فضيلة

Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası442

Hamza Haşıl

Somali State Conflict: Revisiting the Political Economy of the Somali Security State (1969-1991)

Abstract

This paper focuses on the emergence of “Somali Scientific Socialism” and its major impact on the emergence of the economy and politics of the ‘Somali Republic’ at that time period. The major objective of this paper is to contribute to the existing literature of the Somali conflict and mainly focuses on the economic and political impact of “socialism” on the post-independent Somalia. The deductive research approach with reference to the case study method is employed throughout the article. Data in the form of journals, books, academic papers, dissertations, reports, and online publications are used as secondary sources. In this paper, theories on state conflict are reviewed in order to justify the main objectives of conducting this research. Thus two major theoretical approaches to the Somali state conflict are studied i.e., instrumentalists and traditionalists. Likewise, the findings of this study showed that the country’s economy is deeply devastated by the ‘socialist system’. The paper concludes that ‘socialism’ had a profound impact on the economy of the country. In the early years of its rule, the production of all major crops drastically declined, which has forced the country to rely on food aid and loans from outsiders. Somalia’s economy during this period was disastrous in comparison to neighboring countries, such as Ethiopia, and Kenya. Barre and his socialist-style system formed a clan division and perpetrated ethnic clashes due to nepotism, disparity, treachery, ethnic genocide and emergence of guerrilla warfare organizations, which later removed the regime in power in 1991.

Key Words: Somalia, Somaliland, Socialism, Scientific Socialism, State Collapse, Economic Collapse, Civil War, Statelessness.

**Dr. Mohamed
Osman Guudle**
**Assoc. Prof.
Muharrem Hilmi
Özev**

Dr. PhD, Bilgi University,
Istanbul University, Turkey/
Somali email: m.osman@ogr.
iu.edu.tr

Assoc.Prof. Özev is Assistant
Professor at the Department
of Political Science and
International Relations,
Istanbul University, TR, hilmi.
ozev@istanbul.edu.tr

Received:09-10-2019
Accepted:02-12-2019

Somali Devlet Çatışması: Somali Güvenlik Devleti Politik Ekonomisini Yeniden İncelemek (1969-1991)

Öz

Bu makale “Somali Bilimsel Sosyalizmi”nin ortaya çıkışı ile bahsekonu gelişmenin aynı dönemde gün yüzüne çıkan “Somali Cumhuriyeti” ekonomisi ve politikası üzerindeki ana etkisine odaklanmaktadır. Bu çalışma, Somali’deki çatışma üzerine mevcut literatüre katkıda bulunmayı amaçlamakta ve esas olarak “sosyalizm”in bağımsızlık sonrası Somali üzerindeki ekonomik ve politik etkisine odaklanmaktadır. Çalışmada tündengelimli araştırma yaklaşımı kullanılmaktadır. Dergi, kitap, akademik makale, tez, rapor ve çevrimiçi yayınlar şeklindeki veriler ikincil kaynak olarak kullanılmaktadır. Çalışmada, bu araştırmanın yürütülmesinin temel amaçlarını doğrulamak amacıyla devlet çatışması teorileri gözden geçirilmektedir.

Bu nedenle, Somali devlet ihtilafı iki ana teorik yaklaşımla ele alınmaktadır; bunlar araçsalcı (instrumentalist) ve gelenekçi (traditionalist) yaklaşımlardır. Aynı şekilde, bu çalışmanın bulguları, ülke ekonomisinin “sosyalist sistem” tarafından derinden tahrip edildiğini göstermektedir. Çalışma, “sosyalizmin” ülke ekonomisi üzerinde derin bir etkisi olduğu sonucuna varmaktadır. Yönetimin ilk yıllarında, önde gelen tüm mahsullerin üretimi ciddi bir şekilde düşüş göstermiştir. Bu durum ülkeyi gıda yardımına ve yabancıların kredilerine mecbur kılmıştır. Somali ekonomisi bu dönemde Etiyopya ve Kenya gibi komşu ülkelere kıyasla çok geride kalmıştır. Barre ve sosyalist sistemi klan bölünmesine sebebiyet vermiş ve daha sonra 1991’de iktidardaki rejimi ortadan kaldıran kayırmacılık, eşitsizlik, ihanet, etnik soykırım ve gerilla savaşı örgütlerinin ortaya çıkması nedeniyle etnik çatışmaları beraberinde getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Somali, Somaliland, Sosyalizm, Bilimsel Sosyalizm, Devlet Çöküşü, Ekonomik Çöküş, İç Savaş, Devletsizlik.

**Dr. Mohamed
Osman Guudle
Doç.Dr.
Muharrem Hilmi
Ozev**

Dr. Bilgi Üniversitesi, Siyaset
Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler, TR-Somali,
m.osman@ogr.iu.edu.tr

Doç.Dr., İstanbul
Üniversitesi Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler, TR,
hilmi.ozev@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi:09-10-2019
Kabul Tarihi:02-12-2019

(1969-1991) صراع الدولة في الصومال: إعادة تقييم السياسة، الاقتصاد، الأمن في دولة الصومال

ملخص

تركز هذه المقالة على التأثير الأساسي لظهور الاشتراكية العلمية الصومالية والمستجدات موضوع البحث على اقتصاد وسياسة الجمهورية الصومالية التي ظهرت في نفس الفترة. تحدف هذه الدراسة الى المساهمة في تطوير الدراسات المتعلقة بالصراعات والموجودة في الصومال وتركز بشكل أساسي على التأثيرات الاقتصادية والسياسية للاشتراكية على الصومال في فترة ما بعد الاستقلال. تم استخدام النهج الاستنتاجي في هذه الدراسة. وتم استخدام المجالات، الكتب، المقالات الاكاديمية، الرسائل، التقارير ومنشورات الأونلاين كمصادر ثانوية. ويتم التطرق الى نظريات صراع الدولة بمهدف التحقق من الاهداف الاساسية في تنفيذ البحث في هذه الدراسة.

ولهذا السبب، يتم دراسة صراع الدولة في الصومال عن طريق تحجين نظريين أساسيين؛ الأول هو الذرائعية (instrumentalist) والثاني التقليدي (traditionalist). كما أن نتائج هذه الدراسة تظهر تخريب عميق في اقتصاد الدولة تسبب به النظام الاشتراكي. توصلت الدراسة الى نتيجة أن الاشتراكية لها تأثير كبير على اقتصاد الدولة. حيث أنه حدث انخفاض كبير في مستوى الإنتاج لجميع المحاصيل الزراعية الرئيسية في السنوات الأولى للحكم. وقد جعل هذا الوضع الدولة محتاجة الى المساعدات الغذائية والقروض الأجنبية. وكان الاقتصاد الصومالي في هذه الفترة متخلفا كثيرا بالنسبة لدول الجوار مثل أنيوييا وكينيا. تسبب باري ونظامه الاشتراكي بالتقسيمات العشوائية كما تسبب فيما بعد بالصراعات الاثنية بسبب ظهور منظمات حرب العصابات والإبادة الجماعية العرقية، الخيانة، وعدم المساواة والحسوبيات التي تسبب فيما بعد في عام 1991 بإسقاط النظام الحاكم.

الكلمات المفتاحية: الصومال، أرض الصومال، الاشتراكية، الاشتراكية العلمية، اختيار الدولة، الأختيار الاقتصادي، الحرب الأهلية، عدم وجود السلطة.

الدكتور محمد عثمان جودلي
الأستاذ الدكتور محرم حلمي
أوزأو

الدكتور جودلي، سياسة الشعب الصومالي في القرن الأفريقي، حيزو صومالي مختص بالاقتصاد الصومالي واقتصاده السياسي. حائز على شهادة الماجستير من جامعة يلجي فرع الاقتصاد وشهادة الدكتوراه من جامعة إسطنبول فرع العلوم السياسية والعلاقات الدولية. البريد الإلكتروني: m.osman@ogr.iu.edu.tr

الدكتور أوزأو، دكتور مساعد في جامعة إسطنبول فرع العلوم السياسية والعلاقات الدولية.

Introduction

The objective of this paper is to understand the Somali state conflict, particularly the major impact of “socialism” on the economy and politics of the Somali Republic that existed between 1969 and 1991. In this part of the paper, theories on state conflict are reviewed in order to justify the main objectives of doing this research. First, the two major theoretical approaches to Somali state conflict are studied i.e. instrumentalist and traditionalist paradigms. Second, the most crucial and important part of the instrumentalist’s theory of the state is explained and the hypotheses are developed based on this theory. Third, the background motives of the Somali state conflict are explained in three phases; the first phase: pre-colonial period; the second phase: colonialism period and the third phase socialist state era.

The Two Major Theoretical Approaches and the Somali State Conflict

In this section of the paper, the authors explain the two major theoretical arguments on the Somali state conflict. According to Abdi Ismail (2010), there are always two major prototypes for the conflict in Somalia, these are classified as traditionalist and instrumentalist schools. The first view, the traditionalist approach, is purported by Ioan M. Lewis, a British anthropologist who extensively studied the Somali nomads during the colonial period in the 1940s and the 1950s. The scholars of the traditionalist thesis argue that “the continuity of clan politics had destroyed the state” (Lewis, 1993, 1994; Said Samatar, 1991; and Simons, 1995). As mentioned, the traditionalists’ paradigm is that “the segmented clannism among the Somali societies remains their foundation of pastoralist culture, and that ‘clannishness’ – the primacy of the clan interest- is its natural divisive reflection on the political level” (Abdi Ismail, 2010: 19). The other school, the instrumentalist approach, Ahmed Samatar, and Abdi Samatar are the forth runners of this school. Ahmed Samatar argues that “the Somali problem is not the clan reality and its culture, but the elite manipulation of the ruling class is the real ‘virus’ of the Somali case” (Abdi Ismail, 2010:19). As mentioned, in this part of the paper, the two major debates are reviewed about the Somali state conflict, the traditionalist and the instrumentalist schools of Somali studies. Theoretically, the two schools deeply analyze the political economy explanations of the state collapse. The post-colonial Somalia has been a subject of an academic treatise like their peers in Africa for the last fifty years (Mohamoud, 2006). In this

background, Ellis argues that “the body of literature on the state in Africa is derived from political theory rather than from close observation of African history or society” (Ellis, 1996:2).

According to Mohamoud (2006), the proponents of the instrumentalist approach emphasize the impact of external actors rather than internal dynamics while addressing the problems of the Somali state. In addition to that, they have also focused on the state class which they have blamed for the internal disintegration of Somalia. In the following section of the theory part of the paper, discussion on the traditionalist approach of the Somali studies is reviewed.

Traditionalists and Somali Studies

The traditionalist debate of the Somali studies is generated from three important writings. First, the historical writings of the British explorers, such as Richard Burton; second, the anthropological recordings of I. M Lewis and Evans- Pritchard; third, the modernization theories noted earlier- Richard Burton an English explorer who had extensively written about the cultural, social and political institutions of the Somali people at the time. Apart from Richard Burton, there were also a few Arab travelers/explorers. However, I. M Lewis, an English anthropologist comprehensively studied the Somali people and their culture. Lewis justified his study and noted: “my romantic ambition to go and study [the] Somali nomads” (Mohamoud, 2006: 38; Lewis, 1994:2). Lewis published numerous works on Somali traditional systems, such as kinship and clannism structure. Lewis established the traditional foundations of the Somali studies. According to Lewis (1961), the Somali social structure is pastoral nomadism, and I quoted long, he argues: “[...] the Somali pastoral nomads have (sic) the following key characteristics. First, the Somalis are highly egalitarian because of the absence of exploitation and domination in their power relations. Second, the Somali society is stateless, lacking centralized institutions and formalized authority. Third, the primary social networks of the Somali people are regulated by a web of lineage segmentation, which provides the fundamental basis for identity-formation” (Lewis, 1961: *ibid*). Even in the contemporary era, this clan fragmentation shapes the political system of Somali society. Therefore, lineage and clan segmentation became the central thesis of the traditionalist paradigm of Somali Studies. Since then, after Lewis’s treatise, many studies had been fit for his

argument. In this case, as Laitin and Samatar (2001) noted: “as per European anthropologists Enrico Cerulli and I. M. Lewis have mentioned that in order to understand Somali politics, it is imperative to understand the relationship between the Somali clans and their kinship ... the political history of independence is clear. One can hardly think of a major domestic or foreign development in Somali politics since independence which was not greatly influenced by an underlying consideration of the clan (Laitin and Samatar, 1987: 155). Several authors followed Lewis’ footsteps, and many articles were written on the basis of traditionalism.¹ Therefore, the traditionalist scholarship of Somali Studies is a ‘nutshell’ (Mohamoud, 2006). In the following section, I would also like to review the other school, i.e. the instrumentalist school of Somali studies.

Instrumentalists and the Somalia Studies

In the 1980s, the Instrumentalist model as part of Somali Studies became a major challenge to the traditionalist scholarship. This school has been pioneered by the two Somalian scholars, i.e. Ahmed Samatar and Abdi Samatar. According to Mohamoud (2006), instrumentalist scholars have been influenced by the “discourse of dependence”. They argue in several publications that they “...propose that the materialist literature portrays more accurately both the general global environment in which the submerged classes of Africa continue to struggle and the post-colonial state’s existence and function” (Samatar and Samatar 1987:673).

Ahmed Samatar explained the tools which are critical to the Somali political economy and emphasized more historical changes and material production as well as the transformation of the Somali people both socially and economically. In his book, (Samatar, 1989), “The State and Rural Transformation in Northern Somalia”, he further explained (8):

“This paradigm concerns production and accumulation, economic surplus distribution, social reproduction, political arrangements, and global order impingement”.

The Instrumentalist scholars mostly focus on external actors in the contemporary economic and political making of the Somali people. Therefore, the researchers of this school further go in too deep into discussion on the global market economy and the imposition of colonial administrators. So,

¹ See for example the work of V.Luling (1997: 287-300).

before they start challenging the major content and outline of their paradigm, they tried to challenge the epistemological content of the traditionalist approach. They claim, that their analysis of the Somali case is outdated. In this case, Abdi Samatar postulates his argument: "In this endeavor, the first task is to deconstruct the ghettoization of Somali studies in African studies as a backwater field. Despite the radical theoretical developments in the latter area over the last twenty years, exacerbated by the crisis of peripheral capitalist development on the continent, Somali studies appear marooned with the earlier phases of the theory of modernization. It is, therefore, high time that the conceptual and methodological advancement in African underdevelopment research penetrated the Somali situation and studied it. (Abdi Samatar 1989:4).

In addition, the instrumentalist scholars charged the traditionalist scholars claiming that they don't have the specificity and by their confusing the concepts of tribalism, nomadism and the state in the process of the social formation of the Somali people. Abdi Samatar (1992) argues that "context and precision direct the instrumentalists who support their thesis" (Abdi Samatar, 1992). In their analysis, they argue that the social and political transformation of the Somalis did not remain static, it has been changing over time.

However, they have mentioned that there are important analyses on this case. First, the imperial invasion, and then, the commercialization of its pastoral production, and lastly, the formation of a centralized state. Ahmed Samatar himself argues that traditionalist scholars confuse kinship with clanism. He further noted: "Kinship refers to a core relationship that is sponsored by both blood-ties and a deeply respected culture and practice (xeer)-one that mediates between individuals or groups. In some pre-capitalist social formations, this is part of the dominant ideology. On the other hand, clanism is the transformation of kinship by separating blood feet from tradition and practice. This bifurcation results from the forceful intrusion of an alien type of social and economic organization and its concomitant norms and values" (Lyons, 1989:8).

Finally, the instrumentalist scholars argue that the political transformation of the Somali people for over a hundred years has the major result of Somali disintegration. They have classified Somalis as different strata i.e. pastoral producers, merchants, bourgeoisie and intelligentsia. The instrumentalist scholars reaffirm that, like their peers in traditionalist schools, in Somalia there is a social rivalry between the social strata that hampered the develop-

ment of the country. To be more specific, they argue that “[The] internal tussles of the ruling class, the small bourgeoisie and the intelligentsia over the control and appropriation of the surplus created by the peasants and pastoral nomads that are at the heart of the Somali question” (Samatar and Samatar, 1987: 63-65). The instrumentalist scholars further argue that the dominant class fraction is the one that perverts the politics of the clan as an instrument of their personal interest. While they do not usually classify Somalia as classical Marxism, they suggest that the class conflict is the main reason for the collapse of the state.

The Soviet’s instrumentalist Foreign Strategy on Somalia

The Soviets and Somalians changed reciprocal visits since President Sharmake’s visit to Moscow. It has been reported that Soviet Defense Minister Marshal Ghrechko visited Somalia on February 13, 1972, with an invitation from the Somali Officials. He left Mogadishu after a week of an official visit. Somali Vice president and the defense minister Gen. Mohamed Ali Samatar arrived in Moscow in July the same year. There were no official statements released after these two meetings².

Gorodnov et al (1972), contended by rationalizing the Soviet assistance to Somalia. They wrote “Kismayo³ was built by the Americans ... who left behind an ill memory of themselves ... to this day rusting metals and smashed trestles stand as a mute reproach of American aid” (Gordonov et al, 1972)⁴. In the eyes of the Soviets, the state of Somalia, prior to 1969, was a land of corruption. As E. Sherr argued that “before the events of October 1969, power was in the hands of the rich elite, and corruption among government officials was a characteristic feature of political life in that period”⁵. After 1969, the transformation of Somali polity has been welcomed by the Kremlin. However, Sherr (1974) contends that “Somalia’s Policy of non-alignment and neutrality became more principled and consistent after the revolution”.

² Pravda, July 12, 1972; Pravda, July 18, 1972

³ A port in Southern Somalia

⁴ See details, Gordonov et al (1972), “In the Somali Democratic Republic”, international Affairs, Moscow, no 5, pp 105.

⁵ E. Sherr (1974), Somalia: Socialist orientation, International Affairs, Moscow, no.2, p.84

The Soviet Agenda in Somalia

To understand the Soviet agenda in Somalia, it is crucial to look at the historical importance of the country and Somalia's geostrategic position. Throughout its history, Somalia had been a geostrategic place for foreign powers. During the period of European Colonialism, in order to consolidate their positions in Somalia, Britain, and Italy depended on military force. Similarly, Soviet Russia was involved in the Somalian politics in 1962 and authorized a loan of US\$ 32 million to modernize and strengthen the Somalian army, as well as raising its military presence to 14,000. Moscow subsequently increased the amount of aid to US\$ 55 million. There has always been a geostrategic concern in the Cold War ambitions of the Soviet Union, aimed to tackle the presence of the United States in the Horn of Africa. In this paper, therefore, it is argued that the Soviet Union used Somalia to advance its presence and influence in the region not as a "socialist state" in the horn of Africa, but also it is a geostrategic location. The Soviet Union delivered T-34 tanks, armored personnel carriers, MiG-15 and 17 fighters, small arms, and ammunition to Somalia in the late 1960s. It was estimated that about 300 Soviet military advisors were sent to Somalia to train the Somali army, and that about 500 Somali pilots, officers and technicians were trained in Soviet Russia. There was an argument that the Soviet Union orchestrated both the military coup and the assassination of Abdirashid Ali Sharmarke, the civilian president. Nevertheless, following the coup, Siad Barre supported "Scientific Socialism," and Somalia became the major receiver of military equipment from the Soviet Union. Somalia's military alliance with the U.S.S.R. has prospered for almost eight years. At the beginning of 1972, as stated, in exchange for Soviet access to the facility, Defense Minister Andrei Grechko visited Somalia and signed an agreement to modernize and develop the port of Berbera. This unremitting access to the Berbera port provided the Soviet Union with a foothold in the strategically important Indian Ocean-Persian Gulf area to combat the military activities of the United States in Horn Africa. In addition, Sofinsky (1974) argues that "the decision to take socialist orientation logically led the adoption of scientific "socialism" as the ideological basis of the SRC of Somalia ...Somalia "has become an outpost in the struggle for the national liberation of social emancipation on the African continent, and one of the most progressive states in Africa".⁶

⁶ See Sofinsky (1974)

The Soviets increased aid and investment in Somalia after the October 1969 coup. In 1974, the Soviets built several factories in Somalia, including a meat factory in Mogadishu, a deep-sea port in Berbera and Fish Plant in Lasqorey. Moscow used the Somali state as instruments to develop their regional political objectives, they claimed that they developed Somalia as a young Socialist state in the Horn of Africa. In the eyes of the Soviets, the October socialist revolution was to build Somalia as free from the “exploitation of man by man”.⁷

Collier and the theory of State Building

In this section of this paper, Collier’s theory of state conflict is reviewed. State failure is wide concept for political scientists. It created a fast range of academic discussions for the last decades. However, there is no consensus among scholars on the definition of state failure. For Rotberg (2004), he classified human and non-human factors as causes of state failure. He argues that some researchers highlighted accidental factors as the major causes of state failure. In his analysis, he concluded that “human agency” should be blamed for the problem. Paul Collier mostly studied the academic field of state-building. In his book, *Bottom Billion Countries*, Collier employed a rich quantitative analysis of some least developed countries. He had described one billion people in poor countries where no economic development is imaginable. He noted, “The real challenge of development is that there is a group of countries at the bottom that are falling behind, and often falling apart” (Collier, 2008:3).

Collier (2008) further analyzed and advocated for international intervention to stabilize states, he wrote: “... an intervention which this year permanently alleviates the poverty of one thousand people in China is simply less valuable than an intervention with the same effect in the Democratic Republic of Congo, not because Chinese people should be less valued than the Congolese but because the prospects for the Chinese are manifestly more promising.” (Collier et al., 2008:10).

As part of the argumentation in this paper, the authors disagree with Collier (2009) claiming that “the involvement of the international community is crucial for functional states to emerge in the bottom billion countries”. He also justifies a military intervention as a state stabilization. In contrast to

⁷ V. Shemrov (1974), “New Stage in Soviet Somali Relations: New Times, Moscow, no. 29, pp 23-24

Collier's thesis, Robert Jackson argued that "in the post-colonial period, all African states were quasi-states" not fully functioning states for that matter (Jackson, 1990). Collier (2009) argues that "in the bottom billion countries" where there is no mechanism of accountability in place, the losing party should accept defeat. Therefore, Collier (ibid) stipulates those countries that their governments became too corrupt to give basic goods such as water, shelter, and education, he defined this as 'poverty trap with conflict trap'. In a report published with other scholars, *Breaking the conflict trap: Civil war and development policy*. (2003), they have summarized: "War retards development, but conversely, development retards war. This double causation gives rise to virtuous and vicious circles... When development fails, countries are at a high risk of becoming caught in a conflict trap in which war wrecks the economy and increases the risk of further war." (Collier et al, 2003:1).

Pre-colonial Somalis were under a 'stateless' situation (Mohamoud, 2006). No formal institutions or polity existed, but the social order was maintained through moral and social cohesion among the Somali nomads at the time. The concept of statelessness as "a free society with rules or order without law" (Hussein Adam and A. Mazrui, 1997) is used throughout this paper. Pre-colonial Somalis like other societies in Africa have tried to form a viable and stable social and political system, but there was no formal government (Ellis, 1999). The literature on Somalian politics and economic studies is mainly dominated by both Somali-born and non-Somali scholars, such as Lewis (1961, 1965, 1964, 1972, 1967, 1982, 1994, 1999, 2002, & 2008), Samatar and Abdi, I (1989, 1987, 1988, 1994, 1997), Menkhaus (2004 and 2003), Adam (2008; 1997, 1998), Bradbury, M (1994), Samatar, S.S (1993, 1997). According to Osman (2008), the literature on the causes of the Somali State conflict is indeterminate, he argues "despite this human catastrophe and suffering, the literature on the causes of Somalia's conflict remains inconclusive". The conflict has been explained as lack of governance and poor leadership (Samatar 1993; Samatar 1994; Hashim 1997), from the problems of running for wealth and power (Kusow 1994; Mukhtar & Kusow 1993; Besteman 1999; Lee Casanelli and Besteman 1996) or from bad economic policy and lack of sound developmental policies (Osman, 2007; Mubarak, 1996). Other studies postulated the Somali conflict as "continuing from stone age ancestral clan rivalries but using 'Star Wars military' violence" (Besteman 1999:4).

The Economic and Political Situation during the Socialist Regime

In this section of the paper, the general situation of the Somali state during the socialist regime was discussed. Most of the economic analyses are further discussed in the third chapter of the paper. We argue from this point that, Somalia's economic system drifted from a mixed economy (colonial system) to centralized (Socialist System) under the military dictatorship of General Mohamed Siad Barre, who seized power in October 1969. The first charter of the Somali regime empathized more on the central role of the state in society, it assured that every Somalian has the right to work, to get social justice, good participation in national development and it should end to clan nepotism under the supervision of the Supreme Revolutionary Council (SRC).

In 1976 the Somali Revolutionary Socialist Party (SRSP) mobilized a national program, such as a 1972-74 campaign to eradicate illiteracy, a program which is participated by the high school students to teach their fellow nomads. Barre vowed that the intention was to turn the Somali nomads into a modern and developed socialist state, to which he claimed people could prosper and look for development and leadership, and welfare instead of the clan. He embodied for the nation that he was the president and 'aabaha Qaranka' (father of the Somali nation), Barre. (Bradbury, M. 1997; Ahmed Samatar, 1985).

According to Abdi Samatar (1985), Scientific Socialism's attack on the culture of the Somali people was directly linked with authoritarian and state control of the whole economy. Although the government's so-called 'policy' was to decentralize state authority, and to enable participation for all in development, all state structures were controlled by the state authority. In this case, Barre controlled all formal government institutions.

Ahmed Samatar (1988) noted that Barre vowed, it is their duty as talented leaders to work for their fellowmen with justice and dignity. Barre said in his speech: "One of the major principles in "socialism" says that, under the socialist regime, it is the privilege and duty of the strong and talented leaders to use their superior strength and wealthy powers to serve their fellow men without distinction of class, nation or greed." (cited in Ahmed Samatar, 1988: 148).

What happened in the Somali Republic at the time was, however, completely the opposite. Therefore, the argument in this paper is that both colonialism and socialism were not a good experiment in the case of Somalia. Moreover, socialism aggravated many social, political and economic crises in

Somalia from dictatorship to disintegration. In this matter, it can be argued in another way that, maybe an African/Arab-style socialism, could have been a suitable policy option. When the Horn of Africa has become an important geostrategic location during the inauguration of the Suez Canal in 1869, the colonial powers started to arrive and secured the territory in the long coasts of Somalia.

The British established their protectorate of British Somaliland in 1887 in the north (British Somaliland), then paralleled by the establishment of the protectorate of French Somaliland later in 1885, and finally, an Italian colony settled in the southern shores in 1889 (Samatar and David Laitin, 1987).⁸ All the Somalian territories have been divided among European powers, the Ethiopian empire at the time also took over the Somali-inhabited Ogaaden⁹, while the Northern Frontier District (NFD) of Kenya became part of British colonial mosaic, the Somali people found themselves in a struggle with five different powers at the end of 19th century (Balthasar, D. 2012; Samatar, S. 1993).

According to Ismail, Ahmed et al (1999), nomadic pastoralism was the major livelihood of the Somali people in the Somali peninsula. Before the European invasion in the middle of the 19th century, there was a massive migration of Somali people into different areas, where non-Somalis were originally populated.

The analysis at this point put forward different claims about the root causes of the Somali State Conflict. A special reference is given to the political and economic impacts of socialism in Somalia. The Somalian political and social structure, however, mostly consists of clan families, subdivided into sub-clans¹⁰. The family members of each sub-clan, which is basically called a 'dia' paying group¹¹ have their internal tradition agreement to support each other and share certain payments of blood compensation. They have their own traditional leader called 'elders' and each sub-clan have their own council of elders who have certain responsibilities. During the colonial period, all elders were under the payroll of the colonial office, they were the legitimate representatives of respective groups. During the emergency situation,

⁸ For details see Samatar, S. *etal* (1987) *Somalia: Nations in search of a state*, See also Dominik Balthasar (2012)

⁹ In this paper the word 'Ogaadeen' refers to the present day of the Somali Region of Ethiopia

¹⁰ See Appendix Page

¹¹ In this paper, the term 'dia-paying' related to clan members who have collective responsibilities such as blood compensation and the like.

each member of the 'dia paying group' acts as an active member, who has an obligation to help each one undergoing hardship circumstances during the crises. In the crisis period, every member must be observed to be acting in a good character and must be helpful. According to Mubarak (1996), the clan "is a 'myth' invented by outsiders" (Mubarak, 1996). According to Ismail Ahmed et al (1999), the majority of the current studies or examinations of the socio-political crisis of the Somali people are based on as noted misconceptions and theoretical generalizations which is supposed that Somalis are socially unique at the same time culturally and linguistically homogenous society. Therefore, our thesis agrees to the point that, many analysts had failed to analyze properly by ignoring the complexities of the political reality of the Somalis, while mostly focusing on an exploration of state conflict based on clannism and segmentation'. Ahmed Samatar (1999) argues that on the topic of clans and lineage structures, many scholars have raised clanship as the most dominant factor in the Somali contemporary political and social system. Therefore, understanding clan and lineage in the contemporary Somali politics, is not sufficient to understand their political and social structure. Many NGOs show charts as an illustration of Somali clan genealogy; thus, this concept is superimposed on many factions, and this shows the disorder of the literature on Somali society when it comes to the clan. While not rejecting the cases mentioned, the argument in this paper, in order to understand the State conflict of Somalia, is that it is important to look beyond the clan issue. Agreeing to Adam, H.M. (1994), the unification of the two Somali territories of the North (British Somaliland) and South (Italian Somaliland) was a major problem and this could be the root cause of the Somali Conflict. In his argument, he further noted: "[.....]the rapid union of the two Somali territories to form the 'United' Somali state in 1960 was a great challenge to the new government, because soon after independence, the Somalilanders (Northern Clans) became disillusioned with the way the union was proceeding and indeed voted 'No' in the unification referendum" ¹² (Adam, 1994: *ibid*). But we disagree with him at this point, because the main dream after independence was the unification of all Somali territories, not only South and North but also the other regions which were under colonial rulers, including the Somali Region (Ethiopia) and NFD (Kenya) and French Somaliland (present-day Djibouti). Adam (1994) also noted that the interest of unionization of the two

¹² For details see Adam (1994) Somalia: A Terrible Beauty Being Born? In *Collapsed States: The Disintegration and the Restoration of Legitimate Authority*, Zartman (ed). Lynne Rienner Publishers, London UK

Somali colonies while Somaliland initially (independent) accepted conditions demanded by southerners, moreover Mogadishu became the capital city and the center for the Somali parliament. In addition, the Southerners held all the major important posts of the government, plus a majority of the parliament seats. Therefore, because of the increasing discontent, southern leaders started to further marginalize their northern colleagues.

From a socio-economic point of view, the civilian government's development program also failed to tackle the serious problems of underdevelopment and socioeconomic problems in the north with the problems inherited from the colonial administration. Despite the integration of the two colonial systems, serious corruption has been accredited to the public sector. However, the Somalilanders (clans in the north) were not the only group who suffered from the union. The Rehanwein clans from the two-river region in Somalia, who had the same number of seats with Hawiye and Darod (the two other major clan families) in the south before the unification of the Somali north and south, also became marginalized (Mukhtar, 1996). Abdi Ismail (2010) posits in the case of tribalism of Barre and noted "There was little progress on this front. By the mid-1970s, the resistance of Somali politics to tribalism was observed one possibility is that Barre, although he had explicitly rejected tribalism, consciously used clan harmony as a control mechanism." (Abdi Ismail, 2010:147).

In addition to that argument, clan control was Barre's political game after the military coup. We agree with Laitin and Samatar's (1987) proposition that "Siad [Barre] displayed what some would call the Majerten clan paranoia from the early period of the revolution".¹³ Barre re-legitimized Somali politics with tribal insertion (Abdi Ismail, 2010: *ibid*). As I have mentioned above, the traditionalist approach lies in the Somali clan support and its reflections on the Political Economy of the Somali conflict. Makhubela (2010) surmises that Somalia has been a disintegrated country in terms of clans and sub-clans since 1897 (Lewis, 1994 and 2003). Adam (2008) also has a point, in that during the post-colonial period, from 1960, (when Italian colony of Somalia and British Somaliland united and the Somali Republic was formed), the issues of clan lineage and fragmentation "were further compounded."

Osman (2007) argues that "the Barre military regime became more clanish in character, dominated by the Darod sub-clans of Mareehan, Ogaaden

¹³ The *Majeertens* were the clan that held all the key positions of power during the civilian administrations.

and Dhulbahante” (Osman, 2007: 37). Agreeing to Lewis, Makhubela (2010) conjectures: “Somalis have a common ancestry, a single language and belong to the Islamic faith (Sunni), yet they are one of the most divided people along clan lineage and patronage¹⁴. They are divided into six clan families – Darod, Hawiye, Dir, Isaaq, Digil, and Mirifle/Rahanweyne, which are further divided, according to agnatic descent into subsidiary clans of lineage groups” (Makhubela, 2010:37)

At this point, authors agree with Bradbury M (1994), that the clan structure is, therefore, a fundamental political unit essential for individual and group survival, particularly during conflict times. Menkhus (1995) discusses that most analyses of the prolonged civil conflict and state collapse of Somalia focus on “flawed political leadership as the cause of Somalia’s woes”. Many scholars blame the divisive tactics of the Barre regime, he left a deep legacy of clan animosity on the current political and social system in Somalia, which became the main obstacle to national reconciliation of the Somali people. Other analyses portrayed that “the Somali conflict as ‘continuing from Stone Age ancestral clan rivalries’ but using ‘Star Wars military violence” (Besteman 1999:4). Although many studies suggest that, clan conflicts or ethnicity-based politics somehow affected the Somali State failure over decades, however, some scholars have questioned the validity of this paradigm. In those scholars, Ahmed Samatar and Abdi Samatar wrote: Ultimately, “a political leader’s primary motive is to remain in power and, ultimately, to respond to those who hold them in power. The government and leadership survival slowly became the most important task for the majority of the Somali elite to win the struggle over influential positions. There were, however, some notable exceptions” (Abdi Ismail, 2010: *ibid*).

As Samatar (1988) surmises, all the issue of religion, clanism and political participation had to dealt with in the context of newly developed system of “socialism”. Abolition of clan was first addressed by Barre. All his speeches marked clanism as an ‘evil’. As Samatar (1988), observed, “a general ‘Campaign against Tribalism’ was launched from February to March of 1971” (Samatar, 1988: 149). As I have mentioned earlier the blood compensation locally called ‘diya payment’ was abolished, the weddings and burials were to be held in municipalities.

¹⁴ To understand Somali clans and sub clans, see the *Clan Genealogy of the Somali people* in the Appendix page.

In this part, our thesis would focus on the socialist impact on major institutions of the Somali state at the time, including political institutions, culture, and religious institutions. In this section, I will look into the Somali-Ethiopian war in 1977, which was once said to be “the most turning point of the socialist regime of Somalia”. Somalis are 100% Muslim, therefore, “Socialism” confronted the national religion.

In a long speech Barre, while mentioning the lack of any contradiction between Islam and “Socialism” he declared that: “... Ours is the religion of common man. It stands for equality and justice, consequently, “Socialism” as applied to our particular condition cannot identify religion as the obstacle to the working class and therefore cannot negate it” (Samatar, 1988: 156). Samatar (1988) noted, “the most explosive confrontations were those over the 1974 Family Act”, the law states that women and men should have the same inheritance. Somali religious leaders rejected the law. They declared that their religious values had been attacked, and this act was imposing secularism and bureaucratic invasion. Finally, many religious leaders were arrested, and in 1975 ten Somali Sheikhs (Religious Scholars) were executed in Mogadishu in broad daylight after accusing them of a counter-revolutionary idea. In a speech, Siad Barre said: “If both Islam and “Socialism” advocate, justice, equality and improvements in people’s lives, who can tell me where they differ? Where do they contradict one another? What harm is there in having the faith of Islam, and at the same time applying “Socialism” as an economic and political system through which our country can make progress? I would say none” (Ahmed Samatar, 1988: *ibid*). According to Samatar, not only the religious leaders were confronted, two Military generals¹⁵ from SRC were accused of anti-revolution, as far as 200 other individuals who were arrested with a security sweep. The two generals were convicted in a military tribunal and shot in public in July 1972.

Discussion and Conclusion

The main aim of this research was to contribute to a better understanding of the existing literature about the analysis of the legitimacy, the implementation of the “Somali Scientific socialism” in Somali republic, and it also mainly focused on the economic and political impact of this ‘system’ on the Somali state. As discussed in the first part, during the cold war, “Socialism “had beco-

¹⁵ Gen. Aynanshe (Vice president) and Gen. Gabyare (Defense minister and member of SRC)

me an active promotion in Africa. Some African countries including Somalia had pursued internal policies that led to totalitarianism and single-party rule. In the case of Somalia, Mohamed Siad Barre seized power in a military coup in 1969 and renamed the country the 'Somalia Democratic Republic' which he claimed, was based on "Scientific Socialism", a principle that he himself did not understand. It was argued in this research that, Siad Barre who did not have a formal education, did not have the basic knowledge of socialist principles, never understood Marxism-Leninism, just to please USSR, adopted "Somali Scientific Socialism", an ideology that [he had claimed] 'was fully compatible with Islam and the reality of the nomadic society', but later proved his endeavors the opposite, leading to such as disunity, nepotism, economic failure and political disintegration in Somalia. During the cold war, Siad Barre aligned Somalia with the Soviets. He mentioned that the clan has been outlawed, but at the same time gave a great share to his sub-clan. Not only clans but all formal political institutions existed during the civilian regime has been suspended. Moreover, all formal government institutions such as parliament, the Supreme Court, and political parties were adjourned. Political associations and gatherings were prohibited, and 'the death penalty' for offenders was implemented by the military.

When the president of the civilian and the democratically elected regime was assassinated by one of his bodyguards with the complicity of the military junta, and they overthrew the civilian regime, this created a political vacuum which shaped the central political chaos of Somalia till today. As discussed in the literature of the Somali state conflict, Siad Barre promised to the Somali nation that, his "socialism" will bring three important prospects, unity and justice; economic independence and sufficiency; and development. However, it proved to be the opposite. The country had experienced disunity and inequality among clans; an economy depending on foreign aid, and food import due to the failure of local agriculture and production. Moreover, it has been discussed that, there are multilateral approaches for understanding the Somali state conflict. As Makhubela (2010) noted, there were many additional problems with the Somali case, the colonial legacy; Siad Barre's repression; competition for land and food resources; clan rivalries; clan inequality; exclusion from power and wealth sharing; the economic decline under Barre; the hyper-militarization of the Somali nation due to the abundance of weapons acquired during the years of conflict. However, his analysis is missing the impact of "Somali Socialism" and how the economy failed under the

Barre regime. We argue in this research that, “Barre’s Socialism” was a major factor of both economic catastrophe and political upheavals in post-independent Somalia. Abdi Ismail (2010) described the presence of the Soviet Union in Somalia as an “unhappy principle”. Although there is no clear evidence that shows that Moscow orchestrated both the assassination of the civilian president and support of the military takeover, there were obvious coincided interests.

In this paper, it is argued that the foreign strategic interests of Somalia have always been commercial, because of its location. Soviet Russia used Somalia as a geostrategic place to influence the region and to forward its cold war objectives. Historically, Britain started its stronghold in Yemen in 1839 to protect its trade route to India. France and Italy had also signed treaties with some Somali clan leaders to express their interest in the region. These European colonial powers had left a deep legacy of a system of centralized government grafted into an un-centralized political system of a pastoral people. We argue that the colonial system of Somalia had created a complex division among clans (Laitin and Samatar, 1987).

The other school of thought, instrumentalist argues that clans are not the problem, it is like an institution or ideology used by the elite or ruling class, and outsiders who had a foreign interest in Somalia also used it too. According to Ahmed I. Samatar, the “Somali problem is not the clan reality and its culture, but the elite manipulation of the ruling class is the real virus of the Somali case”. Furthermore, the ‘socialist regime’ of Somalia with the help of soviets used ‘the clan system’ as an instrument to control the Somali people. He even used it as a political game after the coup and according to many scholars, he was the one who re-legitimated the language of the tribe in Somali Politics (Lewis, 1994; Samatar and Samatar, 2001). Somalia was one of the African countries that adopted “Scientific Socialism” as a tool for their own economic and political development. A military junta came in power in a bloodless coup in 1969; they closed down the parliament; suspended the constitutions and abolished all formal institutions.

Mohamed Siad Barre became a totalitarian dictator. Later, he vowed that the regime’s goal was to put an end to tribalism, clan nepotism, corruption in the public sector, and that those objectives can be achieved through the adoption of his ‘Scientific Socialism.’ As discussed, although Barre vowed that clanism will be replaced by “Somali Scientific Socialism” as a blueprint for democracy, equality, and justice, he illegally gave land and water rights to specific clans that supported his rule (Bestamen, 1993).

The final attempt of this research was the examination of the impact of “Somali Scientific Socialism” on the economy and politics of Somalia with the analytical concepts of instrumentalists’ theory. The argument states that conflict based on ethnicity is by the aims of the political leaders and this is the central point to “the theory” of Instrumentalism. A Brass (1985) argues, “Instrumentalism is an idea which is based upon the concept that ethnic conflict is driven by economic wants, greed, and grievance or it can be the active manipulation of ethnic identities by political leaders for their political gain” (Brass, 1985:120). Therefore, the Soviet Union was the one that took all the decisions to implement and use it as a political tool, for them “Somali Scientific Socialism” was to govern Somalia as geostrategic position and advance their regional objectives. They had built military bases, they trained thousands of military officers in the Somali Republic, they also gave millions of dollars of military aid.

As discussed above, Instrumentalism argues that ethnic conflict arises from thoughtful manipulation by elites [in the case of Somalia, political leaders with clan leaders] on the basis of the rationality decision to encourage ethnic conflict. According to his explanation of Instrumentalism, Fenton (2010) noted that “if the conduct happening as a result of ethnic attachments could be seen to be serving a collective political or economic end, then the ethnic action “could be said to be instrumental” (Fenton, 2010:74).

This research aimed to highlight the element of ‘elite’ manipulation by Siad Barre as an authoritarian leader in the Somali political economy, this system later resulted in deep economic and social disintegration in Somalia. When Somalia’s military leaders decided for “Socialism” in 1970, the Soviets had tripled the military aid to Somalia (Lewis, 1967). For that matter, Lewis (2002) believed that Somali leaders chose “Scientific Socialism” just to lobby their military aid, which has a motive to push forward what they called Somali irredentism (Pan-Somalism) as an objective. Pansomalism was a strategy to unite all Somalis in the horn of Africa and to invade Ethiopia claiming it occupies a Somali ‘Huad land’. In this research, it has been argued that the major objective of the coup leaders was to choose ‘socialist-style’ economy to further their regional political objectives, such as Pan-Somalism¹⁶ and bringing back the Promised Land in Ethiopia.

¹⁶ Pan-Somalism: The Post-World War II ideology favoring a single state for all Somalis. The idea believes that, Somalis have common culture and language justifying to create one Somali state.

Undoubtedly, there was a serious impact of “Somali Scientific Socialism” on the economy and politics of Somalia. Economically, Somalia had been very poor, agriculture was the major sector of their economy, it contributes the highest share to the GDP and export earnings, and it also provided the livelihood for the majority of the population. Another important sector is an urban private sector (mainly small enterprises and other Businesses) which is run by a small commercial class. The third sector, mainly the service sector was dominated by the public employees like, military, police, an employee of ministries, parliamentarians, and other public servants.

The major arguments of my research were that the country’s economy was devastated by the “socialist regime”, in the sense that its policies were later diverted and mislead. For the regime, “Scientific Socialism” was to build a new ‘socialist Somalia’ and grant required military facilities from the Soviets. Siad Barre secured the Soviet’s economic and military support. Although the Supreme Revolutionary Council (SRC) convinced the Somali people that, “Socialism” is the only way for the rapid transformation of their country into a developed and advanced one, but their performances were proven to the opposite, such as clan animosity, foreign aid increment, and economic failure.

The regime created two consecutive development plans in 1971-73 and 1974-1978. As shown in the Data used in chapter three, the productive sector of the economy, such as Agriculture which constitutes the largest share of the country’s GDP, had been neglected. In this regard, a small amount of investment was allocated to agriculture and the livestock sector, while the unproductive sectors such as government administration have been given almost 50% of the investment, such as security and other government administration¹⁷. As some scholars argued, Somalia became one of the highest militarized states in Africa (Samatar, 1988; Sofinsky, 1974). If you closely look at the status of the economy in this period, agriculture, and major industrial productions were devastated.

Another major economic catastrophe was that the revolutionary goal of making Somalia self-sufficient in food has not been achieved, and Barre failed to decrease the foreign dependency in trade, in the meantime, the trade deficit increased to millions of dollars and food imports were drastically becoming high. Although food imports existed before the military regime, it had been increased substantially after the regime’s policy of self-sufficien-

¹⁷ See Samatar (1988: 45) for details

cy and economic independence failed. During the worst drought of 1971, Somalia had to rely on food aid. Barre and his coup leaders promised that "Socialism" will reduce the foreign dependency and encourage the economic sufficiency, but the regime's record was very poor and fell short of the goals initially vocalized. The economic performance was very disappointing. In the first years of its rule production of almost all major food crops declined, due to lack of investment and lack of proper training of farmers, severe drought also contributed to the problem. This created that the country has to rely on food aid and large loans. Somalia's economy during this period was extremely weak and poor in comparison with the neighboring countries, such as Ethiopia, Kenya, Sudan, Tanzania, Uganda, and Rwanda.

Politically, the military government prohibited strikes and the death penalty was implemented against offenders. The SRC which was the supreme council and the majority of the members were from the military was appointed to have all the executive decisions. During this period, Siad Barre became the judge, executor, law-giver and supreme authority. The 'Socialist regime' became authoritarian, there were no constitutional limitations on the power of the central government and the president. The contraction of the country's economy, excessive unwise spending by the socialist regime, such as pouring money on unproductive sectors of the (mainly defense and administration) and acute deficiencies in implementation and management contributed to creating a harrowing economic condition in the Somali society.

The major drawback of public employment was that the regime ignored the deteriorating situation of the public employment sector, the investment in the employment sector dramatically decreased. Moreover, there was great mismanagement in the public expenditure, the economic productive sectors gained few shares, and unproductive sectors like general services gained almost 90 percent of the public expenditure. More importantly, the social services sector like education and health were totally neglected and gained less than 3 percent. The Somali military regime invested more on the military to pursue its regional objectives.

There were contradictions between the Islamic values and "socialism" in Somalia, in this regard, the family act which states that men and women should have the same inheritance was not welcomed among the religious scholars, and therefore ten theologians were executed in public in 1975. Not only the religious leaders but two major generals from the military senior officials were also that they were working against the revolutions, later the two

generals were executed in public. Although the formations of SRSP was to decentralize the political structure of Somalia, General Siad Barre controlled in every aspect of the state.

Therefore, this research concludes that, “Somali Scientific socialism” in the Somali Republic had an intense negative impact on both the economy and the politics of the Somali state, from economic catastrophe, for example, failure of agriculture and industrial production, huge trade deficit, extensive food import, and complete collapse of the economy into political chaos and tyranny. It made clan divisions and augmented ethnic clashes due to nepotism, disparity, treachery, ethnic genocide and the emergence of guerrilla warfare organizations which later ousted the regime in 1991.

References

- Adam, H. M. (1994), *Formation and recognition of New States: Somaliland in contrast to Eritrea*, *Review of African Political Economy*, 59, pp 21-38.
- Adam, H.M. (1995), “*Clan conflicts and democratization in Somalia*” in *Ethnic conflict and democratization in Africa*, ed. H. Glickman, African Studies Association Press, Atlanta, Ga., pp. 197-226.
- Adam, H.M. (1997a), “*Somalia A Terrible Beauty Being Born: in Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, ed. I. William Zartman, L. Rienner Publishers, Colorado and London, pp. 69-89.
- Adam, H.M. (1997b) “*Hobbes, Locke, Burke, Ibn Khaldun, and Reflections on the Catastrophe in Somalia*” in *Mending Rips in the Sky: Options for Somali Communities in the 21st Century*, ed. Hussein M. Adam and Richard Ford, Red Sea Press, Lawrenceville N.J, pp. 265-271.
- Africa Watch (1990) *Somalia: A government at war with its own people*, The Africa Watch Committee: New York.
- African Rights and Mines Advisory Group, (1993), *Violent deeds live on: landmines in Somalia and Somaliland*. Nairobi, Kenya.
- Balthasar, D. (2012), *State-Making in Somalia and Somaliland understanding war, nationalism and state*, PhD Thesis, London School of Economics and political Science, London, UK.
- Balthasar, D. (2013). *Somaliland’s Best Kept Secret: Shrewd Politics and War Projects as Means of State-Making*. *Journal of Eastern African Studies*.
- Bates, R.H. (2008), *When Things Fell Apart: State Failure in Late-century Africa*, Cambridge University Press, New York.

- Berg, B. L. (2001), *Qualitative research methods for the social sciences (4th ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Berry, W. D., & Lewis-Beck, M.S. (Eds.). (1986).
- Besteman, C. (1999), *Unraveling Somalia: race, violence, and the legacy of slavery*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pa.
- Besteman, C., (1996a). Representing violence and 'othering' Somalia. *Cultural Anthropology* 11, 120–133.
- Bradbury, M (1994a) *The Somali Conflict: Prospects for peace*, Oxfam Research No 9, Oxfam UK: Oxford.
- Bradbury, M (1994b) *The Politics of Vulnerability, Development and Conflict: Exploring the issues with reference to Somalia and Somaliland*, MSc dissertation, Birmingham University, UK.
- Bradbury, M (1996) *Conflict and Humanitarian Aid: Civil society and our part in its downfall?* Paper presented to British Agencies Afghanistan Group at 'Good Practice in the Afghan Context: NGOs Planning and Collaborating to Strengthen Civil Society' seminar, 10 January 1996.
- Brass, Paul R. (1985) *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Bryden, M (1995) *Somaliland and Peace in the Horn of Africa: A situation report and analysis*, UNDP Emergencies Unit for Ethiopia, mimeo.
- Callaghy, T. (1979). "The difficulties of implementing socialist strategies in Africa's first wave." in C. Rosberg & T. Callaghy (eds.) "Socialism" in *Sub-Saharan Africa: A New Assessment*. Berkeley, CA: Institute of International Studies.
- Castagno, A.A. Dec (1971), "Mohamed Siad Barre: Somalia's President: An Interview",
- Castagno, A.A., Jr. (1964), "Somali Republic" in *Political Parties and National, Africa Report*, pp. 23-25.
- Castagno, A.A., Jr. (1970), "Somalia Goes Military", *Africa Report*, pp. 25-27.
- Collier, P. (2003). *Breaking the conflict trap: Civil war and development policy*. Washington: World Bank.
- Collier, P. (2007). *The bottom billion: Why the poorest countries are failing and what can be done about it*. Oxford: Oxford University Press.
- Collier, P. (2010). *Wars, guns and votes: Democracy in dangerous places*. London: Vintage.
- Collier, P., Chauvet, L., & Hegre, H. (2008). *Copenhagen consensus 2008 challenge paper conflicts*, Copenhagen, Denmark
- Collier, P., Hoeffler, A., & Rohner, D. (2009). *Beyond greed and grievance: Feasibility and civil war*. *Oxford Economic Papers*, 61(1), 1.
- Collier, P., Hoeffler, A., & Söderbom, M. (2004). *On the duration of civil war*. *Journal of Peace Research*, 41(3), 253-273.

- Doornbos M. & J. Markakis (1994), "*Society and state in crises: What went Wrong in Somalia?*" in *Crises Management and the Politics of Reconciliation in Somalia*, ed. Salih, M. A. Mohamed and Lennart Wohlgemuth, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala.
- Drysdale, J. (2000). *Stoics without Pillows: A Way forward for the Somalilands*. London: Haan Associates.
- Drysdale, J. (2001). *Whatever happened to Somalia?* London: Haan Associates.
- Elmi, A.A and Barisse, A. (2006). *The Somali Conflict: Root causes, obstacles, and peace-building strategies*, Africa Security Review, 15.1: 32-5. Johannesburg: ISS.
- Friedland, W. & C. Rosberg (eds.) (1992). *African socialism*. Stanford, CA: Hoover Institution.
- Gordonov *et.al.* (1972), "*In the Somali Democratic Republic*", international Affairs, Moscow, no 5, pp 105.
- Harold, D. Neslon (1981), *Somalia: A Country Study, Foreign Areas Studies, III series*. American University, Washington DC.
- Helge-Mari, Loubser (2012), *The International Response to State Failure: The Case of Somalia*, M.A dissertation, University of Pretoria, South Africa.
- ICG (2008), *Somalia: to move beyond failed state*, Africa Report, 147, Nairobi, Kenya.
- Integration in Tropical Africa*, ed. James S. Coleman and Carl G. Rosberg, International Peacekeeping, 15(1):51-66.
- Ismail, Abdi. (2010) *Somali State Failure, Players, Incentives and Institutions*, PhD Dissertation, Hanken School of Economics, University of Helsinki, Finland.
- Jamal, V. (1988), "*Somalia: Survival in a 'Doomed' Economy*", *International Labour Review*, vol. 127, no. 6, pp. 783-812.
- Kaptein, L. (1995). Gender relations and the transformation of the northern Somali pastoral tradition. *The International Journal of African Historical Studies*, 28(2), 241-259.
- Laitin, D & Said S.Samatar (1984), "*Somalia and the World Economy*", *Review of African Political Economy*, vol. 11, no. 30, pp. 58-72.
- Laitin, D (1975), "*Revolutionary Change in Somalia*", *MERIP Report*, vol. 62, pp. 6-18.
- Laitin, D. (1993), "*The economy*" in *Somalia: A Country Study*, ed. Helen C. Metz, Library of Congress, Washington, DC, pp. 119-149.
- Laitin, D. & Samatar, S.S. (1987), *Somalia: nation in search of a state*, Westview Press, Boulder, CO.
- Laitin, D. (1976), "*The Political Economy of Military Rule in Somalia*", *Journal of Modern African Studies*, vol. 14, no. 3, pp. 449-468.
- Laitin, D. (1979), "*The War in the Ogaaden: Implications for Siyaad's Role in Somali History*", *Journal of Modern African Studies*, vol. 17, no. 1, pp. 95-115.

- Lewis, I. M. (1962). Historical aspects of genealogies in northern Somali social structure. *The Journal of African History*, 3(01), 35-48.
- Lewis, I.M. (1961), *A Pastoral Democracy: A study of pastoralism and politics among the Northern Somali of the Horn of Africa*, Oxford University Press, London.
- Lewis, I.M. (1965), *The Modern History of Somaliland: from nation to state*, Weidenfeld and Nicolson, London.
- Lewis, I.M. (1967), "Integration in the Somali Republic" in *African Integration and Disintegration*, ed. Arthur Hazelwood, Oxford University Press, London, pp. 251-284.
- Lewis, I.M. (1972), "The Politics of the 1969 Somali Coup", *Journal of Modern African Studies*, vol. 10, no. 3, pp. 383-408.
- Lewis, I.M. (1980), *A Modern History of Somalia: nation and state in the Horn of Africa*, Longman, London.
- Lewis, I.M. (1982), "Somalia: "Nationalism Turned Inside Out"", *MERIP Report*, vol. 106, pp. 16-21.
- Lewis, I.M. (1994), *Blood and bone: the call of kinship in Somali society*, Red Sea Press, Lawrenceville, NJ.
- Lewis, I.M. (2002), *A Modern History of the Somali: nation and state in the Horn of Africa*, 4th edn, James Currey; Ohio University Press, Oxford; Athens.
- Little, P. D. (2003). *Somalia: Economy without state*. Oxford; Bloomington; Hargeisa: International African Institute in Association with James Currey; Indiana University Press; Btec Books.
- Little, P., (2003), *Somalia: Economy without State*. Indiana University Press, Bloomington, Indiana.
- Luling, V. (1997), "Come back Somalia: questioning a collapsed state" in *Third World Quarterly* Vol. 18, No. 2, pp. 287-302
- Maxted, J. & A Zegeye, (1997) 'State disintegration and human rights in Africa', *International Journal of Comparative Sociology*, 38(1/2), pp 64-86.
- Menkhaus, K. (1989), *Rural transformation and the roots of underdevelopment in Somalia's lower Jubba Valley*, PhD Edn, University of South Carolina.
- Menkhaus, K. (2003a). *Warlord and Landlords: Non-state actors and humanitarian norms in Somalia*, Draft paper presented at the Curbing Human Rights Violations by Armed Groups Conference, Liu Institute for Global Issues, University of British Columbia, Canada, 14-15 November 2003.
- Menkhaus, K. (2004), *Somalia: State collapse and the threat of terrorism*. Nairobi, Kenya
- Menkhaus, K., (2003b). *State collapse in Somalia: second thoughts*. *Review of African Political Economy* 97, 405-422.

- Mubarak (1997), The “hidden hand” behind the resilience of the stateless economy of Somalia. *World Development*, OXFORD, 25(12), 2027-2042.
- Mubarak, Jamil (1996), *from bad policy to chaos: How an Economy fell apart*, Praeger, Westport, CT.
- Mukhtar, H. Mohamed (1996) ‘*The Plight of the Agro-Pastoral Society of Somalia*’ in *of Modern African Studies*, vol. 18, no. 3, pp. 493-508.
- Omar, M.O. (1992), *The road to zero: Somalia’s self-destruction: personal reminiscences*, HAAN Associates, London.
- Osman, A. (2007). *Cultural Diversity and Somali Conflict*, Myth or Reality? *Africa Journal on Conflict Resolution*, 7.2: 93 – 134.
- Ottaway, M. (2002). Rebuilding state institutions in collapsed states. *Development and Change*, 33(5), 1001-1023
- Patman, R.G. (1990) *The Soviet Union in the Horn of Africa: The Diplomacy of Intervention and disengagement* Cambridge University Press, Cambridge.
- Payton, G.D. (1980), “The Somali Coup of 1969: The Case for Soviet Complicity”, *Journal*
- Perito, R.M. (2008), *Police in Peace and Stability Operations: Evolving US Policy and Practice*,
- Pestalozza, Luigi (1974), *The Somalian Revolution*, Editions Afrique Asie Amérique latine, Rome, Italy.
- R Gerson, (1989) ‘*Why Somalis flee: synthesis of accounts of conflict experience in northern Somalia by Somali refugees, displaced persons and others*’, Bureau for Refugee Programmes, Department of State, USA.
- Ritchie, J., & Lewis. J. (2003), *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Sage Publications, London.
- Rotberg, R. I. (2004). *When states fail: Causes and consequences*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- Samatar, A. I. (1992). *Destruction of state and society in Somalia: Beyond the tribal convention*. *The Journal of Modern African Studies*, 30(04), 625-641.
- Samatar, Abdi I (1989), *The State and Rural Transformation in Northern Somalia, 1984, 1986*, Wisconsin/London: University of Wisconsin Press.
- Samatar, Abdi I (1992), *Destruction of State and Society in Somalia: Beyond the Tribal Convention*, the *Journal of Modern African Studies* Vol. 30, No. 4, pp. 625-641
- Samatar, Abdi I. & Ahmed I. Samatar (2002), “*Somalis as Africa’s First Democrats: Premier Abdirazak H. Hussein and President Aden A. Osman*”, *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, vol. 2, pp. 1-64.

- Samatar, Abdi I. (1989), *The state and rural transformation in Northern Somalia, 1884-1986*, University of Wisconsin Press, Madison, Wisc.
- Samatar, Abdi I. (1997), "Ethnicity and leadership in the making of African state models: Botswana versus Somalia", *Third World Quarterly*, vol. 18, no. 4, pp. 687-708.
- Samatar, Ahmed I (1985) 'Underdevelopment in Somalia: Dictatorship without Hegemony' in *Africa Today*, 32, No. 3, pp 23-40.
- Samatar, Ahmed I. (1987), "Somalia's Impasse: State Power and Dissident Politics", *Third World Quarterly*, vol. 9, no. 3, pp. 871-890.
- Samatar, Ahmed I. (1988), *Socialist Somalia: rhetoric and reality*, Institute for African Alternatives: Zed Books, London; Atlantic Highlands N.J.
- Samatar, Ahmed I. (1994), "Introduction and overview" in *Somali challenge: from catastrophe to renewal?* Ahmed I. Samatar, Lynne Rienner, Boulder (ed), pp. 1-16.
- Samatar, Ahmed I. (1994), "The Curse of Allah: Civic Disembowelment and the Collapse of the State in Somalia" in *The Somali Challenge: From Catastrophe to Renewal*, ed. Ahmed I. Samatar, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Col., pp. 95-146.
- Samatar, I.M. (1997), "Light at the End of the Tunnel: Some Reflections on the Struggle of the Somali National Movement" in *Mending Rips in the Sky: Options for Somali Communities in the 21st Century*, eds. Hussein M. Adam & Richard Ford, Red Sea Press, Lawrenceville N.J, pp. 21-33.
- Samatar, S.S. (1993), "Historical Setting" in *Somalia: A Country Study*, ed. Helen C. Metz, Library of Congress, Washington, DC, and pp. 119-149.
- Sofinsky, V. (1974), *Somalia on the Path of Progress*, East View Publications.
- Tadesse, Medhane, (2002), *Al Ittihad: Political Islam and Black Economy in Somalia*, Mega Printing Enterprise Addis Ababa, Ethiopia.
- Thomson, A. (2010). *An introduction to African Politics*. NY: Routledge.
University of California Press, Berkeley, pp. 512-59.
- World Bank (1995), *World Tables*, Johns Hopkins University press, Baltimore, Maryland.
- World Bank. (2005). *Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics*. Washington, DC: World Bank.
- Yassin, A.S. (1989), *The effects of government price policies on rural goods: - A Case Study Somalia*, Ph.D. edn, University of Cincinnati, Cincinnati, Ohio.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4. edition.). Los Angeles, Calif. Sage Publications.
- Zolberg, A. (1992), 'The Spectre of Anarchy: African States Verging on Dissolution', *Dissent* 39 (summer), pp. 303-311.

International Intervention in Libya since 2011 and Its Political Implications

Abstract

This study seeks to discuss the evolution of international interventions in Libya since 2011 through three main pivots where it makes an interpretation to the concept of intervention in a broader trans-disciplinary sense. In the same context, the study sheds lights on the “Responsibility to Protect” doctrine and relying on this doctrine as a vehicle for international intervention.

All over the period, the international intervention had taken its place in establishment some rules to run the political process through military actions and the UN and its Libya-focused institutions like the sanctions committee, the UNSMIL and the Libya panel of experts; as well as focusing on the Arab League stance and decisions on Libya. By focusing on the policies of intervention in Libya mainly: military intervention, counter-terrorism, national dialogue and building a consensual national army and arms embargo.

The study tried to observe some conclusions on the unconscious role of international institutions which appeared in conflict relations rather than resolution, as well as, the hardness of status quo in Libyan politics and its interactions with regional politics vice versa.

Keywords: Libya, International Intervention, Security Council, United Nations, France

Dr. Khiry M. Omar
Sadeq A. I.
Alshaikheid

Assistant Professor, Middle East Institute, Sakarya University,TR, rr.khiry@gmail.com

PhD student, IR, Faculty of Social Sciences, Sakarya University,TR, s.alshaikheid@gmail.com

Received:22-08-2019
Accepted:05-12-2019

2011'den Günümüze Libya'ya Yönelik Uluslararası Müdahale ve Siyasi Etkileri

Öz

Bu çalışma, 2011'den günümüze Libya'ya yönelik uluslararası müdahalenin gelişimini, müdahale kavramının disiplinlerarası anlamda daha geniş bir şekilde yorumlandığı üç ana eksen aracılığıyla tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, "Koruma Sorumluluğu" (R2P) doktrinine ışık tutmakta ve söz konusu doktrini bir uluslararası müdahale aracı olarak ele almaktadır.

Süreç boyunca, uluslararası müdahale; askeri eylemler, BM ve BM'nin yaptırım komitesi, Libya'daki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu (UNSMIL) ve Libya uzmanlar paneli gibi Libya odaklı kurumları aracılığıyla siyasi süreci yönetme noktasında kimi kuralların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır ve Arap Birliği'nin tutumu ile Libya kararlarına odaklanmayı ihmal etmemektedir. Temel olarak Libya'ya yönelik müdahale politikalarına, bir başka deyişle askeri müdahale, terörle mücadele, ulusal diyalog, ortak bir ulusal ordunun kurulması ve silah ambargosunun uygulanması konularına odaklanmaktadır.

Çalışma, çözümlenmeden ziyade çatışma ilişkilerinde ortaya çıkan uluslararası kurumların bilinçdışı rolünün yanı sıra Libya siyasetindeki statükonun sertliği ve bunun bölgesel siyasetle etkileşimi gibi bazı sonuçlara varmaya çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Libya, Uluslararası müdahale, Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler, Fransa

Dr. Khiry M. Omar

**Sadeq A. I.
Alshaikheid**

Dr. Öğr.Üyesi, Ortadoğu
Bilimler Enstitüsü, Sakarya
Üniversitesi, rr.khiry@gmail.com

Doktora öğrencisi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Sakarya
Üniversitesi, s.alshaikheid@gmail.com

Geliş Tarihi:22-08-2019

Kabul Tarihi:05-12-2019

التدخل الدولي تجاه ليبيا منذ عام 2011 و حتى يومنا هذا و آثاره السياسية

ملخص

تهدف هذه الدراسة الى مناقشة تطور التدخل الدولي تجاه ليبيا منذ عام ١١٠٢ و حتى يومنا هذا عن طريق المحاور الثلاثة الأساسية التي يتم فيها شرح و تحليل مفهوم التدخل على نطاق أوسع في مجال ما بين التخصصات. و في هذا النطاق تسلط الدراسة الضوء على عقيدة «مسؤولية الحماية» (R2P) و تدرس هذه العقيدة على أنها أداة مداخلية دولية.

التدخل الدولي طيلة الفترة؛ تلعب الأعمال العسكرية دورا مهما في تحديد بعض القوانين و القواعد المتعلقة بإدارة الفترة السياسية بواسطة المؤسسات التي تركز على ليبيا مثل الأمم المتحدة و لجنة العقوبات التابعة للأمم المتحدة، و بعثة الأمم المتحدة للدعم في ليبيا (UNSMIL) و فريق خبراء ليبيا، كما أنها لا تهمل التركيز على موقف الجامعة العربية و قراراتها تجاه ليبيا. و تركز بشكل أساسي على سياسات التدخل في ليبيا، بمعنى آخر التدخل العسكري، مكافحة الإرهاب، الحوار الوطني، تشكيل جيش وطني مشترك و تطبيق منع التسليح.

تهدف هذه الدراسة الوصول الى بعض النتائج مثل دور المؤسسات الدولية التي تظهر في علاقات الصراع بالإضافة الى صلابة الوضع الراهن في سياسة ليبيا و تفاعله مع السياسة الإقليمية،

الكلمات المفتاحية: ليبيا ، التدخل الدولي ، مجلس الأمن ، الأمم المتحدة ،

الدكتور خيرى م. عمر

صادق أ. ي. الشايخيد

دكتور في معهد الشرق الأوسط في جامعة
صقارية.

معهد العلوم الاجتماعية في جامعة صقارية

Introduction

This study seeks to discuss the evolution of the UN role in Libya. This role reflects one of the most important cases of intervention in international law, especially with regards to the implications based upon UNSCRs since the outbreak of the revolution of February 17, 2011. The study also examines the change in the intensity and grade of international intervention during the following years

The United Nations' role was based on Chapter VII of the UN Charter and the "responsibility to protect" doctrine as well and the latter was considered as an evolutionary step in the policies of intervention in the internal affairs of states. In the case of Libya, the United Nations policies went through two stages: the first one was a NATO military intervention and imposition of large-scale sanctions and an international siege on the Libyan government. The second stage was characterized by placing Libya under the broad concept of intervention, so that the UN role extends to following up and nurturing the setup of the new political system. In this stage, the intervention aims to support the transitional phase and the political process to form a new regime.

Despite the clarity of international intervention in the overthrow of Muammar Gaddafi's regime, the consequences witnessed a UN absence in building a political transition type. Realistically, the UN role was downgraded from imposing policies for the installation of a new regime but it went down to the supervision and follow-up of the political process. UNSMIL's policies have been more closely related to the vision of the "Special Envoy", raising the debate about a change in UN policy towards the Libyan crisis.

In this type of intervention, Libya has been undergoing a situation of disintegration and open conflicts, where the role of the UN Mission became closer to the political crisis without a clear vision for resolving or mitigating it. So, it seems important to discuss and analyze the contexts of the UN and other international actors.

In addition, there was a lengthy transitional period, stumbling with the constitution, and the disintegration of state powers provoking controversy over UNSMIL role, where the suspension of military operations on 27 October 2011 and launching the political process didn't lead the country to peace but to civil war. So, the study argues that the UNSMIL along with the UNSCRs on Libya interpret a failed transition. The UN policy didn't make up alternative conflict resolutions but left the crisis in open struggle between a lot of international actors.

The framework of humanitarian intervention expanded to include the political processes run by the Government of Libya. This was expected to decrease the role of the UN in Libya towards a UN exit under the framework of Chapter VII. But over time, the increasing involvement of the UN in internal affairs, especially in national dialogue management, raises questions about the factors that contributed to the prolongation of the intervention of the UN and its implications for constitutional policies and the opportunity to get out of the political crisis.

In this context, it is difficult to limit dealing with the effects of international intervention to the legal form. So, it is important to tackle the transformational nature of the UN and its Libya mission from military intervention to peaceful intervention, especially with regard to the different international and regional interests that have motivated military or humanitarian intervention to protect civilians after the outbreak of armed conflict in Libya, along with the disparities of intervention policies and their impact on the pervasion of civil war.

1. International intervention in the UN Charter

Although the common rule in inter-state relations is non-interference and prohibition or threat of use of force, there are exceptions that allow the international community the right to intervene to maintain international peace and security in accordance with Chapter VII of the Charter of the United Nations, which the charter considered as supreme goals in the current international system.¹ Article 1/1 was more specific in emphasizing on peace-keeping through preventive measures to ward off threats to peace through peaceful resolution / settlement of international disputes.

1.1. The concept of intervention in Libyan case

From the binging, the Security Council estimated that military actions reflect a major threat to international peace and security and the estimate has contributed to the redefinition of the factors that pose a threat. There are a typical forms of military action that have not only been confined to the state as an actor in international relations and foreign policy nor even as a juridical figure. In this context, aggression has been one of the most famous examp-

¹ UN Charter, Article 6

les of a breach of peace. However, the expansion of the Security Council in defining the sources of the threat of peace and security to include internal conflicts has brought about a shift in standards relating to issues under the consideration of the United Nations.

According to Article 39 (Chapter VII), the UN interpreted the government campaigns against civilians as a threat to peace and security. This article was interpreted by the Security Council in such a way as to give itself full-fledged discretion and freedom in the legal adaptation of a situation / situations of threat to peace and security. These include violations of human rights and the denial of democratic principles, as well as other areas of economic, social, military and environmental natures such as WMD, piracy, and environmental protection. So, the UNSC considers instability in one of these fields to be a threat of international peace and security.²

In this way, Article 39 put philosophical and legal bases for intervention under Chapter VII. It was one of the most controversial articles in using powers under the UNSC to settlement international peace and security. Based on those powers, the UNSC is the only body to determine the circumstances under which punitive measures provided for in Chapter VII of the Charter can be used, with absolute discretion for the UNSC.³

The Security Council resolutions had two types, military and non-military measures such as economic sanctions, which are set forth in Articles 40 and 43, as well as UNSCRs 1970 and 1973 on Libya. In these the use of force and intervention to protect civilians until the overthrow of Qaddafi's rule was based on the adaptation by the Security Council of the situation in Libya, which ruled that Gaddafi regime practices threaten international peace and security. The UNSC defined these practices as war crimes for renunciation of the Libyan state to protect its population and ceded its legal obligation in this regard.⁴

² Rabhi Lakhdar: international intervention between international legitimacy and concept of State Sovereignty (PHD Thesis), Faculty of Law and Political Science, Abi Bakr Belkaid Tlemecan, 2015 pp. 162-164

³ Article 39 of the UN Charter: "The Security Council shall determine the existence of any threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression and shall make recommendations, or decide what measures shall be taken in accordance with Articles 41 and 42, to maintain or restore international peace and security."

⁴ Rabhi Lakhdar, Op. Cit, p 169

1.2. “Responsibility to Protect” in Action

The concept of “Responsibility to Protect” emerged as an evolution of “humanitarian intervention”. The international community believed that the issue of Libya should come under the “Responsibility to Protect” principle. Under this concept, the international community is alerted for intervention when consequences of war affect the stability and security of the population and these consequences lead to mass killings, ethnic cleansing and crimes against humanity. The United Nations therefore found the Security Council an appropriate vehicle to take action in the Libyan situation and to implement the principle of “Responsibility to Protect” as a framework for international intervention. This approach introduced after the Kosovan War and its mantle covers war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity.⁵

Another aspect of responsibility on the international community is to help governments meet their commitments and to benefit from cooperation between Member States, regional arrangements, civil society and the private sector; which is to reflect a shift in the concepts of “humanitarian intervention” into “Responsibility to Protect”, which characterize state powerlessness to protect its citizens / commit massive and widespread violations against its civilians. This happened in Libya in 2011, as described by the United Nations Special Envoy on February 24, which formed the legal basis, in addition to the resolutions of the Arab League on Libya.⁶

Regardless of the nature of the intervention under the responsibility of protection, a debate over the balance between the right to intervene and state sovereignty has been raised. The mantle of sovereignty is also debatable as long as the concept is too wide and undecided regarding the control over all constituents of state: territory, government and population. The “responsibility to protect” doctrine is based on a view of sovereignty that emphasizes the ability to provide protection, not control of the territory, and works to respect human rights, classifying it as the fourth cornerstone of the characteristics of the Westphalia with the other three: territory, government and population: and sovereignty is shared among these components.⁷

There are some debates on the new intervention concepts, which emerged after the NATO intervention in Kosovo in 2000 and the civil war in Rwanda,

⁵ Ibid, P. 312

⁶ Ibid. PP 291-293

⁷ Eve Massingham: Military intervention for humanitarian purposes: does the Responsibility to Protect doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends?, International Review of the Red Cross (Geneva, ICRC, Volume 91, Issue 876, December 2009). P 158

where Kofi Annan (the former UN Secretary-General) raised the question of how the international community should respond to gross and systematic violations of human rights, which affect every principle of our common humanity, and the legal treatment of intervention in order to protect human beings so that intervention does not lead to a state of chaos or that the principle of sovereignty would form an obstacle to the international order.⁸

With the proliferation of internal conflicts over the past decade, new concepts of international intervention have emerged aimed at protecting the population from genocide, as referred to in the 2005 United Nations World Summit Outcome. The UN document considered that the principle of non-interference in the internal affairs of other States is invalid in the case the state renounces protection of its citizens or has remained powerless to protect them, especially if there are signs of genocide. On this basis, the concept of responsibility for protection has emerged on three pillars: liability for prevention, responsibility for restitution and responsibility for reconstruction.⁹ In terms of military intervention, a fourth element emerged as a “last resort”, where military intervention comes after search, exhaustion and ineffectiveness of extra means in preventing a humanitarian crisis, or existence of reasons and indicators of the impossibility of the effectiveness and success of non-military options.¹⁰

Given the intertwining of international interests and the internal affairs of states, it is difficult to distinguish between the humanitarian motives of intervention and the impartiality in the decisions of intervening states. The internal assessment of every state for its intervention translates its interest, which explains the multiplicity of standards of intervention despite the similarity of crimes against humanity.¹¹ The applications of the principle of responsibility for protection have revealed various aspects of contradictions, where the principle is used by the major powers as a justification for the right to intervene. On the other hand, this principle provides protection of the rights of individuals from repressive practices of regimes that harbor the idea of absolute sovereignty. However, the idea of intervention is no longer a normative issue. In many Arab and African countries, there has been no

⁸ Eve Massingham: *ibid*, p 160

⁹ *Ibid*. P 158

¹⁰ *Ibid*, p 162.

¹¹ Karzan Mustafa: *Responsibility to Protect Principle in the Principles and Rules of the General International Law* (PHD Thesis), Faculty of Law and Political Science, Abi Bakr Belkaid Tlemecan, 2015, P 312

application of the responsibility to protect principle despite the wide-spread human rights violations. It was just for issues linked to political dimensions, as in Iraq, Somalia and Libya.¹²

2. The Security Council Resolutions and Intervention in Libya

Since the outbreak of the political crisis in Libya, many international resolutions have been passed on the United Nations and the Arab League, which allow for international intervention under the concept of responsibility for protection of civilians. This series began simultaneously from the United Nations and the League of Arab States.

2.1. The UN sanctions and its consequences

The Security Council issued several resolutions addressing the crisis in Libya, the first of which was UNSCR 1970 on February 26, 2011, and UNSCR 1973 on 17 March, with the aim of establishing a broad framework of intervention, notably the imposition of a no-fly zone for the protection of civilians. The Security Council affirmed the continued prohibition of the entry of arms into Libya over the subsequent period through the issuance of the other 21 UNSCRs.

International sanctions

In accordance with paragraph 6, resolution 1973 imposed an air ban on the airspace of the Libyan Arab Jamahiriya to protect civilians, with the exception of humanitarian flights (para. 7), which include medical supplies, food and humanitarian workers, or the evacuation of foreign nationals from the Libyan Arab Jamahiriya. But on 31 October 2011, NATO declared a halt to its military operations for the purpose of protecting civilians in accordance with Resolution 2016, paragraph 5, and cessation of the air ban, as per paragraph 6 of the same resolution, was declared.¹³

¹² Amina Shamami: Responsibility to Protect: An international duty or a new form of humanitarian intervention? PP 78 – 79 <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjhsPXJ2M3XAhUFCMAKHehCAykQFggnMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.asjp.cerist.dz%2Fen%2FdownArticle%2F290%2F1%2F1%2F10626&usg=AOvVaw0TKISEgNsRIIJM7GyBs-65>

¹³ UNSCR 2016, meeting 6640, 27 October 2011

By the end of October 2011, it became clear that the object of international resolutions was to impose restrictions on Muammar Gaddafi's forces and prevent them from deployment, either against civilians or insurgents. However, in the next phase, the arms embargo was imposed on the parties to the armed conflict. The 2009 resolution was passed on 16 September 2011 to regulate the use of arms in Libya to address the chaos of arms proliferation in the hands of the anti-Gaddafi militias and to investigate war crimes.

In accordance with these decisions, Libya has not been able to lift the arms embargo, despite the declaration of elected governments, since the elections of the General National Congress (GNC) in July 2012. After the (GNC) formation, Resolution 2174 was issued in August 2014 to regulate the arms supply policy through the UNSMILE. The resolution mandated the Mission to monitor the Libyan ports and to report on the possibility of stopping the embargo. The resolution named 11 items containing various forms of violence control, securing weapons and ammunition, preventing them from the hands of terrorist groups, enrolling those involved in crimes and referring them to the International Criminal Court.

In March 2016, the UN Security Council passed Resolution 2278 to extend the arms embargo until July 2017. It concerns the prohibition of arms exports to Libya. At the same time, its emphasis was on countering illicit oil trade. The UNSCR decisions did not reflect any qualitative change in the international situation; despite the fact that many States had declared their support for lifting or easing the embargo to assist in the formation of State bodies.

Sanctions Committee

The Security Council established a sanctions committee (Article 24), which includes all its members. The committee is tasked with the preparation of sanctions and exemption lists, as well as follow-up of UNSCR implementation.¹⁴ The committee is primarily tasked with implementation of the UNSCR

¹⁴ UNSCR 1970, February 2011

UNSMIL missions pursuant to UNSCRs 170 & 1973

(a) manage the process of democratic transition, including through technical advice and assistance to the Libyan electoral process and the process of preparing and establishing a new Libyan constitution, as set out in the National Transitional Council's Constitutional Roadmap, and assistance that improves institutional capacity, transparency and accountability, promotes the empowerment and political participation of women and minorities and supports the further development of Libyan civil society;

(b) promote the rule of law and monitor and protect human rights, in accordance with Libya's international legal obligations, particularly those of women and people belonging to vulnerable

to contain all financial assets related to the Libyan government, based on the full determination of all Member States to freeze all funds and financial assets of the Libyan government and all other economic resources of the Libyan Government outside Libya being owned or controlled, directly or indirectly, by entities or individuals.¹⁵ However, UNSCR 2009 exempted the Central Bank of Libya, The Libyan Arab Foreign Bank, Libyan Investment Authority and the Libya Africa Investment Portfolio from the freezing resolution.¹⁶

UNSCRs have defined mandate of the “Committee” to assist the Libyan government to identify national needs and priorities, foremost among which is (7 / a) managing the process of democratic transformation, providing technical support to the requirements of the political process and improving the capacity of official and civil institutions; strengthening (7 / b) the rule of law and the protection of human rights; (7 / c) to re-establish public security, including through the provision of appropriate strategic and technical advice and assistance to the Libyan Government to establish capable institutions and effective national security coordination mechanisms, and to assist in countering illicit proliferation of all weapons (7 / d); but excluded (paragraph 9) the obtaining of military equipment for humanitarian and training purpo-

groups, such as children, minorities and migrants, including through assisting the Libyan authorities to reform and build transparent and accountable justice and correctional systems, supporting the development and implementation of a comprehensive transitional justice strategy, and providing assistance towards national reconciliation, support to ensure the proper treatment of detainees and the demobilization of any children remaining associated with revolutionary brigades;

(c) restore public security, including through the provision of appropriate strategic and technical advice and assistance to the Libyan government to develop capable institutions and implement a coherent national approach to the integration of ex-combatants into Libyan national security forces or their demobilization and reintegration into civilian life, including education and employment opportunities, and to develop police and security institutions that are capable, accountable, respectful of human rights and accessible and responsive to women and vulnerable groups;

(d) counter illicit proliferation of all arms and related materiel of all types, in particular man-portable surface-to-air missiles, clear explosive remnants of war, conduct demining programmes, secure and manage Libya’s borders, and implement international conventions on chemical, biological and nuclear weapons and materials, in coordination with the relevant United Nations agencies, the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, and international and regional partners;

(e) coordinate international assistance and build government capacity across all relevant sectors set out in relation to paragraphs 6 (a) to (d), including by supporting the coordination mechanism within the Libyan government announced on 31 January 2012, advice to the Libyan government to help identify priority needs for international support, engaging international partners in the process wherever appropriate, facilitation of international assistance to the Libyan government, and establishing a clear division of labour and regular and frequent communication between all those providing assistance to Libya;

7. Encourages UNSMIL to continue to support efforts to promote national reconciliation, inclusive political dialogue and political processes aimed at promoting free, fair and credible elections, transitional justice and respect for human rights throughout Libya;

¹⁵ UNSCR 1970, Meeting 6491, 26 February 2011

¹⁶ UNSCR 2009, Meeting 6620, 16 September 2011

ses; which was regarded as an easing of the restrictions contained in the resolution 1970, paragraph 9 / A, while the UNSCR retained the arms embargo and the fight against its proliferation in Libya.¹⁷

UNSMIL as a sanctions tool

The United Nations Support Mission in Libya (UNSMIL) was established pursuant to UNSCR (2009/12) and is chaired by the Special Envoy of the UN Secretary-General for an initial period of three months but has been extended annually over the transitional periods. Regarding UNSMIL's terms of reference, it can be seen that it is similar to the terms of reference of the "Sanctions Committee" and thus can be classified as the successor to the Sanctions Commission, but with terms of reference supporting the options of the Libyans on the following issues and tasks:

1. Restore public order and security and strengthen the rule of law.
2. Conduct a political dialogue that includes all national spectra, and to initiate the process of drafting the constitution and the electoral process;
3. Stretching State authority, including nascent accountable institutions and public services bodies.
4. Promotion and protection of human rights, particularly for those belonging to vulnerable groups, and support for transitional justice.
5. Take the immediate steps required to start economic recovery
6. Coordination of support that may be requested from other multilateral and bilateral actors.

Experts' committee as promoting reporters

The Panel of Experts (Eight experts) was formed, pursuant to UNSCR 1973, for an initial period of one year, in consultation and supervision of the Committee to carry out technical tasks; particularly analyzing the information received by the UN on the implementation of the measures set out in UNSCR 1973 and identifying cases of non-compliance. The Committee extended mandate of the Experts' committee until now.¹⁸

¹⁷ UNSCR 2095, Meeting 6934, March 2013.

¹⁸ UNSCR 1973, Meeting 6498, 17 March 2011

The Panel of Experts is tasked with the following:

(a) Assist the Committee in carrying out its mandate as specified in paragraph 24 of resolution 1970 (2011) and this resolution;

In general, the philosophy of UNSCRs on Libya reflects a tendency to impose further restrictions on individual movements. UNSCR 2174/4 decreed inclusion of individuals and entities that transgress international humanitarian law, threaten peace and stability, undermine or support undermining political transformation, planning or carrying out attacks against state facilities, providing support to armed groups and criminal networks, or working for those listed on the international criminal list. These classifications open up the possibility of accusing and arresting Libyans by any state without specific charges, particularly in the light of the large powers for all Member States (2174/11) in the United Nations to conduct inspections for all Libyans under this resolution, whether individuals or entities.

Therefore, UNSMIL has broad executive powers in determining responsibility for violations and preparing lists of accused, which is a serious responsibility in light of the lack of clear requirements for investigation of crimes amid power disputes and the spread of violence, which also raises concerns about the overlap of political considerations in the formation of criminal lists or in the assessment UNSCR violations concerning the arrangements for the prohibition of arms exports to the country. UNSMIL does not manage international forces to secure and control the Libyan borders and just mandates neighboring countries to inspect individuals and shipments going out from or going in to Libya, this being in accordance with domestic and international law and the law of the sea.

2.2. Arab League catalysis intervention in Libya

The Arab League's policies towards Libya began with early intervention in Libyan affairs. A decision was made at a meeting at the level of representatives to stop the participation of the delegations of the Government of the Libyan Arab Jamahiriya in the meetings of the Council of the League and all its satellite organizations and agencies until the Libyan authorities stop attacking civilians and achieve social peace.¹⁹

(b) Gather, examine and analyse information from States, relevant United Nations bodies, regional organizations and other interested parties regarding the implementation of the measures decided in UNSCRs 1970 (2011), 1973 (2011), 2146 (2014), 2174 (2014) and modified in UNSCRs 2009 (2011), 2040 (2012), 2095 (2013), 2144 (2014) and 2213 (2015), in particular incidents of non-compliance;

(c) Make recommendations on actions the Council, or the Committee or State, may consider to improve implementation of the relevant measures;

(d) Provide to the Council an interim report and a final report with its findings and recommendations;

¹⁹ Statement by LAS Council at a meeting on the level of permanent representatives on Serious developments in Libya, Statement 136 (22/02/2011)

Following the issuance of the UNSCR (1973), the Arab League went on to formulate its policies towards Libya, based on several principles, foremost of which is the rejection of foreign intervention and the maintenance of national unity and territorial integrity but, at the same time, stated intervention should be limited to providing humanitarian aid. The Arab League also revealed a biased stance against the Libyan authority, when it supported demonstrations and popular protests.²⁰

On March 12, 2011, the Arab League witnessed a qualitative shift in its view of the political crisis in Libya, when it asked the Security Council to take measures to impose an immediate no-fly zone on Libyan air forces and to establish safe havens in bombarded areas as preventive measures to protect Libyan nationals and residents from different nationalities. Upon this shift, LAS policy moves from the stage of taking preventive measures to the stage of direct intervention against the existing authority in Libya.

This development was accompanied by the Arab League's call for the Security Council to communicate with the Transitional National Council; stripping the Libyan government of its legitimacy due to violations against civilians and what LAS considered to be serious crimes.²¹ The LAS orientation became fully integrated with the UNSCR 1973 after LAS call for stopping the broadcasting of the Libyan channels on the Arab Satellite Network (ARABSAT).²²

The Arab League and United Nations positions and policies have converged on the crisis in Libya during the period prior to the overthrow of Gaddafi, but they have witnessed a chasm in the next phase. Despite the full agreement on freezing funds of Libyan state and high officials, Libyan funds remained frozen despite the LAS demand to lift freezing of funds, property and assets belonging to the state "immediately"²³. In spite of Libya's transitional crises, the Security Council's response was inadequate to the complexities of the economic situation.

The Arab League has tended to develop a vision based on supporting the transitional institutions (the General National Congress) to achieve security,

²⁰ LAS Council on the Ministerial Level, Serious Developments in Libya, no 7298 / 135, 2/3/2011

²¹ The Council of the League at the ministerial level, at its extraordinary session, the repercussions of the current events in Libya and the Arab position towards it, Cairo: The General Secretariat in Cairo, 12/3/2011

²² The Council of the League at the ministerial level at its extraordinary session, the suspension of the broadcast of Al-Jamahiriyia satellite channel on the frequencies of Arabsat, Cairo: Secretariat, 15/5/2011.

²³ Council of the League of Arab States held at an extraordinary session at the ministerial level, the situation in Libya, Cairo: Secretariat General, Statement No. 158: 24/11/2011.

national reconciliation and judicial cooperation, so as to prepare the environment for the establishment of a democratic system.²⁴ The League also supported the political transitional process in Libya, specifically measures related to constitution and national reconciliation. As well, the Arab League regarded the establishment of the Constituent Assembly as representing an important development in Libyan politics and welcomed the outcome of the Rome Conference on Security in Libya (March 6, 2014).²⁵

With the outbreak of armed conflict, the League turned to denounce the “Dawn of Libya” alliance as armed groups outside the mantle of the state, and considered that the statement of the Group of Neighboring Countries of Libya (25/8/2014) and Security Council Resolution 2174 to support the necessary policies of the legitimate government, counterterrorism and the arms embargo. Hence, the emergence of the group of Libya’s neighboring countries which reveals a new mechanism in the management of the political crisis in Libya.²⁶

However, in 2015, the Arab League began to demand that the Security Council lift the arms embargo on the Libyan government which became the legitimate authority that should be enabled to impose security, counter terrorism and arming of the Libyan army. The League also demanded the prevention of arms access to terrorist organizations and groups, in line with the Arab draft resolution on Libya in the Security Council.²⁷ The League completed its call for the Security Council to lift the embargo by supporting resolution 2214 on combating terrorism, demanding that the Government’s requests for weapons be swiftly resolved and that another mechanism should be established to prevent the arrival of arms to terrorist groups.²⁸

²⁴ LAS Council at Ministerial Level, Developments in Libya, Cairo: Secretariat, 9/5/2012, 1/9/2013.

²⁵ LAS Council at Ministerial Level, Developments in Libya, Cairo: Secretariat, 9/03/02014.

²⁶ LAS Council at Ministerial Level, Developments in Libya, 7/9/2014.

- The Council of the League at the ministerial level held in extraordinary session, Developments in in Libya, Cairo: Secretariat, 15/1/2015.

²⁷ Council of the League at ministerial level, developments in Libya, 9/3/2015.

- While Qatar reserved the decision on 10 March 2015, Algeria expressed its reservation to talk about lifting the arms embargo without linking it to the political context. The Algerian delegation explained that it falls within the framework of consensus solutions and the formation of sovereign power as the only way to resolve the Libyan crisis. The formation of a national unity government that will meet the challenges and risks in Libya, exercise sovereign tasks, combat terrorism, and thus have the infrastructure necessary to obtain support and security and military assistance. It is clear that the Algerian position is based on the fact that the conflict in Libya revolves around the acquisition of power between fragmented powers and governments. Therefore, the arrival of arms to one side will further complicate the state crisis.

²⁸ Council of the League at the summit level, serious developments in Libya: approval to Security Council resolution 2214, Cairo: 29/3/2013.

3. Intervention policies in Libya

3.1. Military intervention

NATO's military intervention was based on UNSCR (1973), which stipulated that the States concerned should take the necessary measures to implement the air ban, as stated in Articles 8 and 9. The Alliance also relied on Arab League Resolution No. 7298 of March 2011, which calls on the Security Council to shoulder its responsibility for the deteriorating situation in Libya. NATO then drafted the legal justifications for an air campaign against Libya. Although the resolutions of the Arab League and the Security Council were limited to the imposition of a flight ban to protect civilians, the military operations exceeded the bombing of headquarters and official sites. Expansion of the NATO operations may come under its assessment of the strategic importance of Libya as a passage to the Sahel countries as well as the increased likelihood of the emergence of terrorist groups in these regions. It was remarkable that the NATO announced the cessation of operations after the death of Gaddafi.²⁹

France's recognition of the Transitional National Council in Benghazi shaped a new development in the course of the Libyan crisis where it was the first European country to recognize the National Council and ex-French president Sarkozy promised to prepare a four-point plan to end Gaddafi's rule:³⁰

- Jamming of Gaddafi-affiliated battalions.
- Bombing the headquarters of al-Aziziyah, where Gaddafi was holed up.
- Recognition of the Transitional National Council.
- Announcement of a no-fly zone in Libya.

Given the mandate of the United Nations in accordance with resolution 1973, it can be seen that international intervention has gone beyond the principle of the protection of civilians, so that the question of regime change was a major objective. Former French Defense Minister , Gérard Longuet, said at a press conference in Paris on April 14, 2011, that US president "Barack Obama" and his French and British counterparts do not imagine the future of Libya in the presence of "Muammar Gaddafi" means that UNSCR 1973 is surpassed, because it did not address the future of Gaddafi and did not talk about his removal.³¹

²⁹ AbdelKarim Ba Ismail: NATO Military Interventions in the Arab Region, Booklets of Politics and Law Journal, Issue 12 (2015), p 222

³⁰ Rabhi Lakhdar, Op. Cit, pp 308 - 309

³¹ Ibid, 314 – 315

- The statements of Tarek Mitri (October 8, 2013) indicate that the kidnapping of al-Rafi'i as a Libyan citizen gives Libya the right to defend its sovereignty. This view does not include criticism of the Libyan government as much as it defends its right to exercise sovereignty over its territories. This

It is argued that the objective of international intervention was not to protect civilians, but was linked to the overthrow of the regime, which was consistent with developments following the results of international intervention, because the United Nations was unable to protect civilians or prevent civil war. Libya has been placed in a situation closer to international guardianship, where international intervention has contributed to the exacerbation of armed conflict.³²

3.2. Fighting terrorism policy

In its policy for fighting terrorism, the UN has increased its attention to counterterrorism in Libya and has developed its vision to deal with terrorist organizations and entities, including those belonging to terrorist organizations or those providing financial or technical assistance. Referring to ISIS, supporters of Sharia and groups and entities associated with Al Qaeda, paragraph (7) of the UNSCR 2214 directed the sanctions committee to expedite in consideration of applications by the Libyan army for import of arms, and asks the States to assist Libya in building its security capacity.³³

Despite neighboring countries non-interference in Libyan internal affairs as an independent state, they gave reasons to intervene under the pretexts of fighting terrorism. The idea that occupied the attention of neighboring countries of Libya aimed only to enable the government of the House of Representatives to restore and extend its authority and sovereignty, through means including the use of weapons to stop the activity of armed groups, and countering terrorism and violence. These orientations sought to find justifications for military intervention to support what they consider “the legitimate government”.³⁴

The decisions of the Cairo meeting came in the context of the intensification of the armed conflict in Libya and the aspirations that Haftar-led operations were to achieve political and military victories. This can be interpreted by two sets of factors; At the internal level, the formation of the House of

observation seems to be important in deciding whether or not to be included in the assessment of the situation in Libya. However, the abduction of Prime Minister Zidane has cast a shadow over the assessment of Libya’s status, both in UNSMIL reports and in the reports and observations of the Secretary-General to the Security Council.

³² Yusuf M. Alsawanni, US and Libya: Contradictions of the intervention and the future of the Libyan entity, Arab Future Journal, Center for Arab Unity Studies, Beirut, pp 17 - 19

³³ UNSCR 2214, 27 March 2015

³⁴ Final communiqué of the meeting of neighboring countries of Libya, Cairo: 25 August 2014.

Representatives in Tobruk, gave a big push to the Haftar-led “Dignity” campaign and supported its efforts to contain and control Libyan institutions. At the external level, concerns have been raised among regional parties about the strong grip of “Dawn of Libya” and its control over vast areas.

The Rome Declaration affirmed the support for full implementation of Security Council resolution 2213, March 2015. The resolution focuses on the fight against terrorism and extremism as threats to peace and security. It was noticed that the Rome Conference expanded the definition of terrorism to include those responsible for violence and undermining and disrupting the democratic transition in Libya. This trend was a kind of coercion to enter into the agreement of “Sokhirat”, indicating that the security files is a key priority of the Government in Libya and going with the Security Council resolution (paragraph 10) that stressed on the imposition of sanctions include prohibition of travel and freezing of financial and real estate assets; those lists are to be updated according to political developments.³⁵

UNSCR 2259 was consistent with the Rome Declaration as set forth in paragraph 3 and its support for the Libyan Political Agreement. In paragraph (2), the resolution called for the completion of the security arrangements that are necessary to achieve stability in Libya, urging the existing militias and armed groups to respect the authority and leadership of the National Accord Government and the government’s imposition of a policy of power monopoly and arms control in Libya.

European and American debating was on dangers derived from terrorism and illegal immigration and considered that a unified government would help combat terrorism, while stating that division provides a fertile environment for growing armed and terrorist organizations. Therefore, the European Union supported the formation of the National Accord Government.

In order to empower the government with state resources, the Rome Declaration and Resolution 2259 called for subjugating monetary authority and the Oil Corporation to government supervision. He also referred to “the immediate acceptance of a comprehensive ceasefire throughout Libya” and the provision of conditions for humanitarian assistance. Paragraphs 16 to 19 of UNSCR 2259 also reveal a tendency to expand the role of the UNSMIL in Libya. It was remarkable that UNSMIL was empowered to report any increase in the number of its staff and adjustments made to its functions to the

³⁵ Ministerial Meeting for Libya: Joint Statement, Rome: 13/12/2015

Secretary-General and to notify the Security Council with it; in order to give a dynamic character to the role of the international envoy in the follow-up to the Libyan affairs.

3.3. National dialogue under the UN control

The national dialogue has witnessed many stages, but it has not been able to complete the tasks of the transitional period. The good endeavors of Tarek Mitri, the former Special Envoy of the UN Secretary-General on the June 5, 2014 platform can be seen as a broad framework reflecting Libyan society. The preamble of the initiative included a number of principles for managing the political crisis based on the doctrine that “political action cannot be sustained with the continuation of violence and that democratic competition is incompatible with exclusion, and that the strength of argument is the safest alternative to the argument of force in the context of commitment to dialogue in order to ensure peaceful coexistence.” He said that, these principles constitute the essence of solving the problems related to establishment of democracy, achieving security and building the army. But with the outbreak of armed conflict in Tripoli and eastern Libya, an environment unfavorable to political dialogue emerged. In general, the initiative of the UNSMIL presented a perspective to address the Libyan crisis that is different from the proposals made by the Rome Conference on Libya in March 2014. The Rome Conference focused on security policies and counter-terrorism in building democracy.³⁶

In another wise, the resolution (2174/3) was limited to addressing the House of Representatives and the Constituent Assembly. The United Nations considered the Council of Representatives the sole constitutional authority in Libya. Therefore, the arrangements of the Ghadames dialogue (29 September 2014) were limited to completing the constitutional form of the Council and to postpone consideration of the other files of political conflict. Hence, negotiations of “Ghadames” as a dialogue between parliamentarians convened in the same time the conflict between the House of Representatives and the National Congress on the legislative authority was rocketing to the sky.

In this context, the Libyan delegate to the United Nations (Ibrahim al-Dabashi) agreed on the Security Council orientation in focusing on disarming armed groups, especially from heavy weapons, as a single guarantee to

³⁶ UN Secretary-General Report on UNSMIL, New York: 5 September 2014, pp 10 - 14

stop the armed conflict and to preserve the lives of young people.³⁷ Despite UNSCR 2174 which came in the context of the dispute over the constitutionality of the powers of the State, the Security Council's focus, through subsequent resolutions on combating various forms of violence and preventing the access of arms to Libyan territory, was to secure arms and ammunition. Counterterrorism was seen as a higher priority to the Security Council than building of national institutions.

In 2015, the United Nations went on to impose a formula for a political agreement with Bernardino León's draft of the dialogue in May 2015. Though, it remained subject to amendment until the majority of the parties initialed it and the fifth draft was issued on September 20 of the same year. However, despite the amendments, the majority refused to approve the draft "Libyan agreement" in Sokhirat, hence Bernardino León continued in gathering parties to support the dialogue, initially, he received support during the session of the UN General Assembly. Though, this orientation did not receive momentum due to the complicated internal conflicts as well as the depth of regional and international divisions on Libya.³⁸

With Martin Kobler's nomination as a Special Envoy, he worked to complete the path of his predecessor Leon. He therefore refused to recognize the course of the inter-Libyan dialogue that began in Malta between the Presidents of the House of Representatives and the National Congress. Despite the signing of the Declaration of Principles in Tunis in December 2015, Kobler continued to support the United Nations track and held meetin-

³⁷ UNSC Meeting, 26 August 2014

Al-Dabbashi concluded that subduing to the decisions of the Council of Representatives to dissolve the armed formations is the only option for the militants to live in a normal life and according to one of the two alternatives; either handing over weapons to the army without specifying a role for the "militants" inside the state institutions, or the militants agree on calling a limited pan-Arab or pan-Islamic force to receive, store and secure the weapons. Given the two options, there is no significant differences between them, as the both go in the direction of the imposition of arms delivery as a single solution without setting a political framework for the role of insurgents (just subdue to the evaluations of the new leadership on the validity of attachment of the militants to the state institutions or demobilizing them at all).

Article 2 is the core of the disarmament policy, which includes "the surrender of all militias and armed agents in a step-by-step on a gradual approach within the framework of a political agreement between all parties that renounce violence and an independent mechanism under regional auspices from neighboring countries and international support". It was also highly emphatic on the commitment of the external parties to refrain from supplying the illegal parties with weapons of all kinds and to strengthen control over all Libyan maritime, air and land ports to achieve this objective. It is not permitted to import any kind of weapons except at the request of the Libyan state after the approval of the Security Council sanctions committee, and all these terms refer to the components of "Dawn of Libya".

³⁸ UN Secretary-General report on UNSMIL, New York, 13 August 2015, pp 3 - 18

gs with Khalifa Haftar as commander of the army. In contrast, his interest in the constitutional authorities was less; which can be explained by the fact that the division of legislative power has pushed the UN mission towards those who hinder the implementation of the national dialogue. From this point of view, the United Nations seeks to engage Haftar in the political agreement, and to reassure him of his role in building the army in exchange for support for the agreement.

Despite the refusal of the “Kobler” agreement to a declaration of principles between the “House of Representatives” and the “National Congress”, the United Nations was unable to provide adequate protection to “Skhirat” agreement. The report of the Secretary-General on Libya stated that the UNSMIL tried to search for obstacles to the implementation of the agreement, but concluded that it’s the strong polarization that prevented progress in the consolidation of security arrangements. As a result, violence flared among the various factions; raising controversy over the maturity of their perception of the Libyan crisis as well as doubts about the ability to support the political solution. The problem faced by the UN mission was the controversy over the formation of a political consensus government and the collapse of the timetable for a political agreement.³⁹

The present attempt by the United Nations on the Special Envoy Ghassan Salama’s plan to resolve the crisis in Libya by neutralizing and activating the legitimacy of the institutions. Salama’s plan focused on the political agreement as the only framework to end the crisis. Although it is a complement to the United Nations vision of a political solution, it seeks to create the actions of others and incorporate them into the political process.

But we have a challenge here due to the existence of constitutional institutions’ roles (the House of Representatives and the Constituent Assembly) working as a basis for the transitional period. The challenge here is not only with regard to the negative role of these two institutions in the previous phase, but also with regard to the ability to eliminate their structural flaws and the constraints that may impede political transition, so that this plan ends with nationwide elections.⁴⁰

³⁹ UN Secretary-General report on UNSMIL, New York, 1 December 2016, p 21

UN Secretary-General report on UNSMIL, New York, 4 April 2017, p 2

⁴⁰ Address by UN Special Envoy Ghassan Salama, High Level Meeting on Libya, New York, 20 September 2017

Though many Libyan parties had adopted the resolutions of the SC, the UN was hesitant towards supporting economic or military tasks, thereby increasing the liquidity of the Sokhirat agreement and making it subject to permanent negotiation and review. It was interesting to note that the European sanctions against the Speaker of the House of Representatives (Aqila Saleh) and the President of the National Congress (Nuri Bousahmien) due to their obstruction of the political solution, did not include Haftar, who declared his opposition to the political agreement.

3.4. The UN, building the army and weapons ban

Reference of the report of the Special Envoy (September 2013) to the slow process of building the army and the defense system of the state, is considered as an attempt to draw attention to the importance of political consensus on the directions of building the military institution; which refers to the observance of the application of the laws issued during that period. Hence, the activation of the Commission on Integrity and Reform of the army reflect a position against polarization in Libya.

The arms embargo was due to the dispute over the leadership of the army and the absence of a reliable military establishment. Military entities in Libya can be classified as groups of regular forces, mercenaries from Sudan or Chad and some tribal forces, in addition to Misratah militias. The UNSMIL concluded that the components of the army are non-existent, and therefore its armament does not contribute to resolution of the political crisis.⁴¹

The slow pace in formation of the army and the continued arms embargo can be explained by the tense relationship between the United Nations and some Islamic and armed groups due to discrepancies in conceiving political solutions for Libyan problems. This tension contributed to classification of some armed groups in Libya as terrorist outlaws. This explains the state of concern over the acceptance of some armed formations in the army, despite their contribution to maintaining security and combating extremism and terrorism.

In general, the United Nations does not appear to be decisive on the arrangements of the Libyan National Army. Despite repeated statements about the Presidential Council's role as senior military command, it has remained

⁴¹ Martin Kobler Interview, Al-Arab Newspaper, London, 2/6/2016

unenthusiastic about providing military support to the National Accord Government nor supporting plans to unify the army and integrate militants.

Controversy behind the slowdown in the construction of the military such that, despite the report of the Commission of Experts, the United Nations has not taken action against violations of the arms embargo. The report included a reference to the increase in the military equipment of a number of armed groups in violation of the arms embargo imposed on Libya. In this context, the report monitored repeated violations of arms embargoes by the UAE and Saudi Arabia, in recent years and up to 2015, reached the armed groups of the interim government (East Libya), including planes imported from Belarus as a final user, But they were subsequently transferred to Libya without notification to the state of origin or the United Nations, to be included in the equipment of the Khadim airport (paragraphs 122-131), armored weapons received in April 2016 (paragraph 160) and the supply of workshops for fixing weapons on civilian vehicles in Tobruk , with civilian and military equipment. According to the paragraphs (162-163), these weapons were transported via Saudi shipping companies from the Jebel Ali and Jeddah Islamic ports.⁴²

During the transitional period, it was clear that the continued imposition of the arms embargo was linked to the instability of the governments since July 2012; when they could not solve the security problems or begin to build the army. On the one hand, the security and military institutions deteriorated and the political assassinations intensified. On the other hand, no government has adopted an economic policy that supports state authorities in controlling arms.

This change may reflect a kind of flexible handling of the issue of arms embargoes, but it has revealed international policy concerns about the access of arms to terrorist-classified groups. The continued imposition of arms embargoes has been linked to two factors: the escalation of armed conflict and its transformation into civil war; in the absence of the ability of the House of Representatives or the National Accord Government to extend its control. The conflict over the army has been one of the important factors in the continuation of the arms embargo, as the absence of coherent regular forces strengthened the status quo; despite the decisions of the “House of Representatives” to restructure The Libyan army were not able to prove the House’s ability to

⁴² Committee of Experts (Security Council) report on Application of Arms Embargo, New York, 1 June 2017.

build the army. The new military leadership headed by Khalifa Haftar failed to prove its capability to build the army nor make a qualitative progress in the eastern region that could be built upon. These problems had led to conflicts and divisions within the GNC and HOR. Finally, the institutions demise was the common result of the international intervention which took its place in armed conflict from May 2014.

Conclusion

The experience of international intervention in Libya indicates that the emergence of the political crisis in Libya is linked to inconsistencies in United Nations policies, not only with respect to the commitment of Security Council resolutions, but also from the lack of technical and political readiness to deal with the effects of humanitarian intervention and subsequent transitional policies.

It is possible to observe that UN and Arab League had pro situation to internationalize the internal crisis, so they didn't do enough to pay attention for leading Libya to peace state. Where UN and Arab League positions paved the way for the intervention of the Security Council against the Libyan government under the umbrella of Chapter VII, using broader interpretation of the right of intervention.

Despite the broad mandate of the UNSMIL, it was not clear that there was a strategy for the Mission to protect the Constituent Assembly as a constitutional authority and to support its task in completing the draft constitution. This had prolonged the transition period and participated in the outbreak of civil war and armed conflict. The draft constitution of July 28, 2017, was not adequately supported by the United Nations, reflecting the absence of a strategy or objective of intervention; whether to protect society from civil war or to build a new political order.

The democratization attitudes occupied the largest part of the UN path. The policy went through two stages: The first was to deal with the political transition as a process and did not pay attention to define the political and social structure in Libya. The UN policy was based on an already existing Libyan consensus on political transition and post - Qadhafi era. Therefore, its role was limited to monitoring the mechanisms of the new institutions without intervening to protect them from collapse or curbing the outsiders;

especially with regard to the National Congress being exposed to the storming and raiding of the militants and being under threat.

The second phase began with decline of political process and the emergence of armed conflict and where the UNSMIL sees political dialogue as its foremost priorities as a way out of the political crisis. It was remarkable that it focused on security issues and the collection and prohibition of weapons. In this context, trends have emerged to classify some movements as terrorist organizations. Thus, the fundamental observation of the role of the UN is that it presents its vision of a political solution in the context of the contradictions of arms collection and democratization without a clear horizon for constitutional stability or clarity of policies of institutional formation and the direction towards good governance.

Finally, the gap between UN resolutions and the regional parties' behavior resulted in cutting the political process in Libya, creating polarization and making dissolute the arms embargo. The lack of attention to the pro-economic and institutional policies and protection of the oil wealth has led to the loss of state power and increasing social divisions; which stand as negative aspects of international intervention.

References

- Council of the League at ministerial level, developments in Libya, 9/3/2015.
- Committee of Experts (Security Council), report on Application of Arms Embargo, New York: 1 June 2017.
- Council of the League at the summit level, serious developments in Libya: approval to Security Council resolution 2214, Cairo: 29/3/2013.
- Final communiqué of the meeting of Neighboring Countries of Libya, Cairo: 25 August 2014.
- Statement by League of Arab States Council at a meeting on the level of permanent representatives on Serious developments in Libya, Statement 136 (22/02/2011).
- League of Arab States Council on the Ministerial Level, Serious Developments in Libya, no 7298 / 135, 2/3/2011.
- Ministerial Meeting on Libya: Joint Statement, Rome: 13/12/2015.
- The Council of the League at the ministerial level, at its extraordinary session, the repercussions of the current events in Libya and the Arab position towards it, Cairo: The General Secretariat in Cairo, 12/3/2011.
- The Council of the League at the ministerial level at its extraordinary session, the suspension of the broadcast of Al-Jamahiriya satellite channel on the frequencies of Arabsat, Cairo: Secretariat, 15/5/2011.
- Council of the League of Arab States held at an extraordinary session at the ministerial level, the situation in Libya, Cairo: Secretariat General, Statement No. 158: 24/11/2011.
- League of Arab States Council at Ministerial Level, Developments in Libya, Cairo: Secretariat, 9/03/02014.
- League of Arab States Council at Ministerial Level, Developments in Libya, 7/9/2014.
- Council at a meeting on the level of permanent representatives on Serious developments in Libya, Statement 136 (22/02/2011).
- League of Arab States Council on the Ministerial Level, Serious Developments in Libya, no 7298 / 135, 2/3/2011.
- League of Arab States Council at Ministerial Level, Developments in Libya, Cairo: Secretariat, 9/03/02014.
- League of Arab States Council at Ministerial Level, Developments in Libya, 7/9/2014.
- The Council of the League at the ministerial level, at its extraordinary session, the repercussions of the current events in Libya and the Arab position towards it, Cairo: The General Secretariat in Cairo, 12/3/2011.

The Council of the League at the ministerial level at its extraordinary session, the suspension of the broadcast of Al-Jamahiriya satellite channel on the frequencies of Arabsat, Cairo: Secretariat, 15/5/2011.

The Council of the League of Arab States held at an extraordinary session at the ministerial level, the situation in Libya, Cairo: Secretariat General, Statement No. 158: 24/11/2011.

The Council of the League at the ministerial level held in extraordinary session, Developments in in Libya, Cairo: Secretariat, 15/1/2015.

United Nations Charter.

United Nations Security Council resolution 2016, meeting 6640, 27 October 2011.

United Nations Security Council resolution 1970, February 2011.

United Nations Support Mission in Libya missions pursuant to UNSCRs 170 & 1973.

United Nations Security Council resolution 1970, Meeting 6491, 26 February 2011.

United Nations Security Council resolution 2009, Meeting 6620, 16 September 2011.

United Nations Security Council resolution 2095, Meeting 6934, March 2013.

United Nations Security Council resolution 1973, Meeting 6498, 17 March 2011.

United Nations Security Council resolution 2214, 27 March 2015.

United Nations Secretary-General Report on United Nations Support Mission in Libya, New York: 5 September 2014, pp 10 – 14.

United Nations Security Council Meeting, 26 August 2014.

United Nations Secretary-General report on UNSMIL, New York: 13 August 2015, pp 3 – 18.

United Nations Secretary-General, report on UNSMIL, New York: 1 December 2016, p 21.

United Nations Secretary-General report on UNSMIL, New York: 4 April 2017, p 2.

Address by United Nations Special Envoy Ghassan Salama, High Level Meeting on Libya, New York: 20 September 2017.

Article 39 of the United Nations Charter: “The Security Council shall determine the existence of any threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression and shall make recommendations, or decide what measures shall be taken in accordance with Articles 41 and 42, to maintain or restore international peace and security.”

AbdelKarim Ba Ismail: NATO Military Interventions in the Arab Region, *Booklets of Politics and Law Journal*, Issue 12 (2015), p 222.

Yusuf M. Alsawanni, US and Libya: Contradictions of the intervention and the future of the Libyan entity, *Arab Future Journal*, Center for Arab Unity Studies, Beirut, pp 17 - 19

Rabhi Lakhdar: international intervention between international legitimacy and concept of State Sovereignty (PHD Thesis), Faculty of Law and Political Science, Abi Bakr Belkaid Tlemecan, 2015 pp. 162-164.

Eve Massingham: Military intervention for humanitarian purposes: does the Responsibility to Protect doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends?, *International Review of the Red Cross* (Geneva, ICRC, Volume 91, Issue 876, December 2009). P 158.

Karzan Mustafa: Responsibility to Protect Principle in the Principles and Rules of the General International Law (PHD Thesis), Faculty of Law and Political Science, Abi Bakr Belkaid Tlemecan, 2015, P 312.

Amina Shamami: Responsibility to Protect: An international duty or a new form of humanitarian intervention?, at:

<https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjhsPXJ2M3XAhUFCMAKHChCAYkQFgg-nMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.asjp.cerist.dz%2Fen%2FdownArticle%2F290%2F1%2F1%2F10626&usg=AOvVaw0TKISEgNsRIIJM7GyBs-65>

Martin Kobler Interview, *Al-Arab Newspaper*, London, 2/6/2016.

Syrian Refugees Imbroglıo: An Analysis of The Reception and Integration of Displaced Syrian Population in Turkey

Abstract

This study evaluates the status of Syrian population in Turkey who have arrived the country after the outbreak of Syrian political conflict in 2011. With sections that explain and compare the legal status and international arrangements regarding refugees, the article analyzes the Turkish legal system and critiques the refugee law and regulations. To these ends, despite mass inflow of war-affected Syrian population, Turkish refugee law is still in its infancy and fail to provide the social, economic and political rights which are often accepted as the new normal for refugee acceptance and integration worldwide. However, in comparison to other instances the magnitude of Syrian refugee inflow is not comparable to many situations especially in the western Europe and Nordic countries, where the reception of refugees are designed in accordance to the capacity of national authorities and integration policies are strictly observed in this regard. Therefore, in addition to Turkey's open-door policy and efforts to integrate Syrian population in Turkey, a large part of the work to solve the refugee crisis rests on the capability and willingness of third parties and international organizations, when the national resources and energy of local authorities of Turkey began to deplete.

Key words: Syrian refugees, Displaced People, Asylum-seekers, Integration, Turkish Refugee Law

Ismail Sarıteke

Res. Asst., Hatay Mustafa
Kemal University, TR, isma-
ilsariteke@mail.com

Received:30-10-2019
Accepted:05-12-2019

Türkiye’de Yerinden Edilmiş Suriyeli Nüfusun Kabulü ve Entegrasyonu Üzerine Bir Analiz

Öz

Bu çalışma, 2011 yılında Suriye siyasi çatışmasının patlak vermesinden sonra ülkeye gelen Suriyeli nüfusun Türkiye’deki durumunu değerlendirmektedir. Makale, mültecilere ilişkin hukuki durumu ve uluslararası düzenlemeleri açıklayan ve karşılaştıran bölümlerle Türk hukuk sistemini analiz etmektedir. Mülteci yasası ve yönetmeliklerini irdelemektedir. Savaştan etkilenen Suriyeli nüfusun kitlesel girişine rağmen Türkiye’de mültecilere ilişkin yasa hala başlangıç aşamasındadır ve dünya çapında mülteci kabulü ve entegrasyonu için genellikle yeni kabul edilen sosyal, ekonomik ve siyasi hakları sağlayamamaktadır. Bununla birlikte, diğer örneklerle karşılaştırıldığında, Suriyeli mülteci girişinin büyüklüğü, özellikle mültecilerin kabulünün ulusal makamların kapasitesine göre tasarlandığı ve Avrupa ve Kuzey ülkelerinde pek çok durumla karşılaştırılmaz. Bu nedenle, Türkiye’nin açık kapı politikası ve Türkiye’deki Suriyeli nüfusu entegre etme çabalarına ek olarak, mülteci krizini çözme çalışmalarının büyük bir kısmı, mülteciler için ulusal kaynakları ve enerjisi tükenmeye başladığında üçüncü tarafların ve uluslararası kuruluşların kabiliyetine ve istekliliğine kalmaktadır..

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Mülteciler, Yerinden Edilmiş İnsanlar, Sığınmacılar, Entegrasyon, Türkiye Mülteci Kanunu

İsmail Sarıteke

Arş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, TR, ismailsariteke@mail.com

Geliş Tarihi:30-10-2019
Kabul Tarihi:05-12-2019

مشكلة اللاجئين السوريين: تحليل قبول السوريين المهجرين واندماجهم في تركيا

ملخص

تقوم هذه الدراسة بتقييم وضع اللاجئين السوريين الذين أتوا الى تركيا بعد الصراع السياسي الذي بدأ في سوريا في عام 2011. كما تقوم الدراسة بتحليل نظام الحقوق التركي وتنتقد قانون اللاجئين وأنظمتها عبر أقسامها التي توضح الوضع القانوني المتعلق باللاجئين والإجراءات الدولية. وفي هذا السياق وعلى الرغم من التهجير الجماعي الذي تعرض له السوريون جراء الحرب فان قانون اللجوء التركي مازال في مرحلة الحبو؛ وليس باستطاعته تأمين الحقوق السياسية والاقتصادية والاجتماعية التي باتت تعد عادية بشكل عام من أجل قبول اللاجئين واندماجهم. بالإضافة الى هذا عند الأخذ بعين الاعتبار الأمثلة الأخرى أيضا، يتبين لنا أنه يتم تحديد عدد اللاجئين السوريين وخاصة قبول اللاجئين السوريين وفق قدرة السلطات المحلية، وأن سياسات الاندماج التي يتم تطبيقها لا يمكن حتى قياسها مع تلك التي تطبق في الدول الاسكندنافية ودول غرب أوروبا. ولهذا السبب تعتمد قسم كبير من أعمال حل أزمة اللاجئين بالإضافة الى سياسة الباب المفتوح وأعمال دمج السوريين الموجودين في تركيا على إمكانية ورغبة المنظمات الدولية والأطراف الأخرى عند نقطة انتهاء طاقة السلطات المحلية والمصادر الوطنية.

الكلمات المفتاحية: اللاجئين السوريين، والنازحين واللاجئين والاندماج وقانون اللاجئين تركيا

إسماعيل صاري تكة

مساعد باحث، جامعة مصطفى كمال في
هاطاي، حرم طيفون سوكمز 31060.
ismailsariteke@mail.
com

Introduction

The eruption of the Syrian conflict in 2011 has instigated major human suffering that affected 11.7 million people. In other words, since the beginning of the humanitarian catastrophe, 400,000 Syrians have lost their lives, 1 million have been injured and 5.6 million have been forced to take refuge in neighboring countries (*see* ECHO, 2019). In response to this growing refugee crisis, the Turkish government has initiated an open-door policy. However, the number of the incoming displaced Syrian population has grown intensely from thousands to more than 3.5 million Syrians over the last eight years. The prolongation of the Syrian conflict and the growing number of displaced persons strained Turkey's economy and became a source of social tension. The anticipated return of displaced Syrian population faded away with the passing of time mostly due to loose international efforts to end the Syrian conflict. Thus, the presence of the Syrians to some degree impaired domestic peace and security in Turkey. However, it is not just the mass inflow of the Syrian refugees or Turkey's lack of preparedness to a humanitarian catastrophe that single-handedly impaired the social harmony but Turkey's own immigration policy and lack of experience in refugee integration. Turkey's immigration law and policy do not allow granting Syrians a "refugee" status. In its place, the incumbent government has coined the term "Syrian guests" as an acting expression to recognize the legal position of the Syrian population and refer to their temporary settlement within the country. However, it is evident that the civil war in Syria has not yet come to an end after eight years and as it is now anticipated that at least some of the Syrian population in Turkey may not return to their homes when the war ends. In short, political and social forecasts compel a comprehensive immigration strategy prioritizing the integration of Syrian population.

1. Defining the concepts: refugee, asylum-seeker, and immigrant

In both the European and the Turkish legal systems, it appears essential to review the rules and the way of using the concepts related to the migration process to fully recognize the big picture of the migration subject. Since different conceptualizations of the persons (refugee, asylum-seeker, or immigrant) in the migration process are used in legal systems, the way statuses are granted to people on the move in migration policies of a country says a lot about their socio-political and economic circumstances and their integration. Hence, the following sections elaborate on the use of concepts related to migration process such as refugee, asylum-seeker, and immigrant in reference to

both the European and Turkish legal systems before an attempt to evaluate the reflections of such use of concepts in different contexts that are considered in the second part of this chapter.

1.1. Refugee

The 1951 Geneva Convention is the most important instrument for dealing with the concept of refugees in international law. In accordance with the Convention, a refugee is defined as a person who was born outside the country of his/her residence and migrated for fear of persecution due to the events in Europe before 1 January 1951, and because of his race, religion, nationality, membership in a particular social group, or political considerations. Refugees are considered as persons who do not want to benefit from the protection, or because of the fear in question; or those who do not have a nationality and who are outside the country of residence where they had lived as a result of such incidents, cannot return there or do not want to return because of the fear in question (1951 Geneva Convention 1/A-2). Under the Convention, the refugee status depends on two basic conditions. The first is the temporal one and is referred to as events before 1951. The second is geographical and it is stated that this is about the events taking place in Europe. However, the convention granted the parties the right to waive the geographical condition of the agreement. There is no such selection clause for the temporal condition. This convention is a product of an effort to maintain the current situation rather than a prospective change (Holborn, 1956: 48; Sariteke, et al, 2018: 385). The limitation of events that took place in Europe before 1951 is one of the most important indicators of such an opinion. Therefore, in 1967, a new arrangement was made to eliminate the temporal condition. In 1967, the Protocol on the Legal Status of Refugees, also called the New York Protocol, was adopted in addition to the Geneva Convention. With this protocol, the historical situation in the Convention was removed from the definition of refugees, stating that "states shall implement this Protocol without any geographical limitation".

The European Union (EU) adopted the EU Treaty and the Geneva Convention, and also adopted the New York Protocol by eliminating the geographical condition (TEC art. 63). Likewise, Turkey has participated in both the Geneva Convention and the New York Protocol meetings. However, Turkey has made a reservation in the Geneva Convention for the lifting of the geographical conditions. Therefore, according to the immigration policy in Turkey, a person is accepted as a refugee if he/she has emigrated from Western Europe to Turkey.

1.2. Asylum Seeker

As stated below, the asylum-seeker is the preliminary stage of refugee status. Persons who do not have the right to apply for refugee status cannot be asylum-seekers. Therefore, the concept of an asylum-seeker is far more important than the concept of refugees as the latter concept is often considered as an umbrella framework term. There is no static definition of asylum, which is why it is interpreted in various ways in different law systems. The concept of asylum and the right to asylum have long been recognized in law of the nations, but its scope has not been established yet. It is, therefore, essential to search for other sources for the legal definition of the asylum concept. The definition of asylum in the doctrine was accepted at the 1950 Bath Conference (Battjes, 2006: 5). According to this definition, asylum means the protection offered to the individual in need and demand by that state on the territory or territory of that state. Although this definition is sufficient, the concepts in its scope should also be considered further in terms of asylum.

First, the asylum should be considered a recognized institution for foreigners. There is no doubt that the asylum does not apply to the citizens of the state. It is assumed that states already have to protect their citizens (Battjes, 2006: 7). Second, the definition of asylum includes the term “protection”. The need for protection indicates that the individual is threatened or endangered. The individual may be threatened or in danger of loss in housing or in some other secondary needs. Therefore, the relationship between asylum and protection is very strong. The doctrine states that the concept of asylum stems from such reasons for protection. The definition is dealt with at the Bath Conference, which does not include diplomatic asylum to embassies or consulates that are also not covered in this chapter. Third, asylum is provided by the state. The protection of a church, organization or other non-state actors is not considered asylum.

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) states that “everyone has the right to seek and to be treated as a refugee by other countries in the face of persecution”. However, it should be noted that the UDHR not only determines the scope of this right but also does not make a detailed regulation on asylum. The reason for this is that the UDHR is a resolution of the United Nations General Assembly (UNGA) and there is no international agreement that should be seen as a binding document in international law (Battjes, 2006: 11). The International Court of Justice is the main judicial body of the UN system. Article 38 of the Statute of the Court contains the provisions relating to the trial of the court. Before mentioning the right to asylum

and the obligations of the state in asylum procedure, attention must be paid to the relevant article. According to this article, in the settlement of disputes submitted to it by the International Court of Justice, the Court resorts to international conventions, international traditions accepted as law (customary law), and decisions based on general principles of law. In this respect, asylum in the UDHR system does not contribute to the settlement of the dispute in international law. International asylum is also guaranteed by the Declaration of Fundamental Rights of the European Union. Article 18 of the Declaration includes the "Asylum Right". According to this article, asylum is guaranteed under the rules of the Protocol of 31 January 1967 of the Geneva Convention.

Asylum law rules in the European legal system (the Community law) come from a variety of sources. There is a strict hierarchical order among the sources of Community law. Hierarchically, each legal norm to be applied must comply with superior legal norms. The first of these hierarchical laws is the provisions of the Treaty establishing the European Community (TEC). Legislation and resolutions have been adopted in accordance with the covenants such as protocols, directives and the regulations attached to this agreement, which are also called "secondary law". Therefore, when it comes to examining the concept of asylum in Community law, it is important to examine it in terms of primary sources. The right to asylum in the Treaty establishing the European Community in close relationship with the protection offered under the Refugee Convention. In light of the definition given, it is possible to identify asylum-seekers in the European legal system as applicants for the status of the refugee who are still waiting for the status since the court has not yet decided for it (Deng, 2002: 2). In other words, an asylum seeker is defined as a person on the road to becoming a refugee in the near future. Asylum-seekers and refugees are therefore considered under similar frameworks in the European legal system. The main source of asylum in the European legal system is Article 63 of the TEC. According to this article, the minimum requirements shall be imposed in the EU protocols to be applied to the states of the European Union for the acceptance of asylum seekers, granting refugee status and granting refugee or refugee status.

Turkey has participated in both the Geneva Convention and the New York Protocol in 1951 and 1967 respectively. However, due to its geographical location of Turkey, it made a reservation to the Geneva Convention on refugees. Therefore, according to the Turkish legal system, refugees are defined as arriving only from Western European countries, which leaves no opening for a person outside of Europe to apply for refugee status. As discussed,

the asylum-seekers are those on the waiting list for refugee status in Europe. As asylum and refugee statuses are interrelated in the European legal system, non-European people are not entitled to refugee status or asylum in Turkey. Because of this uncertainty, the first asylum law in Turkey, the Law on Foreigners and International Protection entered into force on April 11, 2014 (Kilberg, 2014). The new law formed the basis of the asylum system. The Directorate General of Migration Management was established to unify all actions and efforts related to foreigners. With regard to the rights of displaced persons under temporary protection, Turkey's obligations and relevant procedures were set out in the Temporary Protection Directive, adopted on October 22, 2014. A distinct arrangement has not been made before the legal basis for refugees and asylum seekers was established, with the exception of participation in an international treaty.

1.3. Immigrant

Migration is defined as a "move from one country to another country, from one settlement to another settlement individuals or communities for economic, social, political reasons" (TDK Sözlüğü). In other words, it is possible to define it as the movement of people from one place to another (Perruchoud and Redpath, 2011: 30). In accordance with Article 2, paragraph 1 (b) of the Council Regulation (EC) No 862/2007 of the European Parliament, immigrant is defined as a person who have settled in the territory of another Member State from their own country or from a third country for at least 12 months (or an estimated 12 months) (862/2007 Lex).

Turkey's legal system, pursuant to the definition in paragraph 3 of Article 3 of the Settlement Law No. 5543, identifies that an immigrant "is bound to the Turkish descendants and Turkish culture, come alone or *en masse* to Turkey in order to settle those shall be adopted in accordance with this Act". As for the definition of the immigrant in the European legal system, this term is used differently in Turkish law. Even though there is no discrimination of immigrants based on characteristics of people who migrate in the European legal system, there are 4 different categories in the Settlement Law of the Turkish legal system (Yılmaz, 2007: 250). According to the categories listed in the Settlement Law:

- *Freelance immigrants* are connected to the descendants of Turkish and Turkish culture, either come alone or *en masse* to Turkey in order to settle, provided that it did not want the government-assisted housing to those adopted homeland

- *Resident immigrants* are those who are of Turkish descent and Turkish culture and who are brought from abroad by special laws and whose immovable property is provided in accordance with the provisions of this Law

- *Individual immigrants* are Turkish descendants and Turkish culture and they come as a family to settle in the country

- *Group immigrants* are families of Turkish descent and Turkish culture and they come together to settle in to the country according to the agreement between the two countries

The immigrant may leave the country for whatever reason is the case, however, to be called a migrant, one should not lose the protection of his/her country (Hathaway, 2005: 85). Even if such a distinction has not been made in the Turkish legal system, it is likely to argue that this principle may apply to the Turkish law of immigration. Therefore, in the Turkish legal system, it can also be argued that the immigration institution has been established to avoid difficulties for the incoming immigrant people of Turkish descendants and Turkish culture. In the European legal system, however, it is difficult to isolate such a distinction in the formation of immigration institution. As such, the 12-month condition accepted by the EU appears as the most important indicator of this opinion.

2. Integration Problems: The situation of Turkey's Syrian refugees

In particular reference to widespread migration trends and migrants' problems, Turkey has become a role model country with its steps to provide support in the necessary human needs and democratic rights fields. In humanitarian, political, social and economic contexts, national authorities have been using the available resources of the country in order to comfort asylum seekers and immigrants. Integration with the host society starts with the rights granted to the refugees and asylum-seekers, and various related unresolved issues. With regards to the integration problems of Syrians in Turkey a number of legal, social and psychological, political and economic problems exist (Coşkun, 2017: 10). However, before delving into the integration related problems of Syrians in Turkey, it is important to comprehend the extent of what integration is about and how it is accepted in the Turkish context.

To this end, integration refers to a number of different or similar divisions, groups, organizations, systems in which a close and uninterrupted coordination exists between these units (business dictionary, 2019). In addition to social integration is the process by which individual or group migrants are

involved in various social spheres and cross-sections of the new host society. This is why, integration is a two-way process where both immigrants and the host society adapt to new situations as a result of their interactions. There are transnational dimensions of integration and these dimensions produce integration related problems within host societies. These issues are discussed in the following sections with reference Turkey's Syrian population.

2.1. Legal Impediments

Turkey, after the political conflict in Syria, with the start of the first wave of migration adopted an "open door" policy. The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) has called for non-blocking access to the country in the event of security weaknesses during transit or similar problems (<https://ailevecalisma.gov.tr>). But when they first began to arrive in Turkey, there were no arrangements for any type of refugee legislation with regard to the status of incoming Syrian population who left their country due to the civil war. Therefore, the national authority regarded Turkey's new refugee issue as a temporary situation and followed a policy to welcome the war-affected Syrians without any conditions to take refuge in Turkish territories. Any legal status, however, struggles to meet the basic needs of these "guests", although Syrians took refuge in the framework of migration itself and there were no possibilities that the national authority would accept responsibilities regarding status-related issues imposed on them. Having placed a geographical reservation to the Geneva Convention, the Turkish national authority cannot provide a legal refugee status to those who take refuge from outside of western Europe. However, at least a very large part of the Syrians in the country apparently will not return to their home country in the near future. Turkish authorities were obliged to offer a temporary protection status for people from Syria before preparing a comprehensive new immigration law. To sum up, the first Syrian refugee inflow which arrived just after the outbreak of political conflict in Syria in 2011 had no status in terms of immigration law or legislation in Turkey. In this case, the status of the Syrians in Turkish territories was determined to be "guests" in the first place. (...) With this definition, which does not correspond to national legislation or international law, Syrians are deprived of a legal status in Turkish immigration law and legislation (The <https://ailevecalisma.gov.tr>). Then a number of regulatory measures, with a hope to resolve arising issues of Syrian population, has been adopted by Turkey's Ministry of Internal Affairs in March 2012. To this end, incoming asylum-seekers in the Syrian Arab Republic and the

Syrian Arab Republic to Citizens Residing Acceptance of Stateless Persons and Related to the Hosted Directive No. 62 was enacted in this time frame. With the introduction of the temporary protection regime for Syrian population, Syrian asylum-seekers who have previously been accepted as guests received temporary protection status. However, as there is no clear understanding and a relevant regulation in the national legislation system with regard to the temporary protection regime, what is exactly meant by this status remains an ambiguous issue (Aktaş, 2018: 135-136). The directive on how to operationalize and implement the temporary protection regime has been put into force. With the words on the official website of the Ministry of Family, Labor and Social Services, however, the fact that the directive is not accessible for confidentiality reasons has remained far from addressing the issue of transparency. To abide by the UNHCR observance of the principle of non-refoulement with temporary protection policy adopted by Turkish national authorities, the protection applied in terms of protection and assistance to meet the basic and immediate needs of the incoming population provision conforms to international standards. However, until 2013, the status of the Syrians has not still been clarified either during the period when they are referred to as guests or when they are placed under the temporary protection regime (<https://ailevecalisma.gov.tr>). On the other hand, Turkey as a home to millions of Syrians and as a candidate for full membership to the EU in this period of time obliges the national authorities to sort the migration and asylum legislation as compatible as possible with the EU *acquis*. In this context, comprehensive immigration law in line with the EU *acquis* was prepared and put into force in 2013 (Demirhan and Aslan, 2015: 23-62; Aktaş, 2015:29-30).

2.2. Social and Psychological Issues

Integration is not a unilateral process. Not only the incoming population but also the host society is an important factor in the adaptation policy of local authorities. The compliance of the immigrants to the society they come from is closely related to whether the host society in question can show social acceptance of the immigrants and whether this situation is sustainable. Therefore, integration should be considered in the sense of mutual understanding of the expectations and needs of the individual and society in a wider scope, without reducing the approaches to knowing the language of that country, having a job, learning the culture and history of the country. In other words, it is important that policies towards the level of social integration and integration can be arranged in a way that does not disturb the stability of the immigrant people and groups (Akıncı et al., 2015: 60).

Kaya (2016: 257) proposes to transnational integration with the participation of international organizations in order to strengthen this process. In short, when there is social acceptance, homeland policies can be designed as a complementary element of integration. Otherwise, social cohesion and citizenship policies can also be used as a means of assimilation or marginalization, depending on the strategy of acculturation. The continuity of social acceptance, structural problems that the country may experience or how social acceptance can be sustained in social breaks is also important for the next generation of immigrants. At this point, the question of who the integration covers come up. Are integration policies aimed only at resident foreigners, in other words, regular migrants or refugees, asylum seekers or those under temporary protection? The answer to this question is closely related to whether these groups are evaluated in the context of hospitality or temporality or in an understanding that will evolve towards permanence and citizenship (Yıldız, 2017: 61-63).

When viewed in the context of Syrians who have been entering the work environment or social and psychological sense of obligation to people who do not themselves consist of a local public relations situation that requires them to feel Turkish. Discrimination to which they are already exposed, in part prevents them from being integrated. Especially those living in border cities and big cities do not have a serious problem such as learning Turkish, interviewing local people and integration. Because, it can meet its social, cultural, economic and psychological needs through its ecosystem and its environment. In this context, especially the common classes put forward by the Ministry of National Education are important in terms of eliminating this situation. A person who goes to only a school with their friends, who do not speak to anyone other but Syrian acquaintances and their family, buy goods from Syrian businesses are unlikely to feel that they belong in Turkey.

2.3. Political Issues

A reflection of the adaptation is obvious in the political sphere. Because a certain number of communities will somehow want to participate in the decision-making process about their new place of residence. In this context, migrants need to be prepared for this situation in the areas of migration as well. Integration has already been stated that it is not a unilateral process and that there is a problem for those who meet the migration, not those who migrate. When evaluated from this perspective, those who want to win elections or have a say in politics have to produce policies towards immigrants and have to take into account the negative effects of immigrants.

Looking at the political situation in the Syrian context in Turkey, the policy output of the incumbent government is still unclear regarding the status of Syrian population. Therefore, lack of citizenship rights and experience of voting in competitive elections makes this population a politically disadvantaged group. In addition, current family structures and the conditions of the social environment among Syrian population lead to collective voting rather than individual decision-making.

2.4. Economic Issues

One of the major problems faced by Turkey's Syrian problem is if those who have not migrated to work can provide a sufficient business population. It also forms the basis of some social problems that prevent both the living conditions and the establishment of harmonious relations with the citizens of the host countries. The majority of people who come to work who lack of technical proficiency skills in Turkey, various vocational courses are regulated to fill in this gap. While there is a problem of unemployment for the local people in the cities where Syrians live, the fact that the Syrians are working at low wages in the existing jobs before the opening of new jobs increases the problem. The Turkish unemployed and some of the low income groups see the Syrians working indifferently and at low wages as the reason for their unemployment. In contrast, employers in some sectors consider the opposite. Some workplaces include facilitating Syrian work permit procedures; because they often say that they cannot find employees to work in unskilled jobs in the workplaces, and that their jobs are hampered, that Turkish citizens are often looking for a desk job, and that Syrians in unskilled jobs hence will contribute greatly to the economy. Government officials in the Republic of Turkey respond to the issuance of work permits to the Syrians with a similar statement to the criticism that they cannot find work. Article 29 of the Temporary Protection Regulation (2014); that asylum-seekers are entitled to work with the permission of the Ministry of Labor; Article 30 stipulates that those in need may benefit from the social assistance provided. With the Regulation on the Work Permits of Foreigners Provided Temporary Protection, the working principles of the Syrians have been determined and the workplaces are allowed to employ asylum seekers not to exceed 10%. Syrians live in cities such as Kilis, Hatay and, Şanlıurfa where the unemployment rate is high. This situation makes the solution to the problem even more difficult (Ağır, 2018: 122; Tunç, 2017: 118).

Conclusion

Turkey throughout history, historical geography, cultural, progress has been exposed to a variety of reasons-economic and geopolitical positions as migration flows. Finally, as a result of the Syrian civil war, it faced a very large irregular migration. In this context, the issue of Syrians in Turkey has become a problem of harmony and security with a social, political and economic dimension. Therefore, it is accepted that a policy based solely on meeting the basic needs of asylum seekers cannot be sustained and the activities of the related institutions in the last period are shaped in this direction (Sezik & Ağır, 2015: 118). Because, as the process goes on, the problems differ and the quantity and quality change. On the other hand, changing the ways of solving the problems is a necessity.

On the experience of other countries that have democracy and human rights in Turkey to produce a sample at the point of care, policies will give lessons to the world. Turkey, which attracts the attention of supranational organizations, in particular, the United Nations and the European Union, follows the actions of these organizations on migration and migrants in a sincere manner. The most powerful form of public regulation, which states that the issue is Turkey's serious thought to have made an expenditure in the budget figures as supranational organizations in addressing the need arises. This does not deny the existence of problems. Because the immigration and the problems it creates are dynamic, which forces the states to produce a new policy against them at any time. Turkey carries on with achievement, especially after 2017, despite the economic problems faced by all in this context of last-pedestrian sample solutions and policies.

References

- 1951 Cenevre Sözleşme, accessed October 3, 2019, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- 1951 Sözleşmesine Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Protokol, accessed October 3, 2019, <http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%-C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C.pdf>
- Ağır, Osman . (2018). Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Kamusal Hizmetlere Yönelik Bir Değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (2) , 111-128 . Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/en/issue/41823/504765>

- Akıncı, Buket, Nergiz, Ahmet, Gedik, E. (2015), Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, No: 1 (2), s. 58-83.
- Aktaş, Murat (2018), *Türkiye’deki Suriyeliler: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*, Yıl:2018, Cilt: 1, Sayı: 42, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ISSN: 1302-6879
- Aktaş, M. (2015). *Türkiye’nin Göç Politikası ve Göçmenlerin Sorunları. Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 29-30 Mayıs, 27-44.
- Battjes, H. (2006). *European Asylum Law and International Law*. Leiden (NL): Martinus Nijhoff Publishers
- Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, accessed October 5, 2019. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts
- Coşkun, Mehmet Burhanettin (2017) *Göç Entegrasyon Politikalarının Türk Kamu Yönetimindeki Yeri ve Önemi*, Yıl:2017 Cilt: 1 Sayı: Özel Sayı -4
- Demirhan Y. ve Aslan, S. (2015). *Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. Birey ve Toplum*, Bahar, 5 (9), 23- 62.
- Deng, F. United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *Guiding Principles on Internal Displacement*, accessed October 20, 2019, <http://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>
- European Civil Protection and Humanitarian Aid (ECHO), “*Syria Crisis ECHO Fact Sheet*”, accessed October 22, 2019, https://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en
- Hathaway, J. C. (2012). *The rights of refugees under international law*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Holborn, L. W. (1956). *The International Refugee Organization: a specialized agency of the United Nations*. London.
- İçduygu, A. (2015). “*Syrian Refugees in Turkey*”, *Transatlantic Council on Migration*, Washington DC: Migration Policy Institute.
- Integration*, <http://www.businessdictionary.com/definition/integration.html>, , accessed October 20, 2019
- Kaya, Ayhan (2016), *İslam, Göç ve Entegrasyon*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul
- Kilberg, R. (2014). “*Turkey’s Evolving Migration Identity*”, *Migration Information Source*, July 24, 2014, <https://www.migrationpolicy.org/article/turkeys-evolving-migration-identity>
- OSCE (2013). *Turkey: A Migrant Integration Policy Index Assessment*.
- Perruchoud, R., and Redpath, J. (2011). *Glossary on migration*, Geneva: International Organization for Migration.

- Sarıteke, İsmail, Kahraman, Ömer Fuad, Aydın, Abdullah (2018). "Türkiye'deki Suriyeli Nüfusun Hukuki Statüsü İle İlgili Bir Analiz". *Turkish Studies* 13/7 (2018): 383-396.
- Sıcak, Ahmet Sait, Çalışkan, Necmettin. (2019). İnsan Şahsiyetinin İnşası ve Korunması Bağlamında Kur'an'da Sığınma Realitesinin İsimlendirilmesi. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3 (1) , 140-168 . DOI: 10.31121/tader.555746
- Sezik, Murat, Ağır, Osman (2016). "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2016): 95-124 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/birtop/issue/29486/316345>>
- Treaty establishing the European Community, accessed October 17, 2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12002E%2FTXT>
- Tunç, Ahmet, (2017), "Türkiye'de Göç Yönetimi", s.115-139, *Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar*, Ed. Osman Ağır, Ankara: Seçkin Yayınevi
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), accessed October 6, 2019. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
- United Nations High Commissioner for Refugees. Convention Relating to the International Status of Refugees, accessed October 1, 2019 <http://www.refworld.org/docid/3dd8cf374.html>
- Universal Declaration of Human Rights, accessed October 3, 2019, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- Yıldız, Ayselin . (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3 (1) , 36-67 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43547/532787>
- Yılmaz, Vedat. (2019). İç Göçün Nedenleri ve Değerlendirilmesi: Bitlis İli Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11 (18) , 1709-1735 . DOI: 10.26466/opus.562603
- Yılmaz N. (2007). 5543 Sayılı İskân Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması. *TBB Dergisi*, Sayı 68, s. 241-264.
- 862/2007 Lex, accessed October 18, 2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0862>

The United States Foreign Policy Towards Kurds

Abstract

The aim of this study is to analyze the role of Kurds in the US foreign policy towards the Middle East. This paper presents an alternative approach that pays attention to the role of non-state actors in the US foreign policy and interactions between the state and non-state actors. Our study claims that it is possible to investigate the impact of Kurdish opposition movements on US foreign policy by understanding how the foreign policy of Kurdish opposition movements as non-state actors is produced in interaction with the international system, local system / order, identity and power relations. In this context, it is of particular importance to examine the nature, parameters and limits of the relationship between the Kurds and the US, the most influential state on the Kurds. As a result, it has been observed that ethnic opposition movements try to legitimize their actions against state power with their relations and discourses developed at an international level. On the other hand, it is argued that these movements are used as a leverage and implementer by the global powers.

Keywords: the US, Kurds, KDP, PUK, PKK, PJAK, PYD-YPG

İsmail Sari

Ph.D., Visiting Researcher
at Columbia University,
ismailahmetsari@gmail.com

Received:01-11-2019
Accepted:14-12-2019

ABD'nin Kürt Politikası

Öz

Bu çalışmanın amacı ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasında Kürtlerin rolünü tahlil etmektir. Bu çalışma, devlet dışı aktörlerin ABD dış politikasındaki rolü ile devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki etkileşimlere dikkat eden alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Çalışmamız Kürt muhalefet hareketlerinin ABD dış politikasında etkisini araştırabilmenin devlet dışı aktörler olarak Kürt muhalefet hareketlerinin dış politikasının uluslararası sistem, yerel sistem/düzen, kimlik ve güç ilişkileri ile etkileşim içinde nasıl üretildiğinin anlaşılması ile mümkün olacağını iddia etmektedir. Bu bağlamda, Kürtler ve Kürtler üzerinde etkili devlet olan ABD arasındaki ilişkinin niteliğinin, parametrelerinin ve sınırlarının incelenmesi özel bir önem taşımaktadır. Sonuç olarak etnik muhalif hareketlerin uluslararası düzeyde geliştirdikleri ilişkileri ve söylemleriyle devlet gücüne karşı eylemlerini meşrulaştırmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Öte yandan, bu hareketlerin de sistem içinde özellikle küresel güçler tarafından bir kaldıraç gücü ve uygulayıcısı olarak kullanıldığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Kürtler, KDP, KYB, PKK, PJAK, PYD-YPG

İsmail Sarı

Dr., Columbia University,
Misafir Araştırmacı, ABD,
ismailahmetsari@gmail.com

Geliş Tarihi:01-11-2019
Kabul Tarihi:14-12-2019

السياسة الخارجية للولايات المتحدة تجاه الأكراد

ملخص

ان الغاية من هذه الدراسة هي تحليل دور الأكراد في السياسة الخارجية لدى الولايات المتحدة نحو الشرق الأوسط. هذه الدراسة تقدم مقارنة بديلة تحتم بدور ممثلات غير الحكومية في السياسة الخارجية للولايات المتحدة والتفاعلات بين ممثلات الحكومية و غير الحكومية . تدعي دراستنا أنه من الممكن التحقيق في تأثير حركات المعارضة الكردية على السياسة الخارجية للولايات المتحدة من خلال استوعاب كيف يتم إنتاج السياسة الخارجية لحركات المعارضة الكردية كأطراف فاعلة من غير الدول بالتفاعل مع النظام الدولي ، والنظام المحلي / النظام ، والهوية وعلاقات القوة. و في هذا السياق ، من الأهمية بمكان دراسة الطبيعة ومعايير وحدود العلاقة بين الأكراد والولايات المتحدة ، الذي هي أكثر الدولة نفوذاً على الأكراد. نتيجة لذلك ، شوهده أن حركات المعارضة العرقية ان تجعله شرعاً على تصرفاتها ضد سلطة الدولة من خلال العلاقات والخطابات التي تطورت على المستوى الدولي. و من ناحية أخرى ، تم مناقشة إن هذه الحركات تستخدم كأداة للضغط والتنفيذ خاصتن من جانب القوى العالمية في النظام. كلمات مفتاحية : الولايات المتحدة، الأكراد ، الحزب الديمقراطي الكردستاني، الاتحاد الوطني الكردستاني، حزب العمال الكردستاني، حزب الحياة الحرة PYD-YPG

إسماعيل ساري

ismailahmetsari@gmail.
دكتور ، باحث زائر بجامعة
كولومبيا

1. Introduction

This study focuses on the relationship between the United States and Kurdish opposition movements. It analyses the role of Kurds in US foreign policy towards the Middle East without considering the complex history of the Kurds. However, we could say that the theoretical approaches are mostly insufficient for the study of the foreign policy of ethnic opposition in the international relations literature. In this context, my approach is that foreign policy of Kurdish opposition movements, as non-state actors, is produced in interaction with the international system, local system/order, identity, and power relations. Therefore, the examination of the nature, parameters, and boundaries of the relationship between the Kurds and the US, which is the most influential state on the Kurds, is of special importance.

The Kurdish studies have been dominated by a focus on the socio-political history and anthropology of the Kurds. As for the international relations studies, they focus on the regional and internal political effects of the Kurds in the Middle East, but these studies are scarce. Outside of the following literature, there is not much research on US-Kurdish relations. Lokman Meho's book, *The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy: A Documentary Sourcebook*¹, Marianna Charountaki's book, *The Kurds and US Foreign Policy: International Relations in the Middle East since 1945*², Michael Gunter's book, *Out of Nowhere: The Kurds of Syria in Peace and War*³ and his articles on this subject⁴. Besides Mohammed Shareef's book, *The United States, Iraq and the Kurds, Shock, Awe*

¹ Lokman I Meho, *The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy: A Documentary Sourcebook*, Westport: Greenwood Press, 2006.

² Marianna Charountaki, *The Kurds and US Foreign Policy: International Relations in the Middle East Since 1945*. 1st ed. London, UK: Routledge, 2014.

³ Michael M. Gunter, *Out of Nowhere: the Kurds of Syria in Peace and War*, London, UK: Hurst & Company, 2014.

⁴ Michael M. Gunter, "Erdoğan and the Decline of Turkey." *Middle East Policy* 23, no. 4, December 15, 2016, pp.123–35; Michael M. Gunter, *The Kurds Ascending: the Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*, New York/Basingstoke, USA: Palgrave Macmillan, 2008; Michael M. Gunter, *Routledge Handbook on the Kurds*. 1st ed., London, UK: Routledge, 2018; Michael M. Gunter, "Iraq, Syria, Isis and the Kurds: Geostrategic Concerns for the U.S. and Turkey." *Middle East Policy* 22, no. 1, March 9, 2015, pp.102–111; Michael M. Gunter, "Arab-Kurdish Relations and the Future of Iraq." *Third World Quarterly* 32, no. 9, October 31, 2011, pp.1623–35; Michael M. Gunter, "The Kurdish Spring." *Third World Quarterly* 34, no. 3, May 24, 2013, pp. 441–57; Ahmed, Mohammed M.A, and Michael M Gunter. "The Kurdish Spring: Geopolitical Changes and the Kurds." *The Middle East* 68, no. 3, January 2014, pp. 479–80; Michael M Gunter, "Foreign Policy towards the Kurds" 13, no. 2, 2011, pp. 93–106; Michael M. Gunter, "The Kurdish Question in Perspective." *World Affairs* 166, no. 4, January 2004, pp. 197–205.

and *Aftermath*⁵ and Bryan R. Gibson's book, *Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*⁶ are important.

This study presents an alternative approach that pays attention to non-state actor Kurds' role in US foreign policy, and interactions between the state and non-state actors. Ethnic opposition movements create subjectivities by using alternative relations in international politics in their struggle against the state power which they think are hegemonic. Thus, ethnic opposition movements try to legitimize their struggle against the state power at the national level with their relations and discourses developed internationally. In this respect, it is important to examine the nature of these international relations developed between states and non-state actors.

Along with examining the general nature and tendency of US foreign policy towards non-state actors, focusing on the role of the Kurds as non-state actors in the Middle East as leverage or implementers of US foreign policy in Iraq and Syria can help us to predict developments in the future. While the US is trying to use the Kurds in Iraq and Syria to reach its goals in the region, the Kurds, in these countries, are also trying to use the US for their own agenda. Sometimes the goals and strategies of the US and its Kurdish allies do not overlap, it is therefore important to examine closely the emerging tensions⁷. The biggest separation between the US and Kurdish movements is on the idea of an independent Kurdish state. But it is understood that the goal of all Kurdish opposition movements in the region is to establish an independent Kurdish state. The PKK has revised its goal as '*Democratic Autonomy*' instead of '*National State*' with the new ideas of Abdullah Ocalan⁸. PYD-YPG has tried to implement this theory in northern Syria. But it is not possible to say that it has completely abandoned the idea of an independent Kurdish state.

The US policy towards various Kurdish movements is different because there is no monolithic US policy towards the states which Kurds inhabit. But, the US approach to "the Kurdish identity" and the "Kurdish question" is holistic in its Middle East strategy. Three political movements in the Middle East

⁵ Mohammed Shareef, *The United States, Iraq and the Kurds: Shock, Awe and Aftermath*. 1st ed., New York, NY, USA: Routledge, 2014.

⁶ Bryan R. Gibson, *Sold out?: US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*, New York, NY: Palgrave Macmillan, 2015.

⁷ Hasim Karami and David Romano, "Sub-State Actors and Trump's Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria," in *Trump and the Middle East*, Deakin University Burwood, 2018; Mohammed M.A, Ahmed and Michael M Gunter. "The Kurdish Spring: Geopolitical Changes and the Kurds." *The Middle East* 68, no. 3, January 2014, pp.479–80.

⁸ Seevan Saeed, *Kurdish Politics in Turkey: from the PKK to the KCK*. 1st ed., London, UK: Routledge, 2016.

have authority over a large portion of the Kurdish political realm. They are the Kurdistan Workers' Party in Turkey (PKK), Masoud Barzani's Kurdistan Democratic Party (KDP) and Jalal Talabani's Patriotic Union of Kurdistan (PUK) in Iraq. All three of these parties have sister parties in Iran and Syria. The Party of Free Life of Kurdistan (PJAK) and the Democratic Unity Party (PYD) have adopted the PKK's ideology. Subsequent Kurdish parties in Syria and Iran, have generally related to Kurdish movements in Turkey or Iraq.

Considering that Kurdish opposition movements have influenced the region since the 1980s and especially in the period after 1990, two states, Turkey and Iraq, have been prominent in this context. The Kurdish Question has moved to the centre of Turkish politics since the PKK started terrorist activities in 1984. Kurds in Iraq obtained autonomy in the early 1990s and this structure, which was formed in northern Iraq, has significantly affected the Kurdish movement. In other words, when viewing the Kurdish political scene after 1990, two states, Turkey and Iraq, stand out compared to other states in the region. In these countries, the main dynamics of the Kurdish movements are the PKK and KDP. After the Arab Spring, the PKK's sister party PYD-YPG became an important actor in the Syrian civil war.

2. History of the US-Kurds Relations

In the last century, it is possible to say that the state that most affects the fate of the Kurds is the United States. The US' intervention in the Kurdish Question began with President Wilson's emphasis on self-determination rights in his fourteen-item declaration⁹. The twelfth article addressing the possibility of the autonomous development of non-Turkish nations under the Ottoman rule and the fifth article regulating the principle of self-determination rights of nations led to the belief that all nations of the Middle East will be given independence¹⁰. In this period, the disintegration of the Anatolian lands was prevented by winning the War of Independence. At the same time, Great Britain did not allow independence or autonomy in the Kurdish oil-rich region in order to balance Baghdad's power. Thus, the first stage of the US foreign policy towards the Kurds ended¹¹. But the Kurdish rebellions continued in the Middle East. A partial list of Kurdish uprisings includes the

⁹ Arthur S Link, Woodrow Wilson, and Wayne J Campbell. "The Papers of Woodrow Wilson." *The History Teacher* 4, May 1971, p.86.

¹⁰ Charountaki, Marianna. *The Kurds and US Foreign Policy*, p.39.

¹¹ Michael M. Gunter, "Erdoğan and the Decline of Turkey." *Middle East Policy* 23, no. 4, December 15, 2016: pp.123–35; Edgar, O'Ballance and Nigel Clive. "The Kurdish Struggle 1920–94." *International Affairs* 72, no. 4 October 1, 1996, pp. 853–54.

Kocgiri revolt of the 1920s; the Sheik Said rebellion of 1925; the revolt of Agri Dagh in the 1930s; the Dersim uprising of 1937 and 38 in Turkey; the Simko rebellion of the 1920s, the 1946 Mahabad Republic of Kurdistan in Iran; the Barzani led revolts of the 1960s and 1970s in Iraq; and the 2004 uprising of Serhildan in Syria¹².

After World War II, a second stage started in the US-Kurds relations. At the beginning of 1946, the Truman administration was alarmed when the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) tried to continue the occupation of northern Iran. At the same time, the Soviet government supported the Azeri and Kurdish separatists. On January 22, 1946, the Kurdish leader, Gazi Mohammad, declared the independent Mahabad Republic in Western Iran and applied for Soviet support. In Iraq, Mulla Mustafa Barzani founded the Kurdistan Democratic Party and targeted the pro-Western Hashemite monarchy in Baghdad¹³. However, when the Soviets withdrew from Iranian territory under pressure from the US on May 9 the Iranian army destroyed the Mahabad Republic on December 17, 1946. President Kadi Mohammad, the Prime Minister Haji Baba Sheikh and the Minister of Defense Mohammad Hussein Han Seyfi Kadi were hanged on March 31, 1947, at Tsarchira Square, where the Republic was founded. The Barzani tribe who joined the establishment of the Mahabad Republic, returned to Northern Iraq in April 1947¹⁴.

The political atmosphere and rivalry of the Cold War affected US foreign policy towards the Kurds. In this period, the US wanted the Soviets to have no influence on the Iraqi Kurds. One of the primary indications of US approach was the Aga and Rudawe Hefteyiyekan, which emerged in 1949 afterwards the US Information Service began to publish a bulletin in Kurdish. For a similar reason, the US Information Service likewise upheld the use of Kurdish with the Voice of America (VOA). On August 6, 1951, the US Embassy in Tehran sent a telegram to the US Secretary of State, arguing that the VOA's Kurdish publications would be valuable to counter the Kurdish propaganda of the Kurds. The telegraph also recommended avoiding encouraging nationalism among Kurdish politicians¹⁵.

¹² Mehmet Gurses, *Anatomy of a Civil War: Sociopolitical Impacts of the Kurdish Conflict in Turkey*, Michigan, USA: University of Michigan Press, 2018; Wadie Jwaideh, *The Kurdish National Movement: Its Origins and Development*, Syracuse NY: Syracuse University Press, 2006.

¹³ Douglas Little, "The United States and the Kurds: A Cold War Story." *Journal of Cold War Studies* 12, no. 4 November 15, 2010, pp. 63–98.

¹⁴ Bryan R. Gibson, *Sold out?: US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*, New York, NY: Palgrave Macmillan, 2015.

¹⁵ David Romano, Rikar Hussein, and Stephen Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies." *Between State and Non-State*, March 24, 2017, pp. 179; Saeed, Seevan. *Kurdish Politics in Turkey: from the PKK to the KCK*. 1st ed., London, UK: Routledge, 2016.

Even though the US and the Soviet Union have competed for influence over Iraq, the US relations with the Kurds during the 1950s and 1960s were limited to few contacts. During this time, the US had established good relations with the Iraqi government, therefore, it urged the Kurdish Question to remain a local issue which should be resolved without any external intervention. The US relations with the Ba'ath Party were very good at the beginning, and the new regime opposed the Soviet influence in Iraq. At that time, the Kurdistan Democratic Party President Mullah Mustafa Barzani applied for US support after realizing that the Ba'ath party would be indifferent to Kurdish rights like the previous administrations. However, the US refused to support the Kurdish question in Iraq¹⁶.

However, in the early 1970s, which could be called the second or "Barzani phase" in US foreign policy towards the Kurds, the United States supported Mulla Mustafa Barzani's rebellion against Baghdad. Iraqi Kurds became "good Kurds" in terms of US foreign policy. The United States followed this policy for three reasons. The first was that, the Iranian Shah was a good US ally. The second was that, during the Cold War, Iraq was seen as an ally of the Soviet Union. The third was that, the Arab nationalist Ba'ath party was weakened by the pressure from Israel¹⁷.

Accordingly, US President Richard Nixon and his national security adviser, then later foreign minister Henry Kissinger, first urged Iraqi Kurds to rise against Baghdad, but when the Algerian Agreement was signed in 1975 between Shah Mohammad Reza Pehlevi and Saddam Hussein, the US withdrew its support from the Kurds. Kissinger would then interpret this policy as follows: "*As a case study, the Kurdish tragedy provides material for a variety of conclusions: the need to clarify objectives at the outset; the importance of relating goals to available means; the need to review an operation periodically; and the importance of coherence among allies. All these maxims were, in fact, addressed at one time or another, though perhaps not with the requisite care. But their application to the situation at hand proved elusive.*"¹⁸ In other words, Iraqi Kurds have played an indispensable pawn role for US foreign policy¹⁹.

The Iranian Islamic Revolution of 1979 also radically affected regional relations in the Middle East. In such a conjuncture, Iran immediately contacted Kurds after the war with Iraq in 1980, and two anti-Baghdad actors organi-

¹⁶ Romano, Hussein, and Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies.", p.180.

¹⁷ Michael M. Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy Towards the Kurds." *Insight Turkey* 13 January 2011, p.43.

¹⁸ Henry Kissinger, *Years of Renewal*, New York, NY, USA: Simon & Schuster, 2000.

¹⁹ Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy Towards the Kurds.", p.43.

zed joint operations against the Iraqi forces in the strategy of co-operation against the common enemy. In order not to strengthen Iran, the US chose to overlook Saddam Hussein's massacres against the Kurds. On March 16, 1988, the Baghdad administration used chemical gas in Halabja against the Kurds who had cooperated with Iran. The US believed that the conflict between Saddam Hussein and Ayatollah Khomeini was beneficial to its interests ²⁰.

In the 1980s, the United States' silence to the atrocities that the Iraqi Kurds were subjected to stemmed from the attitude against the strengthening of revolutionary Iran in the region. The US feared that revolutionary Islam would destabilize pro- American governments like Saudi Arabia and governments in the Gulf region. Thus, the United States began to approach Iraq because of Iran's achievements on the battlefield. In December 1982, the Reagan administration began an intervention in the war in order to balance Iran's gains. The US provided \$210 million of agricultural loans to Iraq, what US Secretary of State George Shultz called "a limited balance of power policy" ²¹. US leaders did not react as long as the two sides destroyed each other, because both Iran and Iraq had weapons and ideological anger that could harm the US. A clear victory for Iraq was not also in the interests of the United States. The Americans impeded the clash between Saddam Hussein and Ayatollah Khomeini. During this period, the Baghdad administration began to evacuate Kurdish people more in 1982 and subjected many of them to forced displacement²². A similar situation took place after Iraq invaded Kuwait in 1990. When the US encouraged the Iraqis to revolt against Saddam in the late 1990s, the Kurds rebelled. But when the Bush administration withdrew its support for Kurds based on the idea that it undermined the concept of a united Iraq, Saddam's military forces were successful in suppressing the rebellion as hard as the massacre ²³.

3. New Area in the US-Kurds Relations

The sudden invasion of Kuwait by Saddam Hussein on August 2, 1990, followed by the defeat of Iraq in Operation Desert Storm opened a new door for the Kurds to continue their rebellion against the Iraqi government ²⁴. On

²⁰ Power, Samantha. *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. (New York: Harper Perennial, 2007).

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ İsmail Sari, "The Syria Safe Zone and the US Policy towards the Syrian Kurds," 2019. <https://iramcenter.org/en/the-syria-safe-zone-and-the-us-policy-towards-the-syrian-kurds/>

²⁴ Charountaki, *The Kurds and US Foreign Policy*, p.150.

March 5, 1991, the Kurdish uprising against the Iraqi government began, and, because of this, the Iraqi army was evacuated from most of the Kurdish regions in less than three weeks. After the US and its allies stopped their attacks on the Iraqi army, Saddam Hussein could reorganize his troops. Afterward, he launched a major attack against the Kurds in the North. The attack led to a humanitarian crisis with the flow of millions of Kurds to Turkey and the Iranian border and with the fear of possible usage of chemical weapons against them. The Turkish government with the fear of the possible flow of the large number of Iraqi Kurdish refugees from its borders pushed the US, Britain, and France for the solution this problem. As a result, the US, France and Britain, on April 5, 1991, together with Turkey implemented the UN Resolutions (UN Resolution 688 in 1991) which adopted a no-fly zone for Iraqi Kurds in northern Iraq²⁵.

The making of a protected zone for the Kurds would, at that point, lead to open relations between the US and Iraqi Kurds. The Kurdish area, secured under the no-fly zone, turned into the base of the CIA, which was facilitated with the Iraqi restriction to oust Saddam Hussein. After the First Gulf War, the United States considered the toppling of Saddam Hussein as the best choice to secure American interests in the area. Nonetheless, this new technique for Iraq would prompt the arrangement of the Kurdish self-ruling locale. While the CIA utilized the protected zone as a base to organize plans against Saddam Hussein, the Kurds transformed this into a chance to set up their very own new foundations, for example, the Kurdistan National Assembly in 1992, and in this way fortify their real independent areas²⁶.

The Kurdish safe zone became an imperative region for putting pressure on Saddam Hussein's system and securing US interests in the area. The CIA and Iraqi opposition groups which were organized as a part of the Iraqi National Congress, used the Kurdish area to make several unsuccessful attempts to assassinate Saddam Hussein. The Kurdish region became therefore necessary for the long run of the future of US-Iraq plan that, with the US, had to intervene for the cease-fire with the outbreak of clashes between the two major Kurdish parties that dominated the region, the KDP and the PUK in 1994. In addition, in the summer of 1996, when Saddam Hussein sent his troops to Erbil to interfere in the civil war in the Kurdish region, President

²⁵ Romano, Hussein, and Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies.", p.182; David Romano and Mehmet Gurses. *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East Turkey, Iran, Iraq, and Syria*, New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 2014.

²⁶ Romano, Hussein, and Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies.", p.183.

Clinton ordered airstrikes in opposition to Iraqi targets.²⁷ The Washington administration eventually supervised the peace talks between the Kurdish parties that led to the Washington Treaty in September 1998. The agreement was announced by Foreign Minister Madeleine Albright at a press conference on September 17, 1998. In case that Saddam Hussein carried out an attack the Kurds again, he demanded an allied administration in the Kurdish region, and the US gave an assurance of military protection. Both Barzani and Talabani appreciated US support and their endeavour to mediate the peace accord. Barzani said, "For the first time, Americans have made it clear that they will not allow Saddam to harm us"²⁸.

Within the framework of Washington's policy of overthrowing Saddam Hussein, the new era in US-Iraqi Kurdish relations continued in the 1990s. In this period, relations became more institutionalized. The US Congress, in October 1998, acknowledged the "Iraq Liberation Act" which must be the policy of the United States to support efforts to remove the regime headed by Saddam Hussein from power in Iraq. From this period to the Second Gulf War in 2003, the Kurds became more and more important for America's new policy in Iraq. The United States began to cooperate with the Kurds in other areas in addition to the goal of overthrowing the Saddam regime. For example, when the extremist group Ansar al-Islam began to threaten the stability of the Kurdish region, the United States interfered to support the Kurds. In February 2003, the US Special Operations Division (SOD) and the Army's 10th Special Forces Group collaborated with the Peshmerga and attacked Ansar al-Islam bases on the Iraq-Iran border²⁹.

In March 2003, when the US attacked the Iraqi regime in the Second Gulf War, the Kurds were in a much better position than during the first Gulf War in the 1990s. Both the KDP and the PUK decided to consolidate their relationship and worked as a united front to cope with the situation that they expected arising from an American intervention to overthrow Saddam Hussein. The Kurds also emerged as the most capable and united indigenous Iraqi political group that promoted toppling the Saddam regime. Moreover, Turkey's unwillingness to participate in the 2003 Iraq War further enhanced the role of Kurds. Bashur Airport in the Kurdish region, which was 50 km to

²⁷ Romano, Hussein, and Rowe; David Romano, *The Kurdish Nationalist Movement: Opportunity, Mobilization and Identity*, New York: Cambridge University Press, 2006; David Romano, "Iraqi Kurdistan: Challenges of Autonomy in the Wake of US Withdrawal." *International Affairs* 86, no. 6, November 3, 2010, pp.1345-59.

²⁸ *Ibid.*, p.184.

²⁹ *Ibid.*

the northeast of Erbil, became the main airbase for coalition attacks³⁰. The Kurdish forces were the main ground forces against the Iraqi Army on the Northern Front. Subsequently, the Kurds were able to reinforce their de facto autonomy in the new federal state that emerged in Iraq³¹.

When the US invaded Iraq in 2003, a new era opened for the Kurds³². The Kurds constantly supported the US in Baghdad and thus played an important role in rebuilding Iraq³³. For the first time in Iraq's history, a Kurdish president was elected in January 2005. Iraq's Deputy Prime Minister and Foreign Minister were also Kurdish. Also, at the premiere of Jaafari, the Kurdish leadership succeeded in raising expectations for the preparation of a permanent constitution. During this period, the Kurds also supported Zalmay Khalilzad's attempts to prevent Jaaffari from running for office of the premiere after the December 2005 general elections for the permanent government. The Foreign Minister and the CIA argued that the Kurds would have no important national role beyond the northern Iraqi borders in both institutions. These comments proved to be inaccurate because many Kurdish leaders played important roles in appointed and elected governments³⁴.

From the 2003 Iraq War to the withdrawal of US military powers in 2011, not a solitary US trooper was executed in the Kurdistan Region. Moreover, the advancement of moderately solid vote-based system and resilience in the Kurdistan Region, yet the ascent of sectarianism in the remainder of Iraq, drastically improved the picture of Iraqi Kurds in the world. "The Other Iraq" turned into the basic title characterizing the welfare and success of the Kurdistan Region. For international people, who reprimanded the US for neglecting to carry security and majority rules system to Iraq, the Kurdistan Region went to the fore as a solitary positive result of American mediation in Iraq³⁵. These elements improved US-Iraqi Kurdish relations in the post-Sad-dam time.

But the reconstruction of the post-2003 Iraqi administration system in an ethnic (Kurdish Regional Government) based federal structure and the relative progress of this region in security, stability, and economic context, compared to other regions, have pushed other fractions to form an ethnic-based (Arab-Kurdish) or a sectarian-based (Shiite- Sunni) federal region. The

³⁰ Ibid. P.185.

³¹ Gunes, *The Kurds in a New Middle East*, p.16

³² Shareef, *The United States, Iraq and the Kurds: Shock, Awe and Aftermath*.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Romano, Hussein, and Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies.", p.186.

central government, on the other hand, is weak, unable to withstand terrorist attacks, insufficient when providing basic services to citizens and doomed to corruption. The radical groups and militias who exploit this situation infiltrate the security units and destabilize the country. Sectarian strife, which is one of the most prominent features of the political process, has become the chronic problem of Iraq and has been the fundamental cause of endless political and security crises in the country since 2003³⁶.

4. After the Arab Spring the US-Kurds Relations

The Arab Spring improvements have created great changes in the Middle East and brought chaos and conflict to the region. In this conjuncture, the Kurds had some opportunities. However, these opportunities have also revealed greater risks. As the civil war continued in Syria, the Kurds gained de facto autonomy in 2012 with the withdrawal of the Assad regime from the north. With the support of the US, the PYD/PKK the most organized structure within the Syrian Kurds, got control of this area. On July 19, 2012, after the withdrawal of Assad's regime from northern Syria, the Syrian Kurds, which had never been on the agenda before, suddenly emerged as a potential game changer in the Syrian civil war. The PYD/PKK, which is the most organized structure, took control of this region and created a situation which seriously affected neighboring Turkey and the Kurdistan Regional Government. Indeed, the rapid rise of the Kurds in Syria and the indisputable reality of the cross-border character of the Kurdish question have made them an option that can be used in different equations for other actors (US, Russia, Iran and Saudi Arabia) in Syria³⁷.

The ascent of ISIS can be acknowledged as subsequent stage for US-Kurdish relations. President Obama who did not want to intervene in the Syrian Civil War, started to support Syrian Kurds who were ready to fight against ISIS and other jihadist groups after the end of 2014. Cooperation between the US and PYD/PKK started when ISIS captured Mosul and moved across Syria and Iraq. The basis of the cooperation depended on the falling apart of Iraq forces and Assad forces which wink at the spread of ISIS in the opposing region because of focusing on the front of Aleppo and Damascus. So, Washington supported the PYD which was directly linked to PKK due to ignoring the whole objection of NATO ally Turkey. Washington always claims that it is tactical cooperation, but it already goes over the limit. Turkey

³⁶ Emin Salihi, *Irak Devleti'nin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, İstanbul: Kaknus Yayınları, 2017, p.17.

³⁷ Gunter, *Out of Nowhere: the Kurds of Syria in Peace and War*, p.121.

wants to end the US-PYD/PKK relations which were tactical and based on the struggle with ISIS.

Northern Syria became problematic after 2014 for Washington and Ankara relations because of the PYD/YPG armed by the US Military. After the start of the Syrian Civil War, the PYD/PKK gained their own autonomy and demanded protection from the US against Turkey and the Assad Regime. The Assad Regime wants to gain control of Northern Syria again and Turkey wants to eliminate the terrorist organizations which are clearly linked to the PKK. The PYD/PKK may fight with local challengers, but it is impossible to challenge the Turkish Military Forces. The PYD/PKK wants to create relations with other actors in the region following any kind of political change in Washington. However, it is not against their relations with the US. After World War II, the US built strong relations with Kurds or other non-state actors due to Washington's short-term gains. Long-term relations or alliances with states were more valuable for the US. Cooperation between Washington and Kurds is generally temporal and shallow. If there is a need, Kurds can be accepted as ally, but it is barely dispensable. In the history of US-Kurds relationship, there were a lot of examples of this.

Since the end of March 2018, President Donald Trump has stated that he will withdraw US troops from Syria, but it is possible to say that they will stay there longer. The presence of the US in Syria will continue in the short and medium term to end the conflict in Syria. Because they provide leverage in diplomatic efforts to counter the Russian and Iranian influence in the region, the increasing influence of Iran in Syria and Iraq has emerged as a key policy issue, because Iran has the potential to become a hegemonic power in the region. Such a possibility would change the balance of power in the region and be perceived as a major threat by two close US allies Israel and Saudi Arabia in the region ³⁸.

In contrast to the attitude adopted by the Kurdish movement in Iraq and Syria, the US has supported the Turkish perspective towards PKK. The US categorized Kurds as "good Kurds" and "bad Kurds" ³⁹. Turkey's defining the PKK problem as "separatist terrorism" is being accepted by the United States in the international arena ⁴⁰. Turkey, which is a key and strong member

³⁸ Gunes, *The Kurds in a New Middle East*, p.17

³⁹ Brendan O'Leary, "The Kurds, the Four Wolves, and the Great Powers." *The Journal of Politics* 80, January 2018, pp.353–66; Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds."

⁴⁰ Mitchel P. Roth and Murat Sever. "The Kurdish Workers Party (PKK) as Criminal Syndicate: Funding Terrorism through Organized Crime, A Case Study." *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 10, August 22, 2007, pp. 901–20; Chris Kutschera, "Mad Dreams of Independence: The Kurds of

of NATO, has political and security relations especially with the US. In the 1990s and 2000s, the US provided the Turkish army with advanced technology weapons to make war on the PKK. When the PKK leader Abdullah Ocalan left Syria in 1998, the US helped Turkey to capture him in Kenya in 1999⁴¹. In Ocalan's capture process, an editorial from the U.S. State Department broadcast by the Voice of America (VOA) declared: "*It is neither U.S. practice nor policy to provide an international platform from which terrorists can expound their views or try to justify their criminal actions. No one should doubt our views on Ocalan; the United States considers him a terrorist who should be brought to justice for his crimes.*"⁴² Moreover, Turkey is using its alliance with the United States to limit the PKK's political field⁴³. PKK is a question of national security, sovereignty and territorial integrity in Turkey. Although the United States also formally supports Turkey, there are many assertions that the PKK sometimes is used against Turkey by the US.

5. Limits of the US-Kurds Relations

There are many debates about what the US targets in the Middle East. However, there is a consensus that the United States follows three main objectives in the Middle East. Accordingly, the first goal of the US foreign policy towards the Middle East is to ensure the supply security of hydrocarbons in the region. On the one hand, the United States uses its ability to control energy flows to influence regional and international policy-making tendencies, at the same on its rivals which include Japan, Germany and especially China but also on its allies in Europe and the Pacific, and the international economy who are highly dependent on imports of continuous hydrocarbons from the Middle East time ensuring energy security and economic growth by facilitating continuous energy flow⁴⁴.

The second objective of the US is to guarantee a steady perceived leverage in the Middle East and to forestall the ascent of Iran. As John J. Mearsheimer states, except for such experiences as the Iraqi invasion during the Bush

Turkey and the PKK." *Middle East Report*, no. 189, 1994, pp.12–15, Ersel Aydinli, "Between Security and Liberalization: Decoding Turkey's Struggle with the PKK." *Security Dialogue* 33, no. 2, June 1, 2002, pp.209–25; Ozlem Kayhan, "Turkeys Military Victory over the PKK and Its Failure to End the PKK Insurgency." *Middle Eastern Studies* 51, no. 5, April 21, 2015, pp. 727–41.

⁴¹ Michael M. Gunter, "The Continuing Kurdish Problem in Turkey After Ocalans Capture." *Third World Quarterly* 21, no. 5, August 25, 2010, pp. 849–69; Kutschera, "Mad Dreams of Independence: The Kurds of Turkey and the PKK.", pp. 12–15.

⁴² Gunter, "The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds.", p.43.

⁴³ Gunes, *The Kurds in a New Middle East*, p.40-80; Ali Kemal Ozcan, *Turkeys Kurds: a Theoretical Analysis of the Pkk and Abdullah Ocalan*. 1st ed., London, England: Routledge, 2010.

⁴⁴ Karami, Hasim, and David Romano. "Sub-State Actors and Trump's Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria.", p.12.

Administration and Libya intervention and partly Syria policy of the Obama Administration, “offshore balancing” is the basic tendency of US foreign policy rather than “onshore balancing”. The offshore strategy of the US is based on two pillars; “outsourcing” and “containment”. The US evades direct military action against the regional challenger and instead places it on the shoulders of the countries in the region.⁴⁵ In addition, Iraqi Kurds and Syrian Kurds have restricted the impact of Iran in Syria and Iraq. After the Arab Spring, they conveyed the re-appropriating undertaking to make Turkey incur security issues because of the differences which happened between this nation and the US following the Arab Spring. In the Middle East, the balance of power is one of the primary goals of the US. Yet, it goes without saying that, the Kurds had three main expectations from the US in turn: security, autonomy and support against competitors⁴⁶.

The third target of the United States is the fight against Islamist extremist forces. The US foreign policy focused on using forces to tackle Islamic extremists in the Middle East. Some analysts believe that the US policy of using hard power in the 1980s and 1990s contributed to the 9/11 attacks. The US invasion of Iraq also proved that the power of the US in the region is costly and difficult to spread. For this reason, the United States preferred to use, Iraqi and Syrian Kurdish forces to fight against the Jihadi groups in the region⁴⁷. As it can be seen from the above historical process, the US supported to Kurds as leverage and implementers of its objectives in the Middle East, but the given support was withdrawn when Kurdish actions contradicted these objectives. The US support for the Kurds in Iraq and Syria is surprisingly reflective of the US agenda rather than the Kurds’ own agenda. Therefore, Kurds cannot receive any political support from the United States for their agenda to maximize their self-determination. Since the US’s desire to maintain the balance of power in the region is pushing Washington for a united Iraqi policy, the US does not favour the willingness of Iraqi Kurds to be independent. Although the United States has adopted policies to support separatist movements in the region, it is still very sensitive to redrawing the boundaries in the region⁴⁸. The United States wanted to defeat ISIS in Syria, and it created military

⁴⁵ John J. Mearsheimer and Stephen M Walt. “The Case for Offshore Balancing A Superior U.S. Grand Strategy.” *Foreign Affairs*, 2016

⁴⁶ Sari, “The Syria Safe Zone and the US Policy towards the Syrian Kurds,”.

⁴⁷ Karami, Hasim, and David Romano. “Sub-State Actors and Trump’s Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria.”, p.6; Phillips, David L. *The Kurdish Spring: a New Map of the Middle East*. 1st ed., New York, NY, USA: Routledge, 2017.

⁴⁸ Karami, Hasim, and David Romano. “Sub-State Actors and Trump’s Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria.”, p.3; Gunter, “The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds.”, pp.93-106.

cause to work with PYD/PKK. Despite this cooperation, Washington was not shown to be persuaded about the desire an independence of Syrian Kurds in the region. When the Syrian Kurd's Military Operation did not impact the struggle with ISIS, the US did not support them. Similarity of these kinds of acts prove that; Iraq and Syrian Kurd forces were used like a means to an end for just the US' short-term foreign policies. The United States or other states always prefer their long-term allies or relations with other states instead of these kinds of sub-state actors such as Syrian Kurds. Until the Trump administration might decide middle-term or long-term strategy for the Middle East, prospects for Kurds will not change very much.

6. Conclusion

Relations of the US with Kurds or other non-state actors are based on the US short-term interest especially after the Second World War. Surely, this is not limited for the US. The British also used the Kurds in Mosul against the Ottoman State at the beginning of 1920s. Moreover, the Soviet Union supported the Mahabad Republic in Iran with Tehran's petroleum issue at after the Second World War. The worst example of this was the support of Iraqi Kurds to rebel again in Baghdad by the US in the 1970s so as to weaken the state which created increasing relations day by day with the Soviet Union. It allows gaining independence or even an autonomy of Kurds. The support of the US ended with the Treaty of Algeria which was signed between Saddam Hussein and Shah Muhammed Riza. With the treaty, the Kurd rebellion failed, and Iran and Baghdad agreed on new borders.

There was a similar situation which occurred when Iraq occupied Kuwait in 1990s. USA supported to Iraqis for rebel against to Saddam rulership at the end of 1990s. It caused an immigration wave of Iraqi Kurds from Iraq to Iran and Turkey. Also, in this case the US and its allies acted to protect Iraqi Kurd refugees in northern region. However, the US left alone the Shia Rebels whose live in the south. The UN resolution of 688 in 1992 became the legal basis of establishing an autonomous Kurdistan Region which located Northern Iraq and provided a safe zone for it. The autonomy of the Kurds in Iraq may not be the political preference of the US or a direct aim of the US, it emerged under the auspices of the US. The United States worked with the Kurds during the occupation process of Iraq in 2003. Generally, the US used the Kurds against Saddam in March 2003 for opening northern fronts or to provide stability in the Sunni region and Baghdad. In 2005, Iraq was convinced to withdraw from Kirkuk and Mosul due to Article 140 of the Iraq Constitution. However, support of the USA for Kurdish political aims never became reality.

When American goals and the US' approach to Iraq are considered, the opposition of Washington to the 2017 independent referendum of Iraqi Kurds was not surprising. Nevertheless, a surprise occurred when the Iraqi army of the Trump administration and Shiite militias who support Iran took over the Peshmerga for the Kurdish leadership in Iraq. When objected to, to oppose Iran would be priority from the desire for stability and a 'united Iraq' policy. The result of the struggle was that it inevitably caused a crisis for Washington against the Kurds who were located around Kirkuk and there was a struggle between the Peshmerga, pro-Iranian Shia militias and the Iraq Shia Army. While these events occurred, the USA left Iraq's political policy in the hands of Brett Mc Gurk who was its autopilot and envoy. American policy probably was restricted to Baghdad behind closed doors by saying "no permission for any kind of operation against Kurds" that meaning in Dohuk, Erbil and Sulaymaniyah ⁴⁹.

There is uncertainty about the political role of the Syrian Kurds because, on the one hand, civil war continues in Syria and the two great powers, the US and Russia, have not yet reached a definite agreement on the end. On the other hand, a major regional power and NATO's accepted ally of the United States, Turkey, is perceived as a serious threat to security of cooperation with the US and PYD/PKK. After the end of the civil war in Syria and the transition to a political stabilization phase, the existing cooperation will probably decrease, and the Syrian Kurds may be deprived of an important political role in Syria. On the other hand, the US may choose to maintain the pressure on the Assad regime to limit Iranian designs in Syria and even continue as possible leverage against a Turkish state whose policies are increasingly a risk ⁵⁰.

Operation Peace Spring which Turkey launched on October 9, 2019 has a heavy importance with respect to altering the near-term development in the region. What Turkey aims to reach with this operation is clear. In his speech at the UN, President Erdogan first stated that he hopes to establish a corridor with a depth of 30 km (18 miles) and a length of 480 km. Secondly, he explained that he wanted to draw the depth of this safe zone to Raqqa and Deirizor line by providing the settlement of 2 million Syrians in this region. Thus, Turkey aims to constitute a borderline between PYD/PKK and themselves by

⁴⁹ Karami, Hasim, and David Romano. "Sub-State Actors and Trump's Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria", p.5.

⁵⁰ Vittoria Federici, "The Rise of Rojava: Kurdish Autonomy in the Syrian Conflict." *S AIS Review of International Affairs* 35, no. 2, 2015, pp. 81-90; Ghadi Sary, "Kurdish Self-Governance in Syria: Survival and Ambition." *The Royal Institute of International Affairs*, September 15, 2016.

establishing a security zone which can be called the “Arab belt”. The Trump administration, on the one hand, has not given up its relations with the PYD/PKK but also seems to have given a consent to this belt. The cease-fire agreement reached between Washington and Turkey can be read on this axis. The discussions which will take place within the US itself will determine the course of US-Turkey and US-Kurdish relations. As for Turkey, it seems that a solution for the short and medium term was found for its security concerns with the formation of the “Arab Belt”.

In addition to this, it is known that the US and Israel support Kurdish opposition movements that want Iran to be destabilized. In 2004, journalist Seymour Hersh reported that both the US and Israel supported the PJAK and other Kurdish organizations. In July 2007, PJAK leader Rahman Haj Ahmadi, who lived in exile in Germany, went to Washington in July 2007 and met with some US officials. It is stated that Ahmadi’s meeting in Washington was with senior officials and that the future of Iran was discussed⁵¹. Although the US describes the PKK as a terrorist organization, it tolerates PJAK, the arm of the PKK in Iran. It is known that the US and Israel always regard the Kurdish card as an important asset in increasing its strategic interests in the region⁵².

US withdrawal from the Iranian nuclear agreement in May 2018 and reinstatement of economic sanctions and Trump’s maximum pressure strategy has the potential to destabilize Iran. This could create more opportunities for Kurdish political parties to organize stronger actions. On the other hand, this may encourage Iran to follow a more violent policy against Kurdish political activists. As a matter of fact, the armed attack in Ahvaz on September 22, 2018, has once again shown that Iran is facing security problems created by ethnic terrorist organizations in the country. These organizations include the Movement of Nidal, Sistan-Baluchistan, Joshua al-Adl, which is based in Khazistan, Ahmad, and the PJAK, and the Democratic Party of Kurdistan (IKDP). For the United States, which wants to destabilize Iran, Kurdish terrorist organizations are more useful among these illegal organizations.

⁵¹ Seymour M. Hersh, “Plan B: As June 30th Approaches, Israel Looks to the Kurds,” 2004, <https://www.newyorker.com/magazine/2004/06/28/plan-b-2>.

⁵² Hersh; Entessar, *Kurdish Politics in the Middle East*; Michael M. Gunter, “The Turkish-Kurdish Peace Process Stalled in Neutral,” *Insight Turkey*, 2014.

References

- Ahmed, Mohammed M.A, and Michael M Gunter. "The Kurdish Spring: Geopolitical Changes and the Kurds." *The Middle East* 68, no. 3 (January 2014): 479–80.
- Aydınli, Ersel. "Between Security and Liberalization: Decoding Turkey's Struggle with the PKK." *Security Dialogue* 33, no. 2 (June 1, 2002): 209–25. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0967010602033002008>.
- Charountaki, Marianna. *The Kurds and US Foreign Policy: International Relations in the Middle East Since 1945*. 1st ed. London, UK: Routledge, 2014.
- Federici, Vittoria. "The Rise of Rojava: Kurdish Autonomy in the Syrian Conflict." *SAIS Review of International Affairs* 35, no. 2 (2015): 81-90. <https://doi:10.1353/sais.2015.0023>.
- Gibson, Bryan R. *Sold out?: US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2015.
- Gunes, Cengiz. *The Kurds in a New Middle East: the Changing Geopolitics of a Regional Conflict*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2019.
- Gunter, Michael M. "Arab–Kurdish Relations and the Future of Iraq." *Third World Quarterly* 32, no. 9 (October 31, 2011): 1623–35. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/01436597.2011.618649>.
- Gunter, Michael M. "Erdoğan and the Decline of Turkey." *Middle East Policy* 23, no. 4 (December 15, 2016): 123–35. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/mepo.12238>.
- Gunter, Michael M. "Iraq, Syria, Isis and the Kurds: Geostrategic Concerns for the U.S. and Turkey." *Middle East Policy* 22, no. 1 (March 9, 2015): 102–11. <https://doi.org/10.1111/mepo.12116>.
- Gunter, Michael M. "The Continuing Kurdish Problem in Turkey After Ocalans Capture." *Third World Quarterly* 21, no. 5 (August 25, 2010): 849–69. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/713701074>.
- Gunter, Michael M. "The Five Stages of American Foreign Policy Towards the Kurds." *Insight Turkey* 13 (January 2011).
- Gunter, Michael M. "The Kurdish Question in Perspective." *World Affairs* 166, no. 4 (January 2004): 197–205. <https://doi.org/10.3200/wafs.166.4.197-205>.
- Gunter, Michael M. "The Kurdish Spring." *Third World Quarterly* 34, no. 3 (May 24, 2013): 441–57. <https://doi.org/10.1080/01436597.2013.785339>.
- Gunter, Michael M. "Foreign Policy towards the Kurds" 13, no. 2 (2011): 93–106.
- Gunter, Michael M. *Out of Nowhere: the Kurds of Syria in Peace and War*. London, UK: Hurst & Company, 2014.

- Gunter, Michael M. *Routledge Handbook on the Kurds*. 1st ed. London, UK: Routledge, 2018.
- Gunter, Michael M. *The Kurds Ascending: the Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York/Basingstoke, USA: Palgrave Macmillan, 2008.
- Gurses, Mehmet. *Anatomy of a Civil War: Sociopolitical Impacts of the Kurdish Conflict in Turkey*. Michigan, USA: University of Michigan Press, 2018.
- Hersh, Seymour M. "Plan B: As June 30th Approaches, Israel Looks to the Kurds," 2004. <https://www.newyorker.com/magazine/2004/06/28/plan-b-2>.
- Jwaideh, Wadie. *The Kurdish National Movement: Its Origins and Development*. *Choice Reviews Online*. Vol. 44. Syracuse NY: Syracuse University Press, 2006. <https://doi.org/10.5860/choice.44-1703>.
- Karami, Hasim, and David Romano. "Sub-State Actors and Trump's Foreign Policy in the Middle East: The Case of Kurdish Forces in Iraq and Syria." In *Trump and the Middle East*. Deakin University Burwood., 2018.
- Kissinger, Henry. *Years of Renewal*. New York, NY, USA: Simon & Schuster, 2000.
- Kutschera, Chris. "Mad Dreams of Independence: The Kurds of Turkey and the PKK." *Middle East Report*, no. 189 (1994): 12–15. <https://doi.org/10.2307/3013105>.
- Link, Arthur S, Woodrow Wilson, and Wayne J Campbell. "The Papers of Woodrow Wilson." *The History Teacher* 4 (May 1971): 86. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/492610>.
- Little, Douglas. "The United States and the Kurds: A Cold War Story." *Journal of Cold War Studies* 12, no. 4 (November 15, 2010): 63–98. https://doi.org/10.1162/jcws_r_00048.
- Mearsheimer, John J, and Stephen M Walt. "The Case for Offshore Balancing A Superior U.S. Grand Strategy." *Foreign Affairs*, 2016. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing>.
- Meho, Lokman I. *The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy: A Documentary Sourcebook*. *Choice Reviews Online*. Vol. 41. Westport: Greenwood Press, 2006. <https://doi.org/10.5860/choice.41-6290>.
- O'Ballance, Edgar, and Nigel Clive. "The Kurdish Struggle 1920–94." *International Affairs* 72, no. 4 (October 1, 1996): 853–54. <https://doi.org/https://doi.org/10.2307/2624228>.
- O'Leary, Brendan. "The Kurds, the Four Wolves, and the Great Powers." *The Journal of Politics* 80 (January 2018): 353–66.
- Ozcan, Ali Kemal. *Turkeys Kurds: a Theoretical Analysis of the Pkk and Abdullah Ocalan*. 1st ed. London, England: Routledge, 2010.
- Phillips, David L. *The Kurdish Spring: a New Map of the Middle East*. 1st ed. New York, NY, USA: Routledge, 2017.

- Power, Samantha. *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. New York: Harper Perennial, 2007.
- Pusane, Ozlem Kayhan. "Turkeys Military Victory over the PKK and Its Failure to End the PKK Insurgency." *Middle Eastern Studies* 51, no. 5 (April 21, 2015): 727–41. <https://doi.org/10.1080/00263206.2014.979801>.
- Romano, David, and Mehmet Gurses. *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East Turkey, Iran, Iraq, and Syria*. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 2014.
- Romano, David. "Iraqi Kurdistan: Challenges of Autonomy in the Wake of US Withdrawal." *International Affairs* 86, no. 6 (November 3, 2010): 1345–59. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2010.00947.x>.
- Romano, David, Rikar Hussein, and Stephen Rowe. "The United States and the Kurds of Iraq: Strange Allies." *Between State and Non-State*, March 24, 2017, 177–95. https://doi.org/10.1057/978-1-137-60181-0_10.
- Romano, David. *The Kurdish Nationalist Movement: Opportunity, Mobilization and Identity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005.
- Roth, Mitchel P., and Murat Sever. "The Kurdish Workers Party (PKK) as Criminal Syndicate: Funding Terrorism through Organized Crime, A Case Study." *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 10 (August 22, 2007): 901–20. <https://doi.org/10.1080/10576100701558620>.
- Saeed, Seevan. *Kurdish Politics in Turkey: from the PKK to the KCK*. 1st ed. London, UK: Routledge, 2016.
- Salihi, Emin. *Irak Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*. Istanbul: Kaknus Yayınları, 2017.
- Sarı, İsmail. "The Syria Safe Zone and the US Policy towards the Syrian Kurds," 2019. <https://iramcenter.org/en/the-syria-safe-zone-and-the-us-policy-towards-the-syrian-kurds/>.
- Sary, Ghadi. "Kurdish Self-Governance in Syria: Survival and Ambition." *The Royal Institute of International Affairs*, September 15, 2016.
- Shareef, Mohammed. *The United States, Iraq and the Kurds: Shock, Awe and Aftermath*. 1st ed. New York, NY, USA: Routledge, 2014.

From Consultation to Coexistence: A Methodological Approach for Improving Turkish-Arab Relations¹

Abstract

This article analyzes practicable methodology for facilitating a meaningful discourse between Turks and Arabs in Turkey with a purpose and scope of improving Arab-Turkish cultural relations. The originality of this article is in its description and analysis of two group types established by academicians in Konya, Turkey, formal academic roundtables and informal Stammtisch meetings (regular informal discussion meetings), which could be used to facilitate discourses between Turks and Arabs leading to more mutual familiarity with both Arabic and Turkish language and culture. A series of interviews was conducted with participants as a field study, regarding their experiences with formal and informal meetings to determine the utility and effectiveness of these groups. Importantly, these two groups in Konya have involved not only academics but also involved non-academics within the public sphere. The example of these two group types in a Turkish context, roundtables and stammtisch meetings, presents the possibility of an alternative option of method for academicians in arts and humanities, and also an option of method for Turkish civil society organizations (non-governmental organizations.) For academic and civil society organizations, these two group types should be economic and can be made available as methodology which can be dedicated to topics relevant to improving Turkish-Arab relations.

Key words: Turkish-Arab Relations, International Relations, Stammtisch, Round Tables, Civil Society Organisations, Public Sphere

Kemal Argon

PhD, Independent
Researcher, Konya,
Turkey,
keargon@gmail.com

Received:14-09-2019
Accepted:10-12-2019

¹ This article is partially based on Kemal Argon, "Methodology for Turkish-Arab Inter-Muslim Dialogue and Improving Relations," unpublished conference paper, Fourth Arab-Turkish Congress of Social Sciences, Amman, Jordan, Petra University, October 26 – 27, 2014. This paper is also partially based on Kemal Enz Argon, "Some Suggested Methodology for Interfaith and Intra-faith Peace Building In New Zealand", unpublished paper, "Aotearoa New Zealand after the 15 March terror attacks symposium", 1 May 2019, University of Waikato, New Zealand. Some research in this article on the public sphere was based partly on K. E. Argon, "Communicating Islam in the Public Sphere: An Intellectual History of Contemporary Islamisms in Pakistan with Special Reference to Khurshid Ahmad", unpublished doctoral dissertation, University of Exeter, UK, 2009.

Müzakereden birlikte yaşama sürecine: Türk-Arap ilişkilerini Geliştirme Konusunda Metodolojik Bir Yaklaşım

Öz

Bu makale Türkler ve Türkiye’de bulunan Araplar arasında, Arap-Türk kültürel ilişkilerini geliştirmek amacı ile anlamlı bir söylem oluşturmaya olanak sağlayacak pratikte uygulanabilir bir metodolojiyi analiz etmektedir. Çalışma; tanımı ve Konya-Türkiye’de akademisyenler tarafından organize edilen, Türkler ve Araplar arasında Türk ve Arap dili ile kültürü arasında daha çok benzerlik bulma konusunda önderlik edecek söylevlerin oluşturulmasına olanak sağlayacak, akademik yuvarlak masa toplantıları ve Stammtisch buluşmalarının (düzenli gayrı resmi tartışma toplantıları) incelenmesi ile özgünlük sergilemektedir. Saha çalışması aşamasında katılımcıların tecrübeleri baz alınarak resmi ve gayrı resmi toplantıların bu gruplara sağladığı fayda ve verimliliği belirlemek amacı ile seri görüşmeler yapılmıştır. Önemli diğer bir konu da Konya’da oluşturulan bu iki grubun sadece akademisyenlerden oluşmayıp aynı zamanda akademisyen olmayan sivil halktan kişileri de içermesidir. Türkler açısından incelendiğinde, yuvarlak masa toplantıları ve Stammtisch buluşmalarında örnek olarak ele alınan iki grup, sanat ve sosyal bilimler konusunda çalışan akademisyenler ve aynı zamanda Türk sivil toplum kuruluşları için de alternatif bir metot sunmaktadır. Akademi ve sivil toplum kuruluşları açısından ele alındığında; önerilen iki farklı çalışma grubu ekonomik olmasının yanısıra Türk-Arap ilişkilerini geliştirmeye odaklanan bir metodoloji sunmaktadır.

Kemal Argon

Dr, Bağımsız
Araştırmacı, Konya, TR,
keargon@gmail.com

Geliş Tarihi:14-09-2019
Kabul Tarihi:10-12-2019

Anahtar Kelimeleri: Türk-Arap İlişkileri, Uluslararası İlişkiler, Stammtisch, Yuvarlak Masaları, Sivil Toplum Kuruluşları, Kamusal Alan

من التفاوض إلى التعايش: مقارنة لتنمية العلاقات التركية العربية

تلخيص

في هذا المقال ، بهدف ونطاق تطوير العلاقات الثقافية العربية التركية ، يقترح بعض الأساليب يمكن التطبيق من أجل تسهيل الخطاب ذو معنى بين العرب والأترك في تركيا. و اصالة هذه المقالة هي ان يمكن التحديد و تحليل نوعان من المجموعات التي تم تطويرها لتسهيل الخطابات بين الأترك والعرب، وتمهيد الطريق لمزيد من الألفة بين الثقافة واللغات العربية والتركية بترتيب اجتماعات المائدة المستديرة رسمية و اجتماعات مناقشة غير رسمية منتظمة من قبل الاكاديميون موجود في احدى مدن التركية في قونيا. أجريت سلسلة من المقابلات مع المشاركين كدراسة ميدانية ، فيما يتعلق بخبراتهم في الاجتماعات الرسمية وغير الرسمية لتحديد مدى فائدة وفعالية هذه المجموعات. ومن المهم جدًا ألا تضم هاتين المجموعتين في قونيا أكاديميين فقط ، بل أيضًا أشخاص من خارج العالم الأكاديمي كالعاملين في المجال العام. إن إعطاء مثال على هذين النوعين من المجموعات في السياق التركي تكون أن اجتماعات المائدة المستديرة رسمية و اجتماعات مناقشة غير رسمية يوفر طريقة بديلة لأكاديميي الفنون والعلوم الإنسانية ومنظمات المجتمعات المدني التركي. بالنسبة للمؤسسات الأكاديمية والمنظمات غير الحكومية ، يجب أن يكون هذان النوعان من المجموعتان يكون اقتصاديا وأن يتم تقديمهما كمنهجية يمكن استخدامها في القضايا المتعلقة بالعلاقات التركية العربية.

الكلمات المفتاحية: العلاقات التركية العربية ، العلاقات الدولية ، ستاميتش ، الموائد المستديرة ، منظمات المجتمع المدني ، المجال العام

كمال أرجون

الدكتور .(الدراسات العربية والإسلامية) ،
ماجستير اقتصاد. أستاذ مساعد ، جامعة
نجم الدين أربكان ،

² يستند هذا المقال جزئيًا إلى كمال أرجون ، «منهجية تطوير الحوار والعلاقات بين العرب والأترك» ، ورقة مؤتمر غير منشورة ، المؤتمر الرابع للعلوم الاجتماعية العربية التركية ، عمان ، الأردن ، جامعة البتراء ، ٦٢-٧٢ أكتوبر 2014. تستند هذه الورقة أيضًا جزئيًا إلى كمال إيز أرجون ، «بعض المنهجية المقترحة لبناء السلام بين الأديان و مع الأديان في نيوزيلندا» ، ورقة غير منشورة ، «أوتياروا نيوزيلندا بعد ندوة الهجمات الإرهابية في ٥١ مارس» ، ١ مايو 2019 ، جامعة ألباكاتو ، نيوزيلندا. استندت بعض الأبحاث في هذا المقال حول المجال العام جزئيًا إلى KE Argon ، «توصيل الإسلام في المجال العام: تاريخ فكري للإسلاميات المعاصرة في باكستان مع إشارة خاصة إلى حورشيد أحمد» ، أطروحة دكتوراه منشورة ، جامعة إكستر ، المملكة المتحدة ، 2009.

Introduction

The following proposed methodology presents an option of (usually) inexpensive small-scale groups for use within efforts to facilitate better understanding and relations between Turkish and Arab individuals and communities. The two suggested group types, formal academic roundtables and informal stammtisch meetings, are typically inexpensive and logistically feasible models.³ Utilizing this existing methodology in the form of these two group types would ultimately entail improving mutual knowledge and understanding in cultural areas for Turks and Arabs. The starting point for any local use of methodology for improving Turkish-Arab relations would need to take into consideration aspects of the current local societal and demographic reality in Turkey. For example, the population of Arabs in Turkey is now in the millions. According to the United Nations High Commission for Refugees, Turkey has more than 3.6 million Syrian refugees.⁴ It may also be stated as common knowledge that, many Syrians have decided to stay permanently in Turkey and build their lives and careers in Turkey.

While improved relations and cooperation with Arabs both within Turkey and abroad could have certain benefits, we must ask if there is really a need for improved relations. Some sources opine that a need does exist for improved relations.⁵ As the International Crisis Group Report No. 248 states, "Turkish society ultimately must come to terms with the reality that a significant portion of the Syrian refugees who fled into Turkey will remain there. The question is not whether but how to weave them into the country's social fabric."⁶

Whatever the solution might best be of "how to weave them into the country's social fabric,"⁷ with so many native speakers of Arabic in the country, this presence of a Syrian Arab population can be an advantageous

³ Inter-Muslim dialogue using roundtables as described in K. Argon, "Academic Roundtables to Benefit Colleges and Universities (and Religious Institutions)" online article of 9/29/2014, was previously suggested in the article, Kemal Enz Argon, "Turkish Sunni-Alevi Dialogue Methodology: A Proposal For Pro-Jects Using Qur'an Citations In Classical Alevi Sources", *Mütefekkir*; 2(3): (2015), p. 25-39. The use of roundtables for peace building was also suggested in an unpublished conference paper by Kemal Argon "Some Prospects for Muslim and Christian Peace Building in the Bosnian-Herzegovinan Region" presented at TIMAV/ Türkiye Imam Hatipliler Vakfı 2. Sempozyum Sarajevo, Bosnia 19-21 May 2016.

⁴ The UN Refugee Agency Operations Portal <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> accessed 25/07/2019

⁵ The Brookings Institution: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/07/18/syrian-refugees-in-turkey-need-better-access-to-formal-jobs/> accessed 09/02/2019

⁶ Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions Crisis Group Europe Report N°248, 29 (January 2018), p. 22. From: www.crisisgroup.org accessed 08/25/2019

⁷ Ibid.

human resource factor for projects facilitating Turkish and Arab relationship building. Where a part of the Syrian population is well integrated both Syrians and Turks could benefit. Such benefits could be, for example, that more Turks would be able to use Arabic, be more familiar with one or more Arab cultures, and know better how to work with their Arab counterparts in various economic and cultural areas. To achieve such aims, a question of how to proceed, including outlining a method, remains.

Regarding these two group types as method and to more clearly articulate our main research question we could ask, “can the two models of the suggested group types, formal academic roundtables and informal Stammtisch meetings, possibly be utilized not only for facilitating improved understanding and relations amongst Turks and foreigners generally but also and especially between Turks and Arabs in particular?” The implication of a positive result or results would be that these groups could benefit relations between Turks and foreigners and could also be applicable to Turkey’s relations with Arabs primarily domestically. With such a large recently established Arab population in the country, to work towards a facilitation of relationship-building and to find new ways of engaging in worthwhile cooperation, for example, in academic, cultural and commercial areas, is appropriate and timely. In addition to what people and organizations in Turkey are already doing with Arab-Turkish relationship building, utilization of these two group types as methodology suggested in this article prospectively might facilitate discourses and more understanding that would be relevant to relationship building between Turks and Arabs. This could be realistic because these two group types have already been used cross-culturally in a local Turkish context for working with arts, humanities, religious studies and other areas. The description and analysis in this article of these two groups is based largely on direct observation and participant observation of these two group types functioning in Konya as public events organized in a local context.⁸

However, in addition to direct and participant observation of these two groups in their local context, in July of 2019 the author conducted a field study with a series of interviews with various former participants from both the academic roundtables and the stammtisch meetings in Konya. The interviews were semi-structured, anonymous and consistent with current requirements of research ethics at Necmettin Erbakan University. It was made cle-

⁸ For the method of direct observation and participant observation I relied upon Greg Guest, Emily E. Namey, Marilyn L. Mitchell, *Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research*, (London: Sage Publications, 2013), p. 75-112.

ar to interviewees that participation in interviews was voluntary and anonymous. Participants also had the chance to review their answers. With these semi-structured interviews, the interviewees answered general questions of whether or not they as participants thought that the roundtable meetings and stamntisch meetings were useful and if they thought these might be useful for relationship building. The relevant results of these interviews are selected and follow within this article in the analysis section.

Two Group Types within a Theoretical Framework:

What became clear from direct observation by the author and also from the interviews is that these public groups were not merely academic but were actually within the Turkish public sphere. What is meant here is the idea of a public sphere as theorized originally by Jürgen Habermas.⁹ We have to be clear on what is meant with this terminology because, as Hazama noted, "... in Turkish public usage, *kamusal alan* is generally interpreted as an area directly or indirectly related to the state, as observed in statements or reports by politicians, bureaucrats, and the mass media."¹⁰ This necessary involvement of the state is not implied here by usage of the term "public sphere." We can understand as Okay states, that "the bodies named as Non-Governmental Organizations' throughout the world, are called 'Civil Society Organizations' in Turkey."¹¹ These shape the public sphere.¹² The term "public sphere" here means a sphere between the official and private spheres, not necessarily involving the state.¹³ This concept of a public sphere in Turkey is a framework within which these two groups can be understood to function, to participate, along the lines suggested earlier by Habermas and also in line with Alan McKee's description. McKee gives a description of the public sphere pointing

⁹ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Trans. Thomas Burger. Cambridge Massachusetts: (Cambridge, MA: The MIT Press, trans. 1989, MIT Paperback Edition 1991), p. 27-31. cited in K. E. Argon, *Communicating Islam in the Public Sphere: An Intellectual History of Contemporary Islamisms in Pakistan with Special Reference to Khurshid Ahmad*, unpublished doctoral dissertation, University of Exeter, Exeter, UK, 2009, p. 91, 229.

¹⁰ Yasushi Hazama, "The Making of a State-Centered Public Sphere in Turkey: A Discourse Analysis", *Turkish Studies*, Vol. 15, No. 2, (2014), p. 163.

¹¹ Ayla Okay, "How Do Non-Governmental Organizations in Turkey Make Use of Public Relations in Shaping the Public Sphere? Example: the Field of Education", *Istanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 33, (2008), p. 122.

¹² Ayla Okay, "How Do Non-Governmental Organizations in Turkey Make Use of Public Relations in Shaping the Public Sphere? Example: the Field of Education", p. 122.

¹³ Shmuel N. Eisenstadt, "Public Sphere, Civil Society, And Political Dynamics In Islamic Societies in Miriam Hoexter, Shmuel N. Eisenstadt and Nehemia Levtzion, *The Public Sphere in Muslim Societies*, (Albany, NY: State University of New York Press, 2002), p.140: cited in K. Argon, *Communicating Islam in the Public Sphere*, p. 232.

to “social, cultural and political” issues.¹⁴ He states, “it’s where we engage with these issues and add our voices to discussions about them, playing our part in the process of a society reaching a consensus or compromise about what we think about issues, and what should be done about them.”¹⁵ Within this “public sphere” in Turkey it should be possible to do what McKee states without necessarily involving the state.

The reality of the position and functioning of the two group types are that, the official roundtables were organized under the Rumi Center for the Study of Civilizations at Necmettin Erbakan University and ultimately under the Office of the Rector.¹⁶ In contrast, the unofficial stammtisch meetings were independently organized upon the personal initiative of some academics but were not part of the university bureaucracy. The two models of groups suggested are functional as examples within the public sphere. They were open to all¹⁷ and engaged people to participate within the public sphere similar in some ways to the way described by McKee above.

Roundtables and Stammtisch Meetings: General Description of Group Model and Method of Functioning.

There are plenty of individual speakers making public talks in Turkish academia and, on the surface, the model that I suggested in 2014 would appear to be identical to a single-speaker guest lecture or public talk, having a host, invited speaker and attendees.¹⁸ However, there is a critical point of differentiation in the method, which must be noted, this being that the roundtable model, which I have suggested previously, typically has respondents. Therefore, the roundtable model is differentiated in an important way from an invited talk or “guest lecture” because of the dedicated respondents who should engage the presented material more than typically happens in a “question and answer session” after a public talk. Public academic talks in

¹⁴ Alan McKee, *The Public Sphere: An Introduction*, (Cambridge UK: Cambridge University Press, 2005), p. 5.

¹⁵ McKee, *The Public Sphere: An Introduction*, p. 5.

¹⁶ Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası Rumi Medeniyetler Uygulama ve Araştırma Merkezi URM (International Rumi Center for the Study of Civilizations IRC) Document number 2014.10.24 . 10885

¹⁷ Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 1.

¹⁸ The model suggested in Kemal Argon, “Academic Roundtables to Benefit Colleges and Universities (and Religious Institutions)” Huffington Post online article of 9/29/2014 https://www.huffingtonpost.com/kemal-argon/academic-roundtables-to-b_b_5880436.html This thinking about roundtables relied originally upon Ibrahim M. Abu Rabi, editor, *Islamic Resurgence: Challenges, Directions & Future Perspectives: A Roundtable with Prof. Khurshid Ahmad*, (Tampa, FL: World & Islam Studies Enterprise, 1994); reprinted (Islamabad, Institute of Policy Studies, 1995; 1996).

Turkey (as I have observed them to be doing also elsewhere) often will have such a “question and answer” session after the talk, which can fail to achieve more systematic inquiry, engaged discussion, and thinking together.

It should be made clear that, the roundtable respondents in the suggested model engage the contributions of the speaker, hopefully in a deeper and more reflective way than the typical “question and answer session.” This deeper and extended engagement is centrally important and relevant to the applicability of the group types because their functioning facilitates collective thinking. In planning such events, the idea of the method is the same as an invited public academic talk, but the question and answer session afterwards should have these dedicated respondents. These respondents can drive a process of discourse and help to achieve a collective process of thought.

The concept of a “Stammtisch” meeting is commonly and ubiquitously known in the German-speaking region of Europe. Generally speaking, I will define the Stammtisch concept for use here as “a regular gathering of participants with common interests to achieve discussion and collective thinking about these common interests.” Boyer defines the concept of a Stammtisch as a “regulars’ table at a bar or restaurant.”¹⁹ Koshar defines a Stammtisch similarly as “the Stammtisch was a table reserved for the same day by the same group of individuals at a neighborhood restaurant; it was a basic unit of local sociability.”²⁰ Boyer makes a description of a rather dynamic group functioning that facilitates discussion, as he describes a Berlin Stammtisch stating, “...whose lively, open-ended discussions of current affairs, regional politics and national history, provide compelling comparisons and arresting contrasts to the technical rigor of academic theory.”²¹ With this description of a Stammtisch we also can see a deeper and more extended engagement of material than typically happens in the “question and answer” sessions after a public talk. The “method” of the stammtisch is open but its culture and functioning is typically one of deep engagement of issues as Boyer has described above. For it to function as a model suggested here, a responsibility falls upon the organizers that the goal should not be obscured or forgotten, and that it should be organized, and the discourse facilitated to achieve collective thinking about issues and matters of interest.

¹⁹ Dominic Boyer, *Spirit and System: Media, Intellectuals and the Dialectic in Modern German Culture* (Chicago and London: The University of Chicago Press, 2005), p. 285.

²⁰ Rudy Koshar, *From Stammtisch to Party: Nazi Joiners and the Contradictions of Grass Roots Fascism in Weimar Germany*, *The Journal of Modern History*, Vol. 59, No. 1 (Mar., 1987), p. 4.

²¹ Dominic Boyer, *Spirit and System: Media, Intellectuals and the Dialectic in Modern German Culture*, p. 231. (See also Boyer’s discussion of Stammtisch meetings on pages 249-251.)

No shortage of good examples of stammtisch meetings in the German-speaking world can be found existing.²² This idea of small meetings for engaged discussion is not a new idea in Europe or in Turkey but has a long history. While the roundtable idea here was originally taken from the publication edited by Ibrahim Abu Rabi published in 1994 noted above,²³ the Stammtisch meeting is ubiquitous in the German-speaking world and should be counted with a longer history. Habermas describes various “institutions of the public sphere,”²⁴ including German *Gesellschaften*,²⁵ starting first in 1727 in Leipzig.²⁶ According to Habermas, these all had certain characteristics in common: for example, these disregarded status of attenders.²⁷ Another factor in common was that, “discussion within such a public presupposed the problematization of areas that until then had not been questioned.”²⁸ In these, culture could be discussed.²⁹ These meetings were participatory for everybody.³⁰ This description offered by Habermas of the functioning of these historical groups in the 1700s would appear to be describing productivity and positive results somewhat analogous to that of the public sphere that McKee described above.

Since that above selected place in history, Rudy Koshar provides some more recent historical overview of the uses of the Stammtisch in its historical and cultural context.³¹ What is important is that it still is a widespread feature of contemporary German society.³²

²² For example, see also Dominic Boyer, Conspiracy, history, and therapy at a Berlin Stammtisch, *American Ethnologist*, Volume 33 Number 3 (August 2006), p. 327-339.

²³ Ibrahim M. Abu Rabi, editor, *Islamic Resurgence: Challenges, Directions & Future Perspectives: A Roundtable with Prof. Khurshid Ahmad*, (Tampa, Fl.: World & Islam Studies Enterprise, 1994); reprinted (Islamabad, Institute of Policy Studies, 1995; 1996).

²⁴ Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 31-43

²⁵ Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 34.

²⁶ Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 34. For a brief description of a Turkish history of groups in the public sphere see Ayla Okay, *How Do Non-Governmental Organizations in Turkey Make Use of Public Relations in Shaping the Public Sphere? Example: the Field of Education*, p. 128-129.

²⁷ Habermas, *Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 36.

²⁸ Habermas, *Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 36.

²⁹ Habermas, *Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 37.

³⁰ Habermas, *Structural Transformation of the Public Sphere*, p. 37.

³¹ Rudy Koshar, *From Stammtisch to Party: Nazi Joiners and the Contradictions of Grass Roots Fascism in Weimar Germany*, *The Journal of Modern History*, Vol. 59, No. 1 (Mar., 1987), p. 3-4, 11.

³² An internet search on July 20th 2019 on Google.com using the terms “Universität” together with “Stammtisch” pulls up many examples of this group form being used for different purposes in many different universities. Stammtisch meetings as a concept are ubiquitous in the German-speaking world.

The Case of the Roundtables and Stammtisch Meetings in Konya

The practical functioning of the two groups in practice in Konya can be described briefly. Starting in late 2014, a public academic roundtable was formally organized and met repeatedly at Necmettin Erbakan University (NEU) in Konya, Turkey. Additionally, in mid-March of 2017 a public informal (unofficial) Stammtisch meeting was also organized on a weekly basis in Konya, Turkey, separately from the formal academic roundtables. These two groups, roundtables and Stammtisch meetings, have met regularly and continually, except during the summers when the universities were generally not in session. The functioning of these two groups have provided venues where various subjects within the arts, humanities and religious studies were taught and studied in ways complementary to and augmenting existing classroom instruction and making a representation within the public sphere.

The formal public academic roundtables which were established at the Necmettin Erbakan University Faculty of Divinity were carried out under the International Rumi Center for the Study of Civilizations at Necmettin Erbakan University. Since 2014, the roundtables have been kept during the academic year on a monthly basis with a break during the summer. Both the academic roundtables that were formally organized and the Stammtisch meetings that were informally organized, were public events held primarily in English language with translation to Turkish language often made available as necessary.

For planning and programming the roundtables, in 2014, an "International Roundtables Committee" at NEU was formed to review suggested candidates as roundtable presenters and their seminar subjects and titles. This roundtables' committee consisted of an executive representative of the International Rumi Center at Necmettin Erbakan University and various other academicians associated with Necmettin Erbakan University, and persons directly involved in the ongoing meeting and functioning of the roundtables.

The roundtable speakers and their presentation titles were reviewed and were subject to final approval by the Office of the Rector of the university. These various speakers were invited and were also announced publicly on the official university webpage and the university public relations and graphics office produced high-quality, creative and original artwork for posters and invitation cards. Invitations were delivered to professors and other academic staff as well as to a list of notables throughout the Konya metropolitan

area. The university public relations office also made video and sound recordings of many of the seminar presentations, took photos and made follow-up public reports on the university webpage as well as press releases to local newspapers.

The actual format and functioning of the individual academic roundtables in the local context of Necmettin Erbakan University effectively adopted and maintained a simple design and format generally similar to the simple format of the suggested theoretical model for academic roundtables described in the online Huffington Post article on academic roundtables.³³ This meant that the model in practice in Konya provided that official roundtables had an invited speaker, a facilitator and respondents. Sometimes the respondents were more prepared beforehand and dedicated to the announced speaker and topic and sometimes they were not coordinated in advance. These roundtables have usually been within an hour and a half to two hours in duration, finishing after the final discussion.

A total of 32 roundtables showed how the roundtable format has been successfully used in various areas and that topics could be chosen from a wide field but also relevant to international relations including Turkish and Arab matters. These were all public events, announced publicly and open to the public, and mostly were reported about on the Necmettin Erbakan University webpage and often in local Turkish newspapers. Coverage after the events was usually also available online from the university webpage and the webpages of local newspapers. Table 1 below gives a partial listing.

Table 1. A Selection of Formal Academic Roundtables at Necmettin Erbakan University.

Presenter	Title	Date: Month and Year
Dr. Tariq Quadir, Necmettin Erbakan University	What Can Islam do for the Environment? ³¹	December 2014
Professor Dr. Murat Çemrek, Necmettin Erbakan University	"Since the New Millenium: Turkish Foreign Policy Quo Vadis?"	November 2015
Dr. Afify; Dr. Abdelghany, Necmettin Erbakan University	"Arabic Language and Change"	March 2016
Assistant Professor Dr. Gökhan Bozbaş, Necmettin Erbakan University	"Salafism and the Muslim Brotherhood."	May 2016
Professor Dr. Metin Aksoy, Selçuk University	"Turkey-European Union Relations"	October 2016

³³ Argon, "Academic Roundtables to Benefit Colleges and Universities (and Religious Institutions)" 9/29/2014

³⁴ Based partly on Tarik M. Quadir, *Traditional Islamic Environmentalism: The Vision of Seyyed Hossein Nasr*, (Lanham, MD, University Press of America, 2013)

Professor Dr. Ahmet Çaycı, Necmettin Erbakan University	"Islamic Art and Architectural Ornamentation" ³²	April 2017
Professor Dr. Tahir Uluç, Necmettin Erbakan University	"Maturidi's Universal Interpretation of Islam: Ethnicity, Culture and Language." ³³	October 2017
Assistant Professor Dr. Şehabeddin Kırdar, Necmettin Erbakan University	"Islamic Movements in Iraq"	May 2018
Professor Dr. Yusef Waghid, Stellenbosch University	"Autonomy, Community and Humanity in Islamic Education."	October 2018
Professor David Goa, University of Edmonton	"What is the Culture Behind Christian Religious Conservatism in America?"	November 2018
Professor Dr. Alan Godlas, University of Georgia	"A Holistic Re-humanizing Approach To Teaching Religious Studies and Islam."	December 2018
Professor Dr. Iftikhar Malik, Bath Spa University	"Silk, Scholars, Slaves and the Spies: From Bath (England) to Khiva on the Silk Road"	September 2019

The selection of above events in Table 1 shows the ability of the roundtable format to accommodate a variety of intellectual and cultural topics, these being of general interest to divinity faculty students and these have also been in the field of international relations. However, several examples of the roundtable presentations at NEU focused more specifically on topics in Arabic language and culture and these were probably more directly relevant to the topic of Turkish-Arab relationship building. One such example would be the lecture by Assistant Professor Dr. Şehabeddin Kırdar about Islamic movements in Iraq (in May 2018), which presented material which is not ordinarily covered in the classroom but gave information about culture and politics in a neighboring Arab country. The presentation in March of 2016 by two Egyptian Arabic teaching scholars at NEU, Dr. Afify and Dr. Abdelghany about "Arabic Language and Change" showed the utility of the format for increasing cultural familiarity and familiarity with Arabic language. Additionally, the presentation in May of 2016 by Assistant Professor Dr. Gökhan Bozbaş about "Salafism and the Muslim Brotherhood" showed the utility of the format for increasing cultural and religious familiarity. These presentations on topics relevant for building Turkish-Arab relations were easily accommodated in the roundtable format and demonstrate the ability of the format to provide background knowledge and intellectual equipment for persons interested in pursuing more discussion about Turkish-Arab relations.

³⁵ This was based partly on material from Ahmet Çaycı, *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol* (Konya, Turkey, Palet Yayınları. 2017.)

³⁶ This lecture drew partly on material from Tahir Uluç, "Abū Maṣṣūr Al-Māturīdī's Universalist Interpretation of Islam," *İlahiyat Studies*, Volume 8 Number 1 (Winter / Spring 2017), p. 29-64.

While these formal academic roundtables were regularly attended primarily by academics from Necmettin Erbakan University, these were also attended by other academics from other local universities and occasionally by other non-academic professionals. It can be concluded from the public representation by the university and the diversity of attenders that these were within the public sphere, including academics and also others from outside the academy. As an example of a meeting within the public sphere, these meetings would be accessible for Turks and Arabs, not necessarily only within academia but also within the public sphere. Important to note is that these also were a place of collective thinking amongst participants.

Stammtisch Meetings

Separate from the official roundtables at Necmettin Erbakan University, the informal Stammtisch meetings in English were started in Konya in March of 2017 by academicians at Necmettin Erbakan University. These were stopped as regular meetings essentially in September of 2018. The Stammtisch meeting was relatively easy to organize and get started, finding members, not only because of the familiarity of the organizers with the German concept of a Stammtisch but also with the shared interest amongst academic organizers and attenders in inviting more curiosity in university students in the arts, humanities and languages. This familiarity with and interest in organizing with the Stammtisch idea was also helped by the presence of various students already familiar with the concept in the German-speaking world.

Using personal networking and online social media, these Stammtisch meetings first met regularly at the facilities of a local *Öğretmenevi*, i.e. an inn for Turkish schoolteachers and academics. After a few months, the Stammtisch meeting organizers were invited to move this public informal meeting from the *Öğretmenevi* over to the Konya Headquarters of a non-governmental organization, the Türkiye Imam Hatiplileri Vakfı or "TIMAV."³⁷

The starting point of this Stammtisch meeting in Konya was as a simple meeting between three academics and grew over some months' time to become larger and include academics and also a wider attendance of non-academics. The meeting had a stable attendance between, at a minimum, about 5 attenders to a maximum of about 30 attenders at any one meeting. These participants were academicians (staff and students) and nonacademic professi-

³⁷ See the TIMAV webpage: <http://www.timav.org.tr>

onals. Most of the Stammtisch meetings had a short topical presentation and discussion program with the presenter usually making a presentation within the field of humanities, arts and/or religion. The public Stammtisch meeting remained relatively small and informal and the discussions were usually of a less involved nature than those kept at the formal roundtables.

The shorter presentations of topics that were made in the Stammtisch meeting included talks on humanities, arts and religion by Turkish and foreign scholars and also certain traditional Turkish Muslim artists. For example, there were presentations on Turkish Muslim arts included such topics as Islamic calligraphy and its use as ornamentation within mosques, Turkish traditional felt-making, musical performance of the ney-flute by various professional and amateur artists.

An exemplary selection of informal Stammtisch meeting topics is shown in Table 2.

Table 2: A Selection of Informal Stammtisch Meeting Topics in Konya

Invited Presenter	Presentation Topic	Date of Event
Professor Dr. Sıddık Korkmaz	"Islamic Sectarianism" ³⁸	March 2018
Professor David Goa	"Forgiveness"	November 2018
Professor Dr. Alan Godlas	"Dhikr"	December 2018
Dr. Şeyma Can Akın	Ali Şariati and "The four prisons of men" ³⁹	January 2019
Linda Hyökki, Center for the Study of Islam in Global Affairs, Istanbul Sabahattin Zaim University	'The massacre of New Zealand: motivations behind and responses'	March 2019

Analysis of the Two Group Types: Roundtables and Stammtisch Meetings

If we look at these two group types for the purpose of answering our question about whether they can possibly be utilized for facilitating improved understanding and relations not only amongst Turks and foreigners generally but also between Turks and Arabs in particular, certain salient features relevant to answering the question became clear by direct observation by the author and also in the interviews. The attenders were from the academy and from the general public, establishing the formal academic roundtables and the informal Stammtisch meetings within the Turkish public sphere.

³⁸ This was based partly on Sıddık Korkmaz, *Alevilik-Bektaşilik Geleneği ve İslam*. Konya.

³⁹ This was based partly on Ali Şariati, *İnsanın Dört Zindanı*, çev. Hüseyin Hatemi, Fecr Yayınları, Türkiye, 2013

What can also be said generally by direct observation is that, in contrast to the formal roundtables, these informal meetings of the Konya Stammtisch were more frequently organized, usually on a weekly basis, than the monthly roundtables and were not utilizing to nearly the same degree as the formal roundtables the resources of the university bureaucracy and infrastructure. The Stammtisch meetings had an advantage in that they are typically easier to organize more frequently, and they required little or no outside sponsorship or funding. The model of a Stammtisch group is typically easier to organize than formal roundtables as it does not rely much upon usage of the university infrastructure in addition to some local academics from the university volunteering their time to participate.

Although obviously different in terms of local Turkish discussion content than the Berlin Stammtisch described many years previously, the local Konya stammtisch could be said to have been analogous with the functioning of Boyer's description of a Berlin Stammtisch with "lively, open-ended discussions of current affairs, regional politics and national history provide compelling comparisons and arresting contrasts to the technical rigor of academic theory."⁴⁰ The Konya Stammtisch hosted an engaging discourse facilitating encounter and collective thinking.

As per the author's observations, while there were some very formal academic presentations, most of the presentations and discussions within the Stammtisch meetings were less formal, more discursive, more open (and more frequent) which made them also useful for inviting a larger pool of cultural representatives and attenders, not only within the academy but from the general public. This facilitated more cross-cultural and linguistic encounter. Importantly, one of the most important findings in this research has been that, although they were more informal than the roundtables and more economic, the Stammtisch meetings were no less engaging than the formal academic roundtables, sometimes even more engaging for the attenders.

In addition to or confirming the author's direct observations described above, the field study interviews conducted used open-ended questions regarding the utility of these formal and informal meetings. These opening questions led to further questions which were specifically related to the personal experiences of the informants. This provided some interesting perspective on their utility and relevance to the goal of facilitating an improvement of Turkish-Arab relations. A number of salient ideas emerged from the field

⁴⁰ Boyer, *Spirit and System: Media, Intellectuals and the Dialectic in Modern German Culture*, p. 231.

interviews relevant to the functioning of formal roundtables and informal Stammtisch meetings. The following edited interview excerpts and ideas are selected from these interviews. These were edited to reduce size, protect anonymity and correct grammar and language.

One important aspect that became apparent from the interviews was the hospitality and openness of the events, inviting people from both within and beyond the academy and essentially positioning these groups within the public sphere. In one interview a scholar was clearly opining on the importance of having these events to be hospitable and inviting within the public sphere. This scholar, a senior Western academic working in the field of religion stated,

“There is a real tendency in the academy to be bound in one’s own discipline speaking only to one’s own ideological group. Questions are important far beyond the university. We can study these in depth in the university, but we must break the burden of thinking that the only thing of value is to hone the tools of our discipline. We have an obligation in the humanities to pull forward the gifts of insight and knowledge that we’ve had the privilege of. We do this by engaging in a conversation that bridges our disciplines, the academy, religious communities and the public. It really occurs when we enter into a serious conversation that rises to a level of thinking together rather than merely reaffirming positions. With roundtables and Stammtisch meetings, the gift is to learn and think together.”⁴¹

This quote above presents a scope for these events which are public with an impact not only within the academy but also beyond the academy and can achieve collective thinking with, not only academics but also by working with other human resources from beyond the academy. However, the mere format and design of these groups is not enough to achieve optimal results. More is needed on the part of organizers and facilitators. Another important finding in the interviews was that these require a vision on the part of the organizers and facilitators for their implementation and functioning to achieve certain important results. The same Western academic stated,

“... the people should be invited to speak out of mind and out of their heart. What we need to do is break down the ideological silos that have so deeply shaped academic discourse. And these two group types have great potential to do that.”⁴²

⁴¹ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁴² Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

This suggests “inviting,” creating a hospitable atmosphere and achieving something more than our current knowledge.

The same Western academic said,

“These are not using the usual academic framework with two or three questions in a “Question and Answer.” This is setting the table for an actual conversation. Both have the potential to invite people to speak out of intellectual and research concerns but with the intention of thinking together. This is significant in both these forms, but this needs to be cultivated, not just their “critical hat” but their “thinking hat.” We have intellectual depth but are able to think publicly. Their concerns are too important to be confined to the university.”⁴³

This opinion provides a scope for these meetings within the public sphere but also points to a responsibility on the part of the organizers and facilitators. The same academic said, “Intellectual and spiritual hospitality in both the Stammtisch and the roundtables is not just in form, but this needs to be cultivated.”⁴⁴

Similarly, an academic working at Necmettin Erbakan University stated, “People need to be willing: it is possible. People coming to the Stammtisch have an open attitude.”⁴⁵

As described above, cultivating a culture and functioning within the group for achieving an interactive discourse and collective thinking requires facilitation for such on the part of the organizers. Additionally, certain other aspects can be identified in the interviews which can inform the intentions of organizers and facilitators. An intention to facilitate an interactive discourse and an engagement of the meeting topic is important. Further ideas from the interviews can inform such an intention to achieve this interactive discourse. The benefit of such can be seen with the opinion provided by an academic working at Necmettin Erbakan University who stated,

“Such meetings are useful not only in sharing scholarship but also with the responses to my scholarship and finding intellectualism in society.”⁴⁶

The same academic stated,

⁴³ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁴⁴ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁴⁵ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁴⁶ Anonymous, 18 July 2019, Personal Interview

“Sometimes I am reaching results but need them checked by peers/colleagues and ordinary Muslim members of society.”⁴⁷

The same academic also stated, “As opposed to simply doing our publishing, if equipped and prepared colleagues are in attendance, it is a good test of our research.”⁴⁸

This scholar from Necmettin Erbakan University above clearly found it a valuable experience regarding feedback for his own academic research. From this same interviewed scholar above, what was pointed to was the need for respondents (and participants) to be prepared beforehand to engage the material of the presenter in the interactive format of the roundtables: sometimes the respondents needed better preparation.

Formal academic roundtables and informal *Stammtisch* meetings require openness and hospitality and an organization and facilitation with a vision for achieving certain results and certain aspects of these two group types became apparent from the interviews relevant for Turkish-Arab relations, language and cross-cultural functionality of the groups. These aspects can inform the intention of the facilitators. Specifically, the linguistic and cross-cultural functionality of the groups is important.

This can be seen where another academic working at Necmettin Erbakan University stated,

“The first advantage was a language advantage, English. The second advantage was that we can communicate with a population from other countries. We can understand another culture and another country. We can research beforehand presenters’ material before the presenter’s speech. I learned many things, ideas. Even if it is Turkish/non-Turkish, we encounter different cultures and perspectives.”⁴⁹

Similarly, a Turkish student studying in Austria stated, “It was nice for me meeting foreign people from other cultures. It’s nice to have that communication on some level. Basically, we are all the same.”⁵⁰

An academic working at Necmettin Erbakan University stated,

“They could listen to people from different cultures and religions. We got interesting feedback about multicultural aspects of the *Stammtisch* presenters. It was a very good form of networking. These are people from all kinds

⁴⁷ Anonymous, 18 July 2019, Personal Interview

⁴⁸ Anonymous, 18 July 2019, Personal Interview

⁴⁹ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁵⁰ Anonymous, 16th July 2019, Personal Interview.

of social groups who normally might never meet but these people come together to discuss ideas. The Stammtisch is good for relations and networking. You meet different kinds of people from different groups and with different ideas. The Stammtisch is a place where we can discuss with different people, bringing together people from different ideological backgrounds. People of different nationalities come to the Stammtisch."⁵¹

These groups have a linguistic and cross-cultural functionality that can be relevant for improving Turkish-Arab relations.

A last important point to be discerned from these interviews was the comparative utility of formal academic roundtables and informal Stammtisch meetings. Some found the Stammtisch meetings easier and perhaps even more useful than the formal academic roundtables.

An academic working at Necmettin Erbakan University stated,

"Comparing the Stammtisch to the roundtable, the roundtable is academically very good/beneficial but not a form of networking. It has limited Q and A, with one or two questions. It is a chance to meet some experts who have done extended research in specialized branches but the Stammtisch includes academic and outside people. The Stammtisch allows more discussion, going deeper into the subject. The roundtable is more limited to one focus while the Stammtisch allows wider discussion. With the roundtable it is limited to academic matters."⁵²

An academic working at Necmettin Erbakan University stated,

"The Stammtisch is more ordinary, has less rules, is freer. The Stammtisch is a more friendly place, freer to speak than in a roundtable. This is because the Stammtisch is not official, not necessarily academic. Both the roundtable and the Stammtisch are fruitful because of different speakers from different fields such as history, cultural fields, politics and international relations. Experts come to both the Stammtisch and the roundtable and we are exposed to new ideas and perspectives. This is an opportunity to practice speaking English and is an advantage with language. The networking also is an advantage, getting to know people from different countries, fields, and institutions. There are certain advantages: new cultural and academic information, language practice, sharing ideas, and networking with new contacts for possible future cooperation."⁵³

⁵¹ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁵² Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

⁵³ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

A Turkish student studying in Austria stated,

“A one topic focus means deep learning but less people. The final result is a common point bringing people together. The Stammtisch was “lighter and broader” than the roundtable, less focused and less deep. I got more from the Stammtisch because it was less formal. The discussion at the roundtable was more limited. I agree that it is useful for relationship building.”⁵⁴

An academic working at Necmettin Erbakan University stated,

“The Stammtisch is not official so therefore it is a relaxed atmosphere. We have more freedom to talk. The Stammtisch for me was more effective because the roundtable was very official. Because the roundtable was more official, I was hesitating to talk or ask questions.”⁵⁵

These interviews would tend to confirm the author’s own direct observation, that the informal Stammtisch was no less effective than the formal roundtable meetings.

If these interview selections and excerpts are taken together, what can be discerned is that the roundtables and Stammtisch meetings have a “hospitality,” inviting people from either one culture or cross-culturally, from within the academy and from beyond the academy, to come together to achieve an effective collective encounter and discourse, engagement of issues, and thinking about matters. As a few examples of roundtables above have already shown, the roundtables can be used to review matters that are directly relevant to Arab-Turkish cultural understanding. The Stammtisch meetings were reported by interviewees above to be places where intercultural encounter and understanding has been and can be facilitated. This intercultural encounter and understanding can be planned, directed, and focused to be Arab-Turkish.

Conclusion

With respect to our original research question, the final results of public observation and anonymous interviews suggest that these two group types could be useful as method for both academicians and non-academics for discussing various arts, humanities (religious studies) and social sciences (politics and economics) subjects, generally, within the Turkish public sphere. The results of the interviews also suggest that, while these are venues to discuss and become familiar with foreign language and culture, they can also be di-

⁵⁴ Anonymous, 16th July 2019, Personal Interview.

⁵⁵ Anonymous, 17 July 2019, Personal Interview

rectly relevant to improving knowledge and understanding cross-culturally between Turks and foreigners, i.e. this meaning also Arab-Turkish relations. One way to connect the utility of these for academic study, for example for the study of international relations, is to understand that there is “increased attention to the connection of the everyday and the international in the field of international relations.”⁵⁶ The everyday, according to Acuto, is “understood here as the spatiality of situated, mundane, and habitual practices, often little appreciated in IR because of their ‘routine’ character versus the drive of crisis and globalist thinking.”⁵⁷ Acuto also describes that, “It is a constituent sphere of global governance that partakes in shaping global processes and narratives.”⁵⁸ Although these *Stammtisch* meetings and roundtable meetings are generally small and local, they can be considered for provision of a venue for review of this above-described “everyday” matters in international relations of interest to Turks and Arabs. With such a discourse about the “everyday” in international relations taking place within these two groups Turks and Arabs can come together to have a discourse and achieve collective thinking about the “everyday,” possibly providing relevant material for studies of international relations.

Of course, facilitators and participants are not limited to an analysis of the “everyday.” We can look at the small and frequent *Stammtisch* meetings and roundtables as being probably an economical prospect for programming Turkish-Arab discourse and achieving collective thinking about common interests. The roundtables at Necmettin Erbakan University did receive formal logistical support from the university and generous voluntary support by academic participants and staff but were still generally economic. The *Stammtisch* meetings were even more economic and incurred even less expense. Academicians and civil-society organizations in Turkey could consider utilizing these inexpensive groups to achieve cross-cultural encounter between Turks and Arabs and collective thinking on issues. The suggestion here is that involved academicians and their institutions, working together with outside professionals, NGO’s, and cultural personages, could quickly and feasibly be part of small groups which facilitate more cultural and linguistic familiarity leading to improved relations between Turks and Arabs.

⁵⁶ Annika Björkdahl, Martin Hall, Ted Svensson, *Everyday International Relations: Editors’ Introduction*, *Cooperation and Conflict*, volume 54(2), (2019), p. 123.

⁵⁷ Michelle Acuto, *Everyday International Relations: Garbage, Grand Designs, and Mundane Matters*, *International Political Sociology*, 8, (2014), p. 346. Acuto in this quote cites her earlier work, Michelle Acuto, *Diplomats in Crisis. Diplomacy and Statecraft* 22 (3), (2011), p. 521–539.

⁵⁸ Michelle Acuto, *Everyday International Relations: Garbage, Grand Designs, and Mundane Matters*, p. 346.

However, this is not merely speculation. As described in the interview selections, the local Turkish context (the public sphere) has provided a venue for the successful application of this method of these two groups. Interviews point to an achieved cross-cultural functionality of these groups. The cross-cultural functionality of these groups, the NEU roundtable presentations' diverse presentation contents and also the diversity in these roundtables' attendance have demonstrated the possibility that these are flexible. Different subjects relevant to Turkish-Arab relations can be accommodated and reviewed within these group types with cross-cultural encounter and discussion.

Interviews and observation also showed that, although the Stammtisch was informal, it was often as engaging or even more engaging for attenders than the formal academic roundtables. Both of these two groups can probably be a strategic option for Turkish and Arab academics in the field of education and for others elsewhere in the public sphere. For Arab and Turkish academics and civil society organization members the benefits that they could hope for from a long-term process of organizing sustained and repeated academic roundtables and Stammtisch meetings could be that more Turks and Arabs have firsthand experience with aspects of other Muslim countries' cultures and languages. These Stammtisch and roundtables participants may also benefit a process of Arab-Turkish dialogue at a scholarly level, to promote various Arab-Turkish cultural, educational, and economic interests and relationships.

References

- Abu-Rabi', Ibrahim M., editor. *Islamic Resurgence: Challenges, " Directions & Future Perspectives: A Roundtable with Prof. Khurshid Ahmad*, Tampa, FL: World & Islam Studies Enterprise. 1994; reprinted by Institute of Policy Studies, Islamabad, Pakistan, 1995; 1996.
- Acuto, Michelle. "Everyday International Relations: Garbage, Grand Designs, and Mundane Matters." *International Political Sociology* 8(2014): 345–362.
- Acuto, Michele. "Diplomats in Crisis." *Diplomacy and Statecraft* 22, no .3 (2011): 521–539.
- Argon, Kemal Enz. "Turkish Sunni-Alevi Dialogue Methodology: A Proposal For Projects Using Qur'an Citations In Classical Alevi Sources." *Mütefekkir: Aksaray Üniversitesi*

İslami İlimler Fakültesi Dergisi 2, no.3 (2015): 25-39.

DOI: <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.130247>

Argon, Kemal Enz, "Methodology for Turkish-Arab Inter-Muslim Dialogue and Improving

Relations," unpublished paper, Fourth Arab-Turkish Congress of Social Sciences, "Economy, Education and Development", October 26 – 27, 2014 at Petra University in Amman, Jordan.

Argon, Kemal Enz, "Some Prospects for Muslim and Christian Peace Building in the Bosnian-Herzegovinan Region" Unpublished Conference Paper presented at TIMAV/ Türkiye Imam Hatipliler Vakfı 2. Sempozyum Sarajevo, Bosnia, 19-21 May 2016.

Argon, Kemal Enz, "Some Suggested Methodology for Interfaith and Intra-faith Peace

Building In New Zealand", unpublished presentation, "Aotearoa New Zealand after the 15 March terror attacks, Symposium", 1 May 2019, University of Waikato, New Zealand.

Argon, Kemal Enz, *Communicating Islam in the Public Sphere: An Intellectual History of*

Contemporary Islamisms in Pakistan with Special Reference to Khurshid Ahmad, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Exeter, Exeter, UK, 2010.

Björkdahl, Annika, Martin Hall, Ted Svensson, "Everyday International Relations: Editors'

Introduction." *Cooperation and Conflict* 54 no.2 (2019): 123-130.

Boyer, Dominic *Spirit and System: Media, Intellectuals and the Dialectic in Modern German Culture*. Chicago and London: The University of Chicago Press. 2005.

Boyer, Dominic. Conspiracy, history, and therapy at a Berlin Stammtisch, *American Ethnologist*, Volume 33 Number 3 August 2006 327-339

Çaycı, Ahmet. *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Konya, Turkey. Palet Yayınları. 2017.

Guest, Greg, Emily E. Namey, Marilyn L. Mitchell, *Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research*. Sage Publications, London, UK; Thousand Oaks, CA, Singapore, New Delhi, India. 2013.

Habermas, Jürgen. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge Massachusetts: The MIT Press. 1989.

MIT Paperback Edition 1991. Translated by Thomas Burger from original German: *Strukturwandel der Öffentlichkeit*. Hermann Luchterhand Verlag. Darmstadt and Neuwied, Federal Republic of Germany. 1962.

Hazama, Yasushi. "The Making of a State-Centered Public Sphere in Turkey: A

Discourse Analysis." *Turkish Studies*. 15, No. 2 (2014): 163–180

<http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2013.802898>

Hoexter, Miriam, Shmuel N. Eisenstadt and Nehemia Levtzion. *The Public Sphere in Muslim*

Societies. State University of New York Press, Albany, NY. 2002.

Korkmaz, Siddık. *Alevilik-Bektaşılık Geleneği ve İslam*. Konya. Kitapyurdu.com, 2016.

Kosher, Rudy, "From Stammtisch to Party: Nazi Joiners and the Contradictions of Grass

McKee, Alan *The Public Sphere: An Introduction*. Cambridge University Press. Cambridge

UK, New York, NY, 2005.

Okay, Ayla "How Do Non-Governmental Organizations in Turkey Make Use of Public

Relations in Shaping the Public Sphere? Example: The Field of Education" *Istanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 33 (2008): 121-139.

Quadir, Tarik M. *Traditional Islamic Environmentalism: The Vision of Seyyed Hossein Nasr*.

University Press of America. Lanham, MD. 2013.

Roots Fascism in Weimar Germany", *The Journal of Modern History* 59, No. 1 (Mar. 1987): 1-24.

Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions Crisis Group Europe Report N°248, 29 (January 2018), p. 22. www.crisisgroup.org accessed 08/25/2019

N°248, (29 January 2018) Available from www.crisisgroup.org

Uluç, Tahir. "Abū Maṣṣūr Al-Māturīdī's Universalist Interpretation of Islam," *Ilahiyat Studies* 8

No. 1 (Winter/Spring 2017): 29-64. <https://doi.org/10.12730/13091719.2017.81.158>

Internet References

Kemal Argon, "Academic Roundtables to Benefit Colleges and Universities (and Religious Institutions)" online article of 9/29/2014

https://www.huffingtonpost.com/kemal-argon/academic-roundtables-to-b_b_5880436.html

The Brookings Institution: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/07/18/syrian-refugees-in-turkey-need-better-access-to-formal-jobs/>

TIMAV Türkiye İmam Hatiplileri Vakfı: <http://www.timav.org.tr>

The UN Refugee Agency Operations Portal: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

Kızıldeniz'e Odaklanan Güç Mücadelesi: Sebepler ve Aktörler

Öz

Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Kızıldeniz, dünyanın en önemli su yollarından biridir. Daha çok Süveyş Kanalı özelinde ele alınmış olan bu deniz, deniz ticareti ve enerji aktarımı hususundaki rolüyle, jeopolitik ve jeoekonomik anlamda çok önemlidir. Doğu Afrika ile Ortadoğu'nun kesişim noktasında bulunan Kızıldeniz'in Hint Okyanusu'na açılım noktasında bulunan Bab-el Mendeb Boğazı'nın güvenliği ve kontrolü küresel ve bölgesel aktörleri ciddi bir mücadelenin içerisine itmiştir. Yemen ve Somali'deki istikrarsızlık ile Hint Okyanusu-Kızıldeniz bağlantısındaki deniz haydutluğu girişimleri de Kızıldeniz'in jeopolitik ve jeoekonomik önemi ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, bölge ülkelerinin dış politika stratejileri, küresel ve bölgesel aktörler ile ilişkileri ve hatta bu ülkelerdeki iç siyasi gelişmeler de Kızıldeniz odaklı rekabetten etkilenmekte ve aynı zamanda bu rekabeti etkilemektedir. Son dönemde, bu bölge özelinde en fazla üzerinde durulan husus ise çeşitli küresel/bölgesel aktörlerin bölge ülkelerinde elde ettiği askeri üslerdir. Hatta bu aktörlerin, çeşitli bölge ülkeleri özelinde üs elde etme mücadelesi içerisine girdiği de söylenebilir. Bölge ülkelerinin dış politika stratejilerine yön veren bölgesel ve içsel gelişmeler irdelenmeden ve bu gelişmelerin küresel aktörler tarafından nasıl kullanıldığı değerlendirilmeden, Kızıldeniz'deki güç mücadelesinin sebep, kapsam ve geleceğine dair betimlemeler yapmak mümkün değildir.

Anahtar Sözcükler: Enerji, Cibuti, Askeri üs, Eritre, El Şebab.

**Göktürk
Tüysüzoğlu**

Doç. Dr., Giresun
Üniversitesi, TR, gktrkt@
gmail.com.

Geliş Tarihi:04-04-2019
Kabul Tarihi:20-11-2019

The Struggle for Power in Red Sea: Causes and Actors

Abstract

The Red Sea, which connects the Mediterranean and the Indian Ocean, is one of the most important waterways in the world. Likewise, the Suez Canal is a sea-level waterway in Egypt, connecting the Mediterranean Sea to the Red Sea, is a very important geopolitical and geoeconomic location with its role in maritime trade and energy transportation. The security of and influence on the Bab-el Mendep Strait, located at the intersection of East Africa and the Middle East to the Indian Ocean, has drawn global and regional actors into a serious competition. The instability in Yemen and Somalia and the sea piracy attempts at the Indian Ocean are closely related to the geopolitical and geoeconomic importance of the Red Sea. In this context, foreign policy strategies of the countries in the region, relations with global and regional actors, and even domestic political developments in these countries are influenced by the Red Sea-oriented rivalry, which at the same time has an effect on the regional contention. Lately, the most important subject in the region is the military bases came into the possession of various global/regional actors. Therefore, it can be argued that these actors make every effort to obtain such bases in different regional countries. It is, however, not possible to make a description of the causes, scope, and future of the power struggle in the Red Sea without examining the regional and internal developments that shape the foreign policy strategies of the countries in the region and evaluating how these developments are used by global actors.

Keywords: Energy, Djibouti, Military Base, Eritrea, Al-Shabab.

**Göktürk
Tüysüzoğlu**

Assoc.Prof., Giresun
University, TR, gktrkt@
gmail.com.

Received:04-04-2019
Accepted:20-11-2019

صراع القوة حول البحر الأحمر: اللاعبين و الأسباب

ملخص

يعتبر البحر الأحمر الذي يربط البحر الأبيض المتوسط بالمحيط الهندي من أهم الطرق المائية في العالم. حيث هذا البحر الذي عادة ما تتم دراسته عبر قناة السويس مهم جدا من الناحية الجيو اقتصادية والجيو سياسية من حيث دوره في نقل الطاقة والتجارة البحرية. وقد أدى دافع التحكم بباب المندب الذي يقع في نقطة اتصال المحيط الهندي مع البحر الأحمر الذي يقع في نقطة اتصال الشرق الأوسط مع شرق أفريقيا الى دخول اللاعبين الدوليين والإقليميين في صراع السيطرة على هذا الممر البحري الهام. عدم الاستقرار والفوضى الموجودتان في اليمن والصومال ومحاولات القراصنة في نقطة اتصال البحر الأحمر بالمحيط الهندي مرتبطتان عن كنب بأهمية البحر الأحمر من الناحية الجيو اقتصادية والجيو سياسية. في هذا المنوال تتأثر استراتيجيات السياسة الخارجية لدى الدول الإقليمية وعلاقتها مع اللاعبين الإقليميين والدوليين والتطورات السياسية داخل هذه الدول من المنافسة المركزة على البحر الأحمر. ومن أهم المواضيع التي تم الوقوف عندها بالنسبة لهذه المنطقة هي القواعد العسكرية التي حصلت عليها الدول العالمية والإقليمية ضمن أراضي المنطقة. ويمكننا القول بأن هؤلاء اللاعبين قد دخلوا في صراع الحصول على قواعد عسكرية في دول المنطقة. ولا يمكننا وضع وصف حول مستقبل و نطاق و أسباب صراع السلطة في البحر الأحمر من دون البحث في التطورات الإقليمية و الداخلية التي تساهم في توجيه استراتيجيات السياسة الخارجية لدول المنطقة و تقييم كيفية استخدام هذه التطورات من قبل اللاعبين الدوليين.

الكلمات المفتاحية: الطاقة، جيوتي، القواعد العسكرية، الشباب

كوك تورك تويسوز أوغلو

الدكتور المشارك، جامعة جيسون، فرع العلاقات الدولية، البريد الإلكتروني:

gktrkt@gmail.com

Giriş

Hint Okyanusu'nu Süveyş Kanalı üzerinden Akdeniz'e bağlayan Kızıldeniz, kuzey-güney yönünde uzanan dar bir denizdir. Ortadoğu ile Doğu Afrika arasında bulunan Kızıldeniz'in en önemli özelliği, Asya'yı Avrupa'ya ve Atlantik Dünyası'na bağlayan en kısa ve maliyetsiz su yolu olmasıdır. Zira Kızıldeniz ve bu denizin Akdeniz'e açılımını sağlayan Süveyş Kanalı olmasaydı, Avrupa'dan ve Atlantik Okyanusu'ndan gelen gemiler, Afrika'nın güneyindeki Ümit Burnu'ndan dolaşarak Hint Okyanusu'na ulaşacak ve ciddi bir zaman kaybına ve maliyete katlanmak zorunda kalacaktı. Güneydoğu Asya ile Avrupa arasındaki ticaret hacmi ve başta Çin, Japonya ve Hindistan olmak üzere Asya'daki dev ekonomilerin Ortadoğu'yla olan ticari ve enerji odaklı bağlantıları hesaba katıldığında, Kızıldeniz'in önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Kızıldeniz çevresindeki bölgelerde/ülkelerde genel itibarıyla siyasal istikrarsızlık ve hatta iç savaflara varan çatışmalar görülmektedir. Bu gerçeklik, son dönemde kayda değer bir biçimde gözler önüne serilmiş durumdadır. Yemen'deki iç savaş, Somali'de devlet egemenliğinin bir türlü konsolide edilememesi, siyasal ayrılıkçılık girişimleri ile El Kaide ve DEAŞ'ın bölgede varlık gösteriyor olması, çatışma iklimini besleyen önemli sorunlar olarak değerlendirilebilir. Fakat bu çatışma iklimini besleyen esas neden, bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik anlamda taşıdığı önemdir. Küresel ve bölgesel aktörler, Kızıldeniz'in dünya ticareti, enerji ulaştırması ve taşımacılık ağları bağlamında taşıdığı önemin farkında oldukları için, çeşitli bölge devletlerini ya da bu devletlerde bulunan çeşitli aktörleri, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. Bu süreç, etnik ya da dinsel/mezhepsel bağlamda kurgulanan iç çatışmalar aracılığıyla yürüyen/yürütülen vekalet savaşları üzerinden yürütülebildiği gibi, farklı ülkelerin birbirleriyle olan tarihsel, siyasal ya da ekonomik anlaşmazlıkları aracılığıyla da işletilebilmektedir.

Son dönemde, küresel ve bölgesel aktörlerin Kızıldeniz çevresine nüfuz edebilmek ya da bölgedeki gelişmeleri daha yakından izleyebilmek amacıyla yürürlüğe koydukları en önemli uygulama ise bölge ülkelerinde "askeri üs" imkanları elde edebilmektir. Özellikle ticari işleyiş ve enerji iletimi anlamında Kızıldeniz'e ciddi anlamda bağımlı olan Çin'in bölgede üs elde etmesi, Kızıldeniz'deki stratejik erimli mücadeleyi bir kez daha gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, bölgede üs elde eden ya da etmeyi amaçlayan çeşitli aktörler üzerinde durulması ve bu ülkelerin hamlelerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle Kızıldeniz'in önemini artıran faktörler üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise, farklı küresel/bölgesel aktörlerin bölgeye ilişkin yaklaşımları ve özellikle de üs elde etme girişimleri hakkında bilgi verilecektir. Son olarak ise, bu girişimlerin bölge ülkelerine ne tür yansımaları olabileceği değerlendirilecektir.

1. Kızıldeniz'in Önemi Artıran Faktörler

Arap Yarımadası ile Afrika Boynuzu arasında kuzey-güney yönlü uzanan Kızıldeniz, güneyde Bab-el Mendeb Boğazı ile Hint Okyanusu'na açılırken, kuzeyde ise Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e bağlanmaktadır. Kızıldeniz Bölgesi, Ortadoğu ve Afrika'dan 20 kadar ülkeyi kapsamaktadır. Hatta bu bölgenin, dünyanın en hızlı büyüyen ve kaynakları en az kullanılmış bir alanı oluşturduğuna ilişkin analizler de yapılmaktadır.¹ BM tarafından yapılan hesaplamalara göre, önümüzdeki 35 yıl içerisinde bölgenin nüfusunun 2 katından fazla bir artış göstererek 620 milyondan 1.3 milyara yükseleceği düşünülmektedir. Aynı hesaplamalarda, Kızıldeniz kıyısında konumlanan limanlarda da yüksek bir şehirleşme hamlesiyle ekonomik anlamda gelişkin bir nüfusun ya da görünümün yaratılacağı belirtilmektedir. Bu süreçte, bölgenin üreteceği toplam GSYH (GDP)'nin de üç katından fazla yükseleceği ve 1.8 trilyon dolardan 6.1 trilyon dolara ulaşacağına ilişkin analizler de yapılmaktadır. Bugün itibarıyla Kızıldeniz Bölgesi içerisinde kabul edilen Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin dünya toplam ticareti içerisindeki payı %9'dur. Bu oranın ise 2050 yılına gelindiğinde fazlaca değişmesi beklenmemekte ve %10'a ulaşabileceği belirtilmektedir.²

Bugün itibarıyla dünya toplam ticaretinin %13'lük bir bölümü Kızıldeniz aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.³ Oldukça yüksek olduğu ifade edilebilecek bu oranın oluşmasında, Basra Körfezi ve çevresinde konumlanmış Ortadoğu ülkelerinin Avrupa'ya ve Atlantik bölgesine sattığı petrolün Kızıldeniz üzerinden taşınması önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, başta Çin, Japonya ve Hindistan olmak üzere Asya-Pasifik ülkelerinin Avrupa ve Atlantik Bölgesi'ne yaptıkları ihracat da Kızıldeniz rotası üzerin-

¹ Fahd Al Rasheed, "Red Sea-Artery of Global Trade", *Arab News*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <http://www.arabnews.com/columns/news/879221>.

² Ibid.

³ Nabih Bulos, "Saudi Arabia Hopes Naval Exercises in the Red Sea Lead to Greater Clout in East Africa", *The Los Angeles Times*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-saudi-arabia-red-sea-20190112-story.html>.

den sağlanmaktadır.⁴ Kızıldeniz'in aynı zamanda önemli bir turizm merkezi olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurduğumuzda, bu bölgede oluşan gemi trafiği çok daha rahatlıkla hesaplanabilir.

EIA'nın 2016 yılı istatistiklerine göre, Bab-el Mendeb Boğazı'ndan geçerek Kızıldeniz'e giren ham petrol ve işlenmiş petrol ürünleri miktarı, günlük 4.8 milyon varildir. Bu oran, 2011'deki 3.3 milyon varillik taşınan petrol ile kıyaslandığında 5 yıl içerisinde ciddi bir artışın gerçekleştiği ortadadır.⁵ Bu bağlamda, Aden Körfezi-Bab-el Mendeb bağlantısının ne denli stratejik bir değer taşıdığı açıktır.

Küresel enerji pazarları ve dünya ticareti açısından bu denli kritik bir öneme sahip olan Kızıldeniz'in, gerek bölgede yer alan aktörler, gerekse de bölgeyle yakından ilgilenmek "zorunda" olan küresel aktörler açısından önemi ortada olduğuna göre, Kızıldeniz çevresinde yaşanan bazı siyasal gelişmelerin de bu su yoluyla ilişkili olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira bu gelişmeler, Kızıldeniz odaklı enerji ve ticaret girişimlerini olumsuz yönde etkileme potansiyeline haizdir. Bu sorunlardan en önemlisi, Kızıldeniz'in Hint Okyanusu'na açıldığı bölgede görülen "deniz haydutluğu" girişimleri olmuştur. Özellikle Somali ve Aden Körfezi açıklarında görülen bu girişimler, ticaret gemileri ile tankerlerin korunması gerekliliğini ortaya koymuştur. Somali'de devlet otoritesinin çökmüş olmasından dolayı Mogadişu'nun deniz korsanlığı eylemleriyle mücadele edememesi, uluslararası aktörleri konuyla ilgili kolektif tedbir almaya itmiştir. Haziran 2008'den itibaren, BM kararıyla, bölgenin güvenliğinin sağlanması ve deniz haydutluğu ile mücadele gerekçesiyle farklı uluslararası aktörlerin Somali karasularında ve Hint Okyanusu-Aden Körfezi bağlantısında askeri devriye yapmalarına izin verilmiştir.⁶ BM'nin bu kararının ardından, özellikle NATO'nun ve ardından da AB'nin (EUNAVFOR Atlanta) bölgede deniz haydutluğu ile mücadele etmeye başladığını görüyoruz. Bu konuda bugüne kadar ciddi anlamda mesafe alınmıştır.⁷ ABD'nin ve AB'nin EUNAVFOR Atlanta Misiyonu'na katılan çeşitli ülkelerin Cibuti merkezli olarak yürüttükleri mücadelenin yanı sıra,

⁴ Jagannath P.Panda ve Titlu Basu, *China-India-Japan in the Indo-Pacific: Ideas, Interests and Infrastructure*, New Delhi: Pentagon Press, 2018.

⁵ "Three Important Oil Chokepoints Are Located Around the Arabian Peninsula", *EIA*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352>.

⁶ Abbas Daher Djama, "The Phenomenon of Piracy off the Coast of Somalia: Challenges and Solutions of the International Community", *Oceans and the Law of the Sea*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, http://www.un.org/depts/los/nippon/unnnf_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/djama_1112_djibouti.pdf.

⁷ Carmen Gebhard, "The Two Faces of EU-NATO Cooperation: Counter Piracy Operations off the Somali Coast", *Cooperation and Conflict* 50, No. 1 (2014): 107-127.

Çin başta olmak üzere bölgeyle ilgili olan farklı aktörlerin de BM nezdinde alınan karara uygun olarak bölgede savaş gemileri konuşlandırmaları, ticaret gemilerinin güvenliği hususunda 2008’den çok daha iyi bir konuma gelinmesine yardımcı olmuştur.

Kızıldeniz Bölgesi’nin güvenliğine olumsuz yönde etki eden en önemli faktörlerden biri, Afrika Boynuzu’nun en kritik noktasında bulunan Somali’de devlet otoritesinin çok zayıf olmasıdır. Siad Barre’nin devrilmesinden sonra ülkenin geniş kapsamlı bir iç savaşa sürüklenmesi ve bu süreçte devlet aygıtının çökmüş olması, çok geniş topraklara sahip Somali’de çok sayıda “savaş lordu” ve yerel otoritenin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, gerek ülke topraklarında, gerekse de Somali kıyılarında istikrarı ve güvenliği ortadan kaldırmıştır. Somaliland ve Puntland özelinde beliren ayrılıkçı girişimlerin yanı sıra,⁸ BM gözetiminde federal bir biçimde yeniden örgütlenmeye çalışılan Somali hükümetinin ekonomik, askeri ve siyasal açıdan güçsüz olması ve toplumsal anlamda gerekli meşruiyeti tam manasıyla sağlayamaması da önemlidir. Nitekim Somaliland, kendi bölgesinde siyasal istikrarı sağlayabildiği gerekçesiyle Mogadişu ile bağları koparmış durumdadır. Farklı toplumsal gruplar arasında yaşanan siyasal mücadelenin yanı sıra, radikal Selefizme yaslanan El Şebab’ın ülke çapında gerçekleştirdiği terör eylemleri Somali’nin Mogadişu’da güvenliği sağlama hususunda dahi yeterince başarılı olamamasına yol açmaktadır.⁹ Afrika Birliği’nin Somali’de istikrarı ve güvenliği sağlayabilmek adına oluşturduğu çok uluslu askeri gücü AMISOM ile ABD’nin Afrika’daki askeri misyonu AFRICOM, El Şebab ile mücadelede ön plana çıkmaktadır.¹⁰ Bu misyonların amacı, hem Somali’deki El Şebab etkinliğini ortadan kaldırmak hem de bu örgütün terör faaliyetlerinin komşu ülkelere ve Afrika Boynuzu’na yayılmasına engel olmaktır. Özellikle Türkiye’nin de ekonomik, diplomatik ve askeri eğitim anlamında yoğun destek verdiği Mogadişu’daki hükümetin başarısı, Kızıldeniz çevresinde istikrarın ve güvenliğin sağlanmasında çok önemli bir unsur olacaktır. Ne var ki, El Şebab ve türevi terör örgütlerinin günümüz konjonktüründe çok etkili bir dış politika stratejisi olarak kullanılan “vekalet savaşları” bağlamında değerlendiril-

⁸ Redie Bereketeab, “Self-Determination and Secessionism in Somaliland and South Sudan”, *Nordiska Afrika Institutet*, Discussion Paper 75 (2012): 1-37.

⁹ Jason C. Mueller, “The Evolution of Political Violence: The Case of Somalia’s Al-Shabaab”, *Terrorism and Political Violence* 30, No. 1 (2018): 116-141.

¹⁰ Seth G. Jones et al., “Counterterrorism and Counterinsurgency in Somalia”, *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 19 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1539/RAND_RR1539.pdf.

lebildiklerini de unutmamak gerekir.¹¹ Bu minvalde, Aden Körfezi'nin tam karşısında konumlanan Somali'nin istikrarı, bölgede yaşanacak gelişmelere ve bölgeyi kontrolüne almayı hedefleyen farklı aktörlerin çıkarları ile hamlelerine bağlı olarak değişebilecektir.

Kızıldeniz'de bölgesel istikrarı olumsuz etkileyen ve özellikle son dönemde tüm gözlerin bu bölgeye çevrilmesine yol açan gelişme ise Yemen'deki iç savaş olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan sürece paralel olarak Yemen'deki toplumsal/siyasal huzursuzluğun artması ve ülkenin en temel meselesi olan mezhepsel kimliğe içkin siyaset bölünmüşlüğü konsolide olması, uzun yıllardır bu ülkeyi yöneten Ali Abdullah Salih'in otoriter yönetiminin devrilmesiyle büyük çaplı bir iç savaşa evrilmiştir. Bu mücadele, İran'dan destek aldığı ifade edilen Şii mezhebinin Zeydilik koluna mensup Husiler ile Salih'in ardından iktidarı devralan ve ülkenin "meşru" hükümeti olarak addedilen Mansur Hadi'nin başkanlığındaki Sünni yönetim arasında cereyan etmektedir. Yemen'deki iç savaş, yerel bir mücadele gibi görülüyor olmasına karşın, özellikle 2015'ten itibaren bölgesel bir krize dönüşmüştür.¹² Zira bu tarihte, Suudi Arabistan ve BAE önderliğindeki Arap koalisyonu Husilere karşı Abdurabbu Mansur Hadi kontrolündeki Yemen Ordusu'na fiili olarak askeri destek vermeye başlamıştır. Zaten bu tarihten itibaren de mücadelenin yoğunlaştığını ve çok daha kanlı bir görünüme büründüğünü biliyoruz. Riyad'ın bu iç savaşa müdahil olmasının en önemli sebebi ise, Husiler özelinde İran'ın, Suudi Arabistan sınırına konumlanıyor olması ve böylece Riyad'ın "güvenlik kuşağı" olarak gördüğü Yemen'i kaybetme endişesi duymaya başlamasıdır. İran'ın Husilerin önderlerine Kum şehrinde uzun bir süredir dini/ideolojik eğitim veriyor olması ve Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü'nün Yemen topraklarındaki etkinliğinin yanı sıra, Husilere silah taşıdığı belirtilen çeşitli İran gemilerine dair haberler, Suud yönetimini, Husiler konusunda önlem almaya itmiştir.¹³ Riyad'ın, Tahran ile olan bölgesel rekabeti ve mezhep temelli anlaşmazlığı göz önünde bulundurulduğunda, İran destekli Husilerin Yemen'de kontrolü ele geçiriyor olmasının Suud yönetimi açısından ne denli olumsuz olduğu anlaşılabilir. Bir diğer husus ise, Yemen'deki değişimin, Suudi Arabistan vatandaşı

¹¹ Andrew Mumford, "Proxy Warfare and the Future of Conflict", *The RUSI Journal* 158, No. 2 (2013): 40-46.

¹² Stacey Philbrick Yadav, "Fragmentation and Localization in Yemen's War: Challenges and Opportunities for Peace", *Crown Center For Middle East Studies*, Middle East Brief, No. 123 (2018).

¹³ "Iranian Support Seen Crucial For Yemen's Houthis", *Reuters*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-houthis-iran-insight/iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-idUSKBN0JT17A20141215>.

olan ve ülkenin en önemli petrol rezervlerinin bulunduğu Katif Eyaleti'nde yaşayan, fakat Riyad tarafından siyasal ve sosyo-kültürel baskı altında tutulan Şii nüfusun "değişim" talebini güçlendirebilecek olmasıdır.¹⁴ Kendi toprakları içerisinde ayrılıkçı bir eğilimin kuvvetlenmesini istemeyen Suud yönetimi, Yemen'de Husilerin kazanmasını önleyerek, bu meselenin, kendi sorunlu bölgesi için bir emsal oluşturmasını engellemeye çalışmaktadır. Husilerin, Hadi yönetimine destek veren Suudi Arabistan topraklarına yaptıkları roket saldırıları ve İran'ın, Aden Körfezi ve Bab-el Mendeb Boğazı'nı kontrol eden Yemen'de büyük bir nüfuz ve hatta üs kazanması endişesi,¹⁵ Riyad'ı, Yemen'deki iç savaşa müdahil olmaya itmiştir. Bu çerçevede de, başta bölgesel partneri BAE ve çeşitli Körfez emirlikleri ile Mısır başta olmak üzere birçok ülke, İran'ın bölgede etkin bir güç olmasını engellemek ve Hadi hükümetini desteklemek için Suudi Arabistan'ın oluşturduğu Husi karşıtı uluslararası koalisyonla katılmıştır. ABD, İngiltere ve birçok Batılı ülke de bu koalisyonun faaliyetlerinin İran'ı sınırlandırma girişimine olumlu yönde katkı edeceğini ifade ederek desteklemektedir.

El Kaide ve ona bağlı grupların etkinliği de küresel/bölgesel aktörlerin Kızıldeniz'deki gelişmelere doğrudan müdahil olma istekliliği içerisine girmesine yol açmaktadır. Somali'deki El Şebab etkisi uzunca bir süredir bilinen ve daha önce de belirtildiği üzere başta AMISOM ve AFRICOM olmak üzere çeşitli misyonların ve aktörlerin mücadele ettiği bir sorundur. Benzer bir şekilde, Yemen'in doğusunda uzunca bir süredir varlık gösteren El Kaide de ülkedeki iç savaşa paralel olarak eylemliliğini artırmıştır.¹⁶ Yemen'in güneyi ve Aden Körfezi'ne açılan bölgede belirebilecek ve uluslararası ticareti olumsuz yönde etkileyebilecek El Kaide varlığını ortadan kaldırmak ya da güçsüz kılabilmek için, özellikle ABD'nin Cibuti'deki üssü aracılığıyla mücadeleyi yoğunlaştırdığını ve "insansız hava araçları" kullanımıyla Yemen'de çeşitli operasyonlar yaptığını biliyoruz. Suudi Arabistan önderliğindeki uluslararası koalisyon da hava saldırılarıyla bu hususta etkin bir biçimde kullanılmaya çalışılmaktadır. El Kaide etkinliğinin görüldüğü bir diğer alan da Kızıldeniz'in Akdeniz'e bağlandığı Süveyş Kanalı'nın geçtiği Sina Yarımadası'dır. Bu bölgede, son dönemde, İslami Mağrib El Kaidesi

¹⁴ Mat Nashed, "Fearing Execution, Saudi Shia Are Forced Into a Life in Hiding", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.middleeasteye.net/news/fearing-execution-saudi-shia-are-forced-life-hiding>.

¹⁵ Thomas Juneau, "Iran's Policy Towards the Houthis in Yemen: A Limited Return on a Modest Investment", *International Affairs* 92, No. 3 (2016): 647-663.

¹⁶ Maria-Louise Clausen, "Islamic State in Yemen-A Rival to al-Qaeda?", *Connections: The Quarterly Journal* 16, No. 1 (2017): 50-62.

(AQIM) adıyla eylemler gerçekleştiren radikal Selefi hareketlerle mücadele anlamında Mısır Ordusu'nun yoğun bir çaba gösterdiğini görüyoruz.¹⁷ Ne var ki, gerek Yemen'deki, gerekse de Mısır'daki El Kaide eylemliliğiyle mücadele hususunda yeterince başarılı olunabilmiş değildir.

Kızıldeniz'in bu denli gündemde olmasına neden olan önemli hususlardan biri de Ortadoğu'daki bölgesel kutuplaşma ve rekabettir. Yemen'deki iç savaş ekseninde de belirtildiği üzere, Suudi Arabistan ve BAE ile Körfez'deki müttefiklerinin İran ile olan "mezhep" temelli mücadelesi, özellikle ABD ve İsrail tarafından da hararetle desteklenmektedir. Hatta Donald Trump'ın başkanlık dönemiyle birlikte, İran karşıtı bu koalisyonun "Arap NATO"su tarzı bir askeri örgüte de sahip olabilmesi yönünde çalışmalar da yapılmaktadır.¹⁸ Mısır ve Ürdün gibi önemli devletlerin de içerisinde olacağı bu ittifakın, Tahran'ın Suriye, Irak, Yemen ve Lübnan'daki artan etkinliğine karşı mücadele etmesi ve İran etkinliğinin Hürmüz Boğazı'nın dışına taşması engellenmeye çalışılmaktadır. Son dönemde, bu rekabete eklenen bir diğer sorun ise Suudi Arabistan ile Katar arasında yaşanan sorundur.¹⁹ Doha'nın Müslüman Kardeşler'e yakın durduğu ve İran'a karşı oluşturulmaya çalışılan bölgesel cepheye yer almak istememesi gibi nedenlerle Suudi Arabistan tarafından ticari, siyasal/diplomatik ve hatta askeri açıdan cezalandırılmak istenmesi, bölgede ciddi bir gerginliğe neden olmuştur. Hem İran hem de Katar ile yakın ticari, ekonomik ve siyasal ilişkiler kurmuş olan Türkiye'nin, Suudi Arabistan'ın bu iki ülkeye karşı giriştiği eylemlere destek vermemesi ve hatta açık bir şekilde (askeri üs ve gıda yardımı) Doha'nın yanında olduğunu belirtmesi, Riyad ile Ankara arasındaki gerginliği de artırmıştır.²⁰ Türkiye'nin, özellikle Suriye'deki gelişmeler dolayısıyla ABD ile ilişkilerinin iyi durumda olmaması, İsrail ile Mavi Marmara'dan bu yana devam eden sorunlar ve Mısır'daki Sisi yönetimine karşı çıkıyor olması gibi nedenler de Riyad'ın bu ülkelerle olan müttefiklik bağları (İsrail ile resmi anlamda değil) veri olarak alındığında, Türkiye'yi bölgesel kamplaşmanın bir parçası haline

¹⁷ Sergei Boeke, "Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism, Insurgency or Organized Crime?", *Small Wars and Insurgencies* 27, No. 5 (2016): 914-936.

¹⁸ Andrew Miller ve Richard Sokolsky, "Arab NATO: An Idea Whose Time Has Not (And May Never) Come", *Carnegie Endowment For Peace*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://carnegieendowment.org/2018/08/21/arab-nato-idea-whose-time-has-not-and-may-never-come-pub-77086>.

¹⁹ Talha Köse ve Ufuk Ulutaş, "Regional Implications of the Qatar Crisis: Increasing Vulnerabilities", *SETA Perspective* 31 (2017): 1-6.

²⁰ Bülent Aras ve Pınar Akpınar, "Turkish Foreign Policy and the Qatar Crisis", *Istanbul Policy Center*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/08/Turkey-QatarPolicyBrief_Aras_Akpınar.pdf.

getirmektedir.²¹ Türkiye ve İran'ın, Rusya ile de yakın ilişkiler kurmuş olması, Ortadoğu geneline etki eden ve Kızıldeniz'e de yansımaları olacak gerginliğin önemli bir parçasıdır. Nitekim Riyad, Abu Dabi ve Washington'un yanı sıra, Moskova, Ankara ve Yemen özelinde Tahran'ın da Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkelerde askeri üs ya da siyasal/ekonomik nüfuz yaratmaya çalıştığını görüyoruz.

Bölgenin iki önemli ülkesi Etiyopya ile Eritre arasında 1998-2000 yılları arasında yaşanan savaşın ardından, Temmuz 2018'de imzalanan anlaşma neticesinde diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden başlaması ve Eylül 2018'de de iki ülke arasındaki sınır kapılarının açılması, Kızıldeniz'in batısında ciddi bir değişim işaretidir.²² Özellikle BAE ve Suudi Arabistan'ın önemli bir çaba gösterdiği ve ABD tarafından da hararetle desteklenen bu çabanın gerisinde,²³ Kızıldeniz'e yansıyan önemli bir istikrarsızlık kaynağını ortadan kaldırmak vardır. Bu hamle, aynı zamanda, Cibuti aracılığıyla denize açılım sağlayan Etiyopya'ya Eritre üzerinden de Kızıldeniz'e açılım fırsatı verecektir. Eritre ise ülkede bulunan BAE üssünün yanı sıra, Etiyopya ve Rusya'nın da kendi topraklarında üs kurmak istemeleri nedeniyle oldukça stratejik bir görünüme kavuşacaktır. Washington, Moskova ve Addis Ababa arasındaki tarihsel arka plana da haiz yakınlığın bilincinde olduğu için, Etiyopya ile iyi ilişkilere sahip olabilmek ve Eritre'de kurulabilecek üs üzerinden Rusya'nın bu ülkeye de nüfuz etme girişimini yakından izlemek amacıyla Etiyopya-Eritre İlişkileri'nin düzelmesi sürecinde destekleyici bir rol oynamıştır.

Federal bir ülke olan Sudan'daki toplumsal huzursuzluk ve Ömer El Beşir'in yönetim anlayışına karşı ülkenin farklı bölgelerinde geniş çaplı eylemler düzenlenmesi,²⁴ uzunca bir süredir Darfur Krizi nedeniyle ABD ve Batılı ülkelerle sorun yaşayan Hartum'un Rusya ile askeri, Çin ile de ekonomik/ticari anlamda yakın ilişkiler geliştirmesine neden olmaktadır. El Beşir hükümeti, finansal yardım aldığı Suudi Arabistan ile de yakın ilişkiler içerisinde olmasına karşın, son dönemde bölgeyle ilgilenmeye başlayan Türkiye'ye de Kızıldeniz'e açılan Sevakin Adası'nda ileride askeri bir üsse dönüştürülebilecek bir liman yapımı ve restorasyon işi vermiştir. Üstelik

²¹ Shira Efron, "The Future of Israeli-Turkish Relations", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2400/RR2445/RAND_RR2445.pdf.

²² Benjamin Yoel, "The Ethiopia-Eritrea Peace Deal: Why Now?", *Ifriqiya Africa Research Program* 4, No. 5 (2018): 1-6.

²³ Ibid.

²⁴ "Fresh Protests in Sudan Call For Ouster of Omar al-Bashir", *News24*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.news24.com/Africa/News/fresh-protests-in-sudan-call-for-ouster-of-omar-al-bashir-20190213>.

Katar da bu noktada Türkiye'ye finansal destek vermektedir. Sudan'ın hamleleri, Kızıldeniz'deki güç dengelerinin Hartum tarafından göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir.

Çin'in Kızıldeniz odaklı planları ve hamleleri de bölgedeki rekabeti artıran ve gelecekte en fazla konuşulacak olan hususlardan biridir. Pekin, "Tek Kuşak, Tek Yol" projesi ekseninde Kızıldeniz'i çok önemli bir rota olarak görmektedir. Nitekim bu ülkenin, AB ve Akdeniz pazarlarına yaptığı mal ihracatının ve hatta Doğu Afrika ile yürüttüğü ticaretin önemli bir bölümü Kızıldeniz üzerinden ya da bu bölgedeki limanlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Pekin'in önümüzdeki süreçte gerçekleştirmek istediği en önemli projelerden biri, Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifinin bir parçası olacak şekilde, Kızıldeniz'i Akdeniz'e bağlayacak kuzey-güney yönlü bir demiryolu ağı inşa etmektir. Yunanistan'ın Pire ve İsrail'in Hayfa limanlarının işletmesini devralan Pekin, İsrail'in Kızıldeniz'deki Eilat limanından başlatılacak Red-Med (Kızıldeniz-Akdeniz) demiryolu aracılığıyla Hayfa'ya uzanacak bir hat inşa etmek, oradan da deniz yolu ile Pire'ye ulaşmak istemektedir. Çin, bu proje ekseninde Kızıldeniz'den Ölüdeniz'e su aktarımı sağlayacak bir boru hattı da inşa ederek İsrail, Ürdün ve Filistin'in içme suyu sıkıntısına çözüm olabilecek bir adım atmaya hedeflemektedir.²⁵ Hiç şüphesiz, bu adım Red-Med Projesi'nin tamamlayıcısı olarak "insani" bir adım olarak görülecektir. Çin'in, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu açıklarındaki deniz haydutluğu girişimleriyle mücadele amacıyla bölgede deniz unsurları bulundurduğu ve Doğu Afrika'daki (özellikle de Güney Sudan) BM gözetiminde yürütülen barışı kurma ve koruma operasyonlarına askeri destek verdiği de göz önünde bulundurulduğunda, Pekin'in çok önemli bir Kızıldeniz aktörü olduğu anlaşılabilir. Çin, 2017 itibarıyla Cibuti'de 10 bin kişilik ilk deniz aşırı üssünü kurmuş, Cibuti, Eritre ve Somali'de de çeşitli limanların işletmelerini devralmıştır. Etiyopya-Cibuti demiryolunu modernize ederek hem bölgenin hammadde kaynaklarını kendisine çekip hem de ihracat mallarını Doğu Afrika'ya daha rahat şekilde ulaştırmaya çalışan Pekin, çeşitli hızlı tren projeleriyle bölgedeki varlığını konsolide etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Kızıldeniz'e ilişkin stratejik değerlendirmelerde ve bölgesel rekabet ekseninde, Çin'in çok önemli bir rolü olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

²⁵ George N. Tzopoulos, "Greece, Israel and China's Belt and Road Initiative", *BESA Mideast Security and Policy Studies* 139 (2017): 23-30.

2. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Kızıldeniz Stratejileri

Bu bölümde, bölgedeki gelişmeleri yönlendirmeye çalışan ve aynı zamanda bölgede yaşanan gelişmelerden etkilenmesi beklenen bazı aktörler hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu bağlamda, göz önünde bulundurulacak ayırıcı unsur ise bölgede askeri üsse sahip olan ya da üs elde etmeye çalıştığı bilinen ülkeler olacaktır.

2.1. ABD

11 Eylül Saldırıları'nın ardından, "teröre karşı savaş" mottosuyla harekete geçen Washington, aynı zamanda Fransa'nın da askeri üssünün bulunduğu Cibuti'deki Camp Lemonnier'de bir üs oluşturmuştur.²⁶ Aslında Fransa tarafından oluşturulmuş olan üsün, büyük bir bölümünün ABD'ye tahsis edilmiş olduğu da ifade edilebilir. Fransa ile ABD, Camp Lemonnier'den eşgüdüm içerisinde yararlanmaya çalışmaktadır. Washington, Camp Lemonnier'deki üste bir bölümü özel kuvvetler mensubu 4 bin kadar asker ile saldırı jetleri, askeri kargo uçakları ve Camp Lemonnier'e bitişik Chabelley Havalimanı'nda insansız hava araçları konuşlandırmıştır.²⁷ Aynı zamanda, Cibuti'deki Ismail Omar Guelleh hükümeti ile yapılan anlaşma uyarınca, bu ülkeye yıllık 63 milyon dolarlık bir ödeme yapılmaktadır.²⁸ ABD'nin önümüzdeki 20 yıl boyunca da bu üssü kullanacağı düşünülmektedir. Çok sayıda askeri üsse ev sahipliği yapan Cibuti'de açılmış olan en büyük askeri yerleşke olan ABD'nin Camp Lemonnier Üssü, aynı zamanda bu ülkenin Afrika Kıtası'nda her daim açık olan tek üssüdür. ABD, bu üssü açarken, "teröre karşı savaş" sloganını ön planda tutmuştur. Bu noktada, özellikle Yemen'deki El Kaide unsurları ve Somali'deki El Şebab ile mücadele Washington tarafından sürekli olarak işlenmektedir. Chabelley Havalimanı'nda konuşlanmış olan "insansız hava araçlarının, özellikle Yemen'deki El Kaide unsurlarına yönelik sıklıkla kullanıldığı da bilinmektedir."²⁹

²⁶ Abdi Latif Dahir, "How a Tiny African Country Became the World's Key Military Base?", *Quartz*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1056257/how-a-tiny-african-country-became-the-worlds-key-military-base>.

²⁷ T.Terpstra, "It's Getting Really Crowded Around Djibouti City", *Medium*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://medium.com/@TTerpstra/its-getting-really-crowded-around-djibouti-city-7d7b8d9fb19c>.

²⁸ "US Secures 10 Year Deal For Djibouti Base", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/americas/2014/05/us-secures-10-year-deal-djibouti-base-20145655315274469.html>.

²⁹ Nick Turse, "The Stealth Expansion of a Secret US Drone Base in Africa", *The Intercept*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://theintercept.com/2015/10/21/stealth-expansion-of-secret-us-drone-base-in-africa>.

Somali özelinde ise ABD'nin Afrika'daki askeri varlığı olan AFRICOM'a bağlı kuvvetlerin, Afrika Birliği tarafından oluşturulmuş Somali Misyonu AMISOM ile eşgüdüm içerisinde eylemlilik gösterebilmek amacıyla Camp Lemonnier'i kullandığı ifade edilmektedir.

Ne var ki, ABD'nin Camp Lemonnier'de bulunmasının tek nedeni, "teröre karşı savaş" gerekçesiyle Yemen ve Somali'deki terör örgütlerine karşı mücadele değildir. Hint Okyanusu açıkları ile Aden Körfezi çevresinde görülen "deniz haydutluğu" girişimleriyle mücadele çerçevesinde, BM kararı çerçevesinde NATO aracılığıyla gerçekleştirilen operasyonlar ve EUNAVFOR Atlanta Misyonu'yla koordinasyon ve destek gibi hususlar da Washington tarafından Kızıldeniz eksenindeki varlığına bir anlam katabilmek amacıyla ortaya konmaktadır. Tabi ki, bu bölgede askeri üs bulundurmanın görünen sebeplerinin yanında, stratejik bir bağlama sahip görünmeyen faktörler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden biri, Yemen'deki İran destekli Husi yönetimine karşı bölgesel bir caydırıcılık yaratmak ve Riyad liderliğindeki uluslararası koalisyonu Yemen'deki operasyon çerçevesinde gerektiği takdirde destek verebilmektir. İran'ın Aden Körfezi'nde bir köprü başı elde etmesi, ABD tarafından kabul edilemez bir bölgesel gelişme olarak görülmektedir. Bir diğer önemli husus, Washington ile ciddi bir anlaşmazlık yaşayan Ömer El-Beşir liderliğindeki Sudan'ı kontrol altında tutabilmek ve varlığını bu ülkeye hissettirebilmektir. Nitekim El-Beşir hükümetinin Çin ve Rusya ile olan ekonomik, ticari ve hatta askeri bağları Washington'da ciddi bir rahatsızlık yaratmaktadır.³⁰ Eski bir SSCB müttefiki ve günümüzde de Rusya ve Çin ile yakın ilişkileri olan, aynı zamanda Doğu Afrika'nın demografik ve ekonomik anlamda en önemli ülkesi görünümündeki Etiyopya'yı yakından izlemek de ABD açısından Kızıldeniz'deki askeri varlığını anlamlı hale getiren faktörlerden biridir.³¹ Nitekim Kızıldeniz'e çıkışı olmayan bu ülkenin, ABD Üssü'nün bulunduğu Cibuti ile Eritre üzerinde etkinlik kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu hususta da Çin'in Addis Ababa'ya destek olmaya çalıştığı görülmektedir.

ABD, Kızıldeniz'in kuzeyinde konumlanmış ve Eilat Limanı aracılığıyla bu denize dar bir çıkışı bulunan İsrail'in güvenliğini de ön planda tutmakta-

³⁰ Robbie Gramer, "Trump Administration Gives Sudan a Way to Come in From the Cold", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2018/11/08/trump-administration-gives-sudan-a-way-to-come-in-from-the-cold-sanctions-relief-trump-africa-state-sponsor-terrorism-human-rights-terrorism>.

³¹ James Jeffrey, "US-Ethiopia Relationship Changing Amid Horn of Africa Power Struggle", *Global Post*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.pri.org/stories/2018-11-08/us-ethiopia-relationship-changing-amid-horn-africa-power-struggle>.

dır. Her ne kadar, Çin'in Tek Kuşak, Tek Yol İnisiyatifi'nin bir parçası olacak olması Washington'da pek sıcak karşılanmasa da özellikle Sina'da konuşlanmış AQIM unsurlarının hedefi olabilecek bir ülke olan İsrail, aynı zamanda Hizbullah üzerinden İran ile karşı karşıyadır. Bu bakımdan, ABD'nin bölgede konuşlandıracağı her türlü askeri unsur, Tel Aviv'in güvenlik kaygılarını yatıştırma anlamında önemlidir. Washington, Sudan ve Etiyopya ile Cibuti başta olmak üzere, Doğu Afrika'daki ekonomik, ticari ve finansal etkinliğini çok ciddi noktalara ulaştırmış ve çeşitli ulaştırma ve altyapı projeleriyle bu ülkeleri kendisine bağımlı kılan Pekin'in hamlelerini takip etmek istemektedir.³² Bunun yanı sıra, Pekin'in Avrupa ile kurduğu ve kendi geleceği açısından stratejik bir değere haiz ihracatın Kızıldeniz üzerinden yapılması ve Doğu Afrika'nun enerji rezervleri ve diğer hammadde kaynaklarının Çin tarafından satın alınıyor olması nedeniyle, ABD'nin Cibuti'deki varlığı sembolik önem kazanmış durumdadır. Washington'un son dönemde, Doğu Afrika özelindeki etkinliğinin azalması ve bu boşluğun Çin tarafından doldurulması, bu ülkenin, Kızıldeniz Coğrafyası ve Doğu Afrika'da ABD'ye stratejik bir üstünlük sağlaması olarak değerlendirilmektedir. ABD, Çin için kritik önemdeki Kızıldeniz'de askeri bir varlık göstererek ve buradaki varlığının sürekli olduğunun altını çizerek, bölgede Pekin'i stratejik bağlamda dengeleme çabasında olacağını kanıtlamayı arzulamaktadır.

2.2. Fransa

Bu ülkenin kendi toprakları dışındaki en büyük askeri üssü Cibuti'de yer almaktadır.³³ 1977'de Fransa'dan bağımsızlığını ilan eden bu küçük ülke, bağımsızlık ilan ederken yapılan anlaşmayla, Fransa'yı bu bağımsızlığın ve güvenliğinin garantörü olarak ilan etmiştir. Bu husus hem ülke topraklarının hem de hava sahası ve karasularının güvenliğini kapsamaktadır.³⁴ Nitekim, Fransa'nın garantörlüğü sayesinde hem Cibuti topraklarında hak iddia eden Etiyopya'nın hem de bu küçük ülkeyi ilhak etmek isteyen Somali'nin saldırgan davranışları kontrol altında tutulmuştur. Fransa, güvenlik garantörü olduğu Cibuti'de Camp Lemonnier Üssü'nü inşa etmiştir. Bu üs, 1991'deki Körfez Krizi ve 1992'de Somali'ye düzenlenen BM Operasyonu çerçevesinde

³² Robert D.A.Anderson, "China's Red Sea Ambitions", *Diplomat*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <http://diplomatonline.com/mag/2018/10/chinas-red-sea-ambitions/>

³³ Dahir, "How a Tiny...".

³⁴ David Styan, "Djibouti: Small State Strategy at a Crossroads", *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1, No. 1 (2016): 81.

etkin bir şekilde kullanılmıştır.³⁵ İlk açıldığı dönemde 3500 kadar Fransız askerine ev sahipliği yapan üssün mevcudu gün geçtikçe azalmasına karşın, son dönemde Kızıldeniz çevresindeki rekabetin artmasına paralel olarak Paris'in bu üsteki askeri varlığını konsolide etmesi beklenmektedir.³⁶ 11 Eylül 2001 Saldırıları sonrası ABD'nin "teröre karşı savaş" mottosu geçince Camp Lemonnier'i Fransa ile birlikte kullanmaya başlaması, Paris ile Washington'u bu üs ekseninde eşgüdüm içerisinde çalışmaya yönlendirmiştir. Fransa, Cibuti üzerindeki etkinliğini belli oranda yitirmiş olmasına karşın, bu ülke eksenindeki garantör devlet statüsünü devam ettirmektedir. Askeri kargo uçakları, savaş jetleri ve helikopterler Paris'in Camp Lemonnier Üssü'ne konuşlandırdığı unsurlar arasında yer almaktadır.

Fransa, Cibuti'deki askeri üssü çerçevesinde ABD, Çin, Japonya gibi ülkelerin üs konumlandığı ve yakın dönemde başkaca ülkelerin de katılacağı anlaşılan büyük güçlerin mücadelesinin dışında kalmak istememektedir. Afrika Boynuzu özelinde güç temerküzüne gitmek, bu kıtada asırlarca çok geniş bölgeleri kontrol altında tutmuş Fransa'ya "büyük güç" olduğunu hatırlatan sembolik bir husustur. Bir diğer faktör ise, Fransa'nın "eski sömürgelerini" ifade eden *Francafrigue* (Frankofon Afrika) ülkeleriyle kültürel, siyasal ve askeri bağlarının sürdürülmesi amacıyla Cibuti gibi eski bir "sömürge" ülkesiyle olan ilişkileri bir örnek olarak kullanmaktır. Paris'in, Camp Lemonnier Üssü'nde ev sahipliği yaptığı İspanyol ve Alman askerleri ise, *EUNAVFOR Atlanta Misyonu* kapsamında, Afrika Boynuzu ve Aden Körfezi açıklarında "deniz haydutluğu"na karşı mücadele ekseninde görev yapan AB Misyonu'na yardımı olarak görülmelidir.³⁷ Yani Fransa, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın uygulanması hususunda Cibuti'deki misyon özelinde inisiyatif almıştır.

2.3. İtalya

Bu ülke, Somali'nin bir bölümünü "İtalyan Somalisi" adı altında 19. yüzyıl sonlarından 1960'a kadar elinde tutmuştur. Hatta bu ülkenin II. Dünya Savaşı'ndan önce, Mussolini döneminde Habeşistan'ı işgal girişiminde bulunduğu da bilinmektedir. Bu minvalde, Roma'nın, günümüz konjonktü-

³⁵ Redie Bereketeab, "Djibouti: Strategic Location, An Asset or a Curse?", *Journal of African Foreign Affairs* 3, No. 1-2 (2016): 5-18.

³⁶ P.J.Schraeder, "Ethnic Politics in Djibouti: From Eye of the Hurricane to Boiling Cauldron", *African Affairs* 92 (1993): 203-221.

³⁷ Luca Mainoldi, "Everybody in, Scrambling For Djibouti", *Macrogeo*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.macrogeo.global/analysis/everybody-in-scrambling-for-djibouti>.

ründe özellikle ticari ve askeri anlamda önemi daha da artmış olan Afrika Boynuzu-Aden Körfezi hattında askeri bir varlığa sahip olmak istemesi anlamlıdır. Bu ülke de, tıpkı Fransa, ABD, Japonya ve Çin gibi, bölgede askeri üs elde etme hususunda Cibuti'yi kullanmıştır. 2013 yılı içerisinde Cibuti'de küçük bir üs açmış olan İtalya'nın, 300 kişi kapasiteli bu üste şimdilik 80 kadar askeri bulunmaktadır.³⁸ Silah, mühimmat ve asker sayısı bakımından diğer aktörlerle kıyaslanabilir bir görüntüye sahip olmayan İtalya, Cibuti'deki varlığını "deniz haydutluğu" ile mücadele ve bölgedeki güvenlik problemleriyle mücadele çerçevesinde anlamlandırmaktadır.

2.4. Japonya

Tokyo tarafından 2011 yılında Camp Lemonnier yakınlarında Cibuti Uluslararası Havalimanı'na bitişik bir bölgede askeri bir operasyon merkezi kurulmuştur. Sürekli olarak burada bulunan 180 asker ile Hint Okyanusu-Aden Körfezi ekseninde, Japon Meşru Müdafaa Kuvvetleri Donanması'na bağlı gemilerin bölgede "deniz korsanlığına" yönelik faaliyetlerini destekleyen donanma uçaklarının da konumlandırıldığı üssün esas amacı, donanmaya açısından lojistik bir merkez olabilmektir.³⁹ Japon Meşru Müdafaa Kuvvetleri'ne bağlı askerlerin BM çatısı altında "barış gücü" olarak konumlandırıldığı Somali ve Güney Sudan topraklarına yakın olması da Tokyo açısından üssün önemini arttırmıştır.⁴⁰ Tokyo, Aden Körfezi açıklarındaki "deniz korsanlığı" girişimlerinin, kendisi açısından kritik bir önemde olan uluslararası ticari işleyişe büyük zarar verebileceğini görerek, bölgede güvenliği sağlayabilme hususunda inisiyatif almayı tercih etmiştir.⁴¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD eliyle yazılan "pasifist anayasa" ile "meşru müdafaa" amacı dışında ordu kurması yasaklanan Japonya, Soğuk Savaş sonrasında BM çatısı altında düzenlenen "barış gücü" misyonları ekseninde deniz aşırı bölgelere asker göndermeye başladığı gibi (Somali ve Güney Sudan örneğinde olduğu üzere), 11 Eylül Saldırısı'nın ardından Afganistan'a düzenlenen operasyonda ABD uçaklarına aktif lojistik destek vermiştir. Tokyo, 2003 yılında yaşanan Irak İşgali'nde de "savaş dışı" bölgelere uluslararası koalisyon adı altında destek olarak Japon askerleri yollamış-

³⁸ Terpstra, "Its Getting...".

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Kazuto Suzuki, "Twenty Five Years of Japanese Peacekeeping Operations and the Self-Defense Forces Mission in South Sudan", *Asia-Pacific Review* 24, No. 2 (2017): 44-63.

⁴¹ Robert Attwell, "Situating Somali Piracy in Japanese Security Policy", *African East Asian Affairs* 4 (2016): 54-71.

tır.⁴² 2015 yılında *Shinzo Abe* döneminde yapılan ve “savaş yasası” adını alan yasal değişiklik ile ise, Japon Meşru Müdafaa Gücü’ne bağlı askerlerin, “kollektif bir savunma/müdahale” halinde sıcak çatışma bölgelerine yollanabileceği karara bağlanmıştır.⁴³ Bu değişiklik, Japonya’nın pasifizmden uzaklaştığı ve askerileştiği şeklinde yorumlansa da, Washington, kendisi ile işbirliği içerisinde olan Tokyo’nun, askeri çabalara aktif destek vermeye başlaması ve işin yalnızca finansal boyutunda kalmamasından memnun gibi görünmektedir. Zira Çin tehlikesi, her iki aktörü, gerek Asya-Pasifik Bölgesi’nde, gerekse de diğer bölgelerde ya da konularda işbirliği içerisinde olmaya itmektir.⁴⁴

Çin’in stratejik önem taşıyan gelecek projesi “Tek Kuşak, Tek Yol” inisiyatifinin de Aden Körfezi-Kızıldeniz-Hint Okyanusu bağlantısına çok büyük bir önem atfediyor olması ve Pekin’in Doğu Afrika’ya yaptığı büyük çaplı finansal yardım ve altyapı yatırımları da Japonya’yı bölgeye çeken unsurlardan biridir. Tokyo, Pekin ile olan denklemde geri planda kalmamak ve bu ülkeyi küresel anlamda yakından izleyebilmek amacıyla Afrika Boynuzu’nda varlık göstermesi gerektiğini görmektedir. Çin’in de yakın bir zaman önce Cibuti’de ilk “deniz aşırı” üssünü açmış olması, Japonya’nın Cibuti hamlesini daha da anlamlı kılmıştır.

2.5. Çin

Ağustos 2017’de Camp Lemonnier’e 7 mil mesafede yer alan bir bölgede kendisine ait bir üs kuran Çin, böylece ilk deniz aşırı askeri üssüne sahip olduğu gibi, aynı zamanda küresel bir aktör olarak geleceğin şekilleneceği önemli kavşaklarda güvenliği sağlamaya hazır olduğunu da kanıtlamaya çalışmaktadır.⁴⁵ Pekin tarafından Cibuti’de kurulan üs, istenildiği takdirde 10.000 asker konuşlandırılabilir bir kapasiteye haizdir. Yakıt depolayabilmek ve gerekli teçhizatı, hatta silahı saklayabilmek için geniş çaplı yeraltı depolarına sahip olan üssün en büyük eksiklikleri ise, askeri uçakların inebileceği bir piste sahip olmaması ve yine donanma gemilerinin bağlanabileceği bir limanın bulunmamasıdır.⁴⁶ Ne var ki, Çin, olabildiğince kısa bir süre

⁴² Ra Mason, “Djibouti and Beyond: Japan’s First Post-War Overseas Base and the Recalibration of Risk in Securing Enhanced Military Capabilities”, *Asian Security* (2017): 1.

⁴³ *Ibid.*, 1-19.

⁴⁴ Miki Hiyashi, “The Future Prospects of the US-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy”, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy>.

⁴⁵ Jayanna Krupakar, “China’s Naval Base(s) in the Indian Ocean-Signs of a Maritime Grand Strategy?”, *Strategic Analysis* 41, No. 3 (2017): 207-222.

⁴⁶ Terpstra, “Its Getting...”

içerisinde bu eksikleri giderebilme yönünde planlar yapmaktadır. Pekin, Cibuti'deki üs için Guelleh hükümetine yıllık yaklaşık 100 milyon dolar ödemektedir.⁴⁷ Çin'in bu üssü açmaktaki en önemli hedeflerinden biri, önümüzdeki süreçte dünyanın değişik bölgelerinde kurmayı planladığı benzer tesislerin işleyişi noktasında bir deneyim kazanabilmektir.

Pekin, Cibuti'deki üssü "askeri amaçlar" için değil, insani yardım, tahliye ve Hint Okyanusu-Aden Körfezi bağlantısını kullanan Çin'e ait ticaret gemileri ve yine, deniz haydutluğuna karşı mücadele amacıyla bölgeye gelen Çin Donanması'na ait gemilerin lojistik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kullanacağını ifade etmektedir.⁴⁸ Fakat üssün ilerleyen dönemde bölgesel çıkarları savunabilmek ve gerektiği takdirde çeşitli askeri operasyonlar için kullanılabilmesine ilişkin analizler de yapılmaktadır.⁴⁹ Nitekim Çin, Güney Sudan'daki iç savaşa BM çatısı altında barış gücü askerleri yollamıştır.⁵⁰ Ayrıca Sudan, Etiyopya, Tanzanya ve Kenya başta olmak üzere Doğu Afrika ülkeleriyle de yakın ekonomik, ticari ve siyasal ilişkiler kurmaktadır. Bölgenin ifade ettiği büyük pazar olanakları Çin'in ihracat projeksiyonlarında önemli bir rol oynamakta, Çin, bu bölgeye silah da dahil ciddi miktarda mal satabileceğini görmektedir. Bunun yanı sıra, petrol ve değerli madenler başta olmak üzere bölge ülkelerinin mineral zenginlikleri de Pekin'in radarına girmiştir.⁵¹ Çin'in Doğu Afrika'da milyarlarca dolarlık altyapı yatırımları bulunmaktadır. Aynı zamanda da bu yatırımların hayata geçirilmesi bağlamında bölgede binlerce Çinli işçi de vardır. Örneğin, Çin, ticaretinin %90'ını Cibuti limanı üzerinden yapan Etiyopya'nın bu ülke ile olan ticari altyapısını iyileştirmek için, 4 milyar dolarlık bir yatırım ile Etiyopya-Cibuti demiryolunun inşasını gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde, Çin, Cibuti Limanı'na büyük çaplı altyapı yatırımları yapmakta ve gerek teknolojik altyapısını, gerekse de depolama kapasitesini arttırmaktadır.⁵²

⁴⁷ Steve Mollman, "China Shipping Out Troops to Occupy Its First Overseas Military Base", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/1027376/china-is-shipping-out-troops-to-its-first-overseas-military-base-in-djibouti>.

⁴⁸ "China Sends Troops to Open First Overseas Military Base in Djibouti", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-djibouti/china-sends-troops-to-open-first-overseas-military-base-in-djibouti-idUSKBN19X049>.

⁴⁹ Liza Tobin, "Beijing's Strategy to Build China into a Maritime Great Power", *Naval War College Review* 71, No. 2 (2018): 17-33.

⁵⁰ Rajaram Panda, "Djibouti Military Base is a New Step in China's Maritime Footprint", *Global Asia* 12, No. 3 (2017): 76-81.

⁵¹ Lina Benabdallah, "China's Peace and Security Strategies in Africa: Building Capacity is Building Peace?", *African Studies Quarterly* 16, No. 3-4 (2016): 17-34.

⁵² Bereketeb, "Djibouti: Strategic...", 10.

Pekin, 2015 yılı içerisinde, Yemen'de yoğunlaşan çatışmalar sonrası, gerek bu ülkede, gerekse de Güney Sudan'daki çatışmalardan kaçan vatandaşlarını güvenli bir şekilde bölgeden tahliye edebilmek noktasında ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Bu sorun, Pekin'in, Cibuti'de üs açma fikrini sağlamlaştıran bir husus olmuştur.⁵³ Ayrıca, dünya ticaretinin en önemli transit rotalarından biri olan ve Çin'in küresel gücü ve etkinliğinin artarak devamlılığı bağlamında kritik bir önem taşıyan Aden Körfezi'nde bir üsse sahip olmak "küresel güç" olmanın gereği olarak değerlendirilmektedir. Hiç kuşkusuz, Çin'in bu bölgeye eklenmeye çalışması, başta ABD olmak üzere tüm küresel ve bölgesel güçler açısından Kızıldeniz Bölgesi'ne ilişkin farkındalık düzeyini de konsolide etmiştir.

2.6. BAE

"Büyük egoya sahip küçük devlet" olarak da görülen bu Körfez ülkesi, son yıllarda Ortadoğu genelinde ve Kızıldeniz Bölgesi çevresinde çok etkin bir ekonomik, siyasi ve askeri aktör haline gelmiştir.⁵⁴ Arap Baharı adı verilen sürecin yarattığı istikrarsızlık, Abu Dabi'nin ön plana çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. BAE, Suudi Arabistan ile Katar arasında yaşanan anlaşmazlık ekseninde Riyad'ın yanında durmakta ve Yemen'deki İran yanlısı Husilere karşı yine Riyad'ın en önemli destekçisi olarak askeri operasyona katılmaktadır. Abu Dabi, İran'ın Kızıldeniz özelinde ve Ortadoğu genelinde artan etkinliği ile radikal Selefi oluşumların Ortadoğu ile Afrika Boynuzu çevresindeki görünürlüğüne kendisi için büyük bir tehdit olarak algılamaktadır. Kızıldeniz özelinde değerlendirdiğimizde, bu radikal örgütlere örnek olarak, Puntland (Somali)'daki El-İttihad-el-İslami, Somali'deki El Şebab, Eritre'deki İslami Cihad Hareketi ve Sudan'daki Adalet ve Eşitlik Hareketi ile El-Tekfir Wel-Hicra gösterilebilir.⁵⁵ Hatta Müslüman Kardeşler gibi, "ılımlı" olduğu ifade edilen siyasi örgütler de, tıpkı Suudi Arabistan'da olduğu gibi, BAE tarafından da büyük bir tehdit olarak görülmektedir.⁵⁶ Nitekim bu örgüt, iktidarı geniş halk kesimlerine yaymayı amaçlayan değişimci bir yapıya haizdir. Bu küçük ülke, sahip olduğu ekonomik/finansal gücü ve böl-

⁵³ Panda, "Djibouti: Military Base...", 77.

⁵⁴ Nael Shama, "Ambitious UAE Flexes Military Muscle", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-shama-uae-commentary/commentary-ambitious-uae-flexes-military-muscle-idUSKCN1LC1EC>.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Matthew Hedges ve Giorgio Cafiero, "The GCC and the Muslim Brotherhood: What Does the Future Hold?", *Middle East Policy* 24, No. 1 (2017): 129-153.

gesel dengeleri değiştirebilen bir aktör olma arzusuyla, Suudi Arabistan ile birlikte, Trump Yönetimi'nin bölgeyi kontrol edebilme yönündeki hamlelerinde de ön planda yer almaktadır. Hatta "Arap NATO'su" olarak anılan Washington tabanlı bölgesel güvenlik projesinin önemli parçalarından biri de Abu Dabi olacaktır. Ülkenin kurucusu Şeyh Zayed'in 2004 yılında ölümünün ardından yaşanan iktidar değişiminden bu yana, diyalog, diplomasi ve başka ülkelerin içişlerine karışmama gibi ilkelerden uzaklaşan BAE, Velihaht Prens Muhammed bin Zayed önderliğinde proaktif ve müdahaleci bir dış politika anlayışına yönelmiştir.⁵⁷

2000 yılında kurulmuş ve devlete ait bir inisiyatif olarak bilinen DP World, Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkelerde çok sayıda limanın yapımını ve işletmesini devralmış durumdadır.⁵⁸ Bunun temel nedeni, BAE'nin Kızıldeniz'deki gelişmeleri yönlendiren bölgesel bir aktör olmak istemesinin yanı sıra, bölgenin aynı zamanda ülkenin AB pazarı ve Akdeniz'e yaptığı enerji ihracatında kritik önem taşıyan bir su yolu olmasıdır. Kendisine rakip olabilecek Katar, İran, Rusya ve hatta Türkiye gibi aktörlerin bölgeye entegre olma çabaları, BAE'yi hem liman yatırımları hem de askeri üsler özelinde Kızıldeniz'e girmeye itmektir. Çin'in bölgedeki varlığı ise, BAE için görünür bir sorun yaratmıştır. Nitekim Cibuti'de DP World tarafından işletilen limanın işletmesi, Cibuti Hükümeti tarafından Pekin'e verilmiştir.⁵⁹ Bu durum, BAE'ye destek veren ve Muhammed bin Zayed'in Riyad ile birlikte en önemli destekçisi olan Washington tarafından da dikkatle ele alınmaktadır. BAE, Kızıldeniz'de Mısır, Somali, Yemen ve Suudi Arabistan'da çeşitli limanları işletmeye devam etmektedir.

BAE, liman işletmelerinin yanı sıra, bölgede askeri üsler de kurmaktadır. Bu ülke, Somali'den "de facto" bağımsız hareket eden Somaliland (üs anlaşması 2017'de yapılmıştır ve *Berbera Limanı* ile çevresinde 40 kilometrekarelik bir alanda deniz ve hava kuvvetleri unsurları konuşlandırılacaktır) ve Puntland'da (*Bossaso Limanı*'nda) üsler elde etmiştir. Bunların yanı sıra, Eritre'ye bağlı *Assab Limanı*'nda (2016'dan beri kullanılmaktadır ve BAE'nin hava ile deniz kuvvetleri unsurlarına ev sahipliği yapmaktadır) ve hatta

⁵⁷ Kristian Coates Ulrichsen, "Transformation in UAE's Foreign Policy", *Al Jazeera Centre For Studies Report*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2017/6/8/2d9acc7f833e4e9eb2c97b8eb590e4bb_100.pdf.

⁵⁸ "The UAE is Scrambling to Control Ports in Africa", *The Economist*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2018/07/19/the-uae-is-scrambling-to-control-ports-in-africa>.

⁵⁹ "DP World Takes Djibouti Row to China", *The Maritime Executive*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.maritime-executive.com/article/dp-world-takes-djibouti-row-to-china>.

Yemen'in *Sokotra* (Mayıs 2017'de tamamlanmıştır ve 5000 asker kapasitelidir) ve *Perim* Adaları'nda (2017'de yapımına başlanmıştır ve hem donanma altyapısına hem de gelişmiş pistlere sahip olacaktır) askeri üslere sahiptir.⁶⁰ Bu bağlamda, Abu Dabi'nin çok önemli bir Kızıldeniz aktörü haline geldiği söylenebilir.

2.7. Suudi Arabistan

Riyad, Yemen'de devam eden ve uluslararasılaşmış bir mahiyete haiz iç savaş çerçevesinde, İran'ın desteğine sahip olduğu ifade edilen Husilere karşı, meşru hükümet güçlerine aktif bir şekilde destek vermektedir. Ortadoğu'da, İran ile Suudi Arabistan arasında, Suriye, Irak, Lübnan gibi ülkeler özelinde süregelen bölgesel güç mücadelesinin, "vekâlet savaşına" dönüştüğü Yemen, Suudi Arabistan'a komşu olması ve Aden Körfezi ile Hint Okyanusu'na açılan konumun ile çok önemli bir ülkedir. Bu nedenle, gerek bu ülkeyi kontrol altına almak, gerek İran'ın bölgedeki nüfuzunu kırmak, gerekse de Aden Körfezi-Kızıldeniz hattındaki stratejik üstünlüğü sağlayabilmek amacıyla, Suudi Arabistan'ın lojistik ve askeri üstünlük peşinde olduğu görülmektedir. Yemen'in dışında, İran askeri filosunun 2008 yılından bu yana Aden Körfezi açıklarında "deniz haydutluğu" ile mücadele çerçevesinde devriye görevi yürütüyor olması da önemlidir. Nitekim Tahran, kendi enerji ihracatı açısından da kritik önemde olan bu bölgede varlık göstermeye çalışmaktadır. Cibuti ise Yemen'e 30 km mesafedeki coğrafi pozisyonu ile Riyad'a, Tahran karşısında ciddi bir avantaj sağlayabilecektir.

Cibuti ile Suudi Arabistan arasında, 2017 yılında bir güvenlik antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma kapsamında, hukuki gereklilikleri yerine getirebilmek amacıyla ön çalışmalar da başlatılmıştır. Bu antlaşmanın, Suudi Arabistan'ın, Cibuti'ye üs kurması noktasında bir adım olduğu ortadadır. Cibuti Dışişleri Bakanı da üs kurma yönündeki girişimlere sıcak baktıklarını doğrulamaktadır.⁶¹ Zaten Riyad, Cibuti'ye finansal anlamda da yardımda bulunmakta ve bu ülkenin Arap Birliği içerisinde kendisi ile birlikte hareket ettiğini de görmektedir.⁶² Hatta son dönemde Katar ile yaşanan kriz esnasın-

⁶⁰ İsmail Numan Telci ve Tuba Öztürk Horoz, "Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates", *Insight Turkey* 20, No.2 (2018): 143-165.

⁶¹ "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", *Financial Times*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce>.

⁶² "Arab League to Meet on Iran's Regional Violations at Saudi Request", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.middleeasteye.net/news/arab-league-meet-iran-s-regional-violations-saudi-request-1190837192>.

da da, Cibuti, Riyad'ın çizgisinde hareket ederek, Doha ile diplomatik ilişkilerini bir alt seviyeye indirmiştir.⁶³

Cibuti'de kurulacak olan üssün yanı sıra, Suudi yönetiminin bir diğer hamlesi ise, müttefiki BAE'nin Yemen ve Eritre'de kurduğu ve kurmak istediği üslere destek vermesidir. Riyad'ın, 2018 içerisinde gerçekleşen Etiyopya-Eritre yakınlaşması hususunda da her iki başkent özelinde de etkili olması, Suudi Krallığı'nın Kızıldeniz'deki etkinliğinin fazla olduğunu göstermektedir.⁶⁴ Riyad, Mısır'ın Sudan özelindeki Türkiye etkinliğine karşı önümüzdeki dönemde Eritre'de askeri birlikler konuşlandırarak karşı hamlede bulunma girişimine de Eritre özelindeki etkinliği ile destek vermeyi planlamaktadır.⁶⁵ Suudi Hükümeti, Mısır ile yaptığı işbirliği ekseninde önümüzdeki dönemde iki ülke arasında, Kızıldeniz üzerinde inşa edilecek "mega köprü" projesini de hayata geçirecektir. Riyad'ın, Kızıldeniz kıyısındaki sahil şeridini ve bu bölgede kıyıya paralel uzanan yaklaşık 50 kadar adacığı içeren büyük çaplı turizm projesi de Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkisini artıracak bir girişim olacaktır.⁶⁶

2.8. Rusya

Rusya, küresel meselelerde söz sahibi olma ya da küresel dengeleri etkileyebilme yönündeki anlayışına paralel olarak Kızıldeniz gibi stratejik önemi oldukça yüksek bir bölgede bulunmak istemektedir. ABD ve Çin'in üs bulundurduğu bir bölgede, Moskova'nın da varlık göstermek istemesi anlamlıdır. Nitekim bölge, dünya ticari işleyişinin odaklandığı çok önemli bir kavşak noktası olduğu gibi, çok kutupluluk yönünde bir sistemsel anlayışı geliştirmek isteyen aktörlerin de boy göstermesi gereken kritik bir alandır. Çin ile sistemsel çok kutupluluk talebi yönünde aynı paydada birleşen Rusya, aynı zamanda İran gibi bölgesel müttefiklerine de destek vermek isteyebilecektir.⁶⁷ Ne var ki, ABD ve Çin'in üs imtiyazına sahip olduğu Cibuti'de,

⁶³ "Djibouti Reduces Diplomatic Status with Qatar: Senegal Recalls Doha Envoy", Al Arabiya, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2017/06/07/Mauritania-becomes-eighth-country-severing-ties-with-Qatar.html>.

⁶⁴ Khaled M.Batarfi, "Ethiopian-Eritrean Peace Agreement: How and Why?", *Saudi Gazette*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://saudigazette.com.sa/article/543600/Opinion/OP-ED/Ethiopian-Eritrean-peace-agreement-mdash-how-and-why>.

⁶⁵ "UAE Backed Egyptian Forces Arrive in Eritrea", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20180104-uae-backed-egyptian-forces-arrive-in-eritrea>.

⁶⁶ "Saudi Arabia and Egypt Pledge 10 bn\$ to Kickstart Construction of High-Tech Mega City", *The Independent*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/neom-saudi-arabia-egypt-jordan-crown-prince-mohammed-bin-salman-president-abdel-fattah-alsisi-a8241491.html>.

⁶⁷ Susan Haynes, "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective* 33, No. 1 (2009): 159-184.

hükümet, Rusya'nın kendi ülkesinde askeri bir üs açmasını istememektedir. Rusya'nın Suriye ve Ukrayna'daki hamleleri ve ABD ile yaşadığı derin anlaşmazlık, Cibuti Hükümeti'nin, anlaşmazlığın taraflarından biri olan Rusya'yı askeri anlamda dışlamasına neden olmaktadır.⁶⁸ Tabi ki, bu yönde alınan kararda Moskova'nın ekonomik olarak Cibuti'ye fazla bir katkısının olmayacağı yönündeki düşünce ile ABD'nin Cibuti üzerindeki baskısının etkisi de vardır. Rusya, Cibuti'nin olumsuz tutumu sonrası, Afrika Boynuzu'nda üs elde etme yönündeki planını, BAE'nin de üslere sahip olduğu Somaliland'a kaydırmıştır. Moskova, Somaliland'ın bağımsızlık yönündeki taleplerine destek verme ve ciddi bir finansal destek karşılığında, Cibuti sınırındaki *Zeila*'da, 1500 asker konuşlandırılabilir ve hem hava (2 büyük pist, 15 savaş jeti ile 6 askeri kargo uçağı) hem de donanma unsurlarına (2 destroyer, 4 fırkateyn, 2 büyük denizaltı) ev sahipliği yapabilecek bir üs kurma konusunda görüşmelere başlamıştır.⁶⁹

Moskova'nın son dönemde Doğu Afrika'da "lojistik merkezi" adı altında varlık göstermek istediği iki ayrı ülke daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 2018 yılı ilkbaharında gerçekleştirdiği Afrika Turu'nun ardından gündeme gelen Eritre'dir.⁷⁰ Moskova, bu ülkede bir lojistik üssü açabilme yönünde isteklilik ortaya koymuş olmasına ve bu talep Eritre'den de kabul görmüş olmasına karşın, bu merkezin ne zaman ve hangi limanda kurulacağına ilişkin herhangi bir haber yayınlanmamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Eritre Hükümeti üzerinde ciddi bir Washington baskısı da bulunmaktadır. Nitekim Eritre için ortaya konan bu istekliliğin ardından aynı durum Sudan için de gündeme gelmiştir. ABD ile gergin ilişkilere sahip olan ve aynı zamanda Türkiye ve Katar ile de ileride üsse dönüşebileceği ifade edilen liman geliştirme anlaşmasına imza atmış olan Hartum, Moskova ile olan askeri ve siyasal işbirliği ilişkisini bir adım ileriye taşımaya hazırdır. Rusya da üs kurma hususunda kendisi ile işbirliğine çok yatkın olan bu ülkede şimdilik kaydıyla "lojistik merkezi" adını taşıyacak bir askeri varlık konumlandırmak için hazırlıklar yürütmektedir.⁷¹

⁶⁸ Financial Times, "Djibouti Finalising..."

⁶⁹ İsmail Akwei, "Russia to Pitch First Camp in Africa with Military Base in Somaliland", *Face2Face Africa*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://face2faceafrica.com/article/russia-to-pitch-first-camp-in-africa-with-military-base-in-somaliland>.

⁷⁰ Abdi Latif Dahir, "Russia is the Latest World Power Eyeing the Horn of Africa", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1377434/russias-sergey-lavrov-confirms-plans-for-logistics-base-in-eritrea>.

⁷¹ "Russia May Set Up Red Sea Naval Base After Deal on Port Calls-Senior Sudan MP", *Sputniknews*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://sputniknews.com/military/201901121071422796-russia-naval-base>.

2.9. Birleşik Krallık

BREXIT süreci ile birlikte farklı bir dış politika yaklaşımı geliştirmek isteyen Londra, önceleri sömürge toprakları olarak elinde bulundurduğu ve bir süredir fiziki olarak uzak durduğu Kızıldeniz Bölgesi'ne yeniden dönüş yapmak istemektedir. Bu yaklaşım değişikliğinin en önemli nedeni, tıpkı diğer küresel aktörlerde olduğu gibi ticari, enerji odaklı ve ulaştırmaya içkin sebeplerden dolayı bu bölgede konuşlanmaktır. Birleşik Krallık, ABD ile yakın bir dış politika çizgisine sahip olsa da, bölgede yer alan tüm aktörlerle temas alanı oluşturmak isteyen ve bölgesel bir kutuplaşmadan çok, kendi çıkarları doğrultusunda her ülkeyle iletişim kurabilmeyi ve hatta gerektiğinde işbirliği yapabilmeyi amaçlayan bir anlayışı yansıtmak istemektedir. Bu bağlamda, Londra'nın, ABD'nin İran üzerine uyguladığı baskıya karşın, Tahran ile imzalanmış P5+1 Antlaşması'ndan çekilmemesini bir örnek olarak verebiliriz. Londra, BREXIT sonrası süreçte, yeniden "büyük güç" stratejisine eklenmeyi ve kendisi için kritik bir önem taşıyan her noktada bulunup her olaya müdahil olmayı hedeflemektedir.⁷² Daha önce de belirttiğimiz gibi, askeri açıdan varolmak istediği toprakları daha önce sömürge olarak elde tutmuş olması, bu ülkeye dış politika manevralarında kullanabileceği ciddi bir bilgi birikimi ve diplomatik, toplumsal ve siyasi manevra alanı sağlamaktadır.

Birleşik Krallık'ın Kızıldeniz Bölgesi'nde henüz bir üssü bulunmamaktadır. Fakat 2018'de Hürmüz Boğazı üzerinde Suudi Arabistan ile İran arasında konumlanmış Bahreyn'de bir "donanma lojistik üssü" açtığını belirtmek gerekir. 500 kadar askere ev sahipliği yapan bu üs, Birleşik Krallık'a ait donanma gemilerinin ihtiyaçlarını gidermek için açılmıştır.⁷³ Fakat bu üssün, ilerleyen dönemde geliştirilerek tam donanımlı bir hale getirileceği iddiaları da bulunmaktadır. Londra, bu üssün tamamlayıcısı olarak ise, Kızıldeniz'de, Somali'den "de facto" bağımsız hareket eden, siyasi anlamda istikrarlı olduğu söylenebilecek ve aynı zamanda eski bir İngiliz sömürgesi olarak bilinen Somaliland'da konumlanmaya çalışmaktadır. Birleşik Krallık'ın Savunma Bakanı Gavin Williamson'un Ocak 2019'da bu bölgeyi ziyaret edip, "de facto" bağımsız olan bu bölgenin başkanı ve dışişleri bakanı ile görüşme-

⁷² Georgina Wright ve Matt Bevington, "Britain Must Decide What Kind of Power It Wants to Be After BREXIT", *Chatham House Expert Comment*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/britain-must-decide-what-kind-power-it-wants-be-after-brexite#>.

⁷³ "UK Opens Permanent Military Base in Bahrain to Strengthen Middle East Presence", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-bahrain-military-base-juffair-royal-navy-mina-salman-middle-east-hms-queen-elizabeth-a8291486.html>.

si önemlidir.⁷⁴ Nitekim bu ziyaret ekseninde, Londra'nın, tıpkı BAE gibi, Berbera Limanı'nda bir üs açması konusu görüşülmüştür. Somaliland ise, kendisinin "de jure" anlamda tanınmasına verilecek İngiliz desteğine binaen bu teklifi olumlu karşılamaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, bir süre sonra, Londra'nın da Kızıldeniz kıyısında, Somaliland'da kendisine ait bir donanma üssü olacaktır.

2.10. Türkiye

Ankara, Osmanlı döneminde uzunca bir süre kontrol altında tuttuğu Aden Körfezi-Kızıldeniz hattında etkili bir aktör haline gelebilmek için çaba göstermektedir. Bu çaba doğrultusunda, Somali'deki federal hükümetin en önemli destekçilerinden biri olan Türkiye, Eylül 2017'de *Mogadişu*'da, Hint Okyanusu kıyısında açtığı askeri üs ile bölgedeki askeri varlık göstermeye başlamıştır. Mogadişu'da açılan üs, 50 milyon dolara mal olurken, 200 Türk askeri de burada konuşlandırılmış durumdadır. İnsansız hava araçları ve tanklarla da desteklenen üssün temel hedefinin, Ankara tarafından, Somali Ordusu'nu, El Şebab'a karşı mücadelesinde eğitmek ve desteklemek olarak açıklandığını görüyoruz. Nitekim üste görev yapan askerler, ilk etapta 10.000 Somalili askeri eğitecektir. Bu rakam, Somali Ordusu'nun dörtte birine denk gelmektedir.⁷⁵ Türkiye, El Şebab'a karşı mücadeleye aktif destek verirken, aynı zamanda deniz haydutluğu faaliyetlerine yönelik olarak da bölgede donanma unsurları barındırmıştır.⁷⁶ Ne var ki, Türkiye'nin bölgede sürekli bir donanma üssü mevcut değildir. Türkiye, bölgedeki ticari işleyişi yakından izleyebilmek için, uzun vadede Somali'deki üs imkânlarını hava ve deniz unsurlarını da kapsayacak şekilde "sürekli" bir mahiyete kavuşturabilir. Nitekim Ankara'nın Katar ve Sudan'da da benzer girişimleri bulunmaktadır. Katar'ın en yakın müttefiklerinden olan Türkiye, bu ülkenin Suudi Arabistan, BAE ve Mısır başta olmak üzere birçok ülkeyle ilişkilerinin koptuğu noktada Doha'ya açık destek vermiş ve bu ülkenin gıda ihtiyacını karşıladığı gibi, bu ülkedeki askeri üssünü de göz önünde bulundurarak Katar'ın

⁷⁴ "Somalia: Somaliland Seeks Recognition By Hosting World Powers Naval Bases", *Garowe Online*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.garoweonline.com/en/news/somaliland/somaliland-seeks-recognition-by-hosting-world-powers-naval-bases>.

⁷⁵ "Turkey Opens Military Base in Mogadishu to Train Somali Soldiers", *Reuters*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-somalia-turkey-military/turkey-opens-military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50JH>.

⁷⁶ "Turkey Takes Command of Anti-Piracy Naval Task Force", *AA*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-takes-command-of-anti-piracy-naval-task-force/851671>.

yanında olduğunu göstermiştir.⁷⁷ Başkent Doha'daki *El Rayyan Üssü*'nde kurulmuş olan Türk üssü, istenildiği takdirde 3000 asker konuşlandırılabilir bir pozisyonudadır ve zırhlı araçlarla da desteklenmiştir. Denizden ve havadan da lojistik ikmale açık olan üsteki Türk askerlerinin görevi ise, tıpkı Somali'de olduğu gibi, Katarlı askerleri eğitmek ve bölgesel krizlere müdahale etmektir.⁷⁸ Katar, her ne kadar Kızıldeniz-Aden Körfezi hattında yer almasa da, *Hürmüz Boğazı*'ndaki konumu ile Türkiye'nin bölgesel etkinlik arayışına cevap verebilen bir ülkedir. Özellikle Riyad ve *Abu Dabi*, bu üssün hedefleri arasında yer alan, "bölgesel krizlere müdahale etme" kıstasının çok geniş bir bağlamda yorumlanabileceğini ve Türkiye'nin emperyal hedefler güttüğünü düşünmektedir. Hatta Katar'dan, bu üssün kapatılarak Türk askerlerinin gönderilmesini dahi istemişlerdir. Ne var ki, bu yöndeki talepleri karşılık bulmamıştır.⁷⁹

Türkiye'nin son hamlesi ise Kızıldeniz'in batı yakasında bulunan, Sudan'a bağlı *Sevakın (Suakin)* Adası'nın altyapı yatırımlarını üstlenmek ve adaya, gerek sivil, gerekse de askeri amaçlarla kullanılabilir modern bir liman inşasını gerçekleştirebilmek doğrultusunda şekillenmektedir. Sudan Hükümeti ile bu yönde bir antlaşma imzalayan Türkiye, Katar'ın da finansal anlamda parçası olacağı bu işbirliği ekseninde, hem Sudan'ın ihtiyaç duyduğu ticari liman yatırımını gerçekleştirecek hem de Kızıldeniz'in batısından "hac" için Mekke'ye gidecek olan Müslümanların, bu şehre rahat ulaşmasını sağlayacak bu hamleyle, Ankara'nın bölge Müslümanları bağlamındaki prestiji artırılmış olacaktır.⁸⁰ Ancak özellikle Mısır, Suudi Arabistan ve BAE, Sevakın Adası'ndaki liman ve altyapı yatırımlarının, orta vadede Türkiye tarafından kullanılacak bir askeri üsse dönüştürüleceği ve böylece kendi etkinliklerinin sınırlanabileceği gerekçesiyle endişelidir.

Cibuti'nin Ankara Büyükelçisi de, yakın zamanda yaptığı açıklamada, Türkiye'nin, "talep etmesi halinde" ülkelerinde askeri bir üs kurabileceğini ve böyle bir hamleden, bölgede güvenliğin sağlanması açısından memnuni-

⁷⁷ "How Turkey Stood By Qatar Amid the Gulf Crisis", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/turkey-stood-qatar-gulf-crisis-171114135404142.html>.

⁷⁸ "Turkey Sends More Troops to Qatar Under Defense Deal", *Financial Tribune*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://financialtribune.com/articles/international/78813/turkey-sends-more-troops-to-qatar-under-defense-deal>.

⁷⁹ "Turkey Rejects Saudi Arabia and Allies' Demands to Shut Down Qatar Air Base", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-crisis-turkey-saudi-arabia-uae-egypt-economic-sanctions-blockade-air-base-a7805346.html>.

⁸⁰ "Turkish Base in Sudan A Problem For Arab Powers", *Gulf News Sudan*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://gulfnnews.com/news/mena/sudan/turkish-base-in-sudan-a-problem-for-arab-powers-1.2148443>

yet duyacaklarını açıkça ifade etmiştir.⁸¹ Bu minvalde, Ankara'nın, Cibuti'de üs kurma yönünde atabileceği adım hiçbir şekilde şaşırtıcı görülmemelidir.

3. Kızıldeniz Odaklı Gelişmelerin Bölge Ülkelerine Olan Yansımaları

Bölgeyle ilgili gelişmeler ve küresel ya da bölgesel güçlerin Kızıldeniz stratejilerinin etkilemesi beklenen en önemli aktörler ise Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkelerdir. Büyük güçler arasında yaşanan rekabet, Kızıldeniz Bölgesi'nde konumlanmış olan ülkelerin gerek iç siyasal gelişmelerine, gerekse de birbirleriyle olan temas alanlarına etkide bulunmaktadır. Bu minvalde, bölgedeki gelişmelerden etkilenen ülkelere kısaca değinmek gerekir.

3.1. Cibuti

1 milyondan az olan nüfusuyla Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan bu eski Fransız sömürgesi, 1977'de bağımsızlığını ilan ettiğinden bu yana, bölgedeki diğer ülkelere oranla nisbi bir istikrar içerisindedir. Çoğunluğu oluşturan Somali kökenli Issalar ile Etiyopya ve Eritre kökenli olduğu bilinen Afarlar arasında kısa süreli bir iç savaşa da varan bir rekabet yaşanmış olsa da, Fransa'nın bu ülke üzerindeki garantörlüğü, bu savaşın uzamasını engelleyen önemli bir faktör olmuştur.⁸² Etiyopya ve Soğuk Savaş dönemindeki Somali yönetiminin hak iddia ettikleri bir toprak parçası olması, bu ülkedeki iç savaşın kısa sürmesine yardımcı olan bir diğer husus olmuştur. Bağımsızlığından bu yana yalnızca iki devlet başkanı görmüş olan Cibuti, doğal kaynaklar açısından oldukça fakirdir. Ülkede ekonomik değer taşıdığı ifade edilebilecek bir üretim de yapılmamaktadır. Bugün itibarıyla Ismail Omar Guelleh tarafından idare edilen bu küçük ülkenin tek gelir kaynağı liman ve askeri üslerden elde edilen gelirdir. Bu bakımdan, Cibuti'nin "rantçı devlet" modelini açıkça yansıtan bir ülke olduğu söylenebilir.⁸³ Cibuti, ABD ve Çin'den ülkedeki askeri üslerine karşılık, bu ülke için büyük sayılabilecek meblağlarda gelir sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle ABD ile Çin'in, Cibuti'nin ihtiyaç duyduğu temel altyapı yatırımlarının ve insani yardım

⁸¹ "Djibouti is Open to Turkey's Efforts to Safeguard Red Sea, Ambassador Says", *Daily Sabah*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/12/30/djibouti-is-open-to-turkeys-efforts-to-safeguard-red-sea-ambassador-says>.

⁸² Muauz Gidey, "Anatomy of Issa-Afar Violence", *Journal of Developing Societies* 33, No. 3 (2017): 311-328.

⁸³ Mehmet Gürses, "State Sponsored Development, Oil and Democratization", *Democratization* 16, No. 3 (2009): 508-529.

imkanlarının sağlanması noktasında da önemli katkıları olmaktadır.⁸⁴ Bu ülke, başka aktörleri de ülkesinde üs kurmak üzere davet etmektedir. Suudi Arabistan ile üs kurulumu hususunda yapılan anlaşma bunun bir örneğidir. Guelleh hükümetinin, Türkiye'nin de kendi topraklarında üs kurmasına sıcak baktığını ifade etmiştik. Cibuti Limanı, önceleri BAE'ye bağlı DP World tarafından işletilmiştir. Bu limanın işletmesinin, ciddi bir ücret karşılığında, Çin tarafından devralınması ise, özellikle ABD'de ciddi tedirginliğe yol açan bir durum olmuştur. Guelleh hükümeti, liman ve üslerden elde edilen rant gelirinin dağıtımını aracılığıyla hem kendi iktidarını sürekli kılmakta hem de her daim yanında duracak bir sivil/asker bürokrasi yaratmaktadır. Ayrıca önemli kabile ve aileler de rant gelirinden faydalandırılarak Guelleh'e olan desteklerinin devamlılığı sağlanmaktadır. Zaten Cibuti'deki siyasal istikrarın en önemli nedeni de rantın varlığı ve dağıtımıdır. Ayrıca büyük güçlere tanınan üs ayrıcalıkları nedeniyle, bu ülkeler eliyle Cibuti'de istikrarın korunmasına destek olunmakta, oldukça otoriter bir anlayışa haiz olmasına ve Afarlara entegre bir siyasal huzursuzluğun varlığına karşın İsmail Omar Guelleh'in iktidarı, 1999 yılından bu yana devam edebilmektedir.⁸⁵ Üstelik ülkede üs kurmuş olan aktörlerin caydırıcı bir görünüm sergiliyor olmaları da, komşu ülkelerin ve hatta ülke içerisindeki siyasal muhalefetin, Cibuti hükümetine yönelik herhangi bir olumsuz hamleye başvurmalarını da caydıran bir faktördür. Bugün itibarıyla Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkeler içerisinde siyasal istikrar hususunda en ileri düzeyde olan ülke Cibuti'dir.

3.2. Somali

Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana istikrarlı bir hükümete ve siyasal düzene ulaşamamış ve coğrafi bakımdan oldukça büyük olduğu söylenebilecek olan bu ülke, El Şebab'ın başkent Mogadişu dahil her bölgede görülen etkinliği ve karasularını kontrol edememesi nedeniyle görülen deniz haydutluğu girişimleriyle bilinmektedir. BM, bu ülkenin karasularını kontrol edememesi ve yaşanan deniz haydutluğu girişimleri nedeniyle üyelerini bu bölgede güvenliği sağlamakla görevlendirmiştir. NATO'nun yanı sıra EUNAVFOR Atlanta ve Çin ile Japonya gibi güçler de "deniz haydutluğu" ile mücadele ekseninde bölgeye entegre olmuş ve hatta donanma üsleri kurmaya başlamışlardır.

⁸⁴ Tyler Headley, "China's Djibouti Base: A One Year Update", *The Diplomat*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update>.

⁸⁵ Aly Verjee, "A Friendly Little Dictatorship in the Horn of Africa", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2011/04/08/a-friendly-little-dictatorship-in-the-horn-of-africa-2>.

El Şebab etkinliği ise AMISOM ile yakın irtibat kuran AFRICOM ekseninde Washington'un Kızıldeniz'deki görünürlüğünü artırmıştır. Federal temelde kurgulanmaya çalışılan⁸⁶ Somali Hükümeti'nin en önemli destekçilerinden biri olan Türkiye, Mogadişu'da "askeri eğitim" amaçlı bir üs kurarken, birçok ülkenin de Somali Hükümeti yerine bu ülkeden "de facto" bağımsız hareket eden ayrılıkçı yapılara destek vermeye başladığını görüyoruz. Bunun arkasında yatan en önemli faktör ise, bu yapıların siyasal manada daha istikrarlı bir görünüm arz etmesi ve El Şebab saldırılarından uzak olmalarıdır. BAE'nin, Türkiye ile olan yakın işbirliği nedeniyle Mogadişu'ya verdiği ekonomik ve finansal desteği keserek, "de facto" bağımsız Somaliland'da Berbera ile yine merkezi hükümetin kontrolü dışındaki Puntland'da Bossaso üs kuruyor olması önemlidir. Yine Rusya'nın, diplomatik tanınma girişimlerine destek olma ve finansal destek karşılığında, Somaliland'da, Zeila'da bir lojistik destek merkezi adını taşıyacak bir donanma varlığı oluşturma çabası da kayda değer bir girişimdir. Birleşik Krallık da, eski sömürge toprağı olan Somaliland'da bir askeri üs kurma yönünde görüşmelerde bulunmaktadır. BAE, Rusya ve Birleşik Krallık'ın bu girişimleri, federal ekseninde yeniden yapılandırılmaya çalışılan Somali'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü zedeleyen ve bu ülkedeki siyasal ayrılıkçılık girişimlerini diplomatik ve son kertede siyasal anlamda meşrulaştıracak hamleler olarak görülmelidir. Bu bağlamda, ülkedeki bölünmüşlük ve BM çerçevesinde yürütülen Somali'de istikrarlı bir yönetim oluşturabilme yönündeki kararlılık, Somaliland ve Puntland'da kurulacak olan askeri üsler ile meşrulaşacak olan ayrılıkçılık çerçevesinde daha da konsolide olacaktır. Yani, Bab-el Mendeb Boğazı'nın batı yakasında, uzunca bir süre daha istikrarlı bir Somali oluşturulamayacak gibi görünmektedir.

3.3. Yemen

2011 yılından bu yana siyasal bir kaos içerisinde yaşayan ve 2015 yılından bu yana da uluslararasılaşmış bir iç savaşa, ya da "vekalet savaşına" saplanmış olan Yemen, mevcut konjonktürde silahlı mücadelenin en yoğun görüldüğü Kızıldeniz ülkesidir. Toprakları içerisinde birbirine çok yakın oranlarda Sünni ve Şii nüfus barındıran bu ülke, aynı zamanda, Soğuk Savaş döneminde yaşanmış olan "kuzey-güney" bölünmesinin izlerini de taşımaktadır. Yemen, Aden Körfezi'ne eklemlenmiş bir toprak parçası olmasının yanı sıra,

⁸⁶ Dominik Balthasar, "Somalia's Federal Agenda: From Fragility to Fragmentation?", *European Union Institute For Security Studies Issue Brief 17* (2014): 1-4.

Suudi Arabistan ile birlikte Kızıldeniz'in doğu sahillerini kontrol eden bir konuma haizdir. Bu bakımdan, Yemen'deki yönetimin niteliği ve kontrolü bölgeyle ilgili olan tüm aktörler açısından kritik bir önemdedir. Bu ülkeyle geniş bir sınıra sahip olan Suudi Arabistan, Şiilik özelinde İran ile yakın bir ilişki kurabilecek Husilerin San'a'da kontrolü elde tutmasını istememektedir. Zira böyle bir durumda, Tahran'ın, Yemen üzerinden Kızıldeniz'de etkinlik kurabilmesi mümkün olabilecektir. Üstelik Yemen üzerinden, Suudi Arabistan'da toplumsal/siyasal karışıklık çıkarabilme yönünde faaliyetlerde de bulunulabilecektir. Bu hususta, Riyad'ın en büyük çekincesi, kendi topraklarında yaşayan Şii nüfusun kışkırtılmasıdır. Husilere yönelik olarak girilen büyük çaplı uluslararası operasyonun arkasında esasen bu iki faktör bulunmaktadır. Riyad ve ortağı Abu Dabi'nin liderliğindeki birçok bölge ülkesi, Yemen'de iktidarın kendi ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi kontrolleri altında tutabilecekleri Mansur Hadi ya da bir başka ismin kontrolünde olması için Husilere yönelik büyük bir askeri eylemliliğe girişmiştir. Bu noktada, son dönemde Kızıldeniz kıyısında liman işletmeleri ve askeri üsler ile varlığını hissettirmeye başlayan BAE'nin, Riyad ile koordineli olarak, Yemen topraklarında askeri üsler kurmaya başladığını görüyoruz. Sokotra ile Perim adlı Yemen adalarında oluşturulan büyük çaplı üslerin yanı sıra, DP World tarafından işletilen Aden ile El Kaide'nin elinden alınan Mukalla gibi liman şehirlerinde konuşlandırılan BAE askerleri, Yemen'de ciddi bir yabancı askeri varlığın konuşlandığını kanıtlamaktadır. Hatta Husilerin elinde bulunan Hudeyde Limanı'nın da ele geçirilmesinin ardından burada da BAE'ye ait bir üs oluşturulacağına dair haberler de bulunmaktadır. Abu Dabi, her ne kadar Riyad ile koordineli olarak hareket ediyor olsa da ilerleyen dönemde bu iki ülkenin arasında Yemen özelinde bir paylaşım ya da etkinlik mücadelesinin başlayabileceğine dair analizler de yapılmaktadır. Yemen'de iç savaşın sürüyor olması, bu ülkedeki El Kaide varlığının sürekliliğine de yardımcı olmaktadır. Zira merkezi bir kontrolün olmaması, ülkenin doğusu ve güneyinde belli bölgelerin El Kaide'nin kontrolünde kalmasına neden olmaktadır. Riyad ile Abu Dabi, uluslararası koalisyon ekseninde El Kaide'ye yönelik operasyonlar da yürüttüklerini belirtiyor olmalarına ve ABD'nin Cibuti'deki üssünden de istihbari anlamda destek almalarına karşın, örgütün Yemen topraklarındaki varlığı devam etmektedir. Üstelik bu durum, Aden Körfezi ve Bab-el Mendeb Boğazı'ndaki gemi ve tanker trafiğini de tehdit etmektedir. Yemen, mevcut görünüm itibarıyla Suudi Arabistan ile İran arasındaki büyük rekabetin mücadele sahası haline geldiği gibi, El Kaide ve türevi örgüt-

ler için de bir "sığınak" işlevini görmektedir. Ülkedeki Sünni-Şii gerginliği ve tarihsel bir boyuta da haiz olan San'a-Aden eksenindeki bölünmüşlük, Kızıldeniz'in doğusundaki bu ülkede uzun bir süre daha istikrarlı bir yapının oluşturulamayacağını göstermektedir. BAE'nin ülkede kurmaya başladığı üsler ise, ülkenin kritik önemdeki sahil şeridinde güvenliğin sağlanması amacıyla "yabancı" güçlerin inisiyatif alacaklarını kanıtlamaktadır.

3.4. Eritre

Eski Yunanca'da "Kızıldeniz" anlamına gelen bir ismi olan bu ülke, 1890'dan 1942'ye kadar İtalya'nın, sonrasında ise 1952'ye dek Birleşik Krallık'ın kontrolünde kalmış eski bir sömürge'dir.⁸⁷ Birleşik Krallık'ın, BM kararıyla "iç işlerinde özerk olması" şartıyla Etiyopya'ya bıraktığı Eritre, 1960'ların başından 1991 yılına dek bu ülkeye karşı bağımsızlık mücadelesi yürütmüştür. 1991'de "de facto", 1993'de ise "de jure" olarak bağımsızlığını elde eden ülke, o tarihten bu yana "tek parti" rejimi ve Isaias Afewerki'nin siyasal özgürlükleri ciddi anlamda kısıtlamış otoriter yönetimi altında bulunmaktadır.⁸⁸ 5 milyonluk bir nüfusa sahip bu Afrika Boynuzu toprağını gündeme getiren en önemli husus ise, Bab-el Mendeb'den Süveyş Kanalı'na uzanan Kızıldeniz güzergahı üzerinde olması ve "derin deniz limanları" ile "askeri üsler" oldukça elverişli bir coğrafi yapıya haiz oluşudur. Eritre'nin de tıpkı Cibuti gibi, "rantçı" bir karaktere sahip olmaya oldukça açık bir potansiyeli bulunmaktadır. 1998-2000 yılları arasında "sınır sorunları" nedeniyle, bağımsızlığını ilan ettiği Etiyopya ile savaşan Eritre, geçtiğimiz yaz iki ülke arasında varılan anlaşmayla bu ülke ile olan diplomatik, ekonomik, ticari ve siyasal ilişkilerin yeniden başlamasıyla bölgesel görünümünü olumlu yönde dönüştürmeye başlamıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere, BAE, Riyad'ın da desteğiyle, Eritre'de, Assab'da bir askeri üs kurmuştur. 2016'dan bu yana aktif olarak kullanılan üs, deniz ve hava kuvvetleri unsurlarına ev sahipliği yapmakta ve Yemen'e yönelik operasyonda da kullanılmaktadır. Eritre'nin, BAE tarafından, Cibuti ile Doraleh Limanı özelinde yaşanan anlaşmazlık sonrası, bu ülkeyi ikame etmek üzere gündeme alındığını da belirtmek gerekir.⁸⁹ Hatta geçmiş dö-

⁸⁷ Araia Tsegai, "The Case For Eritrean National Independence", *The Black Scholar* 7, No. 9 (1976): 20-27.

⁸⁸ "Eritrea: The Siege State", *International Crisis Group* 163 (2010): 1-32.

⁸⁹ Nizar Manek, "DP World Sees Key Role For Once-Isolated State in Ports Plan", *Bloomberg*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-19/dp-world-sees-key-role-for-once-isolated-state-in-port-strategy>.

nemde, Eritre'deki limanların İran tarafından, Yemen'deki Husilere yardım amacıyla gönderilen gemilere lojistik destek sunmuş olduğu da belirtilmektedir. Afewerki'nin, İran'dan uzaklaşarak BAE-Suudi Arabistan bloğuna yaklaşmasının temel nedeni ise, bu aktörlerin verdiği finansal ve askeri destektir. Yani, Eritre, rantçı devlet mantığı ekseninde daha fazla kazanç elde edebileceği tarafa yönelmiştir. Bu arada, Eritre ile Etiyopya arasında geçtiğimiz yaz sağlanan ve barışın arabuluculuğunu yapan en önemli aktörün de Suudi Arabistan olduğunu da belirtmek gerekir. Riyad, Eritre'nin önemli bir meselesinin çözümünde rol oynayarak, bu ülke özelinde kendisiyle çatışan çıkarlara sahip farklı aktörlerin etkinlik kurmasını engellemek istemiştir. İran ve Rusya, bu çerçevede değerlendirilmesi gereken en önemli aktörlerdir. Nitekim Rusya da Eritre'de, Assab'da, bir "lojistik merkezi" oluşturmak istediğini, Sergey Lavrov'un 2018'de Doğu Afrika'ya düzenlediği ziyaretler esnasında göstermiştir. Ne var ki, bu yönde atılmış herhangi bir adım bulunmamaktadır.

Bu ülkenin bağımsızlığı ise denizlerle olan bağlantısı tamamen kopan ve bölge özelinde önemli bir güce haiz olan donanmasını lağvetmek zorunda kalan Etiyopya'nın da bu ülke toprakları kendisine bağlıyken kullandığı Assab ve Massawa limanlarını donanma üssü olarak kullanmak isteyebileceğine dair analizler bulunmaktadır. Hatta Abiy Ahmed'in liderliğindeki hükümetin Eritre ile uzlaşmasının ardındaki temel nedenin bu olduğu da düşünülen hususlardandır. Yeniden büyük bir donanma kurmak ve Kızıldeniz'de etkin olmak isteyen Addis Ababa'nın Eritre'yi bu bağlamda kullanmak istemesi hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

3.5. Etiyopya

Doğu Afrika'nın en büyük ekonomisi ve Afrika'nın da en büyük ve güçlü ülkelerinden biri olan Etiyopya, Abiy Ahmed'in başbakanlık koltuğuna oturmasının ardından Kızıldeniz'de daha etkin bir aktör olabilmek için çeşitli hamlelerde bulunmaya başladığını görüyoruz. Bu hamlelerden ilki, daha önce de belirtildiği üzere güçlü bir donanma kurarak, Kızıldeniz kıyısında üsler elde ederek bölgedeki görünürlüğünü artırmaktır. Afrika bazında değerlendirildiğinde güçlü bir kara ordusu ve hava kuvvetlerine sahip olan Addis Ababa, Eritre'yi yitirdikten sonra lağvetmek zorunda kaldığı donanma gücünü yeniden oluşturmak istemektedir.⁹⁰ Nitekim Etiyopya'nın it-

⁹⁰ Dickens Olewe, "Why Landlocked Ethiopia Wants to Launch a Navy", *BBC World*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bbc.com/news/world-africa-44369382>.

halat ve ihracatında Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nun çok önemli bir payı bulunmaktadır. Üstelik son dönemde bu bölgede çok sayıda "dış aktör" de güç temerküzünde bulunmakta ve askeri üsler kurmaktadır. En önemli bölge gücü olarak kendisini gören Etiyopya, bu denklemin dışında kalmak istememektedir.

Etiyopya'nın donanma gemilerini bağlayacağı korunaklı ve güvenli üs- lere ihtiyacı olacaktır. Bu çerçevede, Eritre ile varılan anlaşmanın ardından, daha önce Etiyopya Donanması'nca kullanılmış Assab ile Massawa limanla- rında üs kurma talebinin Addis Ababa tarafından Asmara'ya iletilebileceği ifade edilmektedir.⁹¹ Bu hamle, doğal bir yönelim olarak görülmektedir. Zira iki ülke arasında tarihsel, ekonomik ve kültürel anlamda ciddi bir paylaşım ve tamamlayıcılık bulunmaktadır. Abiy Ahmed ise Isaias Afewerki arasın- daki iletişimin böyle bir hamleye kapı aralayabileceği birçok analize de konu olmaktadır. Addis Ababa, Eritre ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Cibuti'yi kendisi açısından ticari bir üs haline getirmiştir. Hatta Cibuti'deki Doraleh Limanı'nın Etiyopya'nın ithalat ve ihracatında %95'lik bir paya sahip oldu- ğu, bu limanın toplam hacminin %70'inin de Etiyopya ile bağlantılandırıldı- ğı ortadadır. Addis Ababa'dan Cibuti/Doraleh'e varan ve Çin sermayesi ile yapılmış 759 km'lik demiryolu bu bağlamda çok kritik bir öneme haizdir.⁹² Ayrıca Pekin ile Addis Ababa ve hatta Cibuti arasındaki yakınlaşmayı da yansıtmaktadır. Zira Doraleh Limanı, son dönemde büyük Çin yatırımları- na sahne olmaktadır. Etiyopya'nın, Cibuti ile anlaşılması halinde, bu ülkede de donanma üssü kurabileceği belirtilmektedir. Ticari filosuna ev sahipliği yapan bu ülkeyi, askeri anlamda kullanma fikri, Addis Ababa için normal bir karar olacaktır. Fakat Cibuti'nin başka aktörlerce de kullanılıyor olması, Etiyopya'nın, donanma yatırımı ekseninde bu ülkeyi ikinci plana itmesine neden olabilir.

Etiyopya'nın Eritre ve Cibuti dışında başka bölge aktörleriyle de Kızıldeniz özelinde bağlantıları vardır. Abiy Ahmed, iktidara gelir gelmez, Sudan ile yakınlaşarak, bu ülkenin Port Sudan Limanı'nı da ticari anlamda kullanma yönünde hamlede bulunmuştur.⁹³ Benzer bir durum, daha güney- deki Kenya için de geçerlidir. Ne var ki, Etiyopya'nın, bu ülkeleri ticari bir bağlamda değerlendirmesi ve donanma üssü oluşturmak için kullanması ih-

⁹¹ "Ethiopia Says Re-Opening Roads to Eritrea's Red Sea Ports of Assab and Massawa a Priority", *Tesfanews*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.tesfanews.net/ethiopia-opening-eritrea-assab-massawa-ports-priority>.

⁹² Olewe, "Why Landlocked..."

⁹³ Ibid.

timalinin çok düşük olduğu ifade edilmektedir. Addis Ababa, El Şebab ile mücadele çerçevesinde AMISOM içerisinde büyük bir destek verdiği Somali özelinde ise, bu ülkeden “de facto” bağımsız hareket eden Somaliland’daki Berbera Limanı’nda %19’luk bir işletme payı satın alması ve kendi sınırından bu limana varacak bir ulaştırma yatırımına hazırlanması da önemlidir.⁹⁴ Mogadişu ile olan yakınlığına karşın, “de facto” bağımsız Somaliland’da yatırımlar yaparak, bu yapının bağımsızlığının meşrulaştırılması, Addis Ababa’nın da bölgedeki denklemde kendisine uygun bir rol üstlenmeye çalıştığını kanıtlamaktadır.

3.6. Sudan

Afrika Boynuzu’nun kuzeyinde Nil Deltası’nda yer alan Sudan, Kızıldeniz’e olan kıyısı itibarıyla önemli bir ülkedir. Federal eksende yönetilen bir ülke olmasına karşın başta Darfur olmak üzere önemli siyasal sorunları bulunan Sudan, Güney Sudan’ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından büyük çaplı petrol rezervlerini de yitirmiştir. Devlet Başkanı Ömer El Beşir’in, Batılı aktörler ve özellikle de ABD tarafından, otoriter ve bir yönetim anlayışına sahip olduğu ve Darfur’da insanlığa karşı suç işlendiği gerekçesiyle suçlanıyor olması sonrasında Rusya ve Çin ile ilişkilerini geliştiren Sudan, bu ülkelerden ekonomik, finansal ve askeri destek almaktadır. Suudi Arabistan ile de yakın ilişkiler içerisinde olan Hartum, son dönemde Türkiye ve Katar ile de işbirliği alanını genişletmeye çalışmaktadır.⁹⁵

Süveyş Kanalı’na yakın bir pozisyonda olması, Sudan’ın da, tıpkı diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi üs imkanları elde edebilme yönünde ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Katar’ın, Kızıldeniz’de Sudan’a bağlı olan Sevakin Adası’nda giriştikleri ekonomik, turistik ve sosyo-kültürel yönü ağır basan liman inşası ve modernizasyon projesinin, bölgeyle yakından ilgilenen aktörler tarafından muhtemel bir üs inşasına hazırlık olarak algılanmasına neden olmuştur. Özellikle de Türkiye ile son dönemde arası iyi olmayan Mısır ile yine aynı durumda olan ve Hartum’un finansal anlamda en önemli destekçilerinden biri konumundaki Suudi Arabistan’ın bu husustaki duruşu oldukça önemlidir. Bunun dışında, Rusya’nın da, tıpkı Eritre özelinde görüldüğü gibi, Sudan’da bir donanma lojistik merkezi

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Shaul Shay, “Turkey-Sudan Strategic Relations and the Implications For the Region”, *IPS Institute For Policy and Strategy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, https://www.idc.ac.il/he/research/ips/Documents/publication/5/Shaul_Shay_TurkeySudan11_01_18A.pdf.

oluşturma yönünde bir isteklilik içerisinde olduğu ve Hartum'un da buna sıcak baktığı ifade edilebilir. Moskova'nın, Sudan'ın askeri yatırımlarındaki rolü düşünüldüğünde, böyle bir girişimin şaşırtıcı olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Etiyopya ile gelişen ilişkiler ve Addis Ababa'nın, Port Sudan'ı kullanma yönünde bir anlaşma imzalaması, Afrika Boynuzu'nun bu iki büyük ülkesi arasındaki yakınlaşmanın bir işareti olarak görülmektedir.

3.7. Mısır

Herhangi bir üs elde etme girişimine sahne olmasa da Mısır'ın Kızıldeniz özelindeki etkinliği oldukça fazladır. Sudan'ın, Sevakin özelinde, Türkiye gibi Mısır'daki Sisi yönetimiyle sorun yaşayan bir aktörü Kızıldeniz'e entegre etmeye yönelik çabaları ve Port Sudan'ı bölgenin en önemli limanı haline getirmeye yönelik istekliliği, Nil'in paylaşımı hususunda yaşanan sorunlar nedeniyle Hartum ile ilişkileri zaten iyi olmayan Mısır'ı da tedirgin etmiştir. Mısır, Türkiye ve Katar'ın bölgede etkinliğini sınırlayabilme istekliliği özelinde Suudi Arabistan, BAE ve hatta İsrail ile aynı paydada birleşmektedir.⁹⁶ Hatta Mısır'ın, Sudan ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan Rusya ile yaklaşarak, Hartum'u Türkiye ve Katar hususunda uyarmak isteyebileceği de ortadadır. Kahire'yi yakından ilgilendiren bir başka unsur ise, İslami Mağrib El Kaidesi (AQIM)'nin, Süveyş Kanalı'na açılan Sina Yarımadası'ndaki görünürlüğüdür. Bu husus, yalnızca Mısır'da değil, bölgeyle ilgili olan tüm küresel ve bölgesel aktörleri ilgilendirmektedir. Zira bu bölgede üslenen terörist unsurlar, kanaldan geçen gemilere yönelik bir saldırganlık geliştirebilir.

Çin'in, Kızıldeniz'deki İsrail Limanı Eilat'tan Hayfa'ya uzanacak Red-Med adında güney-kuzey yönünde bir demiryolu ağı yaratarak Mısır'ı bypass etme girişimi de Kahire tarafından yakından izlenmektedir. Nitekim bu ülkenin stratejik önemini artıran en önemli faktör Süveyş Kanalı'dır. Çin'in bu hamlesi ise, kanala giriş yapmadan, Çin'den gelecek malların Akdeniz'e girmesini sağlayabilecektir. Şüphesiz, böyle bir hamle, Mısır'ın kanaldan elde ettiği gelire de ciddi bir darbe vuracaktır.

⁹⁶ "Saudi Arabia, UAE, Israel Collaborated to Weaken Turkey", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190109-saudi-arabia-uae-israel-collaborated-to-weaken-turkey>.

Sonuç

Dünya ticari işleyişinin önemli bir bölümünün gerçekleştirildiği ve özellikle Körfez'deki enerji zengini ülkelerle, Çin, Japonya ve hatta Hindistan açısından stratejik bir değer taşıyan Kızıldeniz, son dönemde bölgede yaşanan gelişmelerle ön plana çıkmaktadır. Arap Yarımadası ve Afrika Boynuzu arasında kuzey-güney yönlü uzanan bu denizin kıyısında yer alan ülkeler, gerek sundukları liman avantajları, gerekse de bölgedeki güvenlik risklerine karşı küresel ve bölgesel aktörlerce elde edilmek istenen üs ayrıcalıkları ile gündeme gelmektedir. Yemen'de, İran ile Suudi Arabistan ve müttefikleri arasında yaşanan vekalet savaşı ile Bab-el Mendeb Boğazı'na açılan Somali'de yaşanan siyasal istikrarsızlık ve El Şebab saldırılarının bu denli gündemde olmasının ve hatta devamlılığının ardında yatan en temel neden de Kızıldeniz'in giderek artan önemidir.

Bölge ülkelerinin iç sorunları ve birbirleriyle olan temas alanları, Kızıldeniz özelinde güç temerküzünde bulunmak isteyen küresel ya da bölgesel aktörlerin politikalarından da önemli oranda etkilenmektedir. Sudan ile Mısır ve Etiyopya ile Eritre ilişkilerindeki gelişmeler ve yine Somali'de, "Somaliland" özelinde değerlendirilmesi gereken siyasal ayrılıkçılık girişiminin ön planda olmasının nedeni de Kızıldeniz'de yaşanan güç mücadelesidir. Kızıldeniz'in dünya gündeminde ön sıralara çıkmasını sağlayan temel tetikleyici, Bab-el Mendeb açıkları ile Hint Okyanusu özelinde görülen "deniz haydutluğu" girişimleri olmuştur. Dünya ticareti ve bölge güvenliğini olumsuz etkileyen bu hususla mücadele amacıyla ortaya konan BM gözetimindeki çok uluslu müdahaleler ile NATO ve AB'nin bölgeye ilişkin farkındalık yaratan misyonları, Kızıldeniz ile çok yakından ilgili olan Çin ve Japonya gibi aktörleri de bölgeye eklemiştir. Bu süreç, zamanla farklı aktörlerin bölge ülkelerinde üs imkanları elde etme yönünde giriştikleri çabalar ile bölgesel bir rekabete dönüşmüştür. Fransa ve ABD'nin ardından, İtalya, Japonya, Çin, BAE gibi aktörlerin üs imkanları elde etmeleri ve Birleşik Krallık, Rusya, Türkiye ve hatta Suudi Arabistan gibi aktörlerin onları takip ediyor olmaları, Kızıldeniz'i, uluslararası mücadeleye entegre olmuş yeni bir alt bölge haline getirmiştir. Cibuti, Somali (Somaliland), Yemen, Sudan, Eritre gibi ülkeler tarafından sağlanan ya da sağlanması planlanan üs imkanları, bu ülkeleri bölgesel görünüm itibarıyla ön plana çıkarırken, hem birbirleriyle olan ilişkilerini hem kendi içsel sorunlarını etkileyen hem de ekonomik açıdan kötü durumda olan bu ülkelerin "rantçı" bir karakter kazanmalarına etki eden veya edecek bir durum yaratmaktadır.

Stratejik öneme haiz bir su yolu vasfı taşıyan Kızıldeniz'de yaşanan gelişmeler, dünya ticaretini, enerji ulaştırma hamlelerini ve bölgesel üstünlük beklentilerini etkileyen her türlü gelişmenin, küresel ve bölgesel aktörler tarafından yakından takip edildiğini kanıtlamaktadır. Bu aktörler, birbirlerinin hamlelerini yakından izlemekte ve bir satranç tahtası üzerinde yapılan hamlelere benzer bir şekilde eylemlilik içerisine girmektedir. Bugün Kızıldeniz özelinde yaşanan mücadelenin, benzer bir görünüme haiz Malakka Boğazı ekseninde ortaya konan stratejik emellerden ya da rekabetten "bölgesel aktör" değişimleri dışında pek de bir farkı bulunmamaktadır. Kısacası dünya küçülmüş, fakat özellikle küresel aktör rolünü üstlenmiş olan aktörler arasındaki mücadele, benzer sebeplerle, süreklilik kazanmıştır.

Kaynakça

- "Arab League to Meet on Iran's Regional Violations at Saudi Request", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.middleeasteye.net/news/arab-league-meet-iran-s-regional-violations-saudi-request-1190837192>.
- "China Sends Troops to Open First Overseas Military Base in Djibouti", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-djibouti/china-sends-troops-to-open-first-overseas-military-base-in-djibouti-idUSKB-N19X049>.
- "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", *Financial Times*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce>.
- "Djibouti is Open to Turkey's Efforts to Safeguard Red Sea, Ambassador Says", *Daily Sabah*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/12/30/djibouti-is-open-to-turkeys-efforts-to-safeguard-red-sea-ambassador-says>.
- "Djibouti Reduces Diplomatic Status with Qatar: Senegal Recalls Doha Envoy", *Al Arabiya*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2017/06/07/Mauritania-becomes-eighth-country-severing-ties-with-Qatar.html>.
- "DP World Takes Djibouti Row to China", *The Maritime Executive*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.maritime-executive.com/article/dp-world-takes-djibouti-row-to-china>.
- "Eritrea: The Siege State", *International Crisis Group* 163 (2010): 1-32.
- "Ethiopia Says Re-Opening Roads to Eritrea's Red Sea Ports of Assab and Massawa a Priority", *Tesfanews*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.tesfanews.net/ethiopia-opening-eritrea-assab-massawa-ports-priority>.

- "Fresh Protests in Sudan Call For Ouster of Omar al-Bashir", *News24*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.news24.com/Africa/News/fresh-protests-in-sudan-call-for-ouster-of-omar-al-bashir-20190213>.
- "How Turkey Stood By Qatar Amid the Gulf Crisis", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/turkey-stood-qatar-gulf-crisis-171114135404142.html>.
- "Iranian Support Seen Crucial For Yemen's Houthis", *Reuters*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-houthis-iran-insight/iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-idUSKBN0JT17A20141215>.
- "Russia May Set Up Red Sea Naval Base After Deal on Port Calls-Senior Sudan MP", *Sputniknews*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://sputniknews.com/military/201901121071422796-russia-naval-base>.
- "Saudi Arabia and Egypt Pledge 10 bn\$ to Kickstart Construction of High-Tech Mega City", *The Independent*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/neom-saudi-arabia-egypt-jordan-crown-prince-mohammed-bin-salman-president-abdel-fattah-alsisi-a8241491.html>.
- "Saudi Arabia, UAE, Israel Collaborated to Weaken Turkey", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190109-saudi-arabia-uae-israel-collaborated-to-weaken-turkey>.
- "Somalia: Somaliland Seeks Recognition By Hosting World Powers Naval Bases", *Garowe Online*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.garoweonline.com/en/news/somaliland/somalia-somaliland-seeks-recognition-by-hosting-world-powers-naval-bases>.
- "The UAE is Scrambling to Control Ports in Africa", *The Economist*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2018/07/19/the-uae-is-scrambling-to-control-ports-in-africa>.
- "Three Important Oil Chokepoints Are Located Around the Arabian Peninsula", *EIA*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352>.
- "Turkey Opens Military Base in Mogadishu to Train Somali Soldiers", *Reuters*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-somalia-turkey-military/turkey-opens-military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50JH>.
- "Turkey Rejects Saudi Arabia and Allies' Demands to Shut Down Qatar Air Base", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-crisis-turkey-saudi-arabia-uae-egypt-economic-sanctions-blockade-air-base-a7805346.html>.

- "Turkey Sends More Troops to Qatar Under Defense Deal", *Financial Tribune*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://financialtribune.com/articles/international/78813/turkey-sends-more-troops-to-qatar-under-defense-deal>.
- "Turkey Takes Command of Anti-Piracy Naval Task Force", *AA*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-takes-command-of-anti-piracy-naval-task-force/851671>.
- "Turkish Base in Sudan A Problem For Arab Powers", *Gulf News Sudan*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://gulfnews.com/news/mena/sudan/turkish-base-in-sudan-a-problem-for-arab-powers-1.2148443>
- "UAE Backed Egyptian Forces Arrive in Eritrea", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20180104-uae-backed-egyptian-forces-arrive-in-eritrea>.
- "UK Opens Permanent Military Base in Bahrain to Strengthen Middle East Presence", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-bahrain-military-base-juffair-royal-navy-mina-salman-middle-east-hms-queen-elizabeth-a8291486.html>.
- "US Secures 10 Year Deal For Djibouti Base", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/americas/2014/05/us-secures-10-year-deal-djibouti-base-20145655315274469.html>.
- Akwei, Ismail. "Russia to Pitch First Camp in Africa with Military Base in Somaliland", *Face2Face Africa*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://face2faceafrica.com/article/russia-to-pitch-first-camp-in-africa-with-military-base-in-somaliland>.
- Al Rasheed, Fahd. "Red Sea-Artery of Global Trade", *Arab News*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <http://www.arabnews.com/columns/news/879221>.
- Anderson, Robert D.A. "China's Red Sea Ambitions", *Diplomat*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <http://diplomatonline.com/mag/2018/10/chinas-red-sea-ambitions/>
- Aras, Bülent ve Akpınar, Pınar. "Turkish Foreign Policy and the Qatar Crisis", *Istanbul Policy Center*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/08/Turkey-QatarPolicyBrief_Aras_Akpınar.pdf.
- Attwell, Robert. "Situating Somali Piracy in Japanese Security Policy", *African East Asian Affairs* 4 (2016): 54-71.
- Balthasar, Dominik. "Somalia's Federal Agenda: From Fragility to Fragmentation?", *European Union Institute For Security Studies Issue Brief* 17 (2014): 1-4.
- Batarfi, Khaled M. "Ethiopian-Eritrean Peace Agreement: How and Why?", *Saudi Gazette*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://saudigazette.com.sa/article/543600/Opinion/OP-ED/Ethiopian-Eritrean-peace-agreement-mdash-how-and-why>.
- Benabdallah, Lina. "China's Peace and Security Strategies in Africa: Building Capacity is Building Peace?", *African Studies Quarterly* 16, No. 3-4 (2016): 17-34.

- Bereketeab, Redie. "Djibouti: Strategic Location, An Asset or a Curse?", *Journal of African Foreign Affairs* 3, No. 1-2 (2016): 5-18.
- Bereketeab, Redie. "Self-Determination and Secessionism in Somaliland and South Sudan", *Nordiska Afrika Institutet*, Discussion Paper 75 (2012): 1-37.
- Boeke, Sergei. "Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism, Insurgency or Organized Crime?", *Small Wars and Insurgencies* 27, No. 5 (2016): 914-936.
- Bulos, Nabih. "Saudi Arabia Hopes Naval Exercises in the Red Sea Lead to Greater Clout in East Africa", *The Los Angeles Times*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-saudi-arabia-red-sea-20190112-story.html>.
- Clausen, Maria-Louise. "Islamic State in Yemen-A Rival to al-Qaeda?", *Connections: The Quarterly Journal* 16, No. 1 (2017): 50-62.
- Dahir, Abdi Latif. "How a Tiny African Country Became the World's Key Military Base?", *Quartz*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1056257/how-a-tiny-african-country-became-the-worlds-key-military-base>.
- Dahir, Abdi Latif. "Russia is the Latest World Power Eyeing the Horn of Africa", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1377434/russias-sergey-lavrov-confirms-plans-for-logistics-base-in-eritrea>.
- Djama, Abbas Daher. "The Phenomenon of Piracy off the Coast of Somalia: Challenges and Solutions of the International Community", *Oceans and the Law of the Sea*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/djama_1112_djibouti.pdf.
- Efron, Shira. "The Future of Israeli-Turkish Relations", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2400/RR2445/RAND_RR2445.pdf.
- Gebhard, Carmen. "The Two Faces of EU-NATO Cooperation: Counter Piracy Operations off the Somali Coast", *Cooperation and Conflict* 50, No. 1 (2014): 107-127.
- Gidey, Muauz. "Anatomy of Issa-Afar Violence", *Journal of Developing Societies* 33, No. 3 (2017): 311-328.
- Gramer, Robbie. "Trump Administration Gives Sudan a Way to Come in From the Cold", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2018/11/08/trump-administration-gives-sudan-a-way-to-come-in-from-the-cold-sanctions-relief-trump-africa-state-sponsor-terrorism-human-rights-terrorism>.
- Gürses, Mehmet. "State Sponsored Development, Oil and Democratization", *Democratization* 16, No. 3 (2009): 508-529.
- Haynes, Susan. "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective* 33, No. 1 (2009): 159-184.

- Headley, Tyler. "China's Djibouti Base: A One Year Update", *The Diplomat*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update>.
- Hedges, Matthew ve Cafiero, Giorgio. "The GCC and the Muslim Brotherhood: What Does the Future Hold?", *Middle East Policy* 24, No. 1 (2017): 129-153.
- Hiyashi, Miki. "The Future Prospects of the US-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy", Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy>.
- Jeffrey, James. "US-Ethiopia Relationship Changing Amid Horn of Africa Power Struggle", *Global Post*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.pri.org/stories/2018-11-08/us-ethiopia-relationship-changing-amid-horn-africa-power-struggle>.
- Jones, Seth G. "Counterterrorism and Counterinsurgency in Somalia", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 19 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1539/RAND_RR1539.pdf.
- Juneau, Thomas. "Iran's Policy Towards the Houthis in Yemen: A Limited Return on a Modest Investment", *International Affairs* 92, No. 3 (2016): 647-663.
- Köse, Talha ve Ulutaş, Ufuk. "Regional Implications of the Qatar Crisis: Increasing Vulnerabilities", *SETA Perspective* 31 (2017): 1-6.
- Krupakar, Jayanna. "China's Naval Base(s) in the Indian Ocean-Signs of a Maritime Grand Strategy?", *Strategic Analysis* 41, No. 3 (2017): 207-222.
- Mainoldi, Luca. "Everybody in, Scrambling For Djibouti", *Macrogeo*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.macrogeo.global/analysis/everybody-in-scrambling-for-djibouti>.
- Manek, Nizar. "DPWorld Sees Key Role For Once-Isolated State in Ports Plan", *Bloomberg*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-19/dp-world-sees-key-role-for-once-isolated-state-in-port-strategy>.
- Mason, Ra. "Djibouti and Beyond: Japan's First Post-War Overseas Base and the Recalibration of Risk in Securing Enhanced Military Capabilities", *Asian Security* (2017).
- Miller, Andrew ve Sokolsky, Richard. "Arab NATO: An Idea Whose Time Has Not (And May Never) Come", *Carnegie Endowment For Peace*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://carnegieendowment.org/2018/08/21/arab-nato-idea-whose-time-has-not-and-may-never-come-pub-77086>.
- Mollman, Steve. "China Shipping Out Troops to Occupy Its First Overseas Military Base", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/1027376/china-is-shipping-out-troops-to-its-first-overseas-military-base-in-djibouti>.

- Mueller, Jason C. "The Evolution of Political Violence: The Case of Somalia's Al-Shabaab", *Terrorism and Political Violence* 30, No. 1 (2018): 116-141.
- Mumford, Andrew. "Proxy Warfare and the Future of Conflict", *The RUSI Journal* 158, No. 2 (2013): 40-46.
- Nashed, Mat. "Fearing Execution, Saudi Shia Are Forced Into a Life in Hiding", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.middleeasteye.net/news/fearing-execution-saudi-shia-are-forced-life-hiding>.
- Olewe, Dickens. "Why Landlocked Ethiopia Wants to Launch a Navy", *BBC World*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bbc.com/news/world-africa-44369382>.
- Panda, Jagannath P. ve Basu, Titlu, *China-India-Japan in the Indo-Pacific: Ideas, Interests and Infrastructure*, New Delhi: Pentagon Press, 2018.
- Panda, Rajaram. "Djibouti Military Base is a New Step in China's Maritime Footprint", *Global Asia* 12, No. 3 (2017): 76-81.
- Schraeder, P.J. "Ethnic Politics in Djibouti: From Eye of the Hurricane to Boiling Cauldron", *African Affairs* 92 (1993): 203-221.
- Shama, Nael. "Ambitious UAE Flexes Military Muscle", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-shama-uae-commentary/commentary-ambitious-uae-flexes-military-muscle-idUSKCN1LC1EC>.
- Shay, Shaul. "Turkey-Sudan Strategic Relations and the Implications For the Region", *IPS Institute For Policy and Strategy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, https://www.idc.ac.il/he/research/ips/Documents/publication/5/Shaul_Shay_TurkeySudan11_01_18A.pdf.
- Styan, David. "Djibouti: Small State Strategy at a Crossroads", *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1, No. 1 (2016): 81.
- Suzuki, Kazuto. "Twenty Five Years of Japanese Peacekeeping Operations and the Self-Defense Forces Mission in South Sudan", *Asia-Pacific Review* 24, No. 2 (2017): 44-63.
- T. Terpstra. "It's Getting Really Crowded Around Djibouti City", *Medium*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://medium.com/@TTerpstra/its-getting-really-crowded-around-djibouti-city-7d7b8d9fb19c>.
- Telci, İsmail Numan ve Horoz, Tuba Öztürk. "Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates", *Insight Turkey* 20, No.2 (2018): 143-165.
- Tobin, Liza. "Beijing's Strategy to Build China into a Maritime Great Power", *Naval War College Review* 71, No. 2 (2018): 17-33.
- Tseggai, Araia. "The Case For Eritrean National Independence", *The Black Scholar* 7, No. 9 (1976): 20-27.

- Turse, Nick. "The Stealth Expansion of a Secret US Drone Base in Africa", *The Intercept*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://theintercept.com/2015/10/21/stealth-expansion-of-secret-us-drone-base-in-africa>.
- Tzogopoulos, George N. "Greece, Israel and China's Belt and Road Initiative", *BESA Mideast Security and Policy Studies* 139 (2017): 23-30.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Transformation in UAE's Foreign Policy", *Al Jazeera Centre For Studies Report*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2017/6/8/2d9acc7f833e4e9eb2c97b8eb590e4bb_100.pdf.
- Verjee, Aly. "A Friendly Little Dictatorship in the Horn of Africa", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2011/04/08/a-friendly-little-dictatorship-in-the-horn-of-africa-2>.
- Wright, Georgina ve Bevington, Matt. "Britain Must Decide What Kind of Power It Wants to Be After BREXIT", *Chatham House Expert Comment*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/britain-must-decide-what-kind-power-it-wants-be-after-brexite#>
- Yadav, Stacey Philbrick. "Fragmentation and Localization in Yemen's War: Challenges and Opportunities for Peace", *Crown Center For Middle East Studies*, Middle East Brief, No. 123 (2018).
- Yoel, Benjamin. "The Ethiopia-Eritrea Peace Deal: Why Now?", *Ifriqiya Africa Research Program* 4, No. 5 (2018): 1-6.

Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Saldırgan Gerçekçilik: Ortadoğu'ya Silah Ticareti Örneği¹

Öz

Bu çalışma, ABD dış politikasında silah ticaretinin yerini analiz ederek George Walker Bush dönemindeki saldırgan gerçekçi yaklaşımın Barack Obama döneminde de sürdürüldüğünü iddia etmektedir. Bunun için Bush ve Obama dönemlerinde Ortadoğu politikalarında kullanılan strateji ve dış politika araçlarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu araştırma, öncelikle neo-realizm ve neo-liberalizm gibi Amerikan dış politikasına hâkim yaklaşımları inceleyerek, silahlanma ve silah ticareti kavramlarının dış politika analizindeki yerini açıklamaktadır. Özellikle, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin global silah ticaretindeki başat rolünü niceliksel verilerle göstererek, silah ticaretinin ABD dış politikasının ve Ortadoğu politikalarının temel parametrelerinden olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, silah ticaretinin Obama dönemi ABD dış politikasında daha etkili kullanıldığını ve Bush dönemindeki saldırgan gerçekçi politikaların farklı araçlarla devam ettiğini saptamaktadır.

Filiz Çoban Oran
Nihan Özcan

Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz
Mart Üniversitesi Üİ,
Türkiye, filizcoban@comu.
edu.tr.

Yüksek lisan öğrencisi,
Çanakkale Onsekiz Mart
Üniversitesi, Türkiye,
nihanozcan147@gmail.com.

Geliş Tarihi:30-08-2019
Kabul Tarihi:04-12-2019

Anahtar Kelimeler: ABD Dış Politikası,
Ortadoğu, Silah Ticareti, Silahlanma, Neo-Realizm,
Neo-Liberalizm.

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Filiz Çoban Oran danışmanlığında yürütülen yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır: **Nihan Özcan**, 2019 "ABD Dış Politikasında Silah Ticaretinin Rolü: Bush ve Obama Dönemlerinde Ortadoğu Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi".

Offensive Realism In American Foreign Policy In The Obama Period: The Case Of Arms Trade To The Middle East

Abstract

By analysing the place of arms trade in US foreign policy, this study argues that offensive realist approach of George W. Bush era was maintained in Barack Obama era. Thus, it aims to compare the strategy and foreign policy tools used in the Middle East policies in the period of George Walker Bush and Barack Obama. In this context, this research investigates the dominant approaches to American foreign policy such as neo-realism and neo-liberalism and reveals the place of armament and arms trade in the Foreign Policy Analysis. Particularly, by making use of quantitative data it exhibits the leading role of the US in the global arms trade in the post-Cold War era that the arms trade as one of the main parameters of US foreign policy and its Middle East politics. As a result, it is claimed that the arms trade was used more effectively and immensely in the US foreign policy in Obama period and offensive realist policies of Bush period were maintained by different means.

Keywords: U.S. Foreign Policy, Middle East, arms trade, armament, neo-realism, neo-liberalism.

Filiz Çoban Oran
Nihan Özcan

Assoc. Prof. Dr., Department of International Relations, Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey, filizcoban@comu.edu.tr.

Master student, Department of International Relations, Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey, nihanozcan147@gmail.com.

Received:30-08-2019

Accepted:04-12-2019

الواقعية الهجومية في السياسة الخارجية الأمريكية في عهد أوباما: تجارة السلاح إلى الشرق الأوسط مثالا

ملخص

تدعي هذه الدراسة بأن الواقعية الهجومية للسياسة الخارجية للولايات المتحدة الأمريكية في عهد رئيسها السابق جورج ولكر بوش قد استمرت في عهد رئيسها باراك أوباما أيضا عن طريق تحليل موقع تجارة السلاح في السياسة الخارجية الأمريكية. في هذا السياق ، تبحث هذه الدراسة أولاً في النهج السائدة في السياسة الخارجية الأمريكية مثل الواقعية الجديدة والليبرالية الجديدة وتشرح مكان تجارة الأسلحة والأسلحة في تحليل السياسة الخارجية. على وجه الخصوص ، يعرض بيانات كمية عن الدور المهيمن للولايات المتحدة في تجارة الأسلحة العالمية في فترة ما بعد الحرب الباردة ، وكشف أن تجارة الأسلحة هي واحدة من المعالم الرئيسية لسياسات الولايات المتحدة الخارجية والشرق أوسطية. ونتيجة لذلك ، يجد أن تجارة الأسلحة تستخدم بشكل أكثر فاعلية في سياسة أوباما الخارجية للولايات المتحدة والسياسات الواقعية العدوانية في عهد بوش تستمر بأدوات مختلفة.

الكلمات المفتاحية: السياسة الخارجية للولايات المتحدة ، الشرق الأوسط، تجارة الأسلحة ، التسليح ، الواقعية الجديدة ، الليبرالية الجديدة

فيليز تشويان أوران،

نيهان أوزجان

مساعدة. أ.د. ، قسم العلاقات الدولية، جامعة

الثامن عشرة من مارس تشانانك قلعة، تركيا،

filizcoban@comu.edu.tr

طالبة الماجستير، جامعة الثامن عشرة من مارس تشانانك

nihanozcan147@gmail.com، تركيا،

com

Giriş

11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleriyle Ortadoğu politikalarını derinden etkileyen George Walker Bush, tüm dünyada savaş karşıtlığı ve Amerikan-karşıtlığını da arttıran bir başkan olarak tarihe geçmiştir. G.W. Bush gibi savaş ve silahlanma araçları ile sert güçle anılan bir başkandan sonra 'değişim' sloganıyla Beyaz Saray koltuğuna oturan Barack Obama'nın ekonomik işbirliğini öne çıkaran neo-liberal yaklaşımı, ABD'nin dış politikasını farklı bir ekseninde uyguladığını düşündürmektedir. Ancak bu çalışma, bu teze karşı çıkmakta ve ABD'nin Ortadoğu'daki silah ticareti verilerine dikkat çekerek dış politika araçları farklılık gösterse de temelde her iki başkanın da saldırgan bir dış politika izlediğini iddia etmektedir. Bu iddia, çalışmada iki başkan döneminde gerçekleştirilen silah ticareti verileri analiz edilerek Obama döneminde toplamdaki silah satışlarının Bush dönemine kıyasla yükseliş gösterip göstermediği açığa çıkarılarak sınanmaktadır.

Dolayısıyla silah ticaretinin ABD dış politika parametrelerinden biri olduğunu iddia eden çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Barack Obama döneminde ABD dış politikasında silah ticaretinin yeri nedir? Bu soru çerçevesinde çalışmanın kavramsal bölümü, G. W. Bush ve B. Obama dönemi ABD dış politikasında silah ticaretinin yerinin analizinde Uluslararası İlişkiler teorilerinden neo-realist ve neo-liberal teorilerin kullanılabilirliğini göstermektedir. Saldırgan realist dış politika araçları arasında yer alan silahlanma ve silah ticareti çalışmanın temel kavramlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu kavramın dış politika analizindeki yerine ışık tutulmaktadır.

Bu kavramsallaştırma üzerine, ABD başkanlarından G. W. Bush ve B. Obama'nın silah ticaretinde önemli bölgelerin başında gelen Ortadoğu'ya yönelik politikalarındaki dış politika kararları ve eylemleri arasındaki farklılıklar ve benzerliklerin açığa çıkarılmaktadır. Böylelikle, bu çalışma Soğuk Savaş sonrası dönemde global silah ticaretinde ve Ortadoğu'daki çatışmalarda ABD'nin oynadığı rolün daha iyi anlaşılmasını sağlamayı ummaktadır.

Dış Politikada Analizde Silahlanma ve Silah Ticareti Kavramı

Literatürde Amerikan dış politikasında kullanılan araçların neye göre belirlendiği konusunda bir fikir birliği olmasa da, temelde iki yaklaşım kullanılmaktadır.² Neo-realist yaklaşıma göre, Amerikan dış politikasında silah

² Shannon Lindsey Blanton, 2000, "Promoting Human Rights and Democracy in the Developing World: US Rhetoric Versus US Arms Exports", *American Journal of Political Science*, Vol: 44 (1): 123.

ticaretine ilişkin kararları ulusal güvenlikle ilgili çıkarlar belirlemektedir. Buna karşılık, neo-liberal yaklaşım Beyaz Saray'ın silah satışında insan hakları ve demokrasinin korunmasıyla ilgili tercihlerde bulunduğunu savunmaktadır. George W. Bush döneminde Washington yönetimi 11 Eylül Saldırıları sonrasında ulusal güvenliğin korunması için 'teröre karşı savaş' söylemiyle sert güç de dâhil olmak üzere her türlü araçla saldırgan gerçekçi politikalar izlemiştir. 2008'de başkanlık seçimlerini kazanan Barack Obama, neo-liberal bir söylem kullanarak ABD'nin gerçekleştirdiği silah ihracatını dünyada demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi gibi gerekçelere dayandırmıştır. Demokratik Barış teorisine dayanan bu yaklaşıma göre, demokratik yönetime sahip devletler birbirleriyle savaşmayacaklardır. Demokratik ülkelere yapılan silah transferleri bumerang etkisi yaratmayacaktır. Özellikle, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin dünya barışını tesis etmek adına ülkelerin demokratik dönüşümünü desteklemek amacıyla silah ticaretini bir araç olarak kullandığı iddia edilmektedir.³

Bu iddiaya karşılık bu çalışma, dış politikada silah ticaretinin ve silahlandırmanın üç açıdan saldırgan politikalara hizmet ettiğini savunmaktadır. Birincisi, devletler savundukları değerler ve maddi çıkarları arasında bir ikilem yaşamaktadırlar. Soğuk Savaş döneminde hangi devletlere silah satışı yapıldığının bir önemi yokken, Soğuk Savaş sonrası dönemde silah transferlerinin insan haklarına saygı ve barışı koruma prensipleriyle yapılması gerektiğine dair yaklaşım gelişmeye başlamıştır.⁴ Kısacası, silah ticaretinin normatif boyutu tartışılır hale gelmiştir.⁵ Liberal prensiplerle yapılsa da birçok örnek silahlandırmanın istendik sonuçlar doğurmadığını doğrulamıştır.⁶ Öte yandan Batılı demokrasiler, ekonomik ve stratejik çıkarları uğruna demokratik olmayan ülkelere de silah satışı yapmaktadır.⁷

³ Shannon Lindsey Blanton, 2005, "Foreign Policy in Transition? Human Rights, Democracy, and US Arms Exports", *International Studies Quarterly*, 49 (4):647-68.

⁴ İlk kez 1998'de EU Code of Conduct on Arms Exports ile Avrupa'da silah ihracatına ilişkin düzenleme girişimi başlatılmış, ancak bu, 2008'de Avrupa Birliği üye ülkeleri için bağlayıcılık kazanan bir belge olmuştur. Üye ülkeler, BM çerçevesinde oluşturulan Silah İhracatı Antlaşması'nın öncü imzalamacılarından olmuşlardır. Ayrıca bakınız: Denise Garcia, 2014, "Global Norms on Arms: The Significance of the Arms Trade Treaty for Global Security in World Politics" *Global Policy* 5 (4): 425-432.

⁵ James Christensen, 2015, "Weapons, Security, and Oppression: A Normative Study of International Arms Transfers", *Journal of Political Philosophy* 23 (1): 23-39.

⁶ Zoltan D. Barany, 2009, "Building Democratic Armies" In *Is Democracy Exportable?*, (ed.) Zoltan D. Barany and Robert G. Moser, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 178-204; Milja Kurki, 2013, *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*, New York: Routledge.

⁷ Jennifer Erickson, 2015, *Dangerous Trade: Arms Exports, Human Rights, and International Reputation*, New York: Columbia University Press.

Otokrat ve baskıcı rejimlere yapılan silah transferlerinin demokrasiyi güçlendirme söylemiyle sunulması Batılı devletlerin 'örgütlü ikiyüzlülüğü' olarak tanımlanmaktadır.⁸

İkincisi, silahlanma girişimleri sistemdeki diğer aktörler için güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, güvenlik kaygısıyla gerçekleşen her silahlanma sistemi tehdit eder bir nitelik kazanacak ve böylece çatışmalar kaçınılmaz bir hal alacaktır. Silahlanma süreci aktörleri çatışma içerisine sürüklemekle kalmayacak, güç dengesini kendi lehine çevirmek isteyen aktörler çatışma sırasında da silahlanmaya devam edeceklerdir. Kısacası, güvenlik kaygısı ve güç artırımı amacıyla gerçekleşen silahlanma yarışları güvenlik ikilemi yaratan saldırgan politikalar içerisinde yer almaktadır⁹. Silahsızlanma süreci ise güçte azalıma giderek devletin kendisini müdafaa etmesine yönelik bir girişim olmaması sebebiyle savunmacı politika stratejisi içerisinde yer almaktadır¹⁰.

Üçüncüsü, silah ticareti, tarafları yıpratma hedefli savaşa tutuşturma, rakibi yıpratma (bait and bleed), dolaylı yıpratma (bloodletting) ve başkasına havale etme (buck passing) gibi saldırgan realist dış politika stratejilerinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. ¹¹ Rakibi yıpratma stratejisiyle bir devlet, rakip iki devletten ekonomik ve askerî açıdan daha güçsüz olana yardım ederek savaşa tutuşmalarını sağlamaktadır¹². Bu durumda savaşan iki devlet güç kaybederken diğerleri güç kazanmaktadır. Yardım görümlü bu politika uygulaması aslında güç kazanımı temelli olup saldırgan unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Bir diğer strateji olan dolaylı yıpratmada ise bir devletin çatışan iki rakip devlete yardımıyla çatışmanın sürdürülmesi ve devletlerin zayıflatılması hedeflenmektedir. Başkasına havale etme veya maliyeti başkasının sırtına yükleme stratejisi ise söz konusu bir devletin rakibi-ne güç kaybetmesi amaçlı girişimlerde bulunması yerine bu süreci bir başka devletin gerçekleştirmesini sağlayarak hem rakibin güç kaybetmesini hem de maliyeti karşılamak durumunda kalmamasını ifade etmektedir. Özellikle, Obama dönemi ABD dış politikasında Ortadoğu'ya yapılan silah ihracatının

⁸ Richard Perkins and Eric Neumayer, 2010, "The Organized Hypocrisy of Ethical Foreign Policy: Human Rights, Democracy and Western Arms Sales" *Geoforum*, 41 (2): 247–256; Susanne T. Hansen and Nicholas Marsh, 2015, "Normative Power and Organized Hypocrisy: European Union Member States' Arms Export to Libya", *European Security* 24 (2): 264–286.

⁹ Hasan Basri Yalçın, 2018, *Ulusal Güvenlik Stratejisi*, İstanbul: SETA (Siyaset, Ekonomik ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Kitapları, s. 206.

¹⁰ Hasan Basri Yalçın, a.g.e., s. 206.

¹¹ Ferhat Piriñçi, 2010, *Silahlanma ve Savaş: Ortadoğudaki Silahlanma Girişimlerinin Küresel ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*, Bursa: Dora Yayınları, s. 413.

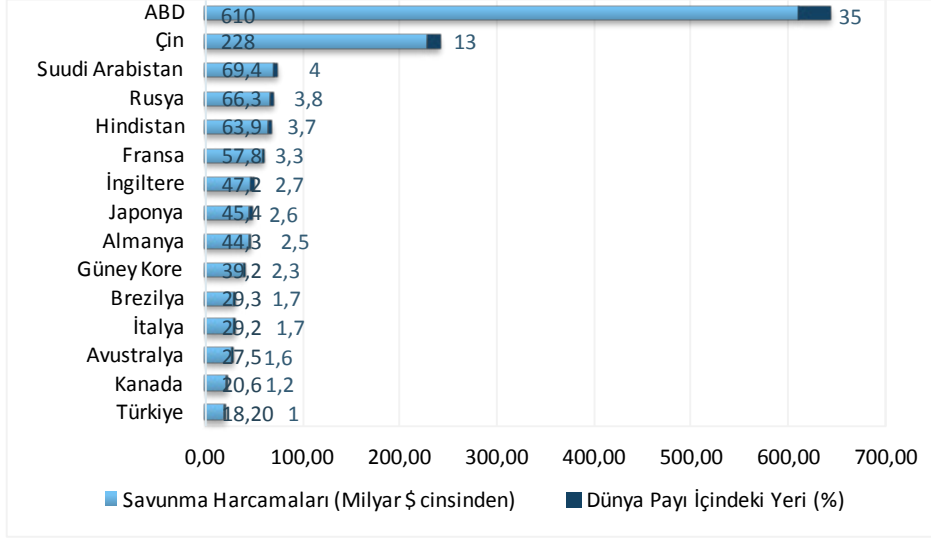
¹² Ferhat Piriñçi, 2010, a.g.e., s. 67.

maliyeti başkasının sırtına yükleme stratejisine örnek olarak gösterilebilir. Böylece, ABD, doğrudan sıcak çatışmalara girmeden gücünü pekiştirmektedir. Obama'nın saldırgan gerçekçi politikaları silah ticaretini kullanarak nasıl sürdürdüğünün daha iyi anlaşılması için bir sonraki bölüm, Washington için silahlanma ve silah ticaretinin önemini ortaya koymaktadır.

ABD Dış Politikasında Silahlanma ve Silah Ticareti

Bir devletin savunma harcamaları, hem iç hem de dışarıdan gelen ve/veya gelebilecek tehditlere karşı hükümetin milli gelirinden ayırdığı pay ile sağladığı güvenliğe yönelik harcamaları kapsamaktadır. Devletler gerçekleştikleri savunma harcamaları ve silah ihracatı ile güçlerini sergileme imkânı yakalayabilmektedirler. Nitekim ABD, gerçekleştirdiği yüksek ve aynı zamanda diğer devletlere göre orantısız silah ihracat miktarları ile savunma sanayinde oldukça güçlü bir konumda olduğunu göstermektedir.

Şekil 1'de görüldüğü gibi dünya genelinde en çok savunma harcamasını 2017 yılında 610 milyar dolar ile ABD yapmakta ve Çin bir önceki yılda da olduğu gibi 228 milyar dolar harcaması ile ikinci sırada yer alarak yerini korumaktadır. 2017 harcamaları ile üçüncü sırada ise 69,4 milyar dolar harcamaya yaparak onu dördüncü sırada bırakmıştır. İlk on beş listesi içerisinde yer alan diğer ülkeler ise Hindistan, Fransa, İngiltere, Japonya, Almanya, Güney Kore, Brezilya, İtalya, Avustralya, Kanada'dır. 18,20 milyar dolar savunma harcaması ile Türkiye, listede on beşinci sırada yer almaktadır.

Şekil 1. Dünyada Savunma Harcamaları (Milyar dolar) ve Dünya Payı İçindeki Yeri (%) (2017 ilk 15 ülke sıralaması)

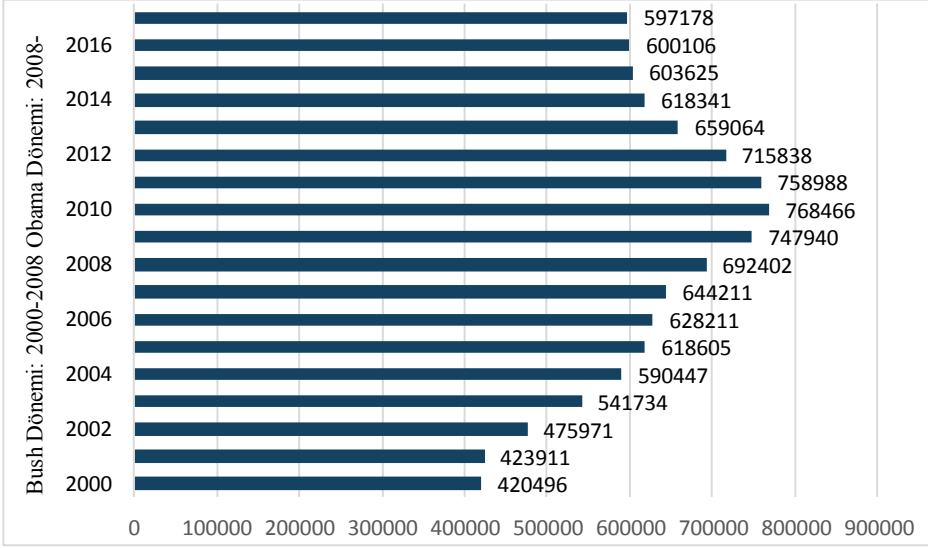
Kaynak: SIPRI Fact Sheet (2018), www.sipri.org/databases/milex (Erişim Tarihi: 12.02.2019).

İlk on beş içerisinde yer alan ülkelerin savunma harcamalarının toplamı dünya harcamalarının yaklaşık %80'lik bir oranla büyük bir kısmını oluşturması bakımından oldukça önemlidir. SIPRI'nin hazırladığı 2017 raporuna göre; global askeri harcama 2017'de toplam 1,74 trilyon olmakta ve en büyük harcamayı yapan 10 ülke -ABD, Çin, Suudi Arabistan, Rusya, Hindistan, Fransa, İngiltere, Japonya, Almanya ve Güney Kore'- toplamın dörtte üçlük (%73) bir kısmını oluşturmaktadırlar.¹³

Aynı zamanda rapora göre; Amerika'nın 2017'deki askeri harcaması, en büyük ekonomik rakiplerinden biri olan Çin'in harcamalarının (228 milyar dolar) üç katı seviyeye ulaşarak 610 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan harcamalarını arttırarak 69,4 milyar dolar ile üçüncü en yüksek askeri alanda harcama yapan ülke olurken; Rusya harcamalarını azaltarak 66,3 milyar dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde genel olarak askeri harcamalar değerlendirildiğinde 2000 ve 2017 yılları arasındaki toplam harcama miktarları şu şekildedir:

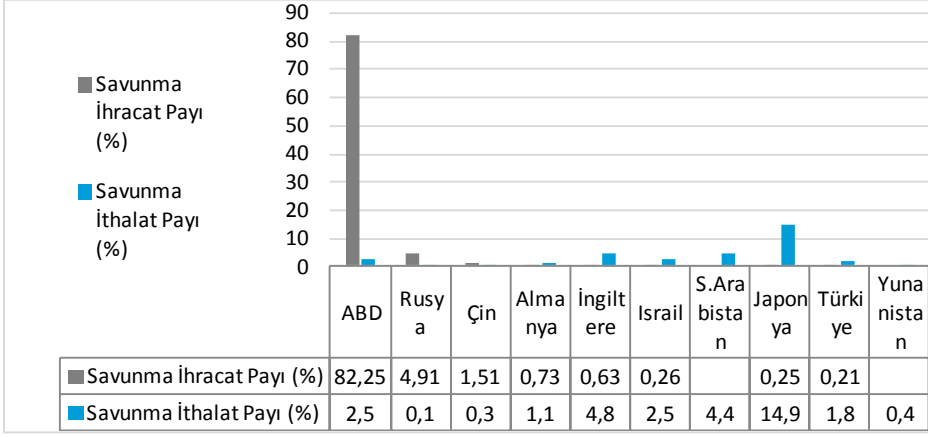
¹³ SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute), "Biggest Military Spenders" <http://visuals.sipri.org/> (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

Şekil 2. ABD’de Yapılan (2000-2017) Yılları Arasındaki Toplam Askeri Harcama Miktarları (milyon dolar cinsinden)

Kaynak: SIPRI, "Military Expenditure Database" <http://visuals.sipri.org/> (Erişim Tarihi: 12.02.2019).

Buna göre Şekil 2’de gösterildiği üzere, en yüksek askeri harcamaların 2009, 2010, 2011 yıllarında gerçekleşmiştir. Aynı zamanda 11 Eylül 2001 sonrası Başkan Bush’un teröre karşı savaş politikasıyla alınan kararlar ve uygulamalar neticesinde savunma harcamalarındaki artış göze çarpmakta ve bu artışın Obama döneminde 2010 yılında doruk noktasına geldiği gözlenmektedir.

Şekil 3. 2017 Yılında Ülkelerin Toplam Silah İhracatında ve İthalatında Aldıkları Pay

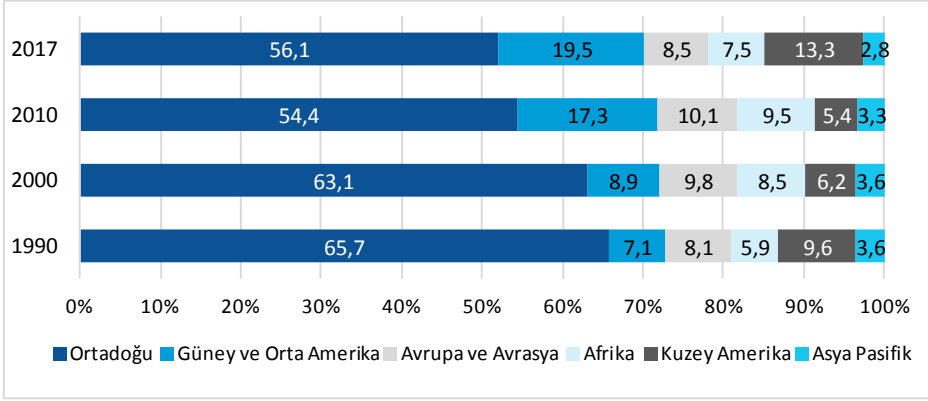
Kaynak: World Military Expenditures and Arms Transfers <https://www.state.gov/t/avc/rls/rpt/wmeat/c81153.htm>
(Erişim Tarihi: 13.02.2019).

Şekil 3'teki veriler değerlendirildiğinde savunma ihracatı payı açısından ABD, %82'lik payla dünya liderliğini korurken; toplam ithalat payları açısından %14,9 ile Japonya'nın en büyük payı elde ettiği görülmektedir. Savunma harcamalarındaki ihracat verileri değerlendirildiğinde ABD dış politikasında silah ticaretinin önemi açıkça görülmektedir.

Ortadoğu'nun Dünya Politikaları ve Silah Ticareti Açısından Önemi

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin gelişimlerini sürdürmeleri noktasında enerji kaynakları son derece önemlidir. Dünya çapında gerçekleşen enerji tüketimlerinde en büyük payları ise yenilenemeyen enerji kaynakları kategorisinde yer alan petrol, doğalgaz, nükleer enerji ve kömür gibi bir gün tükeneyeceği öngörülen kaynaklar almaktadır. Sahip olduğu yenilenemeyen kaynak potansiyeli bakımından ise Ortadoğu bölgesi büyük önem taşımaktadır. Ortadoğu'nun enerji kaynakları açısından petrol ve doğalgaz yataklarının yanı sıra nükleer alanda gelişme sağlamak niyetinde olan devletler için uranyum yatakları bölgeye büyük ilgi uyandırmaktadır.

Kaynaklar açısından yeterli potansiyele sahip olmanın yanı sıra kaynakların niteliği, kapasitesinin yüksek ve maliyetinin düşük olması, kaynakların taşınabilirliği, kesintisiz akışının sağlanması ve benzeri unsurlar global güçlerin bölgeye olan ilgisini arttırmaktadır.

Şekil 4. Kanıtlanmış Petrol Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı: 1990, 2000, 2010 ve 2017

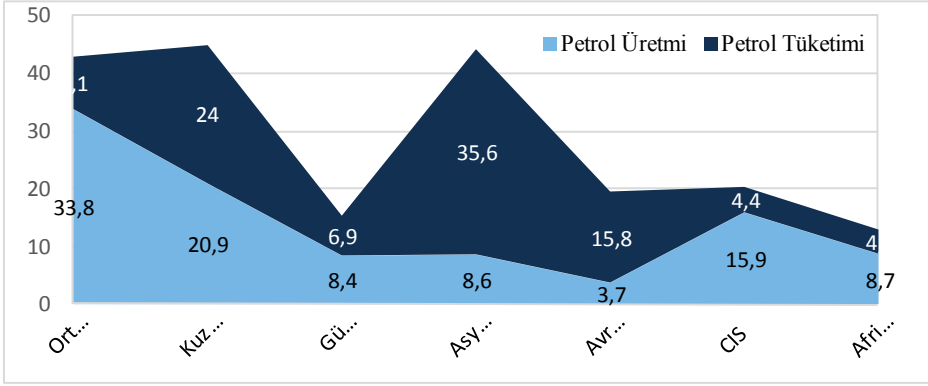
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018

Şekil 4'te on yıllık periyotlar hâlinde 1990, 2000 ve 2010 yılları ve 2017 yılına ait bölgelere göre petrol rezervlerinin dağılım yüzdelerinin incelendiğinde yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere; tüm petrol rezervlerinde %50'nin üzerinde paya sahip tek bölge olarak Ortadoğu bölgesi karşımıza çıkmaktadır. 2017 yılı özelinde petrol rezervleri incelendiğinde Ortadoğu bölgesinin dünyadaki toplam rezervlerin % 56,1'ine sahip olduğu görülmektedir. Bunu, Güney ve Orta Amerika toplamda % 19,5'lik bir payla, Kuzey Amerika % 13,3'lük bir payla takip etmektedir.

Şekil 5'teki grafik üzerinde 2017 yılı petrol üretim ve tüketim dengesini değerlendirdiğimizde en büyük farkın Ortadoğu ve Asya Pasifik bölgelerinde yaşandığı saptanmaktadır. Nitekim Ortadoğu bölgesinin üretimi tüketiminin üzerinde iken tersi bir şekilde Asya Pasifik ülkelerinin tüketimleri üretimlerinin 4 katı üzerinde gerçekleşmektedir.

Dünya çapında gerçekleştirilen 2017 yılı toplam petrol üretimini inceleyecek olursak bölgelere göre dağılımlarda üretimde en büyük pay % 33,8 ile Ortadoğu olmaktadır. Kuzey Amerika tüm üretiminde % 20,9'luk pay ile ikinci en büyük bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Dağılımdaki en büyük paya sahip üçüncü ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT-CIS) ülkeleri % 15,9'luk pay ile üretimde yerini almaktadır. Diğer bölgelerin petrol üretimindeki dağılımları ise şu şekildedir; Güney ve Orta Amerika % 8,4, Asya Pasifik % 8,6, Avrupa % 3,7 ve Afrika % 8,7'dir.

Şekil 5. Dünya Çapında Toplam Petrol Üretim ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılım Yüzdeleri:
2017 Yılı (milyon ton cinsinden)

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018, pp. 16-17.

Enerji kaynakları açısından ilerleyen zamanlarda petrolün ikamesi ve hatta onun yerine geçebilecek niteliğine yükseliş göstereceği öngörülen doğalgazın dünya çapındaki yataklarını bölgeler bazında incelendiğinde en yüksek yataklara sahip bölgenin %40,9'luk oranla yine Ortadoğu olduğu görülmektedir.¹⁴ 2017 yılı verileri çerçevesinde dünya çapında toplam doğalgaz üretim tüketim dengesini değerlendirdiğimizde petrolde yaşanan dengedeki uyumsuzluğun doğalgazda da söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.¹⁵

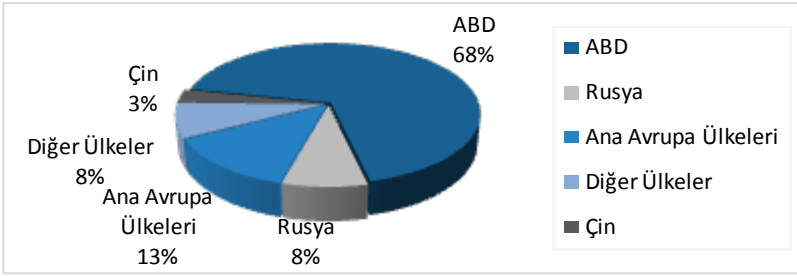
Kaynakların dengesiz dağılımı, özellikle büyük güçlerin kaynak tedariki için yüksek potansiyele sahip bölgelere yönelmesini doğal bir sonuç olarak doğurmakta ve kaynakların kesintisiz bir şekilde kendilerine ulaşmasını sağlamak öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu hedef çerçevesinde devletler zengin kaynaklara sahip bölgeler üzerindeki güç dengelerini kendi lehine çevirme yönünde dış politika stratejilerine şekil vermektedir. Büyük güçler içerisinde yer alan ABD için, bu kaynaklarının kontrolü ve kaynakların kendisine ulaşımını sağlayan yolların güvenliği öncelikli dış politika hedefleri arasında yer almakta ve Ortadoğu hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla güç ilişkilerini kontrol altında tutma amacıyla müttefikleri silah ticaretiyle 'silahlandırma' önemli bir dış politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁴ 1990, 2000 ve 2010 yıllarına ait kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin dağılımı için bkz. BP Statistical Review of World Energy June 2011, p. 21. 2017 yılına ait doğalgaz rezerv verileri için bkz. BP Statistical Review of World Energy 2018, p. 27.

¹⁵ BP Statistical Review of World Energy 2018, pp. 28-29.

Soğuk Savaş boyunca uluslararası sistem içerisindeki güç dengesini ABD ve SSCB arasında artan silahlanma yarışı son derece etkilemiştir.¹⁶ 1986 yılından 1993'e kadar gelişmekte olan ülkeler ile tedarikçi ülkeler arasında gerçekleşen silah ticaret anlaşmaları verilerine göre Rusya'nın 1987'de büyük miktarlarda silah ticaretini gerçekleştirdiği, 1987'den itibaren gelişmekte olan ülkelerle silah ticaretinde büyük ve sürekli bir düşüş gösterdiği görülmektedir.¹⁷ Dolayısıyla artan silahlanma girişimlerinde 90'ların başında hem ekonomik hem de siyasal açıdan çöküş sürecinde olan Sovyetlerin silah ticaretindeki yerini süper güç ABD almıştır. Şekil 6'daki veriler ışığında, Ortadoğu ile transfer anlaşmalarında 1986'dan 1993 yılına kadar tedarikçiler arasında anlaşma değerlerinin toplam yüzdeliklerine göre ilk sırada %68'lik büyük bir pay oranı ile ABD'nin olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 6. Ortadoğu Ülkeleri ile Gerçekleştirilen Silah Transfer Anlaşmalarında Tedarikçi Ülkelerin Pay Dağılımları: 1986-1993 Yılları

Kaynak: Richard F. Grimmentt, "Conventional Arms Transfers to the Third World, 1986-1993", s. 23.

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Ortadoğu'daki Silahlanma ve Silah Ticaretinde ABD'nin Rolü

Washington yönetiminin Ortadoğu bölgesinde silah ticaretiyle gerçekleştirmek istediği dış politika hedefleri şu şekilde özetlenebilir: Bölgedeki müttefiklerin, özellikle İsrail'in güvenliğinin sağlanması, bölgedeki çıkarlarını zarara uğratabilecek hükümetlerarası çatışmaların önüne geçilmesi, bölgesel ortakların istikrarı, enerji kaynaklarının ve akışının sürekliliğinin sağlanması, terör örgütleriyle mücadele, bölgede silahların yayılmasının teşviki, İran'ın

¹⁶ Ron Smith vd., 1985, "The Economics of Exporting Arms", *Journal of Peace Research*, 22 (3): 239-247, p. 241.

¹⁷ Richard F. Grimmentt, 1994 (July), "Conventional Arms Transfers to the Third World, 1986-1993", Congressional Research Service (CRS), p. 20, <https://fas.org/sgp/crs/weapons/transfers86-93.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019).

bölgedeki üstünlük çabasının önüne geçmek ve onu sınırlandırmak, bölgede demokrasi, insan haklarına teşvikin arttırılması vb. politika hedefleri ile temelde ABD'nin bölgedeki çıkarlarının sürekliliği¹⁸. Bu hedefler çerçevesinde Beyaz Saray, Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'daki güç ilişkilerini kontrol etme amacıyla silah ticaretini bir araç olarak kullanmaya devam etmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ortamın genel görünümünü ve silah ticaretinin tarafını oluşturan alıcı ülkelerin silahlanma girişimlerine neden olan çeşitli faktörler vardır.¹⁹ Sovyetler Birliği dağılmış, Birliğin içerisinde yer alan ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bağımsızlıklarını yeni kazanan bu devletler politika hedeflerini batıya yönlendirmişler ve oluşumların içerisinde yer almayı amaçlamışlardır. Orta Asya ve Güney Kafkasya'da yer alan bu ülkelerin Rusya'ya duydukları güvensizlik silahlanma yolunda adım atmanın ve savunma açısından güçlenmenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Fakat Sovyetler döneminden kalma askeri teçhizatların modernizasyonunu hedefleyen devletlerin teknolojik bakımdan alt yapı yetersizlikleri ve aynı zamanda ekonomik düzeydeki yetersizlikleri silah ticaretine katılımlarını geciktirici faktörler olmuştur.

1990'ların ilk yıllarında Ortadoğu ülkelerinin silah ticaretinde alıcı lider ülkeler olmasının nedenlerinden birisi, Irak'ın en temelde petrol kaynaklarına erişme ve Arap dünyasında lider konuma yükselme hedefleri ile 1990 yılında gerçekleştirdiği Kuveyt'i işgaliyle gelişen Körfez Savaşı'dır. Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirilen transfer anlaşmalarındaki tedarikçi ülkelerinin pay dağılımlarının incelediğimizde, 1992-1995 yılları arasında ABD % 52'lik bir paya sahip olmakta ve bölgede en etkin tedarikçi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu oran 1996-1999 arasında ise %3'lük bir düşüş ile % 49'a gerilemiştir. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise 1992-1999 yılları arasında ABD'nin ortalama % 50,5 ile tedarikçi ülkelerin Ortadoğu'ya yönelik gerçekleştirdikleri toplam silah transfer anlaşmalarının yarısını gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.²⁰

¹⁸ Christopher M. Blanchard vd., 2012 (March) "Change in the Middle East: Implications for U.S. Policy", Congress Research Service (CRS), <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R42393.pdf>; Clayton Thomas, 2017 (October), "Arms Sales in the Middle East: Trends and Analytical Perspectives for U.S. Policy", Congress Research Service (CRS), p. 34.

¹⁹ Serdar Erduramaz, 2010, *Soğuk Savaş Sonrası Silahlanma*, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 7-8.

²⁰ Richard F. Grimmett, 2000 (August), "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1992-1999", Congressional Research Service (CRS), p. 23.

Ortadoğu bölgesinde yaşanan gelişmeler ışığında silah transfer anlaşmalarını değerlendirdiğimizde 1992-99 yılları arasında alıcı ülkeler listesinin ilk sırasında 28,900 milyon dolar değerindeki anlaşma miktarı ile Suudi Arabistan yer almaktadır. Nitekim ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiki olan Suudi Arabistan'ın silah ticaretine ağırlık vermesindeki en büyük neden bölge ülkelerinin sahip oldukları para ve kaynakların bir devletin güvenliğini sağlamada ne derece yeterli olduğu noktasında güvenlik artımı amacıyla devletlerin silahlanma yoluna gitmeleridir. Bir diğer neden ise ABD'nin bölgedeki hayati çıkarlarının en temelinde yatan petrolün güvenliğinin sağlanması adına özellikle bölgede bulunan önemli müttefiklerinden Suudi Arabistan ve İsrail'i silahlandırma yoluna giderek ABD'nin çıkarlarına ters düşebilecek güç dengelerinde olası bir değişikliğin önüne geçebilmektir.

2000'li yılların başında ise, Başkan G.W. Bush'un Irak, İran, Suriye ve Kuzey Kore'yi 'şer eksenli' ülkeleri olarak nitelendirilmesi ve bu ülkelerin uluslararası ortamda tehdit unsuru olarak yansıtılması Ortadoğu devletlerinin silahlanma girişimlerinin hızlanmasında rol oynamıştır. Ayrıca, İsrail ve İran'ın Ortadoğu bölgesinde nükleer silahlar anlamında uluslararası sistemi tehdit eder bir hale gelmesi sonucunda artan güvensizlik sistem içerisindeki diğer devletlerin silahlanma girişimlerine hız kazandırmıştır. Bir diğer ifade ile iki Ortadoğu ülkesinin sahip olduğu nükleer güç potansiyeli bölgedeki diğer devletlerin de güç odaklı silahlanma isteklerini arttırmıştır.

2011 yılına gelindiğinde, Başkan B. Obama döneminde patlak veren Arap ayaklanmalarının bazı ülkelerde iktidar değişikliği bazı ülkelerde ise iç savaş şeklinde daha derin bir krize yol açan sonuçları bölge ülkelerinin savunma harcamalarını ve silahlanma girişimlerine hız kazandırmıştır. Ayaklanmaların kendi çıkarlarına paralel ilerleme göstermesini amaçlayan yerel güçlerin mücadele süresinde silahlanmaya ağırlık vermelerinin yanı sıra siyasal değişimi kendi çıkarlarına göre yönlendirmeye çalışan küresel güçlerin devlet-dışı aktörler ile gerçekleştirdikleri silah transferleri krizleri derinleştirmiştir. Özellikle çöken devlet statüsüne gelen Suriye'de terör örgütlerinin etkinlik kazanımları ve büyük güçleri bölgedeki çıkar çatışması ve güç ilişkilerinin yeniden inşa sürecinde etkili olmaya çalışmaları neticesinde bölge ülkeleri güvenliklerini sağlamak adına savunma sanayilerini güçlendirme yoluna gitmişlerdir. Ek olarak, ekonomik açıdan petrol fiyatlarındaki düşüşler ile birlikte bölge ülkelerinin savunma harcamalarının artış eğilimi sergiledikleri görülmektedir²¹.

²¹ Silahlanmayı etkileyen faktörler için bkz. Ferhat Pirinççi, 2018, a.g.e., ss. 295-300.

Karşılaştırmalı Analiz: Bush ve Obama Dönemi Silah Ticareti

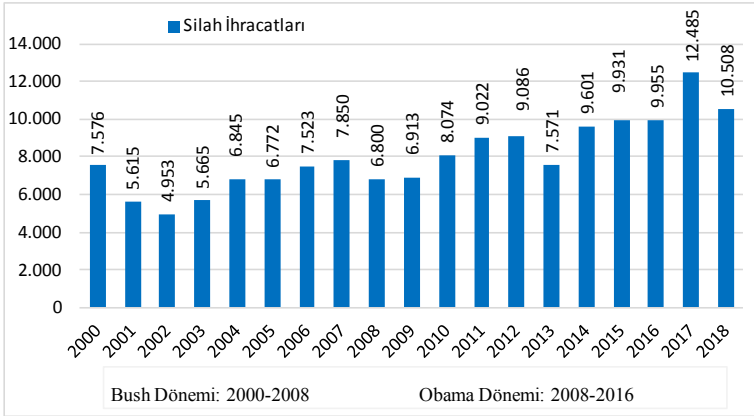
21. yüzyıl başlarında uluslararası sistem içerisinde birtakım bölgesel çatışmalar ve savaşlar süreklilik gösterirken ortaya çıkan yeni gelişmeler de sistem dengeleri üzerinde etki gösterici faktörleri oluşturmuş, özellikle 2001 yılında ABD'ye gerçekleştirilen terör saldırıları neticesinde oluşan güvenlik bunalımı savunma sanayinin güçlendirilmesi ve modernizasyonun gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Nitekim gelişmeler silah ticareti sürecinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için itici gücü oluşturmuş ve devletler güvenliklerini sağlama adına silahlanma girişimlerine hız kazandırmışlardır.

Şekil 7'deki verilerle Washington yönetiminin 2000 yılından günümüze kadar olan dönemde gerçekleştirdiği toplam silah ihracat miktarlarını incelediğimizde genel olarak 2000-2008 yılları arasındaki silahlanma ihracat ortalamasının 2009-2018 dönemine kıyasla daha az olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile Obama döneminde gerçekleştirilen silah ihracatları Bush döneminden oldukça fazladır.

Sputnik tarafından hazırlanan bir habere göre; Obama yönetimi başkanlığının ilk yıllarından 2016 yılının son ayına kadar toplamda 278 milyar dolarlık silah satış anlaşmasına imza atarak kendisinden önceki başkan Bush yönetiminde imzalanan 128,6 milyar dolarlık satışın yaklaşık iki katına ulaştığı belirtilmiştir²².

Şekil 7. ABD'nin 2000-2018 Yılları Arasındaki Toplam Silah İhracatı

1990 ABD doları cinsinden tahmini satış verileridir.

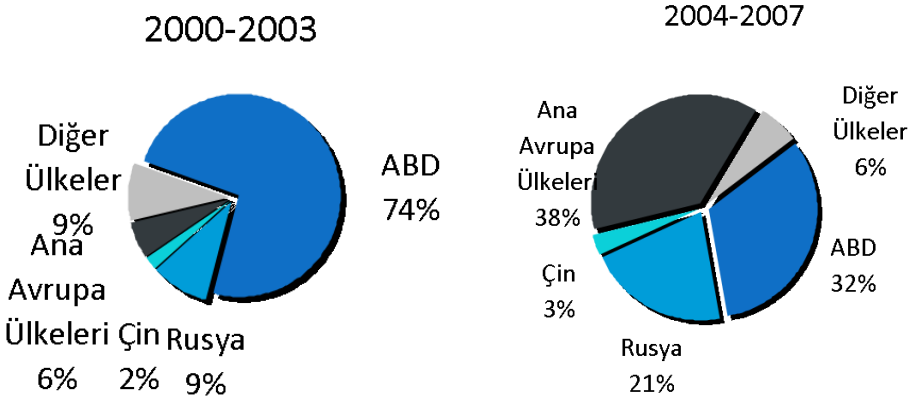
Kaynak: STASİSTA, "U.S. arms exports 2000-2018",

<https://www.statista.com/statistics/248521/us-arms-exports/> (Erişim Tarihi: 14.06.2019).

²² Sputnik News, "Obama Yönetimi Silah Satışında Rekor Kırdı", 28 Aralık 2016, <https://tr.sputniknews.com/abd/201612281026521240-abd-obama-silah-satisi/> (Erişim Tarihi: 17.06.2019).

Daha detaylı bir karşılaştırma için, Şekil 8'deki G. W. Bush döneminde 2000-2003 yılları arası ve 2004-2007 yılları arası olmak üzere iki dönem halinde dünya genelinde silah transfer anlaşmalarında tedarikçi ülkelerin pay dağılımlarını incelediğimizde ABD'nin toplamdaki payının sırasıyla % 45 ve % 33 olduğu görülmektedir. Bölgesel açıdan bakacak olursak, tedarikçi ülkelerin Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirdiği silah transfer anlaşmalarında tedarikçilerin paylarının gösterildiği aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere; 2000-2003 yılları arasında ABD toplam silah transferlerindeki % 74'lük kısmı Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla Ortadoğu bölge ülkeleri ile gerçekleştirilen toplam transfer anlaşmalarının neredeyse dörtte üçünün sadece ABD ile gerçekleştirildiği çıkarımını yapmak mümkündür. ABD'nin bir sonraki dönem olan 2004-2007 yıllarında ise bölge ülkeleri ile gerçekleştirdiği payı % 32'dir. Nitekim bu paydaki düşüşte Rusya'nın ve Ana Avrupa ülkelerinin toplam transfer anlaşmalarında artışı etkili olmuştur. ABD'nin 2000-2007 yılları arasındaki ortalamasının ise % 53 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 8. Ortadoğu Ülkeleri ile Gerçekleştirilen Silah Transfer Anlaşmalarında Tedarikçi Ülkelerin Pay Dağılımları: 2000-2003 ve 2004-2007

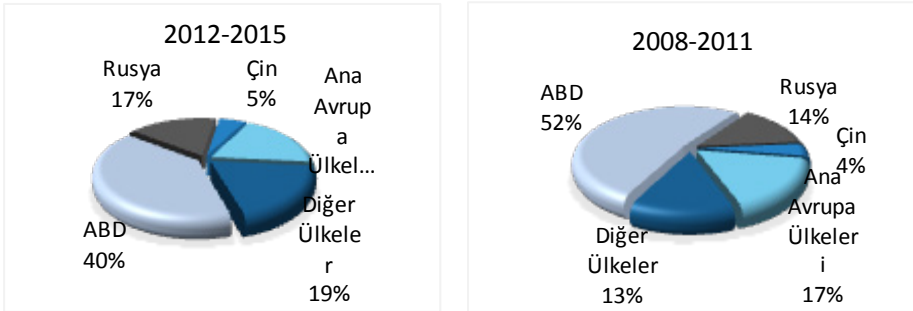
Kaynak: Richard F. Grimmett, "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2000-2007", s. 29.

Daha önce bahsedildiği gibi, Obama döneminde Ortadoğu bölgesindeki ülkeleri tıpkı bir domino taşları gibi art arda etki altına alan Arap ayaklanmaları, yeterli düzeyde silah sistemlerine sahip olamayıp üretim gerçekleştiremeyen devletleri savunma harcamalarına ve harcamaların büyük bir kısmını oluşturan silah ticaretine yönelimi arttırmıştır. Buna karşılık, 2008 mali krizi

ve başkan Bush döneminde başlatılan Afganistan ve Irak operasyonlarının artan maliyetleri²³ ABD'de ekonomiyi zora sürüklediği için Arap ayaklanmaları sürecinde Obama, ekonomiyi gücendirmek açısından sıcak çatışma ve müdahalelerden kaçınırken aynı zamanda savunma harcamaları da azaltma yönünde politika uygulamalarında bulunmuştur. Obama yönetimi askeri bir müdahaleden kaçınarak 'bekle gör' ve 'geriden liderlik' politikası içerisine girmiştir. Ancak Obama yönetimi bölgede doğrudan bir askeri müdahaleden kaçınmış olsa da bölgedeki dengelerin kendi lehine istikrarını sağlamak amacıyla bölgedeki müttefiklerine yoğun silah transferleri şeklinde bir dış politika hedeflemiştir.

Obama döneminde dünya genelinde 2008-2015 yılları arasında gerçekleştirilen silah transfer anlaşmalarında tedarikçi ülkelerin toplamdaki dağılımlarının iki dönem şeklinde incelendiği aşağıdaki 9 numaralı şekilde de görüldüğü üzere; 2008-2011 arası dönemde ABD % 52'lik bir paya sahip iken bu oran 2012-2015 yılları arasında % 40'a düşerek %12'lik bir düşüş göstermiştir. 2008-2015 yıllarının ortalaması alındığında ise silah transfer anlaşmalarında ABD'nin % 46'lık bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2008 yılından 2015 yılına kadar tedarikçi ülkelere bir diğeri olan Rusya ise 2008-2011 yılları arasında % 14 olarak gerçekleştirdiği transfer anlaşma payını bir sonraki dönemde % 17'ye yükseltmiştir. Çin'in ise 2008-2011 yılları arasındaki dönemde toplamda % 4'lük payının % 5'e ilerlediği görülmektedir. Bir diğer ifade ile 2008-2015 yılları arasında Rusya % 15,5 ve Çin % 4,5'lük ortalama yakalamışlardır.

Şekil 9. Dünya Genelindeki Silah Transfer Anlaşmalarında Tedarikçi Ülkelerin Değer Yüzdelerinin Dağılımı: 2008-2011 ve 2012-2015

Kaynak: Catherine A. Theohary, "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015", s. 21.

²³ Amy Belasco, 2014 (December), "The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11", Congressional Research Service (CRS), p. 20.

Öte yandan, Obama yönetimi, 'daha güvenli bir dünya' yaratmak ve insan hakları ihlallerinin azalması için, silahların satışları ile ilgili global ticarette düzenleme ve birtakım sınırlandırmalar getirip yasadışı silah ticaretini azaltmayı amaçlayan Silah Ticareti Anlaşmasını imzalamıştır. ABD'nin Ortadoğu'da başta İsrail ve Suudi Arabistan olmak üzere silahlandığı ülkelere bakıldığında tercihlerinde insan haklarını ve demokrasiyi gözetmediği görülmektedir.²⁴

Bölgenin kendi çıkarlarına paralel ilerleme göstermesini hedefleyen ABD yönetimi, bölge ülkelerinden İran'ı çevrelemek adına bölgede bulunan müttefiklerine zaman zaman yüksek miktarlarda silah transferleri gerçekleştirerek ihracatını arttırmaktadır. Şöyle ki 2010 yılında Suudi Arabistan ile ABD yönetimi arasında ABD yönetiminin tek seferde gerçekleştirmiş olduğu tarihteki en büyük anlaşma olarak kabul edilen 60 milyar doların üzerinde bir silah anlaşmasına imza atılmıştır²⁵.

2014 yılında Ortadoğu bölgesinde gerek yerel gerek bölgesel gerekse global güçlerin bölgeye yönelik yanlış politikaları neticesinde Suriye krizi büyümüş, bölgede IŞID gibi terör örgütlerinin etkileri artmıştır. Dolayısıyla 2015 yılında sonra askeri harcamalarda artış olmuştur²⁶. Örneğin, 2015 yılında ABD yönetimi, İsrail ve Suudi Arabistan ile 1,9 milyar dolarlık füze, bomba ve savaş helikopteri satışını gerçekleştireceğini açıklamış, ABD savunma güvenliği işbirliği ajansının açıklaması ise "Bu silah satışı, İsrail'e kendini savunma kapasitesi sağlayacaktır" şeklinde olmuştur²⁷. Dolayısıyla ABD'nin Ortadoğu bölgesinde müttefiklerine yoğun silah transferleri sağladığı görülmektedir. Nitekim bu transferlerde kurumsal yapı içerisinde yer alan ve dış politika karar sürecinde en etkin lobilerden biri olan İsrail lobisinin etkilerini de göz önüne almak sonuç açısından faydalı olacaktır.

²⁴ Zach Toombs and Jeffrey R. Smith, 2012 (June 21), "Why Is the U.S. Selling Billions in Weapons to Autocrats?" *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2012/06/21/why-is-the-u-s-selling-billions-in-weapons-to-autocrats/> (Erişim tarihi 08.08.2019); Lerna K. Yanik, 2006, "Guns and Human Rights: Major Powers, Global Arms Transfers, and Human Rights Violations", *Human Rights Quarterly*, 28 (2): 357-88.

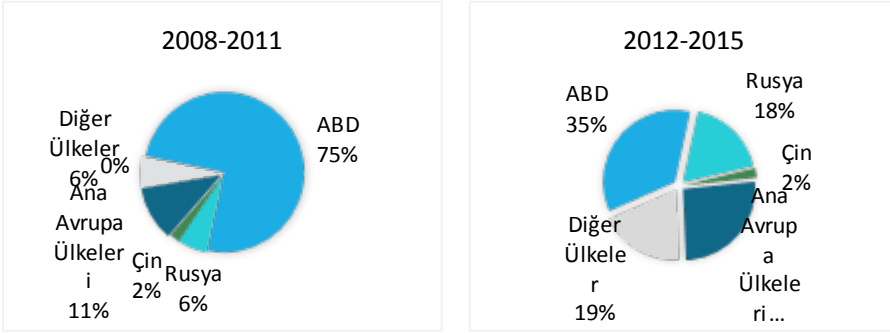
²⁵ Adam Entous, 2010 (September 12), "Saudi Arms Deal Advances: White House to Notify Congress Soon of \$60 Billion Package, Largest Ever for U.S.", *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704621204575488361149625050>(Erişim Tarihi: 17.06.2019) Ek olarak, ABD ve Suudi Arabistan'ın silah satışlarından beklentileri ve hedefleri hakkında detaylı bir çalışma için bkz. Ferhat Piriñçi, 2011, "ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması", *Akademik OrtaDoğu*, 5 (2): 61-84.

²⁶ Çağatay Özdemir, 2018, *Amerikan Grand Stratejisi: Obama'nın Ortadoğu Mirası*, İstanbul: SETA Yayınları, s. 191.

²⁷ Uzmanlar, silah satışının İsrail'in, ABD'nin Arap ülkelerine yaptığı satışlara tepki göstermesinin ardından gerçekleştiğine ve ABD'nin özellikle sığınak bombalarını başka hiçbir ülkeye satmadığına dikkat çekti. Bkz. Sputnik News, 2015 (Ekim 5), "ABD'den İsrail ve Suudi Arabistan'a 1,9 Milyar Dolarlık Silah", <https://tr.sputniknews.com/abd/201505211015592274/> (Erişim Tarihi 16.06.2019).

Sayısal verilere göre, Başkan Obama döneminde, 2008 yılından 2015 yılına kadar toplamda gerçekleştirilen transfer anlaşmalarında Ortadoğu öze- linde tedarikçi ülkelerin paylarını inceleyecek olursak, ABD'nin ilk dönemde %75 oranında gerçekleştirdiği anlaşmaların diğer dönemde %35'e düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla 2008-2011 yılları arasında Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirilen transfer anlaşmalarının dörtte üçünün sadece ABD ile gerçekleştirildiği görülmektedir:

Şekil 10. Ortadoğu Ülkeleri ile Gerçekleştirilen Silah Transfer Anlaşmalarında Tedarikçi Ülkelerin Payları: 2008-2011 ve 2012-2015

Kaynak: Catherine A. Theohary, "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015", p. 24.

Veriler ışığında,²⁸ 2008-2012 yılları arasında gelişmekte olan ülkeler ile gerçekleştirilen anlaşma değerleri incelendiğinde değerler bakımından 52.500 milyon dolar ile Suudi Arabistan ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada 21,300 milyon dolar anlaşma bedeli ile Hindistan yer alırken B.A.E 17,600 milyon dolar ile listenin ilk üçündeki yerini almaktadır. Listede kendisinden sonra gelen üç ülkenin toplam değerinin yani 48,300 milyon doların üzerinde anlaşma değeri imzalayan Suudi Arabistan alıcı ülkeler arasında büyük farkla liderlik kazanmaktadır. 2012-2015 yılları incelendiğinde ise bir önceki dönemde olduğu gibi ilk sırada Suudi Arabistan yer alarak toplamda imzaladığı anlaşma değerinin 41,000 milyon dolar olduğu görülmektedir. Söz konusu yıl aralığında listedeki ikinci ülke ise 23,900 milyon dolar ile İran ve üçüncü ülke ise 22,900 milyon dolar değerindeki anlaşma ile Katar olmaktadır. Dolayısıyla 2012-2015 yılları içerisinde toplamda gerçekleştirilen transfer anlaşmalarında alıcı ülkelerin ilk üçünün Ortadoğu ülkesi olduğu görülmektedir.

²⁸ Catherine A. Theohary, 2016 (December 19), "Conventional Arms Transfers to Developing Nations 2008,2015", Congress Research Service (CRS), p. 37.

Arap ayaklanmalarının etkisiyle 2008-2015 yılları arasında alıcı lider ülkelerin üçüncü sırasında 30,100 milyon dolar ile Mısır yer almaktadır. Anlaşma değerleri bakımından listenin ilk onunda yer alan diğer ülkeler ise sırasıyla Irak, BAE, Katar, Güney Kore, Cezayir, Brezilya, İsrail olmaktadır. 2008 yılından 2015 yılına kadar gerçekleştirilen transfer anlaşmalarında ilk on içerisinde yer alan ülkeleri incelediğimizde yedi ülkenin Ortadoğu ülkesi olduğu görülmektedir. Silahlanma yarışı, bölgede güveni değil, güvensizliği, belirsizliği ve çatışmaları beslemektedir.²⁹ Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerle transfer anlaşmaları gerçekleştiren tedarikçi ülkeler için Ortadoğu bölgesi yüksek alıcı potansiyeli ile ilgiyi üzerine çekmektedir.

Bu dönemde Ortadoğu ülkelerinden bazıları ABD ekonomisi için büyük önem taşıyan silah ticaretini bir koz olarak kullanma çabası içerisine girmişlerdir. Suudi Arabistan, bir ambargo ve kısıtlaması ile karşı karşıya kalma endişesi ile tedarikçiler açısından çeşitliğe gitme ve bölgedeki etkin bir diğer güç olan Rusya'nın Suriye'ye yardımlarının önüne geçebilmek adına Rusya'dan 15 milyar dolar değerinde silah temini ve bir diğer Ortadoğu ülkesi Mısır da Rusya'dan silah ve helikopter talebinde bulunmuştur.³⁰ Mısır'ın ithalatı, 2013-2017 dönemi bir önceki döneme olan 2008-2012'e göre %215 yükseliş göstermiştir ve ülke en büyük üçüncü ithalatçı olmuştur³¹. 2007-11 ve 2012-16 yılları arasında Bahreyn dışındaki tüm Körfez ülkeleri büyük silah ithalatını arttırmıştır. İran ile gergin ilişkileri olan devletlerden Katar silah ithalatını %245, Suudi Arabistan %212, Kuveyt %175 ve BAE %63 oranında arttırmıştır. Bahreyn'in silah ithalatı %19 azalırken, BM ambargosu altında İran'ın da silah ithalatı %27 azalmıştır.³² Son olarak, 2014-2018 yılları arasında global silah ticaretinde toplamda %75'ini gerçekleştiren en etkin beş ihracatçı ülke ABD, Rusya, Fransa, Almanya ve Çin'dir.³³

²⁹ Mark Mazzetti and Helene Cooper, 2015 (April 19), "Sale of U.S. Arms Fuels the Wars of Arab States" The New York Times, <https://www.nytimes.com/2015/04/19/world/middleeast/sale-of-us-arms-fuels-the-wars-of-arab-states.html>, (Erişim tarihi 08.08.2019).

³⁰ Ferhat Pirinççi, 2014, "Arap Baharının Ortadoğu'daki Savunma Harcamalarına ve Silahlanmaya Etkisi", *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)*, 6 (63): 19.

³¹ SIPRI, 2018 (March 12), "Asia and the Middle East Lead Rising Trend in Arms Imports, US Exports Grow Significantly, says SIPRI", <https://www.sipri.org/news/press-release/2018/asia-and-middle-east-lead-rising-trend-arms-imports-us-exports-grow-significantly-says-sipri>, (Erişim tarihi 08.08.2019).

³² Kate Blanchfield vd., 2017 (February 22), "The State of Major Arms Transfers in 8 Graphics", SIPRI, <https://www.sipri.org/commentary/blog/2017/state-major-arms-transfers-8-graphics>, (Erişim tarihi 08.08.2019).

³³ Pieter D. Wezeman vd., 2019 (March), "Trends in International Arms Transfers, 2018", SIPRI Fact Sheet, <https://www.sipri.org/publications/2019/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2018>, (Erişim Tarihi: 26.04.2019).

Sonuç

Obama dönemi ABD dış politikasında, özellikle Ortadoğu politikalarında silahlanma ve silah ticaretinin yerini incelemek amacıyla bu çalışmada öncelikle kavramsal açıdan “silahlanma” tanımı ile silah ticaretinin standart bir ticari süreçten hangi noktalarda farklılık gösterdiği açığa çıkarılmıştır. Devletlerin neden bu sürece başvurdukları sorusuna yanıt aranarak bu bağlamda silah ticaretinde alıcı ve tedarikçi ülkelerin beklenti ve hedeflerinin farklılık gösterdiği ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla, silah ticaretinin normal bir ticari süreçte hedeflenen ekonomik kazançlardan öte stratejik ve ideolojik yanı ağır basan bir süreç olarak faaliyet göstermekte olduğu iddia edilmiştir.

Ortadoğu ülkelerinin güvenlik kaygısı neticesinde güçlerini maksimize etmek amacıyla başvurdukları başlıca yöntemlerden birisi silahlanmadır. Silahlanma, kazandıracağı caydırıcı etki ve prestijin yanı sıra realist teorisyenlerin öne sürdüğü gibi silahlanma yarışına yol açarak güç rekabetinin çatışmaya dönüşmesine yol açabilmektedir. Yaşanan her çatışmanın kendisinden önceki silahlanma dinamikleri ile etkileşim içerisinde olduğu ve aynı zamanda silahlanmanın savaşın devamlılığına yol açtığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, ABD'nin özellikle enerji kaynakları ve bölgedeki müttefiklerin güvenliği noktalarında yoğun silah transferleri ile Ortadoğu bölgesinde oyun kurucu bir rol üstlendiği sonucuna varılmıştır.

Cumhuriyetçi Parti'den Başkan G. W. Bush döneminde Ortadoğu'ya yönelik politikalarda doğrudan askeri müdahaleler ile askeri güç unsurlarının ağırlık kazandığı güç odaklı daha saldırgan gerçekçi politikalar izlenmiştir. Demokrat Partili Başkan Obama döneminde ise doğrudan savaş stratejisi terkedilerek, “geriden liderlik etme” stratejisi benimsenmiş, insan hakları ve demokrasi söylemleriyle neo-liberal bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu çalışmada, askeri harcama ve silah ticareti verileri karşılaştırılarak, Obama döneminde neo-liberal söylemlerle örtülmeye çalışılan saldırgan gerçekçi politikaların sürdürüldüğü saptanmıştır.

Örneğin, Washington yönetiminin savunma harcamaları, Bush döneminde istikrarlı bir artış yakalarken, Obama döneminde 2010-2011 yıllarında zirveye ulaşarak ortalama 700 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İki başkan döneminde ABD'nin dünya çapındaki silah ihracat oranına bakıldığında Obama döneminde rakamların ikiye katlandığı görülmektedir. Ortadoğu ülkelerine gerçekleştirilen silah satışları genel olarak incelendiğinde ise bölge, dünyadaki tüm silah transfer anlaşmalarında 2001-2005 yılları arasında %21

paya sahip olmuş ve 2006-2010 yılları arasında bu oran %17 olarak gerçekleşmiştir. 2008-12 ve 2013-17 dönemleri arasında, yani Obama döneminde bölge ülkeleri global silah ithalatının %32'sini gerçekleştirmiştir. Obama'nın başkanlığının ilk döneminde Ortadoğu'ya yapılan tüm silah transferlerinin %75'ini ABD'nin yapması dikkat çekicidir. Dolayısıyla Obama, bölgedeki müttefiklerin askeri açıdan desteklenmesi ve aynı zamanda diğer etkin güçleri ya da tedarikçileri çevrelemek adına yoğun silah transferleri sağlanması neticesinde saldırgan gerçekçi politikaları devam ettirmiştir.

Kaynakça

- Barany, Zoltan D. 2009. "Building Democratic Armies" In *Is Democracy Exportable?*. (ed.) Barany Zoltan D. and Moser Robert G. Cambridge: Cambridge University Press.
- Belasco, Amy. 2014 (December). "The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11". Congressional Research Service (CRS).
- Blanchfield, Kate; Wezeman, Pieter; Wezeman, Siemon. 2017 (February 22). "The State of Major Arms Transfers in 8 Graphics". SIPRI. <https://www.sipri.org/commentary/blog/2017/state-major-arms-transfers-8-graphics>. (Erişim Tarihi 08.08.2019).
- Blanchard, Christopher; Arief, Alexis; Danon, Zoe; Katzman, Kenneth; Sharp, Jeremy; Zanolini, Jim, 2012 (March). "Change in the Middle East: Implications for U.S. Policy". Congress Research Service (CRS).
- Blanton, Shannon Lindsey. 2000. "Promoting Human Rights and Democracy in the Developing World: US Rhetoric Versus US Arms Exports". *American Journal of Political Science*. 44 (1).
- Blanton, Shannon Lindsey. 2005. "Foreign Policy in Transition? Human Rights, Democracy, and US Arms Exports". *International Studies Quarterly*. 49 (4): 647-68.
- BP Statistical Review of World Energy 2018, pp. 12-13 <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- BP Statistical Review of World Energy June 2011, p. 7, <http://large.stanford.edu/courses/2011/ph240/goldenstein1/docs/bp2011.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- Christensen, James. 2015. "Weapons, Security, and Oppression: A Normative Study of International Arms Transfers". *Journal of Political Philosophy*. 23 (1): 23-39.
- Entous, Adam. 2010 (September 12). "Saudi Arms Deal Advances: White House to Notify Congress Soon of \$60 Billion Package, Largest Ever for U.S.". *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704621204575488361149625050> (Erişim Tarihi: 17.06.2019).

- Erduramaz, Serdar. 2010. *Soğuk Savaş Sonrası Silahlanma*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ericson, Jennifer. 2015. *Dangerous Trade: Arms Exports, Human Rights, and International Reputation*. New York: Columbia University Press.
- Garcia, Denise. 2014. "Global Norms on Arms: The Significance of the Arms Trade Treaty for Global Security in World Politics". *Global Policy*. 5 (4): 425–432.
- Grimmett, Richard F. 1994 (July). "Conventional Arms Transfers to the Third World, 1986-1993", Congressional Research Service (CRS).
- Grimmett, Richard F. 2000 (August). "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1992-1999". Congressional Research Service (CRS).
- Hansen, Susanne; Marsh, Nicholas. 2015. "Normative Power and Organized Hypocrisy: European Union Member States' Arms Export to Libya". *European Security*. 24 (2).
- Kurki, Milja. 2013. *Democratic Futures: Revisioning Democracy Promotion*. New York: Routledge.
- Mazzetti, Mark; Cooper, Helene. 2015 (April 19). "Sale of U.S. Arms Fuels the Wars of Arab States" The New York Times. <https://www.nytimes.com/2015/04/19/world/middleeast/sale-of-us-arms-fuels-the-wars-of-arab-states.html>, (Erişim Tarihi 08.08.2019).
- Özdemir, Çağatay. 2018. *Amerikan Grand Stratejisi: Obama'nın Ortadoğu Mirası*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Perkins Richard; Neumayer Eric. 2010. "The Organized Hypocrisy of Ethical Foreign Policy: Human Rights, Democracy and Western Arms Sales" *Geoforum*. 41 (2): 247-256.
- Pirinççi, Ferhat. 2010. *Silahlanma ve Savaş: Ortadoğudaki Silahlanma Girişimlerinin Küresel ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*. Bursa: Dora Yayınları.
- Pirinççi, Ferhat. 2011. "ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması". *Akademik ORTA DOĞU*. 5 (2): 61-84.
- Pirinççi, Ferhat. 2014. "Arap Baharının Ortadoğu'daki Savunma Harcamalarına ve Silahlanmaya Etkisi". *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)*. 6 (63): 19.
- SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). "Biggest Military Spenders" <http://visuals.sipri.org/> (Erişim Tarihi: 13.02.2019).
- SIPRI, 2018 (March 12), "Asia and the Middle East Lead Rising Trend in Arms Imports, US Exports Grow Significantly, says SIPRI", <https://www.sipri.org/news/press-release/2018/asia-and-middle-east-lead-rising-trend-arms-imports-us-exports-grow-significantly-says-sipri>, (Erişim Tarihi 08.08.2019).
- Smith, Ron; Humm, Anthony; Fortanel Jacques. 1985. "The Economics of Exporting Arms". *Journal of Peace Research*. 22 (3): 239-247.

- Sputnik News, "Obama Yönetimi Silah Satışında Rekor Kırdı", 28 Aralık 2016, <https://tr.sputniknews.com/abd/201612281026521240-abd-obama-silah-satisi/> (Erişim Tarihi: 17.06.2019).
- Sputnik News. 2015 (Ekim 5). "ABD'den İsrail ve Suudi Arabistan'a 1,9 Milyar Dolarlık Silah". <https://tr.sputniknews.com/abd/201505211015592274/> (Erişim Tarihi 16.06.2019).
- Theohary, Catherine A. 2016 (December 19). "Conventional Arms Transfers to Developing Nations 2008, 2015". Congress Research Service (CRS).
- Thomas, Clayton. 2017 (October). "Arms Sales in the Middle East: Trends and Analytical Perspectives for U.S. Policy". Congress Research Service (CRS).
- Toombs, Zach; Smith, Jeffrey R. 2012 (June 21). "Why Is the U.S. Selling Billions in Weapons to Autocrats?". *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2012/06/21/why-is-the-u-s-selling-billions-in-weapons-to-autocrats/> (Erişim Tarihi 08.08.2019).
- Wezeman, Pieter; Fleurant Aude; Kuimova, Alexandra; Tian, Nan; Wezeman, Siemon. 2019 (March). "Trends in International Arms Transfers, 2018", SIPRI Fact Sheet. <https://www.sipri.org/publications/2019/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2018> (Erişim Tarihi: 26.04.2019).
- Yalçın, Hasan Basri. 2018. *Ulusal Güvenlik Stratejisi*. İstanbul: SETA (Siyaset, Ekonomik ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Kitapları.

Irak ve Şam İslam Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Rolü

Öz

Günümüzdeki terör dalgası daha çok dini bir motivasyona sahiptir ve bu yeni terör ortamının en önemli temsilcilerinden biri ise Irak ve Şam İslam Devleti¹ (DAEŞ)'dir. Bu terör dalgasından en çok etkilenen ülkelerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) farkında olarak ya da olmadan DAEŞ'in ortaya çıkmasında ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede 1979 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'ı işgali üzerine bölgedeki mücahitlere destek veren ABD doğrudan El-Kaide ile DAEŞ'in kuruluşuna öncülük eden bugünkü cihatçı grubun oluşumuna yardım etmiştir. 11 Eylül saldırılarını takiben Mart 2003'te Saddam rejimini devirmesinin yarattığı güç boşluğunu ülkedeki Sünnileri dışlayıp Şii'leri ön plana çıkararak doldurma yönünde attığı adımlar ise Afganistan'dan kaçan cihatçıların ülkedeki mezhepsel kırılmadan faydalanarak destek ve alan kazanmalarını sağlamıştır. Ayrıca işgali takiben ABD tarafından ülkede kurulan hapisaneler, cihatçı örgütler için hem bir ideolojik eğitim alanı hem de militan kaynağına dönüşmüşlerdir. Bu çerçevede ABD'nin attığı çeşitli adımlarla günümüzdeki en tehlikeli terör örgütlerinden biri olarak görülen DAEŞ'in ortaya çıkışı ile güç kazanmasında rol oynadığı söylenebilir.

Selim Kurt

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, TR
selim.kurt@giresun.edu.tr;
ORCID: 0000-0002-0462-5791

Geliş Tarihi:31-10-2019
Kabul Tarihi:04-12-2019

Anahtar Kelimeler: Terörizm, DAEŞ, Radikal Dini Terör, El-Kaide, Amerika Birleşik Devletleri, Irak.

¹ Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen örgütün kısaltması hususunda IŞİD, DAEŞ, DEAS, DAESH gibi farklı kullanımlar bulunmakta olup, bu kısaltmalardan tamamı aynı örgütü nitelemektedir. Terör genellikle farklı görüşlere karşı tahammülsüzlükle temellendirilmekte olup, bu, teröristlerin kullandıkları farklı motivasyon kaynaklarının orijinal bağlamlarından koparılarak karşıtlara yönelik bir silah haline getirilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle sadece İslam'ın değil hiçbir dinin terörist bir amacın meşrulaştırılmasında kullanılmayacağı düşüncesinden hareketle, "İslam" adının sürekli olarak terörle yan yana kullanımını engellemek ve böyle bir çağrışımında bulunulmasına mani olmak gibi amaçlarla, çalışmada bu kısaltmalardan DAEŞ'in kullanımı tercih edilmiştir.

The Role of United States of America in The Emergence and Strengthening of The Islamic State of Iraq and Al Sham

Abstract

The contemporary terrorist organizations mostly motivated by religious understanding and one of the best representatives of this new terror environment is undoubtedly The Islamic State of Iraq and al Sham (ISIS). The United States, which was one of the countries most affected by this wave of terror, has played an important role in emergence and development of ISIS knowingly or unknowingly. In this context The United States has supported the mujahedeen, who had jihadist understanding, against Soviet forces. And this action helped the formation of the contemporary jihadist groups such as Al-Qaeda and ISIS. The steps, taken by the United States, in the direction of fulfilling gap due to the overthrown of Saddam by featuring Shiites instead of Sunnites in political life of Iraq facilitated for jihadists, who fled from Afghanistan following to intervene by United States, to gain support and land in Iraq by exploiting sectarian divergence in the country. In addition, the jails established by the United States following the occupation have been transformed into both ideological training area and the source of militant for jihadist organizations. In this context, it can be said that the United States has played a role in emergence and gaining strength of ISIS, which is considered to be one of the most dangerous terrorist organizations of today.

Keywords: Terrorism, ISIS, Radical Religious Terror, Al-Qaeda, United States of America, Iraq.

Selim KURT

PhD, Giresun
University, TR, selim.kurt@
giresun.edu.tr; ORCID: 0000-
0002-0462-5791.

Received:31-10-2019
Accepted:04-12-2019

دور الولايات المتحدة الأمريكية في تنظيم "الدولة الإسلامية في العراق وبلاد الشام" وتطوره

ملخص

تعتبر الدوافع الدينية المسبب الرئيسي لموجة الإرهاب في يومنا هذا و الدولة الإسلامية في بلاد الشام و العراق² (داعش) من الممثلين الرئيسيين لجو الإرهاب الجديد هذا. و قد لعبت الولايات المتحدة الأمريكية التي كانت من أكثر الدول التي تأثرت سلبيا من موجة الإرهاب هذه، بعلم أو من دون علم دورا رئيسيا في ظهور داعش و تطورها. لقد ساعدت الولايات المتحدة الأمريكية التي قدمت الدعم للجهاديين الموجودين في المنطقة على اثر قيام الاتحاد السوفيتي باحتلال أفغانستان في عام 1979، بشكل مباشر على تأسيس المجموعة الجهادية التي ترأست تأسيس تنظيم القاعدة و داعش اليوم. و أما الخطوات التي اتخذتها تجاه ملء فراغ السلطة الناتج عن اسقاطها لنظام صدام حسين في شهر آذار لعام 2003 على اثر هجمات 11 أيلول عن طريق استبعاد السنيين و تفضيل الشيعة الموجودين في العراق عليهم فقد ساهمت في حصول الجهاديين الفارين من أفغانستان على الدعم و كسب المجال عن طريق الاستفادة من الحساسية الطائفية في العراق. بالإضافة الى أن السجون التي أنشأتها الولايات المتحدة الأمريكية في العراق بعد الاحتلال تحولت الى مجال تدريب أيديولوجي للمنظمات الجهادية و مصدرا للجهاديين لها. و في هذا النطاق يمكننا القول بان الولايات المتحدة الأمريكية قد ساهمت في تأسيس و تطور داعش التي تعتبر من أخطر المنظمات الإرهابية في يومنا عبر الخطوات المختلفة التي اتبعتها.

الكلمات المفتاحية: الإرهاب، داعش، الإرهاب الديني الراديكالي، القاعدة، الولايات المتحدة الأمريكية، العراق.

سليم قورت

دكتور، عضو تعليم، جامعة جيسون، كلية
العلوم الاقتصادية و الإدارية، فرع العلاقات
الدولية،
selim.kurt@giresun.edu.tr; ORCID: 0000-
0002-0462-5791.

² هناك العديد من الاختصاصات التي تدل على المنظمة المسماة الدولة الإسلامية في بلاد الشام و العراق مثل داعش، اشيد، اسيس و لكن جميعها تدل على نفس المنظمة. يتم اسناد الإرهاب بشكل عام على أنه عدم القدرة على التحمل تجاه وجهات النظر المختلفة، و يؤدي هذا الى نزع الدوافع المتعددة التي يستخدمها هؤلاء الارهابيون من منشأها الأصلي و تحويله الى سلاح ضد الطرف الآخر. و لهذا السبب تم استخدام كلمة داعش للدلالة على هذه المنظمة الإرهابية لمنع استخدام كلمة اسلام مع المنظمة الإرهابية و عدم انشاء ارتباط بين كلمة الإسلام و الإرهاب انطلاقا من فكرة عدم إمكانية استخدام أي دين في سبيل شرعة هدف إرهابي.

Giriş

Tarihin her döneminde var olan terör, günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik en önemli tehdit olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Diğer taraftan tarihsel süreçte terörün arka planındaki motivasyon kaynağının farklı dönemlerde yaşanan farklı ekonomik ve sosyo-politik dönüşümlere binaen değişiklik arz ettiği görülmektedir. Günümüzde ise, özellikle Rapoport'un yaptığı sınıflandırma çerçevesinde, dini temelli bir motivasyona sahip olan yeni bir terör dalgasının varlığından söz edilmektedir. Bu yeni terör dalgası hususundaki kırılma noktaları ise hiç şüphesiz Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ile 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik olarak gerçekleştirilen terör saldırılarıdır.

Günümüzdeki dini temelli terör dalgasının en önemli temsilcilerinden biri ise hiç şüphesiz DAES' dir. DAES'in ortaya çıkışı ve gelişiminde ise ironik bir şekilde bu terör dalgasından en fazla etkilenen ülkelerden biri olan ABD'nin tarihsel süreçte bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde uygulamaya koyduğu politikaların önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu çerçevede ABD'nin DAES'in ortaya çıkışını ve gelişimini etkileyen politikaları genel olarak üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki Sovyetlerin Afganistan'ı işgali üzerine, ABD'nin Sovyetlere darbe vurmak için, ülkedeki Afgan savaşçılara verdiği destektir. Aynı zamanda Sovyetleri Müslüman dünyasıyla çevreleme stratejisine de dayanan bu destek çerçevesinde verilen mücadelede dini unsurlar ön plana çıkarılarak, cihatçı anlayışa sahip bir savaşçı kuşağın oluşumu teşvik edilmiş ve bu kuşak DAES de dahil olmak üzere ideoloji ve insan kaynağı olarak günümüzdeki dini aşırılıkçı örgütlerin zeminini oluşturmuştur. Diğer taraftan ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında başlattığı "küresel terörle mücadele" kampanyası çerçevesinde Afganistan'ı işgali, ülkede Sovyetlere karşı mücadele eden savaşçıların tüm dünyaya dağılmasına neden olmuştur ki, bu savaşçılardan biri olan DAES'in kurucusu Ebu Musab ez-Zerkavi ise yönünü Irak'a çevirmiştir. Zerkavi'nin Irak'a geldiğinde bulunduğu ortam aşırılıkçı düşüncelerini uygulanmaya koyması için kendisine uygun bir zemin sunmuştur. Bu husustaki en önemli nokta ise Irak'ta tarihsel olarak var olan mezhep ayrılığının, ABD'nin Irak'ı işgali üzerine ülkenin idaresi için kurduğu Koalisyon Geçici Otoritesi'nin aldığı bir takım kararlar nedeniyle mezhep savaşına dönüşmesidir. ABD'nin DAES'in gelişimini kolaylaştıran bir diğer uygulaması ise işgal yönetimi tarafından Irak'ta kurulan cezaevlerinin teröristler için ideolojik dönüşüm geçirdikleri bir çeşit eğitim kurumuna dönüşmesidir.

Dini temelli terör dalgasının ortaya çıkışını ve gelişimini tamamen ABD'nin attığı bir takım adımlara dayandırmak kuşkusuz mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu terör dalgasının ortaya çıkışının ABD'nin uygulamalarının yanı sıra başkaca nedenlerinin bulunduğu da aşıkardır. Ancak bu çalışmada İslami temelli olduğu iddia edilen dini terör dalgasının ortaya çıkışında ve gelişiminde ABD'nin rolünün ortaya konması amaçlandığından, söz konusu terör dalgasının doğuşuna ve gelişimine etki eden diğer faktörler üzerinde durulmayacaktır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle terörizmin ne olduğu genel olarak ele alınmış ve takip eden bölümde ise ABD'nin DAES'in ortaya çıkışı ve gelişimindeki etkisi, yukarıda da bahse geçen, üç nokta üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Terörizm Nedir?

Terörizmin nedenleri ele alındığında, terörün büyük ölçüde insanların zihninde başladığı sonucuna ulaşabilir. Her bir terörist şiddet olayının ardında eylemciyi motive eden derinden bağlanmış bir inanç sistemi vardır. Bu tür sistemler özünde hoşgörüsüzlük ile tanımlanan aşırılıkçı sistemlerdir. Karşıt çıkarılara ve farklı fikirlere karşı hoşgörüsüzlükle karakterize edilen aşırılıkçılık, terörist davranışlar için en önemli harekete geçme ve motivasyon kaynağıdır. Terörist olmak için sınırı aşan aşırılık yanlıları, şiddet eylemlerini mantıklı ve haklı kılmak için her zaman uluslar, insanlar, dinler veya diğer çıkarılara yönelik asil dayanaklar geliştirirler. Pek çok çalışma, taktikleri, normatif olarak çağrıştırdığı mana ve amaçları tarihsel süreçte dönüşen terörizm adını verdiğimiz faaliyetin tarihsel olarak koşullandığını göstermektedir. Bu nedenle terörün araştırmalarının tarih ötesi insan gerçekliğine dayanan bir faaliyet ve uygulama olduğu söylenebilir.³

Diğer taraftan terörizmin tanımlanması hususu sosyal bilimlerin en tartışmalı konularından biridir. Terörizm temelde şiddettir, ancak her şiddet formu terörizm olarak nitelendirilemez. Ayrıca sivil savaş, haydutluk veya gerilla savaşıyla aynı şey olmadığını bilincinde olmak da son derece önemlidir. Diğer taraftan "birinin teröristi, diğerinin özgürlük savaşçısıdır." şeklinde genel olarak bilinen ifade, "terörizm" tanımlanmak istediğinde moral bir yargıda bulunulabilmesi problemini de gündeme getirmektedir. Bu nedenle halen terörizme ilişkin olarak yaygın bir şekilde kabul edilmiş bir

³ Ken Booth ve Tim Dunne, *Terror in Our Time*, (New York: Routledge, 2012), s. 18. ve Gus Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, (Çev. İhsan Çapçoğlu ve Bahadır Metin), (Ankara: Adres Yayınları, 2013), s. 28.

tanım bulunmamaktadır.⁴ Yüzden fazla terörizm tanımının bulunduğunu belirten Walter Laqueur, şimdiye kadar kapsayıcı bir terörizm tanımının yapılamamasının gerekçesi olarak ise tek bir terörizm türünün olmamasını, aksine zaman, mekan, motivasyon, tezahür ve amaç olarak birbirinden son derece farklı ve çok sayıda terörizm türünün bulunmasını göstermektedir.⁵

Terörizm kelimesi Latince kökenlidir. Latince “terrere” kelimesinden gelen sözcüğün anlamı “korkudan titreme” veya “titremeye sebep olma”dır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “yıldırı” şeklinde ifade olunan kelime, Fransızca Petit Rebot sözlüğünde “bir toplumda bir grubun, halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku” olarak tanımlanmaktadır.⁶

Zaman içinde terörizmin diğer anlamlarının önüne, “siyasi bir amaçla” yapılıyor olmak da eklenmiş, yani siyasi bir amaçla hareket etme, dehşete düşürme ve korku salma terör eyleminin temel unsurları haline gelmiştir.⁷ Esasen siyasi amaçla yapılan eylemler tarihi, siyasi bir otoritenin ortaya çıkışıyla ilişkilendirilmekte olup, iktidarın tek bir kişinin eline geçmesi ve bu kişinin ortadan kaldırılmasının siyasi değişime yön verebilmenin en seri ve basit yolu olduğunun keşfedilmesine dayanmaktadır. Bu şekildeki eylemler genellikle ya şahsi ya da hizbi sebeplerle veya taht kavgaları hüviyetindedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen eylemlerin mağdurları kimi zaman bir zorba, kimi zaman da bir haydut olsa da, onu öldürmek bir cinayet olarak değil bir fazilet olarak görülmüş ve bu eylemleri bir fazilete dönüştürecek ideolojik meşruiyet kazandırma çabaları genellikle siyaset ve din bağlamında gerekçelendirilmiştir.⁸

Bu bağlamda, çok genel bir bakış açısından, terörizm, bireylerin veya ulus-altı grupların şiddeti, terör eylemlerinin kurbanlarının ötesinde daha büyük bir dinleyici kitlesinin gözünü korkutmak suretiyle politik veya sosyal bir amaç elde etmek için önceden tasarlanmış kullanımı ya da kullanma tehdidinde bulunmasıdır şeklinde tanımlanabilir.⁹

⁴ Alexander Spencer, “Questioning The Concept of ‘New Terrorism’”, *Peace Conflict & Development*, Cilt. 8 (Ocak, 2006), ss. 2-3. ve Walter Laqueur, “Terrorism: A Brief History”, *E-Journal USA*, 2007, <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/laqueur.htm> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2019).

⁵ Laqueur, “Terrorism: A Brief History”.

⁶ Atilla Yayla, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 1 (1990), s. 335. ve Türk Dil Kurumu, *Terör*. (t.y.), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (Erişim Tarihi: 5 Mart 2019).

⁷ Tuğçe Gençtürk, “Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar”, *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Şubat 2012, <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

⁸ Bernard Lewis, *Haşhaşiler: İslam’da Radikal Bir Tarikat*, (Çev. Kemal Sarısözen), (İstanbul: Kapı Yayınları, 2018), ss. 194-195.

⁹ Todd Sandler, “New Frontiers of Terrorism Research: An Introduction”, *Journal of Peace Research*, Cilt. 48, Sayı. 3 (Mayıs, 2001), s. 280.

Eski Ahit'te terörizme ilişkin ifadeler yer almakta olup, bu çerçevede özellikle Yunanistan ile Roma'da politik cinayet vakalarının sıklıkla gerçekleştiği ve suikastların sistemik hale geldiğinden bahsedilmektedir. Jül Sezar'ın katli müteakip iki bin yıl boyunca yazarlar ile sanatçıları meşgul eden bir terör vakası olarak gündemde kalmıştır. Bu arada uzun bir dönemde sistematik terör eylemleri gerçekleştiren İsmaililerin bir kolu olan gizli bir suikast tarikatı gibi küçük gruplar da tarihsel süreçte görülmüştür. Haşhaşiler olarak adlandırılan bu grup bugünkü Irak ve İran topraklarında 8. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar faaliyet göstermiş ve valileri, halifeleri ve hatta Kudüs'ün Haçlı Kralı'nı dahi öldürmüştür. Diğer taraftan terörizm Ortaçağ'ın sonundan modern zamanlara kadar, yoğunluğu azalsa da, görülmeye devam edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) ile Napolyon Savaşları (1799-1815) gibi büyük savaşların yaşandığı da bir dönemdir. Böyle dönemlerde savaş alanlarında çok sayıda insan öldüğünden, terör dolayısıyla ölen az sayıda insan hiç kimsenin dikkatini çekmemiştir.¹⁰ 18. yüzyıla gelindiğinde ise Çarlık Rusya'sında ortaya çıkan Narodnoya Volya gibi anarşist örgütlerin terör eylemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.¹¹ Bununla birlikte terör kelimesinin, bugünkü anlamında ilk defa Fransız Devrimi'nden sonra kullanıldığı genel olarak kabul görmektedir.¹²

Bu çerçevede terör kelimesinin Batı'nın kelime dağarcığına, Fransız ihtilalcilerinin iç düşmanlarına yönelik olarak 1793 ve 1794 yıllarındaki eylemleri dolayısıyla girdiği söylenebilir. Kelime doğrudan idam şeklinde tezahür eden hükümet baskısına göndermede bulunmaktadır. Terör iktidarı döneminde yaklaşık 17.000 yasal idam gerçekleşmiş ve 23.000 civarında da yasadışı idam vakası vuku bulmuştur. Fransız İhtilali uzmanları, radikal devrimci gücün etkili olduğu iki yılda orijinal Terör İktidarı'nı Fransız muhaliflere yönelik devletin organize ettiği veya devlet destekli bir şiddet olarak değerlendirmektedirler. Ancak Fransız İhtilali'nden bu yana terör kelimesinin anlamı da genişlemiştir.¹³

Laqueur, 1970'li yıllarda sistematik terörizm çalışmaları başladığında, hatalı bir şekilde, bazı uzmanların terörizmin, İtalyan Kızıl Tugayları, Alman Kızıl Ordusu veya çeşitli Latin Amerikalı gruplar gibi aşırı sol yönelime sahip

¹⁰ Laqueur, "Terrorism: A Brief History".

¹¹ Ercan Çitlioğlu ve Fatih Dedemen, "Terörizmi Anlamak", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt. 3, Sayı. 2 (Kasım, 2014), s. 26.

¹² Yayla, "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", s. 335.

¹³ Charles Tilly, "Terror, Terrorism, Terrorists", *Theories of Terrorism: A Symposium, Proceedings*, (Washington: American Sociological Association, Mart 2004), s. 9.

grupların tekelinde olduğuna inandıklarını belirtmektedir.¹⁴ Ancak on yıllık bir sürecin ardından Aşırı Solcu terörist gruplar büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. 1980'li yıllardaki terörizmin ise tam tersine büyük ölçüde Aşırı Sağ anlayışa sahip olan ufak hücrelere dayandığı belirtilmektedir. Bu dönemde bazı uçak kaçırma ve bombalama vakaları ile birkaç elçilik saldırısı ve hatta işgali gibi eylemler görülse de, bu eylemlerin hiç biri aşırı sol gruplar tarafından gerçekleştirilmemiştir. Yine 11 Eylül öncesinde ABD'de gerçekleştirilen en ölümcül terörist saldırı 1995 yılında Oklahoma'daki bir federal binanın bombalanması olup, bu saldırı da yine sağ yönelimli aşırılıkçılar tarafından icra edilmiştir. Aynı zamanda etnik-milliyetçi terörizm vakaları İspanya'nın Bask bölgesi, Sri Lanka, İsrail gibi yerlerde da görülmüş, ancak günümüzde başat olan sözde İslami terörizm, bazı Ortadoğulu ülkeler haricinde nadiren görünür olmuştur.¹⁵

David C. Rapoport tarafından ortaya atılan ve terörizmin tarihsel süreçte gelişimini açıklayan "Dalga Teorisi" çerçevesinde Rapoport terörizmin tarihsel süreçte dört dalga halinde geliştiğini iddia etmektedir. Bu dalgalardan ilki 1880 yılında popüler Rus terör örgütü Narodnaya Volya ile başlatılan ve yaklaşık olarak kırk yıl süren "Anarşist Dalga"dır. Bu dalgayı 1920'li yıllarda başlayan ve 1960'lı yıllara kadar devam eden "Anti-Kolonyal Dalga" ile 1960'lı yıllarda başlayıp büyük ölçüde 90'lı yıllarda son bulan "Yeni Sol Dalga" takip etmiştir. Rapoport tarafından tanımlanan son dalga ise 1979 yılında başlayan ve kendisinden önceki dalgalarla benzer özellikler göstermesi halinde 20-25 yıl¹⁶ daha devam etmesi beklenen "Dini Dalga"dır.¹⁷

Dini ve etnik kimlikler genellikle birbirleriyle örtüştüğü için dini elementler her zaman için modern terörizmde önemli bir rol oynamıştır. Bir önceki dalganın amacı seküler devletler kurmak olsa da, dördüncü dalgadaki terörist grupların amacı bir din devletini hayata geçirmektir.¹⁸ Bu dalgada İslami bir anlayışa sahip olduğunu iddia eden terör gruplarının yanı sıra Yahudi,

¹⁴ Laqueur, "Terrorism: A Brief History".

¹⁵ Laqueur, "Terrorism: A Brief History".

¹⁶ Rapoport 2013 yılında yayınlanan bir makalesinde dördüncü dalganın 2026 yılında sona ereceğini söylemiş ve bu yeni tarihi değiştirmek için ortada bir neden olmadığını da ilave etmiştir. Bkz. David C. Rapoport, "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences", *Current History*, (Aralık, 2001), <https://www.researchgate.net/publication/286896869> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2019).

¹⁷ David C. Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", *Anthropoetics*, Cilt. 8, Sayı. 1, (İlkbahar/Yaz 2002), <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2019). ve Tom Parker ve Nick Sitter, "The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains", *Terrorism and Political Violence*, Cilt. 28, Sayı. 2 (2016), s. 198.

¹⁸ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences".

Sih ve Hıristiyan terör grupları da ortaya çıkmıştır. Ancak sözde İslami anlayışa sahip olan gruplar daha uzun süreli ve daha önemli bir küresel etkiye sahip olmuşlardır.¹⁹ 1980'li yılların başında ortaya çıkan dini dalganın İslami niteliğinin ön plana çıkarılması ise genel olarak üç nokta üzerinden açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi, halklarının ekonomik ve siyasi taleplerini karşılamada başarısız olan yozlaşmış ve otoriter rejimlere karşı kitlelerin hoşnutsuzluğunun giderek artmasıdır. Bu devletlerin pek çoğu Müslüman nüfusun yoğun olduğu Ortadoğu ve yakınındaki coğrafyalarda yer aldıkları için gittikçe artan sayıda Müslüman nüfusa sahip olan devlet meşruiyet kriziyle karşılaşmaya başlamıştır. Bu topraklarda siyasi bir alternatif oluşturabilecek olan Arap milliyetçiliğinin yenilgiye uğradığı hususu da göz önünde bulundurulduğunda bu durum, Mısır, Suudi Arabistan, Sudan, Pakistan vb. gibi ülkelerde mürtet (dinini terk eden kişi) olarak nitelenen "Müslüman" liderleri devirmeye yönelik, gücü gittikçe artan dini tabanlı bir hareketin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. İkincisi, İngiltere'nin 1968 sonrasında Süveyş Kanalı'nın doğusundaki askeri üslerinden çekilmesiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmak için harekete geçen ABD'nin Ortadoğu'daki etkisini artırmasıdır ki, İsrail'e bitmez tükenmez bir destek vermesi, askerlerini Suudi Arabistan'daki Müslümanların "kutsal yerlerine" yerleştirmesi ve bölge çapındaki "mürtet" liderlere destek olması gibi politikalar, ABD'nin İslam'a yönelik bir tehdit olduğu izleminin doğmasına neden olmuştur. Bu ise Müslüman dünyada ABD karşıtı yönelimin ve haliyle de terörizmin artmasına sebebiyet vermiştir. Üçüncüsü ise, İran İslam Devrimi ve Afganistan'ın işgali gibi hadiselerin Müslüman dünyanın pek çok yerindeki dini köktencilik artış göstermesine yol açmasıdır.²⁰

Rapoport, "intihar bombacılığı" ile "şehitlik" kavramının bu dalganın ayırt edici taktikleri olduğunu ve bu dalgayı daha yıkıcı bir hale getirdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca bir diğer ayırt edici özellik olarak da özellikle sözde İslami grupların kendi toplumları için sosyal hizmet kampanyaları başlatmalarını göstermiştir.²¹ Bu dalganın kalbinde İslam'ın olduğunu iddia eden Rapoport sözde İslami grupların son derece ölümcül ve ciddi uluslararası saldırılar gerçekleştirdiklerine işaret etmiştir. Bahsi geçen saldırılar bir yan-

¹⁹ David C. Rapoport, "Terrorism as a Global Wave Phenomenon: Religious Wave", Ekim 2017, https://www.researchgate.net/publication/321171687_Terrorism_as_a_Global_Wave_Phenomenon_Religious_Wave (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2019).

²⁰ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), (Ankara: Adres Yayınları, 2013), s. 348.

²¹ Rapoport, "Terrorism as a Global Wave Phenomenon: Religious Wave".

dan dava taraftarlarına umut olurken, diğer yandan da dini temelli aşırılıkçı bir anlayışa sahip olan grupları da etkilemiştir. Rapoport 1979 yılında meydana gelen ve Müslümanları ilgilendiren dört olayın hem dinin önemini hem de seküler güçlerin zayıflığını ortaya koyduğunu iddia etmiştir. Rapoport bunları şu şekilde sıralamaktadır; İran Devrimi, Camp David Anlaşması'nın imzalanması, yeni bir İslami yüzyılın başlaması ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali. Rapoport dördüncü dalgada yer alan terörist grupların bir önceki dalgaya nazaran daha fazla üyeye sahip olduklarını ifade ederek, Bin Ladin El Kaide'yi kurduğunda 5.000'nin üzerinde üyesi olduğunu, diğer taraftan en kalabalık üçüncü dalga grupların dahi birkaç yüz aktif üyeyi geçemediklerini dile getirmiştir.²² Bu çağın en tanınmış dini devrimci örgütü olan El Kaide'nin amacı ise bütün dünyadaki Müslümanları kutsal bir savaşta birleştirmektir. Bu çerçevede El Kaide en iyi anlamıyla, aynı görüşü savunan dini devrimcilerin gevşek bir ağı olarak tanımlanabilir.²³ El Kaide'yi harekete geçiren en önemli olay ise, 1990 yılındaki Körfez Savaşı sırasında Suudi Arabistan'ın Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması için "kutsal topraklara" ABD'nin askeri üstler kurmasına izin vermesidir. Bu kararla öfkelenen El Kaide, Hazreti Muhammed'in bu toprakların sadece tek bir din için liman olacağı emrinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Ve örgüt bu olaydan, artık "Uzak Düşman"a da saldırılmasının meşrulaştığı sonucunu çıkarmıştır. Takiben gerçekleşen 11 Eylül olayları ve ona verilen cevap, pek çok milletten insanın ölümü dolayısıyla, eşi benzeri görülmemiş niteliktedir. Birleşmiş Milletler'in (BM) gözetimi altında 100'den fazla ülke Afganistan'daki El Kaide örgütüne karşı gerçekleştirilen harekate katılmıştır. Ancak daha Afganistan'da durum tam olarak kontrol altına alınmadan ABD pervasız bir kararla Irak'a müdahale etmiş ve bu müdahale El Kaide'ye pek çok yeni eleman kazandırırken ABD'nin müttefiklerini dahi kaybetmesine yol açmıştır. Ayrıca ABD'nin Irak'ta neden olduğu tahribat, DAEŞ adı verilen yeni bir dini temelli örgütün de Irak ve Suriye'de kök salmasına imkan vererek, tüm dünyanın güvenliğine önemli bir tehdit olarak ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.²⁴

2. DAEŞ'in Ortaya Çıkışında ABD'nin Rolü

ABD, bilerek ya da bilmeyerek, attığı çeşitli adımlarla günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik en önemli tehditlerden biri olarak görülen DAEŞ terör örgütünün ortaya çıkmasında ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

²² Rapoport, "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences".

²³ Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, s. 188.

²⁴ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences".

Bu rol, çalışmada genel olarak üç başlık üzerinden ele alınıp değerlendirilmiş olup, bunlardan ilki ABD'nin SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine Sovyet birliklerini ülkeden atmak için örgütlenen mücahitlere verdiği desteğin, günümüzdeki terör örgütlerinin temelini oluşturan cihatçı motivasyon ile insan kaynağının ortaya çıkmasında oynadığı roldür. İkincisi ise ABD'nin Irak'ı işgalini takiben, ülkenin idaresi için hayata geçirdiği Koalisyon Geçici Otoritesi ile uygulamaya koyduğu kanunların ülkedeki Şii-Sünni ayrılığını daha da artırarak, DAEŞ için hem fikri altyapıyı oluşturması hem de gerekli insan kaynağını teşkil etmesidir. Üçüncüsü ise işgali takiben ABD'nin önderliğinde kurulan hapishanelerin DAEŞ için hem ideolojik eğitim hem de insan kazanma alanları olarak faaliyet göstermesidir. Bu bölümde bu üç unsur daha da ayrıntılandırılarak, ABD'nin DAEŞ'in kuruluşuna ve gelişimine yaptığı katkı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. SSCB'nin Afganistan'ı İşgali ve Yeşil Kuşak Projesi

Afganistan, Avrupa ve Asya arasında önemli bir bağlantı noktası olması nedeniyle tarih boyunca önemli bir ülke olmuştur. Politik tarihi boyunca Afganistan hiçbir zaman sömürgeleştirilememiştir, ancak her zaman için son derece zorlu bir coğrafyada "Tampon Bölge" olma konumunu sürdürmüştür.²⁵ Soğuk Savaş döneminde her iki kutup lideri de Güney Asya bölgesindeki etkinliklerini artırmak istemişler ve özellikle Doğu Avrupa'daki konumu istikrarsızlaşan Sovyetler Birliği Afganistan ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Böylelikle Hint Okyanusu'na çıkmayı hedeflemiştir. ABD ise gerek SSCB'yi çevrelemek gerekse enerji zengini Basra Körfezi bölgesini kontrol altında tutmak için Afganistan'a büyük bir önem vermiştir.

1933 yılından bu yana Afganistan'ı yöneten Zahir Şah hastalanıp İtalya'ya gittiğinde kuzeni olan Davud bir askeri darbeyle 1973 yılında Şah'ı devirmiş, ancak 1978 yılında bu kez de Albay Abdülkadir liderliğindeki Afgan Ordusu Davud'u devirmiştir.²⁶ İktidarı ele geçirenler, Sovyet yanlısı Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin (ADHP) başat siyasal güç olduğu Demokratik Afgan Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Parti'nin hapiste bulunan lideri Nur Muhammed Taraki devlet başkanlığına getirilmiştir. Ancak ADHP Merkez Komitesi 16 Eylül 1979 tarihinde, sağlık sorunları ve akli dengesizlikler ne-

²⁵ Iram Khalid, "Afghanistan: Quest for Peace and Stability (Historical Context)", *Journal of Political Studies*, Cilt. 18, Sayı. 2 (2011), ss. 4-5.

²⁶ Muhammad Idrees ve Kofand Anwar, "Afghanistan a Battle Ground for The Interests of Super Powers: A Special Reference to USA", *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, Cilt. 5, Sayı. 2 (2017), s. 1.

denleriyle Başkan Taraki'nin istifasının kabul edildiğini ve yerine Hafızullah Amin'in getirildiğini açıklamıştır. Diğer taraftan bu yönetim değişikliğinin ülkedeki dini temelli direnişi tetiklediği görülmüştür. 25 Aralık 1979'da eski başbakan yardımcılardan olan ve Doğu Avrupa'da sürgünde bulunan Babrak Karmal bir Sovyet uçağı ile Kabil'e gelmiş ve Sovyet desteği ile Amin'in yerine başkan olmuştur. Bu arada Karmal ile birlikte Sovyet birlikleri de ülkeye giriş yapmışlardır. Esasen Sovyet askerleri, Afgan hükümetinin komünist uygulamalarına karşı "kutsal savaş" açan Müslüman gerillalara karşı savaşmakta olan Afgan kuvvetlerine yardım gerekçesiyle Afganistan'ı işgal etmişlerdir.²⁷

İşgalden kısa bir süre sonra Afganistan'da işgalci güçlere karşı popüler bir isyan baş göstermiştir. Ve Sovyetler, aralarında zorlu coğrafi koşulların, merkezi otoriteye bağlılığı olmayan parçalanmış bir toplumun ve karşı isyan hususunda iyi eğitilmemiş kuvvet yapısının da yer aldığı pek çok zorlukla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte en önemli problem ise ülkedeki kontrolü tam manasıyla sağlamak için yeterli sayıda birliğinin bulunmamasıdır.²⁸

Bahsi geçtiği üzere ABD de Afganistan ile yakından ilgilenmektedir. Ülkedeki kontrolün tamamen Sovyetlere geçmesini istemeyen ABD, gizli bir şekilde muhalif güçleri desteklemeye başlamıştır. Kabil'deki Sovyet yanlısı rejimin düşmanlarına Amerikan yardımı, sanılanın aksine, daha Sovyet ordusu Afganistan'ı işgal etmeden önce başlamıştır. ABD'nin Sovyet müdahalesinden tam sekiz ay önce, Nisan 1979'da gizli bir şekilde Afganlı isyancıların temsilcileriyle Pakistan'da toplanmaya başladığı iddia edilmiştir. Bu durum Başkan Carter'ın güvenlik danışmanı olan Zbigniew Bzezinski tarafından şu sözlerle teyit edilmiştir: "Tarihin resmi versiyonuna göre Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) mücahitlere yardımı 1980'de, yani Sovyet ordusu Afganistan'ı 24 Aralık 1979'da işgal ettikten sonra başlamıştır. Ama gerçekte, bugüne kadar gizli biçimde korunmuş olarak, durum tamamen farklıdır: Esasen, 3 Temmuz 1979'da Başkan Carter, Kabil'deki Sovyet yanlısı rejimin düşmanlarına gizli yardım için ilk emri imzaladı. İşte tam o gün, Başkana bu yardımın Sovyetlerin askeri müdahalesine neden olacağı-

²⁷ Oral Sander, *Siyasi Tarih: 1918-1994*, (Ankara: İmge Kitabevi, 2000), ss. 503-505.

²⁸ Tony Balasevicius ve Greg Smith, "Fighting The Mujahideen: Lessons From The Soviet Counter-Insurgency Experience If Afghanistan", *Canadian Military History*, Cilt. 16, Sayı. 4, (Nisan, 2007), s. 74. ve Idrees ve Anwar, "Afghanistan a Battle Ground for The Interests of Super Powers: A Special Reference to USA", s. 2.

nı açıkladığım bir not yazdım.”²⁹ Carter’ın ardından iktidara gelen Reagen döneminde ABD dış politikasının da tedricen daha sertlik yanlısı bir tutum takındığı söylenebilir. Reagen yönetimi, Carter yönetiminin aksine, müzakereye dayalı anlaşmalar yapmakla ilgilenmemektedir. Bir arada var olma yerine Reagen’ın politikasının özü ödeşmektir. Ona göre, Afganistan Savaşı’nı Sovyetler Birliği’nin Vietnam’ına dönüştürmek için her şey yapılmalıdır. Tek amaç Sovyetleri tüketmektir.³⁰

ABD’nin Afganistan’da Sovyetler Birliği’ne karşı yürüttüğü mücadelenin gerisinde ise büyük ölçüde “Yeşil Kuşak” projesinin yattığı söylenebilir. Söz konusu proje temelde, Araplar ile diğer Müslüman milletler arasında yaygın olan, sahip oldukları hilafeti kaybetme seçili travmasının neden olduğu aşağılamanın söz konusu hilafetin yeniden hayata geçirilmesi yoluyla giderilmesine dayanmaktadır. Bu çerçevede Sovyetler Birliği’nin 1979 yılında Afganistan’ı işgalinin gittikçe güçlenen bir isyanı tetiklediği söylenebilir. Söz konusu isyan, Arap ülkelerinden radikalleşmiş Müslümanları, Sovyet “kafirleri”ne karşı verilen savaşa katılmak için harekete geçirmiştir. Bu hareket, ABD’nin, güney kanadı boyunca Sovyetler Birliği’ne karşı bir bariyer inşa etme çabalarıyla yan yana gelişmiştir. Yeşil Kuşak projesiyle Yunanistan ile Çin arasındaki geniş bir alana yayılmış Müslüman çoğunluklu ülkelerde İslam’a olan ilgiyi ve yatırımı artırmak amaçlanmıştır. Bu stratejiyi tasarlayan ve uygulayan ABD, böylelikle bir taraftan Sovyet etkisinin yayılmasını durdurmayı umarken, diğer taraftan da Sovyetler Birliği içerisindeki Müslümanları harekete geçirerek “İmparatorluğu” içerden yıkmayı hedeflemiştir. Bu stratejide dini eğitim önemli bir rol oynamıştır. Çocuklar ve gençler için İslami okullar olan medreseler, İslam’ın başlangıcından itibaren var olsa da, Yeşil Kuşak projesi bu okulların sayısını, özellikle de Pakistan’da, önemli ölçüde artırmıştır. Suudilerden gelen mali destekle bu medreseler aşırı dini ideolojinin Vahabi/Selefi versiyonlarının etkisi altında kalmıştır.³¹

Sovyet işgalinin başlangıcında temel olarak Suudi Arabistan ve Pakistan gibi Arap ve Müslüman hükümetlerin yanı sıra hükümet dışı örgütler tarafından da desteklenen insani yardım çabaları çerçevesinde Afganistan’da az miktarda Arap bulunmaktadır. Afganistan’daki Arapların sayısı, Filistinli bir Sünni İslam bilgini olan Abdullah Yusuf Azzam’ın liderliğinde ülkede-

²⁹ Mahmood Mamdani, *İyi Müslüman Kötü Müslüman*, (Çev. Sevinç Altınçekiç), (İstanbul: 1001 Kitap Yayınları, 2005), s. 133-134.

³⁰ Mamdani, a.g.e., s. 134.

³¹ Vamik D. Volkan, “Preface”, (Ed. Giuseppe Leo ve diğerleri), *Fundamentalism and Psychoanalysis* (ss. 13-47), (Lecce: Frenis Zero Press, 2017), ss. 34-35.

ki Sovyet karşıtı mücadele ulus-aşırı bir cihat yönelimine evrildiğinde artmaya başlamıştır. Büyük ölçüde Amerikan ve Pakistan istihbarat servisleri tarafından desteklenen Azzam,³² Afganistan'daki mücadelenin bir cihat ve bu mücadelede savaşmanın "tüm Müslümanların zorunlu bir görevi" olduğunu ifade eden bir fetva yayınlamıştır. Fetvasının Suudi Arabistan Baş Müftüsü olan Abd al-Aziz tarafından da desteklenmesi, Azzam'ın inanırlılığını artırmıştır. Azzam'ın uluslararası cihat çağrısı İslam'ın zafer dolu günlerini çağrıştıran geleneksel ortaçağ cihadının imajı ile ümmet için savaşmayı akıllara getirmiştir. Bu imajlar kendi topluluğunu korumak için üzerlerine düşeni yapmak isteyen genç aşırılıkçı sözde İslamcılarını cezbederek, onları Afganistan'daki mücadeleye katılmaya itmiştir.³³

1980'li yıllarda Afganistan'daki yabancı savaşçıların sayısı 25.000'e ulaşmıştır. Cihat amacı güden Müslüman savaşçılar olan mücahitlerin büyük ölçüde Suudiler ve Amerikalılar tarafından finanse edildiği iddia edilmiştir. Pakistan gizli servisi ISI'nın 80.000 savaşçıyı eğittiği, ABD'nin de silahlandırdığı belirtilmektedir. İslam'ın radikal yorumuna dayanan bir motivasyona sahip olan bu savaşçılar ölümcül bir savaş silahına dönüşmüşlerdir.³⁴

Bu savaşta Sovyetler hem asker hem de teçhizat açısından çok sayıda kayıp vermiştir. Bazı tahminlere göre Sovyetler bu savaşta yaklaşık 13.400 asker yitirmiştir. BM'nin çabalarıyla SSCB, Afganistan ve Pakistan arasında 14 Nisan 1988 tarihinde Cenevre Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada Afganistan'daki Rus askerlerinin bir yıl içerisinde geri çekilmesi öngörülmüştür. Sovyetlerin dağılmasından önce her iki süper güç de Afganistan'a yaptıkları yardımları kesmişlerdir. Nihayetinde ülkede Najibullah'ın liderliğinde zayıf bir yönetim tesis edilmiştir. Takiben de Afganistan'daki farklı mücahit gruplar arasında 1996 yılının sonuna kadar sürecek olan bir iktidar mücadelesi patlak vermiştir.³⁵

³² Seksenli yılların ortasında "Cihadın Muhafızı" olarak adlandırılan Şeyh Abdullah Yusuf Azzam, El-Ezher Üniversitesi'nden İslami hukuk doktorası bulunan Filistinli bir ilahiyatçıdır. Cidde'deki Kral Abdül Aziz Üniversitesi'nde de ders veren Azzam'ın buradaki öğrencilerden biri de, daha sonra Afganistan'da birlikte cihat edeceği, Usame bin Ladin'dir. Azzam'ın Amerikan istihbarat servisi olan CIA'nin koruması altında dünyayı gezdiği ve Suudi televizyonunda ve ABD'deki toplantılarda boy gösterdiği iddia edilmektedir. Kutsal savaşının ta kendisi olarak görülen ve 1980'li yılların başında ve ortasında ABD'nin bir ucundan diğer ucuna turladığı ifade edilen Azzam'ın Hamas'ın kurucusu olmasının yanı sıra aynı zamanda Afganistan'daki kutsal savaşa çağırın bir CIA ajanı olduğu da ileri sürülmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Mamdani, *İyi Müslüman Kötü Müslüman*, ss. 136-137.

³³ Amber Atteridge, "Foreign Fighters Post Conflict: Assessing The Impact of Arab Afghans and Syrian-Iraqi Foreign Fighters on Global Security", *International Institute for Counter-Terrorism*, 2016, <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-Foreign-Fighters-Post-Conflict-May-16.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Mart 2019).

³⁴ Volkan, "Preface", s. 35.

³⁵ Idrees ve Anwar, "Afghanistan a Battle Ground for The Interests of Super Powers: A Special Reference to USA", s. 2.

Afganistan ve Pakistan'daki medrese adı verilen İslami Teoloji Okulları'nda eğitim gören etnik olarak Peştun nüfus, Taliban olarak adlandırılacak olan dini temelli siyasi hareketin esasını oluşturmuş ve söz konusu hareket iç savaş sırasında, iki yıllık bir süreçte, Afganistan'ın %90'ını kontrolü altına almış ve ülkedeki pozisyonunu güçlendirmiştir. Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi Müslüman ülkeler Afganistan'daki yönetime hakim olan Taliban hükümetini resmi olarak tanımışlardır. Bununla birlikte Rusya Federasyonu (RF), İran ve Hindistan gibi ülkeler ise, dini motivasyonları ön planda tutan Taliban yönetimine karşı çıkmışlar ve ülkenin yaklaşık %10'unu kontrol altında bulunduran muhalif Kuzey İttifakı'nı desteklemişlerdir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik olarak gerçekleştirilen saldırının sorumlusu olarak Taliban yönetimi tarafından desteklenen Suudi milyoner Usame bin Ladin'in gösterilmesi ise, Taliban yönetimi üzerindeki uluslararası baskının artmasına neden olmuştur. ABD, Taliban hükümetinden bin Ladin'in kendisine teslim edilmesini talep etmiştir. Bunun reddedilmesi ise Afganistan'da bir başka yıkıcı savaşın gerekçesi olmuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) desteğini arkasına alan ABD, 2001 yılında Afganistan'a saldırmıştır. Saldırı üzerine zayıf bir direnişin ardından Taliban başkent Kabil'den kaçmış ve işgal güçlerine karşı gerilla savaşına başlamıştır. Takiben Hamid Karzai devlet başkanlığına getirilmiştir.

İşgalin ardından ABD'yi Afganistan'da kalmaya zorlayan en önemli gerekçelerden biri ise 11 Eylül saldırılarından sonra başlattığı "Teröre Karşı Savaş" kampanyasıdır. Bu kampanyayla bir ölçüde kendi elleriyle yarattığı bölgedeki sözde İslami köktencilik ile terörizme karşılık vermeye çalışmaktadır. Ancak bu planı hayata geçirmekte tam manasıyla başarılı olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Geçen on sekiz yılda dünyadaki terörizmi bitirmek bir yana, şuan Afganistan'da ülkenin geleceğine ilişkin olarak Taliban ile müzakerelerini sürdürmektedir.³⁶

Afganistan, günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik en önemli tehdit olarak kabul edilen dini motivasyonlu terörizmin tüm dünyaya yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ülkede Ruslara karşı savaşmak için eğitilen pek çok gönüllü, Afganistan'daki savaşın sona ermesi üzerine bu alanda kazandıkları uzmanlıklarını başta Pakistan ve Arap dünyası olmak üzere dünyanın birçok yerinde kullanmışlardır. Afganistan'da dönüşümünü tamamlayan bu yabancı savaşçıların, Sovyetler ile savaşta Afganlılara verdikleri destek saye-

³⁶ Idrees ve Anwar, "Afghanistan a Battle Ground for The Interests of Super Powers: A Special Reference to USA", s. 2.

sinde uluslararası güvenliğe etkide bulunabilecek olan değerli yetenekler ile bağlantılar elde ettikleri söylenebilir.³⁷

Bu savaşçıların en önemlilerinden biri ise hiç kuşkusuz DAEŞ'in kurucusu olan Ebu Musab ez-Zerakivi'dir. Uluslararası cihada katılmak için 1989 yılında Afganistan'ın Host kentine gelen ez-Zerkavi Sovyetler'in yenilgiye uğratılması nedeniyle Afgan mücahitlerle birlikte Sovyetlere karşı cihad edemese de, memleketi olan Ürdün'e dönmek yerine 1993 yılında Afganistan'ın Kuzey Batı cephesinde kalarak, Sovyet işgali sonrası ülkeye hakim olmaya çalışan tarafların mücadelelerine katılmıştır. Bir süre sonra Pakistan'a geçen Zerkavi, Afganistan-Pakistan sınırında, aralarında El-Kaide'nin en önemli eğitim üstlerinden biri olan Sada'l-Melahim'in de yer aldığı bir dizi eğitim kampında görev almıştır. Burada, Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırı gerçekleştiren iki El-Kaide militanı olan Remzi Yusuf ile Halid Şeyh Muhammed'i yetiştirmiştir. Takiben memleketi Ürdün'e dönse de içindeki cihad ateşi onu 1999 yılında tekrar Pakistan'a yönlendirmiştir. Buradan Afganistan'a geçerek dönemin küresel cihad hususundaki en önemli figürü olan Usame bin-Ladin ile Kandahar'da bir görüşme gerçekleştirmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise Zerkavi Afganistan'ın üçüncü büyük kenti olan Herat'taki bir El-Kaide kampının yöneticiliğine getirilmiş ve 2001 yılında ABD'nin Afganistan'ı işgali üzerine, "cihadını" devam ettirmek için yönünü Irak'a çevirmiştir. Görüldüğü üzere DAEŞ'in temellerini atan Zerkavi de esasen ABD'nin Sovyetlere karşı mücadelede kuruluşuna destek verdiği cihatçı anlayışa sahip olan yapı dolayısıyla küresel cihadın eğitim kampı olarak nitelendirilebilecek olan Afganistan'da teorik ve pratik dönüşümünü gerçekleştirmiştir.³⁸

Böyle genelleşmiş bir hareket Araçların seçili travmalarını seçili bir zafere dönüştürme isteklerinin bir ifadesi olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde tüm dünya Müslümanlarından destek bulmuştur. Böyle bir ortamda terör örgütleri kendi varlıklarını idame ettirmek için dolaylı bir desteğe kavuşmuşlar ve DAEŞ bir halifelik yaratarak ve "zafer" sunarak, eleman kazanma çabalarında yabancılaşmış gençleri etkilemeyi başarmıştır.³⁹

³⁷ Atteridge, "Foreign Fighters Post Conflict: Assessing The Impact of Arab Afghans and Syrian-Iraqi Foreign Fighters on Global Security", s. 9. ve Walter Laqueur, *Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, (New York: Oxford University Press, 1999), s. 145.

³⁸ Michael Weiss ve Hassan Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İçyüzü*, (Çev. Emine Arzu Kayhan), (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2016), ss. 7-14.

³⁹ Volkan, "Preface", s. 36.

2.2. ABD'nin Irak'ı İşgalinin Ülkedeki Mezhep Çatışmasına Etkisi

Mart 2003'te dünyanın güvenliğine bir tehdit olarak görülen Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesi amacıyla ABD ve müttefikleri tarafından başlatılan "Irak'a Özgürlük Operasyonu" Nisan 2003'te Saddam'ın Baasçı rejiminin devrilmesiyle sonuçlanmıştır.⁴⁰

Irak'ın ABD tarafından işgali tüm cihatçı örgütler için Bin Ladin'in cümleleriyle "altın gibi eşsiz bir fırsat" sunmuştur. Ülkedeki iktidar yapısının ortadan kaldırılmasının yanı sıra Saddam Hüseyin'in şahsi gücünün de yok edilmesiyle, ABD'nin önderliğindeki koalisyon güçleri radikal dini yapıların önünü açarak, DAESH terör örgütünün kuruluşu için gerekli zemini hazırlamıştır. ABD'nin Irak'ı işgali, cihatçı anlayışa sahip terör örgütlerine daha önce sahip olmadıkları bir zemine kavuşma fırsatı vermiştir. Ayrıca söz konusu işgal radikal dini terör örgütlerinin Batı'nın Müslüman dünyasının düşmanı olduğuna ilişkin söylemini meşrulaştırıcı bir rol de oynamıştır. Bu düşünce, ana akım Arap ve Müslüman kamuoyunu daha da radikalleştirmekle kalmamış aynı zamanda tüm dünyadaki Amerikan karşıtı eğilimleri de güçlendirmiştir.⁴¹

Irak'taki Amerikan işgali ve Saddam'ın düşüşü ülkedeki politik dengeyi önemli ölçüde değiştirmiştir. İşgal sonrası Irak'ta devlet inşa süreci için en kritik dönem olan 2003-2006 yılları arasında devlet büyük ölçüde Şii-Kürt uzlaşısının bir ürünü olarak şekillenmiş ve Sünnilere politik ve toplumsal alanlarda çok az yer verilmiştir. Bu nedenle hayal kırıklığına uğrayan Sünnilerin devletin şekillenmesinde rol alma hususundaki inanç kayıplarının göstergelerinden biri ise 2005 seçimlerinde de görüldüğü üzere, seçimlere katılım hususunda gösterdikleri isteksizliktir. Bu nedenle, bu durum Sünnilerin direnişçilere katılması ve Şii ağırlıklı hükümet ile onun yabancı destekçilerine karşı savaşması için motive edici bir faktör olmuştur.⁴²

İşgali takiben ülkenin idaresi için 16 Mayıs 2003'te müttefikler tarafından "Koalisyon Geçici Otoritesi" oluşturulmuştur. Ve o tarihten itibaren, bu yönetim tarafından ülkede yeni bir politik sistem tesis edilebilmesi gerekçesiyle bir takım tedbirler alınmıştır (Nazir, 2006, s. 49). Ancak Koalisyon Geçici Otoritesi'nin bu yönde aldığı bazı kararlar isyanı güçlendirici bir etki yapmış-

⁴⁰ Muntazra Nazir, "Democracy, Islam and Insurgency in Iraq", *Pakistan Horizon*, Cilt. 59, Sayı. 3 (Temmuz, 2006), s. 49.

⁴¹ Martin, *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, ss. 81-82.

⁴² Renad Mansour, *Iraq After The Fall of ISIS: The Struggle for The States*, (London: The Royal Institute of International Affairs, 2017), s. 3.

tır. Bu noktada alınan en sorunlu iki politik karar Irak toplumunu “Baas’tan arındırma kampanyası” ile Irak güvenlik güçlerinin dağıtılmasıdır.

Kararlardan ilkinde göre aralarında Sünnilerin de yer aldığı Baas Partisi üyeleri görevlerinden atılmış ve gelecekte de devlet görevlerinde yer almaları yasaklanmıştır. İlave olarak bakanlıklarda ya da üniversiteler ve hastaneler gibi diğer hükümet kurumlarında görev yapan şahıslar mülakata tabi tutulmuş ve Baas Partisi ile bağlantısı tespit edilenler görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.⁴³ Baas’tan arındırma kampanyasının 2003’teki ilk dalgasından Baas Partisi üyesi olan yaklaşık 400.000 kişi etkilenmiştir. Baas’tan arındırma kampanyası çerçevesindeki tedbirlerin Sünni Arapların sadece %10’unu etkilediği belirtilmelidir. Bu makul bir rakam olarak gözükse de, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki Nazi’den arındırma kampanyasından etkilenen Almanların sayısından 10 kat daha fazladır. Mevcut durumu daha da vahim hale getiren Baas’tan arındırma yasasındaki 2008 reformu ise yapılan kıyımı daha bariz bir şekilde gözler önüne sermiştir. Ancak bu değişiklik çerçevesinde görevlerinden olanların sayısının ilkinden de az olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Baas’tan arındırma kampanyasının ilk dalgası anonim memur grubunu hedef alırken, ikinci dalga kendisini Irak politik sistemine entegre etme arayışında olan Sünni politikacıları hedef almıştır. 2010 seçimlerine gelindiğinde ise Baas’tan arındırma kampanyasını uygulamakla görevli komisyon, pek çoğu Sünni olan 511 adayı elemiş ve on beş politik partinin seçimlere girmesini yasaklamıştır.⁴⁴ Başbakan Maliki 2011 gibi geç bir tarihte bile çok sayıda kişiyi Baasçı oldukları iddiasıyla tutuklatmıştır.⁴⁵ Atılan bu adımların tamamı Baas Partisi üyeleri ile üst kademe yöneticilerinin önemli bir kısmını oluşturan Irak Sünni toplumunu hedef almakta ve onlara karşılık vermekten başka seçenek bırakmamaktadır.⁴⁶

Kararlardan ikincisi ise Koalisyon Geçici Otoritesi’nin 23 Mayıs 2003’te yayınlanan direktifiyle hayat bulmuştur. Söz konusu direktif çerçevesinde yine bünyesinde pek çok Sünni’yi barındıran Irak ordusu ile diğer güvenlik kurumları dağıtılmış ve eski rejim tarafından verilen tüm askeri rütbelere,

⁴³ Abdul Basir Yosufi, “The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict”, *Connections*, Cilt. 15, Sayı. 4 (2016), s. 96.

⁴⁴ Florence Gaub, “Meet Iraq’s Sunni Arabs: A Strategic Profile”, *European Union Institute for Security Studies*, 2017, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2026%20Iraq%27s%20Sunnis_0.pdf (Erişim Tarihi: 5 Mart 2019).

⁴⁵ Yosufi, “The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict”, ss. 97-98.

⁴⁶ Yosufi, “The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict”, s. 96.

unvanlar ve statüler iptal edilmiştir. Bu karar 230.000 Irak eski askeri personelinin, gelecekte herhangi bir iş ya da kariyer umudu olmaksızın sokağa atmıştır. Bu durumdaki iyi eğitilmiş ve silahlı pek çok asker DAES ya da diğer isyancı gruplar tarafından yürütülen direniş hareketlerine katılmışlardır. O zamandan beri Baasçılar ve diğer eski askeri görevliler isyanın belkemiğini teşkil etmektedirler. 2006 yılında Irak eski ordusunun 200 generalinden 99'unun direnişte aktif görev aldığı tahmin edilmektedir. Ebu Bekir el-Bağdadi DAES'in liderliğini devir aldığı anda, zayıflayan direniş hareketini yeniden canlandırmak için 2010 yılında eski Baasçılar ile ordu yetkililerini örgüte kazandırmak için agresif bir kampanya başlatmıştır. Örneğin, El-Kaide'nin 42 üst düzey yöneticisinden 34'ü kısa sürede öldürüldüğünde, Bağdadi bu fırsatı, DAES'in Iraklılaştırması olarak da görülen, söz konusu boşlukları eski Baasçılar ve askeri görevlilerle doldurmak için kullanmıştır.⁴⁷

Bu çerçevede Saddam'ın Baas rejiminin memurları ile Irak Ordusu'nun kilit pozisyonlarındaki subayların büyük çoğunluğunu Sünni Arapların oluşturması, Sünni topluluğunun tamamının rejimden çıkar sağladığı yönünde bir imajın oluşmasına neden olduğu söylenebilir. Bu durumun ise işgalin hemen ardından kurulan Koalisyon Geçici Otoritesi'nin Saddam döneminde Baas rejimiyle ilintili memurların görevden uzaklaştırılmasına ilişkin çıkarıldığı yasaların kişisel suç yerine toplu suç anlayışına dayanmaları dolayısıyla orantısız bir şekilde Sünni toplumunun hedef alınmasına yol açtığı iddia edilmektedir. Iraklı Sünni Arapların bu şekilde damgalanması ise günümüzdeki ayrımcılığın kurbanları oldukları yönündeki algılarının temelini teşkil ederek, onları ülkedeki cihatçı gruplara yaklaştırdığı görülmektedir.⁴⁸

DAES'in kurucusu olan Zerkavi, Irak'ın politik dönüşümünde gerçek bir problem teşkil eden devlet kurumlarının yavaşça şovenist Şii politikacılar tarafından ele geçirilmesi sürecini istismar etmekten geri durmamıştır. Ülkedeki Sünni topluluk Saddam rejiminin devrilmesi sonucunda Irak Ordusu'nun dağılmasının yanı sıra Baas rejiminden arındırma programının hayata geçirilmesi nedeniyle İran destekli Şii muhaliflerin insafına terk edildiğini düşünmeye başlamıştır. Zerkavi ise ülkedeki bu mezhepçi ayrılığı güçlendirmeye ve Sünnileri direnişe çekmeye çalışmıştır.⁴⁹

⁴⁷ Yosufi, "The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict", s. 97.

⁴⁸ Gaub, "Meet Iraq's Sunni Arabs: A Strategic Profile".

⁴⁹ Yosufi, "The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict", s. 105-106.

Yukarıda bahsi geçen her iki kampanya çerçevesinde Saddam döneminde sivil ve askeri görevler yerine getiren pek çok memur görevlerinden atılmıştır. Söz konusu personelin büyük bölümü Sünni Araplar olduğu için anılan kitle, Irak merkezi yönetiminde Şii ağırlıklı bir hükümetin kurulmasından endişe etmiştir⁵⁰ ve bu durum ülkedeki Sünniler ile Şiiler arasındaki gerilimi daha da tırmandırmıştır. Irak'taki bu mezhepsel ayrılıktan DAESİ iki şekilde yararlanmıştır. Öncelikle bu ayrılık, DAESİ'ten doğrudan ve dolaylı olarak yararlanan isyancı gruplar için cömert fonların ortaya çıkmasını sağlamıştır. İlave olarak Sünni kabilelerin DAESİ'e verdikleri mezhepsel destek, DAESİ'i Irak ve Suriye hükümetlerine karşı güçlendirmiştir. Üstelik Suriye'deki mezhepsel ayrılığın tetiklediği çatışma Esad rejimini zayıflatarak, ülkede DAESİ'in sınırlarını genişletmesi için bir güç boşluğunun ortaya çıkmasına da neden olmuştur.⁵¹

2.3. ABD'nin İdaresindeki Hapishaneler

DAESİ'in Irak'ta kök salmasına, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak, etki eden bir diğer Amerikan uygulaması ise işgal güçleri tarafından kurulan ve idare edilen hapishanelerdir. 2007 yılında suçlu rehabilitasyon programının iyileştirilmesi amacıyla Irak'taki bütün gözaltı ve sorgulama programının başına getirilen Tümgeneral Doug Stone Irak El-Kaidesi ve DAESİ'in ABD'nin yönetimindeki hapishaneleri sadece "cihatçı üniversiteler" olarak kullanmakla kalmadıklarını, yeni adamlar bulabilmek için de bizzat örgüt üyelerinin hapishanelere sızdıklarını belirterek bu durumu tüm çarpıcılığıyla gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede Irak'taki gözaltı merkezlerinin cihatçıların sosyal ağ oluşturmanın ötesine geçtikleri yerler olduğu söylenebilir.⁵²

Irak Savaşı süresince tutuklular kötü şöhretli Abu Ghraib cezaevinin yanı sıra iki ana tevkif merkezinde tutulmuşlardır. Bunlar Bağdat yakınlarındaki Cropper Kampı ile Basra yakınlarındaki Bucca Kampı'dır.⁵³ Özellikle cihatçıların eğitimi hususunda Basra'nın güneyinde yer alan Bucca Kampı kötü bir şöhrete sahiptir.⁵⁴ Bucca Kampı pek çok El-Kaide ve Al-Mahdi Ordusu üyesini de içeren en kötü mahkumlara ev sahipliği yapmıştır. 2007 ve 2008'li

⁵⁰ Nazir, "Democracy, Islam and Insurgency in Iraq", s. 61.

⁵¹ Yosufi, "The Rise And Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict", s. 104.

⁵² Weiss ve Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İçyüzü*, s. 96.

⁵³ Ami Angell ve Rohan Gunaratna, *Terrorist Rehabilitation: The U.S. Experience in Iraq*, (Florida: CRC Press, 2012), s. 64.

⁵⁴ Weiss ve Hassan, *IŞİD Terör Ordusunun İçyüzü*, s. 96.

yıllarda kamp dünyadaki en büyük gözaltı tesisi olarak anılmaya başlanmıştır.⁵⁵ Amerikan ordusunun yaptığı bir tahmine göre Bucca'daki 15.000 kişilik genel nüfusun içerisinde yaklaşık 1.500 tecrübeli cihatçı ideolojiye sahip terörist yer almaktadır. Bu teröristlerden kimin kiminle bir araya geldiğinin izlendiği bir gözetim sistemi de bulunmadığı için, mahkumlar kolaylıkla birbirleriyle temas kurup, ideolojilerini birbirlerine aktarabilmişlerdir. Söz konusu hapishanedeki mahkum sayısının 2007 yılına gelindiğinde ise iki katına çıkarak 26.000'e kadar ulaştığı iddia edilmektedir.

Mahkumların bazılarının hapishanedeki bu ortamdan faydalanmak için kendilerini bilerek yakalattıkları ve hapishane kabulleri esnasında da özellikle içinde bir çok El-Kaide militanın yer aldığı belirli bloklara yerleştirme talebinde buldukları ileri sürülmüştür. Bu ortam sayesinde teröristlerin Bucca'da son derece iyi organize oldukları ifade edilmektedir.⁵⁶

Bucca kampı son derece önemli simalara ev sahipliği yapmıştır. DAEŞ'in tepe yönetimindeki dokuz üyenin tamamının Bucca kampında zaman geçirdiği iddia edilmektedir. Hiç kuşkusuz bunlardan en önemlisi Bucca'da beş yıl geçiren Ebu Bekir el-Bağdadi'dir. Ancak onun yanı sıra örgütün iki numaralı ismi olan Abu Muslim al-Turkmani, örgütün üst düzey askeri liderlerinden Haji Bakr ile yabancı savaşçıların lideri olan Abu Qasim da Bucca'nın diğer önemli konukları arasında yer almaktadır. Bu isimlerin tamamı Bucca'ya girmeden önce de aşırılıkçı olsalar da, kampın bu isimlerin daha da aşırılıkçı bir düşünce yapısına sahip olmalarında önemli bir katkısının olduğu iddia edilmektedir. Hapishanede geçirdikleri zamanın onların takipçi sayılarını çoğaltma fırsatı sunduğu da belirtilmelidir.⁵⁷

Hapishane de sorun çıkarmayan bir tip olarak nitelenen Bağdadi'nin en dikkat çekici hareketlerinden birinin, "generaller" olarak adlandıran Saddam ordusunun düşük rütbeli subaylarıyla hapishanede görüşmelere başlaması olduğu söylenmektedir. Bu generallerden bazılarının Bağdadi'nin bakış açısını paylaştığı ve bu nedenle de ona katıldıkları iddia edilmektedir. Bu hususta Tümgeneral Stone'ın değerlendirmeleri son derece ilginçtir. Stone, Bağdadi'nin İslam Devleti tarafından, örgütün o dönemdeki lideri Ebu Ömer el-Bağdadi'nin yerine geçmesi ve hapishanede örgütü yeni savaşçı bulabilmesi için sahte hedef olarak gönderildiğine inanıldığını söylemiştir. Ayrıca

⁵⁵ Angell ve Gunaratna, *Terrorist Rehabilitation: The U.S. Experience in Iraq*, ss. 66-67.

⁵⁶ Weiss ve Hassan, *İŞİD Terör Ordusunun İyçyüzü*, s. 96-97.

⁵⁷ Terrence McCoy, "Camp Bucca: The US Prison That Became The Birthplace of ISIS", *Independent*, Kasım 2014, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/camp-bucca-the-us-prison-that-became-the-birthplace-of-isis-9838905.html> (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

bir ordu kurmak için Bucca'nın en ideal yerlerden biri olduğunu ifade ederek, hapishanede müstakbel savaşçıları beslediklerini, sağlık hizmeti verdiklerini ve en önemlisi de onları savaşta öldürülmekten koruduklarını belirtmiştir. Bu nedenle de savaşçılar için Bucca'nın Irak'ın herhangi bir yerindeki güvenli bir evden daha güvenli ve konforlu olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸

Hapishanenin komutanlarından bazıları, esasen tutuklular arasındaki artan aşırılıkçılığı gözlemleyebildiklerini dile getirmişlerdir. Bu komutanlardan biri olan James Skylar Gerrond, hapishanedeki mahkumlar üzerinde daha da aşırılıkçı olmaları için büyük bir baskı olduğunu, mahkumların destek için birbirlerine daha sıkı sarıldıklarını ve bu destek süreci içerisinde radikal elementlerin de var olması nedeniyle mahkumların her zaman için daha da radikal olmaları adına gerekli potansiyelin bulunduğunu ifade etmiştir. Ancak Bucca Kampı'nın en önemli özelliğinin Saddam Hüseyin'in Baasçı sekülarizmi ile İslami köktencilüğün işbirliği yapmaları için uygun ortamı hazırlaması olduğu iddia edilmiştir. Hapishanede bu iki zıt grubun "mantık evliliği" yaparak birliktelik oluşturdukları ifade edilmektedir. Her iki tarafın da diğerinde olmayan bazı özelliklere sahip olduğu bu birliktelikte, cihatçıların eski Baasçılar'dan organizasyon yeteneği ile askeri disiplini, eski Baasçıların ise cihatçılardan davaları için gerekçeyi öğrendikleri söylenebilir.⁵⁹

Kurulduğu 2003 yılından kapandığı 2009 yılına kadar Bucca Kampı'ndan 100.000'den fazla tutuklunun geçtiği ve bunların pek çoğunun aşırı derece radikalize olmuş bir şekilde kamptan ayrıldıkları tahmin edilmektedir.⁶⁰ Bucca kampı, 2009'da Bağdat ile Washington arasında imzalanan Kuvvetler Statüsü Anlaşması'na paralel olarak kapatılmıştır. Bu anlaşma ABD'nin elinde tuttuğu mahkumların ya salıverilmesi ya da Irak'ın gözetimine terk edilmesi ile ABD askeri birliklerinin 30 Haziran 2009 itibariyle bütün güvenlik sorumluluğunu Irak'a bırakarak Irak kentlerinden çekilmesi hususlarını şarta bağlamıştır. Anlaşmanın uygulamaya başlanması sonucunda mahkumların çoğu Irak hükümeti tarafından salıverilmiş olup, en tehlikeli mahkumların dahi bırakıldığı iddia edilmektedir. Bir Irak İçişleri Bakanlığı yetkilisine dayanılarak verilen haberde serbest bırakılan mahkumların yüzde 60'ının, ister Sünni ister Şii olsun, eski alışkanlıklarına geri döndüğü ve aktif direnişe ya da terörist gruplara katıldığı ifade olunmuştur.⁶¹

⁵⁸ Weiss ve Hassan, *İŞİD Terör Ordusunun İcyüzü*, s. 98-99.

⁵⁹ McCoy, "Camp Bucca: The US Prison That Became The Birthplace of ISIS".

⁶⁰ Klausner, Alexandra, "US Prison Camp in Iraq Accidentally Formed ISIS by Housing The Most Radical Jihadists Together and Allowing Them to Organize Terror Group", *Daily Mail*, Mayıs 2015, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3104859/US-Prison-camp-Iraq-accidentally-formed-ISIS-housing-radial-jihadists-allowing-organize-terror-group.html> (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

⁶¹ Weiss ve Hassan, *İŞİD Terör Ordusunun İcyüzü*, ss. 100-102.

Bu haliyle Irak'ta hapisanelerin sanal üniversiteler, aşırılıkçı radikallerin profesörler, diğer tutukluların öğrenciler ve hapisane otoritelerinin de sorumsuz veliler olduğu bir düzenin kurulduğu ifade edilmektedir. Bu hapisanelerden biri olan ve "Cihat okulu" olarak adlandırılan Bucca'nın küllerinden, daha sonra İslam Devleti'ne dönüşecek olan, DAESH doğmuştur. 2009 yılında özgürlüğünü elde eden mahkumlar Bağdat'a döndüklerinde iki şeyden bahsetmektedirler, bunlardan biri nasıl radikalleştikleri, ikincisi ise intikamdır.⁶²

Sonuç

Terör her çağda var olmuştur ve var olmaya da devam edecektir. Ancak süreç içerisinde terörün gerisindeki motivasyon kaynağının değiştiği gözlemlenmektedir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren "din" bir motivasyon kaynağı olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Günümüzde dini temelli bir motivasyonla hareket eden örgütlerden en tehlikelilerinden biri ise hiç şüphesiz DAESH'tir. DAESH'in kuruluşunda ve hızlı bir şekilde dünyanın en tehlikeli terör örgütlerinden biri haline gelmesinde ise ironik bir şekilde ABD'nin çok önemli bir katkısının olduğu söylenebilir. ABD bilerek ya da bilmeyerek attığı çeşitli adımlarla DAESH'in kuruluşunda ve güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

ABD'nin bu hususta attığı adımlar genel olarak üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali üzerine ABD'nin ülkedeki Sovyet karşıtı mücahitlere verdiği destektir. Bu yardımın arkasındaki temel dayanağın ise büyük ölçüde "Yeşil Kuşak" projesi olduğu söylenebilir. Bu çerçevede ABD, güney kanadı boyunca Sovyetler Birliği'ne karşı İslami inanca dayanan topluluklardan oluşan bir bariyer inşa etme amacı gütmüştür. Afganistan'daki mücadele de bu çerçevede değerlendirilerek, Sovyetlere karşı savaşıyan mücahitlere ABD tarafından hem ideolojik hem de lojistik manada destek verilmiştir. Ve bu destek büyük ölçüde günümüzdeki dini temelli örgütlerin hem motivasyonlarını hem de insan kaynağını teşkil edecek olan bir kuşağın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Takiben DAESH'in kurucusu olan Ebu Musab ez-Zerkavi'nin Irak'a geldiğinde bulunduğu uygun ortam da örgütün hızlı bir şekilde büyüyerek İslam Devleti'ne dönüşmesini sağlamıştır. Bu ortamın temelinde ise büyük ölçüde kökleri Irak'ın tarihinde bulunan Sünni-Şii rekabeti yatmaktadır. Ancak

⁶² McCoy, "Camp Bucca: The US Prison That Became The Birthplace of ISIS".

bu rekabeti şiddetlendiren, Irak'ın işgalinin ardından ABD tarafından Irak devletinin idaresi amacıyla teşkil edilen Koalisyon Geçici Otoritesi'nin attığı adımlardır. Bunlardan özellikle ikisi ülkedeki mezhep çatışmasının daha da alevlenmesine neden olmuştur. Bu kararlardan ilki Baas'tan arındırma kampanyası olup, bu kampanya çerçevesinde Baas rejimiyle bağlantılı görülen ve pek çoğu Sünni olan devlet görevlileri ile siyasiler bu görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. İkinci karar ise Irak güvenlik güçlerinin dağıtılması olup, bu karar çerçevesinde de aralarında Sünnilerin de yer aldığı pek çok asker geri dönüş umutları olmaksızın görevlerinden atılmışlardır. Haksızlığa uğradıklarını düşünen çoğunluğu Sünni asker ve sivil görevlilerden oluşan bu kitle ise umutsuz bir şekilde DAEŞ'in propagandalarına açık bir hale gelmişlerdir. ABD'nin DAEŞ'in kuruluşu ve gelişimini kolaylaştıran üçüncü uygulaması ise Irak'ın işgalini takiben ülkede kurduğu hapishanelerdir. Bu hapishanelerden özellikle Basra yakınlarında yer alan Bucca Kampı'nın DAEŞ'in tarihinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Öncelikle bu hapishane sağladığı uygun ortam nedeniyle gerek teröristlerin ideolojik dönüşümünde gerekse DAEŞ'in eleman kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Mesela DAEŞ'in dokuz liderinin de bir dönem bu hapishanede buldukları iddia edilmektedir. Ayrıca örgütün en önemli liderlerinden biri olan Ebu Bekir el-Bağdadi de bu hapishanede beş sene geçirmiştir.

Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin 11 Eylül saldırılarını takiben en azılı düşmanı olarak tanımladığı küresel terörizmin günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olan DAEŞ'in ortaya çıkmasında ve alan kazanmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Kaynakça

- Angell, Ami ve Gunaratna, Rohan (2012). *Terrorist Rehabilitation: The U.S. Experience in Iraq*. Florida: CRC Press.
- Atteridge, Amber (2016). "Foreign Fighters Post Conflict: Assessing The Impact of Arab Afghans and Syrian-Iraqi Foreign Fighters on Global Security". *International Institute for Counter-Terrorism*, <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-Foreign-Fighters-Post-Conflict-May-16.pdf> (Erişim tarihi: 5 Mart 2019).
- Balasevicius, Tony ve Smith, Greg (2007). "Fighting The Mujahideen: Lessons From The Soviet Counter-Insurgency Experience If Afghanistan". *Canadian Military History*, Cilt. 16, Sayı. 4, ss. 73-82.
- Booth, Ken ve Dunne, Tim (2012). *Terror in Our Time*. New York: Routledge.

- Çitlioğlu, Ercan ve Dedemen, Fatih (2014). "Terörizmi Anlamak". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt. 3, Sayı. 2, ss. 25-39.
- Gaub, Florence (2017). "Meet Iraq's Sunni Arabs: A Strategic Profile". *European Union Institute for Security Studies*, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2026%20Iraq%27s%20Sunnis_0.pdf (Erişim tarihi: 5 Mart 2019).
- Gençtürk, Tuğçe (2012). "Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar". *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://sam.bas-kent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf> (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).
- Heywood, Andrew (2013). *Küresel Siyaset*. (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Ankara: Adres Yayınları.
- Idrees, Muhammad ve Anwar, Kofand (2017). "Afghanistan a Battle Ground for The Interests of Super Powers: A Special Reference to USA". *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, Cit. 5, Sayı. 2, ss. 1-3.
- Khalid, Iram (2011). "Afghanistan: Quest for Peace and Stability (Historical Context)". *Journal of Political Studies*, Cilt. 18, Sayı. 2, ss. 1-16.
- Klausner, Alexandra (2015). "US Prison Camp in Iraq Accidentally Formed ISIS by Housing The Most Radical Jihadists Together and Allowing Them to Organize Terror Group". *Daily Mail*, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3104859/US-Prison-camp-Iraq-accidentally-formed-ISIS-housing-radical-jihadists-allowing-organize-terror-group.html> (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).
- Laqueur, Walter (1999). *Fanaticism and The Arms of Mass Destruction*. New York: Oxford University Press.
- Laqueur, Walter (2007). "Terrorism: A Brief History". *E-Journal USA*, <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/laqueur.htm> (Erişim Tarihi: 21.10.2019).
- Lewis, Bernard (2018). *Haşhaşiler: İslam'da Radikal Bir Tarikat*. (Çev. K. Sarısözen), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Mamdani, Mahmood (2005). *İyi Müslüman kötü Müslüman*. (Çev. S. Altınçekiç), İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
- Mansour, Renad (2017). *Iraq After The Fall of ISIS: The Struggle for The States*. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Martin, Gus. (2013). *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*. (Çev. İhsan Çapçioğlu ve Bahadır Metin), Ankara: Adres Yayınları.
- McCoy, Terrence (2014). "Camp Bucca: The US Prison That Became The Birthplace of ISIS". *Independent*, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/camp-bucca-the-us-prison-that-became-the-birthplace-of-isis-9838905.html> (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).

- Nazir, Muntazra (2006). Democracy, Islam and Insurgency in Iraq. *Pakistan Horizon*, Cilt. 59, Sayı. 3, ss. 47-65.
- Rapoport, David C. (2001). "The Four Waves of Modern Terror: International Dimensions and Consequences". *Current History*, <https://www.researchgate.net/publication/286896869> (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).
- Rapoport, David C. (2002). "The Four Waves of Rebel Terror and September 11". *Anthropoetics*, Cilt. 8, Sayı. 1, <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/> (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).
- Rapoport, David C. (2017). "Terrorism as a Global Wave Phenomenon: Religious Wave". https://www.researchgate.net/publication/321171687_Terrorism_as_a_Global_Wave_Phenomenon_Religious_Wave (Erişim tarihi: 1 Mart 2019).
- Sander, Oral (2000). *Siyasi tarih: 1918-1994*. 8. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandler, Todd (2001). "New Frontiers of Terrorism Research: An Introduction". *Journal of Peace Research*, Cilt. 48, Sayı. 3, ss. 279-286.
- Spencer, Alexander (2006). "Questioning The Concept of 'New Terrorism'". *Peace Conflict & Development*, Cilt. 8, ss. 1-33.
- Tilly, Charles (2004). "Terror, Terrorism, Terrorists". *Theories of Terrorism: A Symposium*, Proceedings. Washington: American Sociological Association, ss. 5-13.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Terör*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (Erişim tarihi: 5 Mart 2019).
- Volkan, Vamik D. (2017). "Preface". (Ed. Giuseppe Leo ve diğerleri), *Fundamentalism and Psychoanalysis* (ss.13-47). Lecce: Frenis Zero Press.
- Weiss, Michael ve Hassan, Hassan (2016). *İŞİD Terör Ordusunun İçyüzü*. (Çev. Emine Arzu Kayhan), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Yayla, Atilla (1990). "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 1, ss. 335-385.
- Yosufi, Abdul Basir (2016). "The Rise and Consolidation of Islamic State: External Intervention and Sectarian Conflict". *Connections*, Cilt. 15, Sayı. 4, ss. 91-110.

Summary

Although there is no agreed definition of terrorism due to its controversial nature, the most generally accepted definition of it is the use of force for political purposes. Terrorism has existed in all ages and will continue to exist. However, the motivation behind it has been changed in the course of time. According to the wave theory of Rapoport, which is generally accepted in the field, the current wave of terror is called as religious terror. The emer-

gence of this wave of terrorism was mostly based on the Soviet occupation in Afghanistan by scholars. However, its acceptance as one of the most important challenges for international security has happened after the terrorist attack on the United States on September 11, 2001. One of the best representatives of this new terror wave is undoubtedly The Islamic State of Iraq and al Sham (ISIS). The United States, which was one of the countries the most affected by this wave of terror, has made it easier for ISIS to emerge and to gain power and space knowingly or unknowingly. In this context the United States, as a practice of the "green belt project" developed by Zbigniew Brzezinski, has provided training and equipment support to the mujahedeen, who had jihadist understanding. Those warriors, who were ideologically transformed and gained experience of war in Afghanistan, spread all over the world after the end of the war. Following that the warriors largely preferred to participate in wars elsewhere and played an important role in the establishment and activities of religiously motivated terrorist organizations such as Al Qaeda and ISIS. The steps, taken by the United States, in the direction of fulfilling gap due to the overthrown of Saddam by featuring Shias in political life of Iraq facilitated for jihadists, who fled from Afghanistan following to intervene by the United States, to gain support and land in Iraq by exploiting sectarian divergence in the country. Finally, after the invasion in Iraq in 2003, the prisons established by America and its allies have turned into propaganda and man-win areas for religious-based organizations such as ISIS. In fact, it is claimed that all the top executives of ISIS have been detained in these prisons for a certain period of time. For this reason, it can be said that The United States has made a significant contribution to the emergence and development of ISIS within the framework of the above-mentioned three issues.

Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek

Öz

Doğu Akdeniz medeniyetler denkleminin merkezi olma pozisyonunu halen korumaktadır. Modern çağların en büyük ihtiyacı olan enerji konusunda da bu durumunu korumaktadır. Özellikle Doğu Akdeniz, uzun bir zamandır ticaret yollarının, enerji transfer güzergâhlarının ve ulaşımın temel noktalarından birisi durumundadır. 2010 yılından itibaren artan bir şekilde enerji kaynaklarının ardı ardına bulunduğu, doğalgaz yataklarının ülkelerin enerji politika ve stratejilerini yeniden şekillendirme ve yeniden inşa etme mecburiyetinde kaldığı bir bölge olmuştur.

İsrail, açık denizlerinde bulunduğu doğalgaz yatakları ile tüm bu değişimin temelinde yer almaktadır. İsrail'in neredeyse tamamen dışa bağımlı olan enerji yönetimi ve politikalarının, gaz yataklarının keşfi ile yeniden şekillenmesi ve bu bağımlılıktan kurtulmasının üzerine enerji politikalarında ne gibi değişiklikler olacağı merak konusudur. İsrail, Ortadoğu'da, Doğu Akdeniz'de ve nihayetinde dünya genelinde etki gösteren devletlerden biriyken aynı zamanda genel devlet politikalarını uygularken enerji güvenliği, stabilizasyonu, ücretleri, temini, tüketim ve üretim dengesi gibi pek çok başlıktan etkilenmektedir. Başka bir ifade ile İsrail'i uyguladığı hangi politika olursa olsun bu politikayı tercih etmesinde etkili olan başat faktörlerden birisi içerisinde bulunduğu enerjiye bağlı-bağımlı jeopolitik ve stratejik durumdur. Bu nedenle İsrail'in enerji paradigmasında yaşanacak değişimlerin, diğer politika başlıklarında ve bu politikalarından etkilenecek diğer ülkelere de, değişimlere yol açacağı muhakkaktır.

Ömer Fuad Kahraman

Arş. Gör., Hatay Mustafa
Kemal Üniversitesi, Hatay
TR; kahraman.fuad@gmail.
com.

Geliş Tarihi:30-10-2019
Kabul Tarihi:05-12-2019

İsrail'in sadece ülke içerisinde ve bölgesinde değil, enerji politikalarının ucunda Rusya, Avrupa bölgesi ülkeleri ve Amerika gibi ülkelerin de etkileyeceği açıktır. Çalışma, İsrail'in temelinden değişen enerji politikalarını yeni keşifler doğrultusunda yeniden analiz etmeyi ve bu politikaların dolaylı ve dolaysız uzanımlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda İsrail'in bürüneceği yeni enerji politikalarının ilk elden Türkiye, Yunanistan ve Mısır gibi bölge ülkeleri ve ikincil olarak da Avrupa bölgesi ülkeleri, Amerika ve Rusya'ya etkilerinin neler olabileceğine dair çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, İsrail, Enerji, Bölgesel İlişkiler, Dış Politika

Evaluating the Eastern Mediterranean Energy Spiral from the Israeli Energy Policy Perspective

Abstract

The Eastern Mediterranean still maintains its position as the center of the meeting of civilizations. It also maintains its position in the field of energy, which is the greatest need of modern times. Especially the Eastern Mediterranean has long been one of the main points of trade routes, energy transfer and transportation. Recently, there has been an increasing number of energy resources found in succession since 2010. Natural gas deposits have been found, that have forced countries to re-shape and rebuild their energy policies and strategies.

Israel is at the core of this change with natural gas deposits. It is curious, with the discovery of gas deposits, and the liberation from dependency, what changes would be in energy policies, and upon the reshaping of Israel's energy management and policies, which were almost entirely dependent on foreign sources before. While Israel is one of the most influential states in the Middle East, the Eastern Mediterranean and ultimately worldwide, it is also influenced by many factors such as energy security, stabilization, wages, supply, consumption and production balance when implementing general government policies. In other words, one of the main factors influencing Israel's preference for the policy, regardless of whatever it is, is its energy-dependent geopolitical and strategic situation. Therefore, it is certain that the changes in Israel's energy paradigm will lead to changes in other policy topics and other countries affected by these policies.

**Ömer Fuad
Kahraman**

Res. Asist., Hatay Mustafa
Kemal University, Hatay, TR,
kahraman.fuad@gmail.com.

Received:30-10-2019
Accepted:05-12-2019

It is clear that not only Israel and the region of Israel, but also the countries of Russia, European countries and America will be affected ultimately by energy policies. The study aims to re-analyze the energy policies that have been changed with Israel as the base in the direction of new discoveries and reveal the indirect and direct extensions of these policies.

For this purpose inferences have been made about the effects of the new energy policies that Israel will adopt firstly on the countries of the region such as Turkey, Greece and Egypt and secondarily on the countries in the European region, America and Russia

Keywords: Eastern Mediterranean, Israel, Energy, Regional Relations, Foreign Policy

تقييم مصادر الطاقة في شرق البحر المتوسط من وجهة نظر سياسة الطاقة الاسرائيلية

ملخص

مازال شرق البحر الأبيض المتوسط محافظا على موقعه كمركز لمعادلة الحضارات. و هو يحافظ على هذا الموقع في موضوع الطاقة التي تعتبر من أهم احتياجات الحضارة في العصور الحديثة أيضا. و يعتبر البحر المتوسط وخاصة شرق البحر الأبيض المتوسط من أهم الطرق التجارية و المواصلات البحرية و خطوط نقل الطاقة. و قد أصبح في الفترة الأخيرة و خاصة بعد أن بدأت مصادر الطاقة و حقول الغاز تظهر واحدة تلو الأخرى اعتبارا من عام 0102 منطقة أجبرت فيها الدول على إعادة رسم سياساتها و استراتيجياتها في موضوع الطاقة.

تمتلك إسرائيل موقعا أساسيا في هذا التغير الجذري بسبب حقول الغاز التي اكتشفتها في سواحلها. و يعتبر موضوع التغيرات التي ستحصل في سياسة الطاقة الإسرائيلية موضع اهتمام بعد إعادة رسم سياستها و استراتيجيتها في موضوع الطاقة جراء اكتشافها لحقول الغاز و خاصة أن إدارة الطاقة في إسرائيل تعتمد بشكل كبير على استيراد الطاقة من دول أخرى. تعتبر إسرائيل من الدول التي تلعب دورا مهما في الشرق الأوسط و شرق البحر الأبيض المتوسط و العالم بشكل عام كما أنها بنفس الوقت تتأثر في تطبيق السياسات العامة للدولة بعدة عوامل مثل أمن الطاقة و استقرارها، وأسعارها، تأمينها، استهلاكها و إنتاجها. بتعبير آخر، أحد أهم العوامل المؤثرة في اختيار إسرائيل لأي سياسة لتطبيقها هو الوضع الاستراتيجي و الجيوستراتيجي المرتبط بالخارج في موضوع الطاقة. و لهذا السبب فان التغير الذي سيطرأ على سياسة الطاقة الإسرائيلية سيتسبب بتغيير في السياسات الأخرى لديها بالإضافة الى تغيرات في الدول الأخرى التي ستتأثر من هذه السياسات.

من الواضح أن التغيرات في سياسة الطاقة الإسرائيلية لن تؤثر في الدولة الإسرائيلية و منطقتها فحسب بل ستؤثر أيضا على دول أوروبا و روسيا و أمريكا أيضا. تهدف الدراسة الى إعادة تحليل سياسة الطاقة الإسرائيلية التي تغيرت جذريا في ضوء الاكتشافات الجديدة و اظهار الامتدادات المباشرة و غير المباشرة لهذه السياسة. و في هذا المنوال تم التوصل الى عدة استنتاجات حول التأثيرات التي يمكن لدول المنطقة مثل تركيا و اليونان و مصر أن تتأثر بها نتيجة السياسة الإسرائيلية الجديدة في مجال الطاقة أولا و التأثيرات التي يمكن أن تتأثر بها دول أوروبا و روسيا و أمريكا نتيجة هذه التغيرات ثانيا.

عمر فؤاد قهرمان

باحث، جامعة مصطفى كمال في هاطاي،
كلية العلوم الإدارية و الاقتصادية، حرم
طيفون سكمن 31060 هاطاي،
kahraman.fuad@gmail.
com

Giriş

İsrail, Ortadoğu'nun kişi başına düşen enerji tüketimi bağlamında önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır (IEA, 2019). Tüketim miktarına karşın İsrail, yakın döneme kadar kendi topraklarında enerji yataklarına sahip değildi. Bu durum, İsrail devletinin bir kefeşi tüketim ve bir kefeşi üretim olan enerji terazisinde ithalata dayalı ciddi dengesizliklere neden olmaktadır. İsrail için bu, bu şartlar altında enerji ihtiyacının dengelenmesini sağlayabilmek adına mutlak surette enerji ithalatına önem vermesi gerektiği anlamına gelmektedir. İsrail içerisinde bulunduğu "olağanüstü" durum gereği, yani kendisine göre tanımlamak gerekirse "düşman devletler" tarafından çevrili olması haliyle (Gart, 1992) kuruluşundan bu yana enerji dengesini kurmanın peşindedir. Çevresi, Ortadoğu bölgesinin petrol zengini devletleri tarafından çevrili olmasına rağmen İsrail, ana kaynak olarak petrol ve diğer enerji kaynakları da eklendiğinde enerjiye erişim konularında oldukça stratejik hareket etmek mecburiyetindedir. Zira İsrail'in izlediği genişlemeci politikalar sonucunda çevre ülkeler Suriye, Lübnan, Mısır ve Ürdün gibi ülkelerle geçmişinde en az birer defa ucu savaşıla sonuçlanan sorunlar yaşamış, bu sorunlar da enerji ticareti ve transferi noktalarında sürekli ve sürdürülebilir bir enerji temininin önünde engeller oluşturmuştur (Bahgat, 2005: 672).

Bu çalışma, Doğu Akdeniz üzerinde son zamanlarda gerçekleştirilen tartışmalara farklı bir bakış açısından bakılmasına katkı sunmak amacıyla. Doğu Akdeniz'de enerji yatakları üzerinden ortaya çıkmış bulunan ve giderek de önem kazanan bu durumu gerektiği gibi ele alabilmek adına, tarafların bakış açılarını göz önünde bulundurmaya gerekmektedir. Bu bağlamda İsrail'in enerji alanındaki politikalarını değerlendirerek Doğu Akdeniz konusunda ortaya koyacağı farklı politika alternatiflerini açığa çıkarmak, bir anlamda bölgede önemli bir role sahip Türkiye açısından da, oldukça kıymet arz eder. İsrail'in bölgede hangi adımları atacağını, hangi politikaları takip edeceğini tahmin edebilmek adına, İsrail devletinin enerji yönetimi politikaları bağlamında hangi pozisyonda durduğunu bilmek gerekecektir.

Değerlendirmede öncelikle İsrail'in enerji politikaları irdelenecek, ardından bu politikalar doğrultusunda İsrail'in Doğu Akdeniz'de yürüttüğü stratejik adımların iç ve dış sebeplerin hangi anlama geldiğine dair bir yol çizilmeye çalışılacaktır. Sonuç olarak, İsrail'in uygulamaya koyduğu enerji politikalarının, genel amaçları doğrultusunda hangi yöne evirileceği tespit edilmeye çalışılacaktır.

İsrail'in Enerji Politikaları: Amaçlar ve Hedefler

İsrail, kuruluşundan itibaren gelişen ve çeşitlenen ekonomisinin enerji ihtiyaçlarını desteklemeye çalışmaktadır. İsrail'in hızlı sayılabilecek sanayi atılımı, buna bağlı ekonomik gelişmeleri; dar alana sıkışan ve artması için desteklenen nüfus yapısı ile birlikte enerji ihtiyaçlarının arttığı da görülmektedir. Bu artışın yanında enerjinin yeterli altyapı imkânlarıyla yerleşik nüfusa dağıtımı, iletimi, bununla birlikte sanayi kuruluşlarına ve savunma sistemlerine aktarılması da ihtiyacın giderilmesini elzem hale getirmektedir. Bu nedenle İsrail'in birincil derecede ortaya çıkan öncelikli enerji politikası, enerjinin yeterli derecede ve genellikle sürekli artan şekillerde temin edilmesi olarak öne çıkmaktadır (Griffiths, 2017: 256). Buna bağlı olarak enerjinin temin edilmesinde, enerji yollarının güvenliğinin sağlanması da ayrıca önemlidir; zira İsrail devletinin çevresi yukarıda bahsettiğimiz üzere kendisine pek de hoş karşılık vermeyen komşu devletlerle sarılmış haldedir ve bu durum ülkenin sadece neredeyse deniz üzerinden¹ enerji temin edebilmesi anlamına gelmektedir (Bahgat, 2005: 672). Kısaca İsrail'in kendisi için sabit-sürekli-sürdürülebilir ve güvenli bir enerji temini için enerji politikası belirlediğini, İsrail'in önceliklerinin bu olduğunun söylenmesi pek güç değildir².

İkincil olarak, İsrail'in enerji temini konusunda kendisine "yeterli derecede enerji sağlamasını" ifade ederken enerji sağlayıcılar ve enerji tüketiciler arasında bir dengeden bahsettiği söylenebilir. Bu açıdan İsrail, aynı zamanda ekonomik dengeleri de öncelemektedir (Griffiths, 2017: 266). Enerji kaynaklarının ülke sınırları içerisinde geçmişte çıkarılamamış olması, enerji ithalatı konusunda pek çok ülkede olduğu üzere ekonominin dengelenmesi ihtiyacı, ülke çıkarlarının bağımsız bir şekilde sürdürülebilmesi gerekliliği, bağımsız bir dış politikanın ve dolayısıyla buna bağlı bir iç politikanın sürdürülebilmesi gibi konular bağlamında farklı vizyonların geliştirilmesini mecburi kılmaktadır.

Bu ifadelerden yola çıkılarak İsrail'in izlediği enerji politikaları amaçlarını maddelendirmek mümkündür ve bu, politikaları daha anlaşılır ve öz hale getirecektir:

Arz güvenliği ve dengeli bir enerji karışımının sağlanması,

¹ İsrail'in kendi ifadesi ile "energy island" (Report of Ministry of Energy of Israel, 2018: 17 ve Sachs and Boersma, 2015: 6)

² Bu politikanın başka bir ifadesi için İsrail'in, Rusya ve Azerbaycan'dan Türkiye üzerinden doğalgaz temin edebilmesi için 2009 öncesinde girişimleri olmuştur (Murinson, 2008: 57-58). Bu girişimler daha sonra Türkiye ile aralarında yaşanan siyasi krizler ve takip eden yıllarda açık denizlerinde bulunan doğalgaz kaynakları ile tamamen rafa kalkmıştır.

1. Petrol ve gaz kaynaklarının sürdürülebilir gelişimi ve doğal gaz rezervlerinin artırılması,
2. Doğal gaz arzının iç ve dış pazarlara sağladığı faydaların artırılması,
3. Doğalgaz altyapısında genişleme ve ilerlemenin sağlanması ve gazın sanayi sektöründe temiz bir enerji kaynağı olarak kullanılması
4. Enerji sektöründe özel sektör yatırımlarını ve rekabeti teşvik etmek,
5. Enerji kullanımının çevresel etkilerinin en aza indirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması ve alternatif yakıtların kullanılmasını olası hale getirmek,
6. Enerji ve su sektörlerinde araştırma ve geliştirmeyi teşvik etmek.

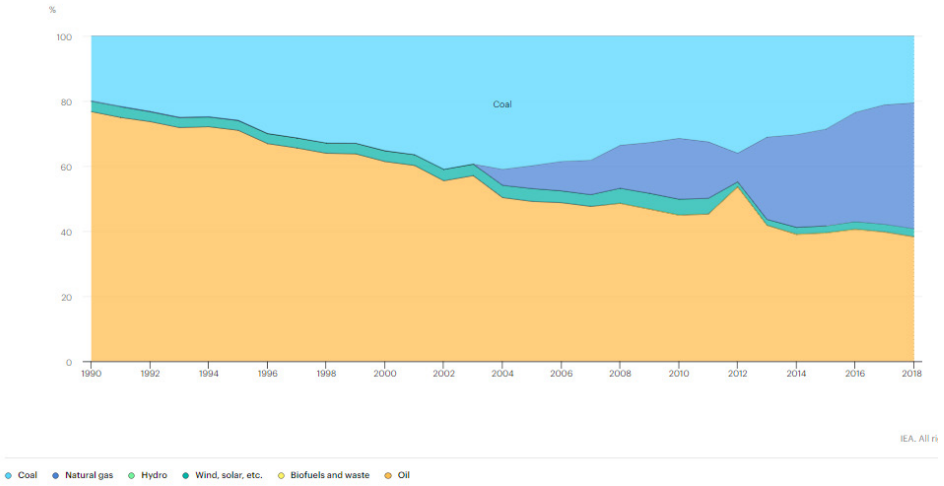
İsrail'in bu politikaları hayata geçirerek elde etmek istediğı faydalar açıktır. Bunlar arasında enerji ihtiyaçlarının yeterli şekilde karşılanması, enerji altyapısının yeterli seviyede kurulması, ucuz enerji alternatiflerinin değerlendirilmesi, enerji girdi maliyetlerinin düşürülmesi, enerji tüketiminin çevreye verdiği zararların en aza indirilmesi, enerji tüketiminde birim enerji başına düşen maliyetlerin azaltılması, enerji verimliliğinin artırılarak enerji tasarrufu yoluna gidilmesi gibi alt maddeleri sıralamak mümkündür. Fakat nihayetinde bu amaçların ana ekseninde sanayi üretiminin ve imalat sektörünün sekteye ve zarara uğramaması, ülke güvenliğinin sağlıklı ve istikrarlı şekilde sürdürülmesi, dış politikada bağımsız bir politika örgüsünün takip edilebilmesi gibi daha üst seviyede noktalara temas ettiğini söylemek güç değildir (Shaffer, 2011: 5379-5380).

Doğalgaz Devrimi (Gas Revolution)

İsrail, deniz sahilinde 2009 ve 2010 yıllarında bulduğı Tamar, Dalit, Leviathan, Karish ve Tanin doğalgaz yataklarına sahiptir. Buradan elde ettiğı doğalgazı 2013 yılından beridir ülke içerisinde kullanmaktadır. İsrail, bu yatlardan çıkacak olan doğalgaz rezervlerini hem iç piyasada hem de dış piyasada değerlendirmenin yollarını aramaktadır. Bulunan doğalgaz kaynaklarının hacmine ilişkin tartışmalar oldukça farklı noktalardan ele alınmakla birlikte bulunan doğalgazın İsrail'in iç piyasasına dış piyasa taleplerini karşılamaları halinde bile, kendi değerlendirmelerine göre, 2048 yılına kadar tüm alanlardaki enerji ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde olduğu söylenmektedir (Sachs and Boersma, 2015: 11). Fakat bu durumda dahi İsrail için yeni bir enerji politikası sorunsalı ortaya çıkmıştır: İsrail doğalgazı ülke içerisinde

mi kullanmalı yoksa ihraç etmeli midir, sorunun cevabında aslında İsrail'in ülke içindeki ihtiyaçları karşılamak kadar ihracına da bir miktar pay ayırmak niyetinde olduğu söylenebilir (Fischhendler and Nathan, 2014: 157). Fakat öncelik mutlaka iç piyasa olmuştur, çünkü İsrail'in stratejik konumu ve durumu bunu gerektirmektedir. Bu yön doğrultusunda, aşağıda tabloda görüleceği üzere İsrail, 1990 yılından itibaren 2018 yılına kadar petrole (1990'da %70 petrol %0 doğalgaz) dayalı olan enerji çeşitliliğini doğalgaza (2018'de yüzde %40 petrol %40 doğalgaz) dönüştürmektedir.

Total primary energy supply (TPES) by source, Israel 1990-2018

Tablo1. Kaynaklarına Göre Enerji Dağılımı, İsrail 1990-2018 (<https://www.iea.org/countries/israel>)

İç piyasada, yukarıda bahsedilen gereklilikler sebebiyle İsrail'in kendi ihtiyaçları doğrultusunda giderek doğalgaz haricinde olan enerji kaynaklarından uzaklaştığı ve doğalgaza yöneldiği, devlet kurumlarının ve enerji politikalarının da bu doğrultuda olduğunu söylemek mümkündür (Adiri Committee, 2018). Bu politika ile hedeflenen amaçlar arasında enerji stratejilerinin bağımsız ve istikrarlı şekilde yönetilmesi bulunmaktadır. Doğalgaz kaynaklarının özellikle petrol kaynaklarına alternatif olarak kullanılması, İsrail'in enerji politikalarında önceliklerinden birisi haline dönüşmüştür. İsrail elektrik üretiminden taşımaya kadar pek çok alanda artan şekilde petrol yerine doğalgaza dayanmayı amaçlamaktadır. İsrail'de 2012-2013 yılları

rındaki çalışmalarında ve bu konudaki tavsiyelerinde Tzemach Komitesi³ bulunan doğalgaz rezervlerinin öncelikle iç piyasada kullanılmasını tavsiye etmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda yapılan çalışmaların detaylandırılması ve bu süre zarfından doğalgaz rezervlerinin yeni yataklarla artırılması gibi sebeplerle Komite, doğalgaz rezervlerinin, iç piyasa içerisindeki kullanım haklarının saklı kalması şartıyla bir miktarının ihraç edilmesi tavsiyesini vermiştir.

İsrail devleti, enerji konusundaki politikalarını doğalgaz rezervlerinin bulunmasının ardından neredeyse tamamen doğalgaz kaynaklarına bağlı şekle getirmeyi tercih etmektedir⁴. Aslında bu politika tercihi bir anlamda anlaşılabilir bir durumdur zira İsrail içerisinde kullanılan enerji tüketimi, doğalgaz hariç neredeyse tamamı ithal edilmiş ürünlerden temin edilmektedir. Devletin doğalgaza merkezli politikaları arasında 2030 yılında ülke genelinde doğalgaz haricinde çalışan tüm üniteleri ya doğalgaz ile çalışmasını veya doğalgazla çalışan ikameleri ile değiştirilmesini sağlamak hedefi vardır. Bunların mümkün olmadığı yerlerde elektrikle çalışan ünitelerin kullanılması öngörülmektedir. Bunlar arasında bireysel ve toplu taşıma için kullanılan araçlar veya deniz taşıtları da dâhil olarak bulunur (Report of Ministry of Energy of Israel, 2018).

Dış piyasa için ise İsrail doğalgazın satışını planlamaktadır. Bu plan, henüz hayata geçmemiş olsa da İsrail, bir zamanlar sınırlarında anlaşmazlıklar ve savaşlar yaşadığı Mısır ile ikili anlaşmalar gerçekleştirerek, Mısır'ın yanında Ürdün ile de satış sözleşmeleri yaparak hayata geçirmeye çalışmaktadır. Mısır, İsrail için doğrudan sadece doğalgaz satışı yapabileceği bir ülke olmanın dışında, münhasır ekonomik bölgesini de kullanarak doğalgazını gerek boru hattı ile gerekse LNG dolum tesisleri ile yurtdışına satışta kullanabileceği bir bölgeyi İsrail'e sunmaktadır. Ayrıca Mısır, doğalgaz kaynaklarının diğer Arap ülkelerine satışında da aracı bir rol üstlenerek doğalgazın Ortadoğu'dan Afrika'ya kadar ve hatta Mısır'dan gemiler yoluyla Avrupa üzerine de taşınmasında da önemli bir merkez olarak işlev görebilecektir. Elbette Mısır ile ilişkilerin bu minvalde değerlendirildiğinde, Mısır siyasetini

³ Komite, İsrail'in doğalgaz konusundaki enerji politikalarını yeniden şekillendirmek amacıyla kurulmuş, üyeleri hükümet ve meclis üyelerinden seçilmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu Komite enerji politikaları konusunda İsrail Enerji Bakanlığına tavsiyelerde bulunmaktadır. Tavsiyeler içerisinde teknik analizlerden stratejik kararlara kadar pek çok yönden içerik bulunmaktadır.

⁴ Bu konuda enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesinin yanında, özellikle 2012 sonrasında doğalgazın bulunması ile yenilenebilir enerji yatırımları konusunda İsrail'in ciddi bir duraklama dönemine girdiğinden ve bunun doğrudan sorumlusunun bir anlamda doğalgazın bulunmasının olduğunu ifade etmek gerekir (Michaels and Tal, 2015: 483, Karakosta, Doukas and Psarras, 2009: 1405)

kimlerin yönettiğine dair soru işaretlerini de beraberinde getirmesi muhtemeldir. Sisi yönetimi altındaki bir Mısır idaresinin, İsrail ile olan ilişkilerinin bu denli yakın olması, Mısır Müslüman Kardeşler tarafından idare edilse idi mümkün olabilir miydi, tartışmalara açıktır.

Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde İsrail ve Enerji Politikaları

İsrail, ülke içerisinde enerji politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Buna yukarıda değinilmiştir. Bu başlık altında ise İsrail'in özellikle dış politikada enerji politikalarına bağlı olarak geliştirebileceği adımlar irdelenecektir. Bu amaçla, İsrail'in uluslararası alanda doğalgaz rezervlerine dair geliştirdiği, enerji güvenliği, enerji arzı ve temini konularından tekrar bahsetmek yerinde olur kanaatindeyiz.

Ortadoğu bölgesi, politik konumunda çok fazla değişkene bağlı ve hızlı aksiyonların yaşandığı bir bölgedir. İsrail'in tüm politikaları da bölgenin diğer aktörleri olan Türkiye, Yunanistan, GKRY, KKTC, Suriye, Mısır ve Libya kadar bu değişimlere bağlamak mecburiyetindedir. Arap Baharı ile Mısır'da ve Libya'da bir ucu halen süren politik değişim ve dönüşümler, Suriye'deki iç savaş ve politik istikrarsızlık, Türkiye'nin bölgedeki yürütmek istediği liderlik pozisyonu, İsrail ve Gaza ve Golan Tepeleri bölgelerinden doğan Filistin ve Suriye ile aralarındaki çatışma, İsrail ve Türkiye arasında farklı sebeplerle tekrarlanan gerilimler, Türkiye'nin Kıbrıs Rum tarafı ile husumeti gibi daha üzerine birçok madde eklenebilecek nedenlerle bölgenin politik bileşenlerini okumak zorlaşmaktadır.

Tüm bunların yanında Mısır, İsrail ve Kıbrıs açıklarında bulunan doğalgaz rezervleri de eklendiğinde bölgenin enerji politikalarının içinden çıkılmaz bir boyut kazandığını anlamak zor değildir. Bu siyasi şema içerisinde bölgedeki doğalgaz kaynaklarının kullanıma sunulması iki farklı yol üzerinden mümkün gözükmektedir. Bunlardan bir tanesi doğalgazın, bu gazı kullanacak bölge olan Avrupa'ya gemilerle transfer edilmesi, diğer ise bu transferin bir boru hattı inşa edilerek (EastMed Pipeline Project) sağlanmasıdır. Her iki durumda da farklı görüşler⁵ bulunmasına rağmen boru hattı

⁵ Yapılan araştırmalara göre bölgeden Avrupa üzerine doğru Leviathan'dan başlanarak sırasıyla Kıbrıs, Girit, Crete Yarımadası (Yunanistan) ve İtalya, buradan da Avrupa içlerine boru hattı olmadan transfer edilmesi planlanmaktadır (IGI Poseidon, <http://www.igi-poseidon.com/>). Fakat bu boru hattının inşasının, getireceği mali yükler sebebiyle Avrupa'nın hâlihazırda kullandığı Rus doğalgazından daha pahalıya mal olacağı ve Avrupa'nın bu şartlar altında bu gaz rotasını kullanmasının pek mümkün olmadığı da tahmin edilmektedir. Buna karşın gazın deniz yolu ile gemilerle transfer edilmesi ise boru hattına nazaran neredeyse 3 katna varan maliyetler ortaya çıkarmaktadır. Yalnız boru hattının inşası en azından teknik olarak mümkündür. Daha detaylı bilgiler için bkzn (Tagliapietra, 2013; Sachinis, 2012; Ruble, 2017; Akyener, 2017)

projesinin bölgedeki ülkeleri birbirleri ile yakınlaşmaya, cepheleşmeye ve zaten hâlihazırda gayet karışık olan siyasal arenanın daha da karışmasına neden olduğu açıktır.

İsrail, Leviathan bölgesinde doğalgaz bulunduğu 2009-2010 yıllarında bu bölgelerdeki arama faaliyetlerini Amerikalı Noble Energy şirketi ile birlikte gerçekleştirmekteydi. Daha net bir ifade ile Tamar ve Leviathan gibi büyük miktarlarda gaz rezervlerini bulan şirket bu şirketti. Bu şirketin dışında bölgede arama tarama faaliyetlerine devam eden başka uluslararası şirketler de bulunmaktaydı. Yalnız İsrail'in Leviathan bölgesinde büyük miktarlarda rezerv bulması İsrail için yukarıda bahsettiğimiz gibi gazın iç ve dış piyasada kullanılmasına dair sorunun yanında, eğer bu kaynak dış piyasada kullanılmak isteniyorsa, bunun dış piyasaya nasıl taşınacağı sorusu ve sorunuyla birlikte gelmekteydi. Doğalgaz bulunmuştu ama "ulaşılabilir" ve "kullanılabilir" miydi?

Bu sorunun cevabını pozitif çevirmek için İsrail yönetimi bölge devletleri ve bazı uluslararası şirketlerle doğalgazın çıkarılması, taşınması ve hatta doğalgazın tankerlere yüklenmesi için gerekli alt yapının kurulması adına anlaşmalar yapma eğilimine girdi. Bu adımlar, İsrail için ilk önce bölgede gaz arama faaliyetlerinde bulunulması için irtibata geçtiği uluslararası şirketlerin ait oldukları ülkelere yönelik oldu. Bu ülkeler Amerika, İngiltere, İtalya, Güney Kore gibi bölgede faaliyet gösteren ülkelerin şirketlerinden oluşuyordu. Fakat bu şirketlerin doğalgazın LNG tankerlerine deniz üzerinde yükleme yapabilen bir tesis kurulması için finansman sağlamaları çok ihtimal dâhilinde değildi. Nihayetinde bu şirketler bölgedeki kârlılıklarını düşünerek bundan uzakta durmayı tercih ettiler (Henderson, 2013).

İsrail ise herhangi bir dolun tesisini kendi ülke sahilinde inşa etmeyi ikinci planda görmektedir. Bu şekilde kurulacak bir dolun tesisi, tesisin yüksek maliyetlerinin yanında doğalgazın her seferinde aktarılması için transfer maliyetleri de doğuracağından, tüketiciler için doğalgazı pahalı bir enerji alternatifine getirmektedir. Önemli olan doğalgazın olabilecek en ucuz yol ile sürdürülebilir şekilde enerjinin tüketildiği noktalara ulaştırılabilmesidir (Griffiths, 2017). İsrail bu amaçlarla Leviathan bölgesinden Avrupa üzerine inşa edilecek bir boru hattının stratejisini çizmektedir. Bu, en ucuz, güvenli, sürdürülebilir, piyasaya ulaşımı kolay yol olarak gözükmektedir (Fischhendler and Nathan, 2014).

İsrail doğalgazda enerji politikalarını bu amaçla çevre ülkelerden jeostatejik olarak kendisine yakın olan Yunanistan, GKRY ve Sisi yönetimi altındaki Mısır ile birlikte gerçekleştirmenin peşindedir. İlk olarak İsrail, 2012 Kasım'ında Yunanistan ve GKRY ile bir anlaşma imzalamıştır⁶. Bu anlaşma, Kıbrıs ve İsrail açıklarında bulunan doğalgazın Yunanistan'a sevk edilmesine müsaade ediyordu (Henderson, 2013). Böylelikle Doğu Akdeniz Enerji Koridoru ilk kez gündeme gelmeye başlamış ve bölgede çoklu ortaklıkların önünü açmaya başlamıştır. Bu görüşmelerde EastMed Boru Hattı'na dair yol haritalarının da çizildiği söylenebilir. Bu Anlaşma, Türkiye'nin GKRY'ni tanımaması ve özellikle bölgede stratejik bir aktör ve enerji aktarımında söz sahibi bir ülke olmak istemesi⁷ (Austvik and Rzayeva, 2017: 544) gibi nedenlerle Türkiye'nin dikkatini çekmiş ve rahatsız olmasına neden olmuştur.

Aslında İsrail'in bölgedeki gaz ortaklıklarının, daha önceden ekonomik ve askeri olarak irtibatla olduğu ülkelerle olması dikkat çekicidir. İsrail, bölgede Amerika, Yunanistan ve Türkiye ile ticari ve askeri ortaklıkları gerçekleştirmiş olmasına karşın, Türkiye ile olan ortaklığı 2010 yılında sonra ermiştir. Türkiye, bu döneme kadar İsrail'in bölgede az ya da çok ilişkide bulunduğu ülkelerden birisi iken 2010 yılından itibaren Türkiye ile yaşanan Mavi Marmara Olayı, Filistin ve Kudüs üzerinden yaşanan gerginlikler, İsrail'in toprak ilhaklarına karşı konulan tepkiler gibi sebepler dolayısıyla ilişkilerin kopma noktasına gelmiş olması İsrail'i bölgede Yunanistan ve GKRY ile daha fazla ortaklık yapmaya itmiştir. Bu döneme kadar İsrail'in Ceyhan Boru Hattı üzerinden doğalgaz satmasına yönelik çalışmaları ve planları olduğu bilinmektedir (Winrow, 2016). Bu planlar ise Suriye iç savaşı ve Türkiye ile yaşanan krizlerle rafa kalkmış gözükmemektedir. Türkiye ancak bu üç ülke arasında, Mısır'ın da dâhil olduğu bir çemberden, Suriye, Lübnan, Libya ve KKTC yönetimlerinin dışlandığı bir sistemi kabul etmediğini gerek arama gemilerini bölgeye göndererek gerekse Libya ve diğer aktörlerle olan anlaşma ve görüşmelerini ilerleterek açıkça göstermektedir⁸.

⁶ Bu anlaşma 2019 yılının Mart ayında EastMed Boru Hattı'nın 2020 yılında Amerika'nın da himayesinde kurulmasına öncülük eden bir anlaşma ile ciddi boyut kazanmıştır. 2012 ve 2018 anlaşmaları için bkz Energy World Website, <https://www.energyworldmag.com/leaders-of-cyprus-greece-and-israel-signed-agreement-on-eastmed-pipeline/>, NewEurope Website, <https://www.neweurope.eu/article/greece-cyprus-israel-eastmed-gas-pipeline-reaches-washington/> Access Date: 12.12.2019

⁷ Türkiye dünya üzerindeki toplam doğalgaz enerji arzının yüzde 47'sini barındıran Doğu ülkeleri ve enerji harcamalarının yüzde 17'sini barındıran Avrupa arasında bulunmaktadır ve bu iki nokta arasında transfer hattı olmayı üstlenmek Türkiye'nin enerji politikaları arasında yer edinmiştir (MFA, 2019).

⁸ Türkiye, Libya ile son dönemde imzaladığı Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması ile İsrail, Yunanistan, GKRY ortaklığında gerçekleştirilecek herhangi bir boru hattı projesinde kendi dahli olmadan müsaade etmeyeceği yönünde mesajlar vermekten çekinmemektedir (BBC, 2019)

Bölge Dışı Aktörler Çerçevesinde İsrail, Enerji Politikaları ve Doğu Akdeniz

Bu denklemin bölge ülkelerden olduğu kadar bölge dışı aktörlerden de katılımcıları bulunmaktadır. Bu enerji koridoruna dair enerji stratejilerine Avrupa Birliği, Rusya ve Amerika gibi aktörleri de eklemek mümkündür. Özellikle Avrupa Birliği bölgesi ülkeler için durum, yakın ve uzak vadede enerji ihtiyaçlarını güvenli bir şekilde karşılamak gibi bir çerçevede değerlendirilirken (Ruble, 2017: 350-351) durumun vahameti daha çok ön plana çıkmaktadır. Avrupa bölgesi, Rusya, Norveç ve Cezayir'den doğalgaz alımlarının yüzde 80'lerde gibi ciddi bir miktarını karşılamakta iken alternatif rotalardan kendisine gaz temin etmeye çalışması stratejik olarak bölge ülkelerini rahatlatacaktır. Fakat aynı zamanda bu gaz temininin de var olan gaz fiyatlarını artırmaması gerekmektedir. Ayrıca enerji sektörüyle doğrudan ilintili olan çevreci bir yakıt türü olarak doğalgazın, Avrupa ülkelerinde kullanımına giderek ağırlık verilmek istenmesi, tüketim miktarını artıracak başka bir sebep olarak enerji politikaları konusunda baskılayıcı etkenlerden bir tanesini oluşturmaktadır (Bilgin, 2009: 4483-4484). İşte tüm bu nedenlerle, nihayetinde enerji sağlayıcılarının ve enerji temin güzergâhlarının çeşitlendirilmesi noktasında Avrupa için İsrail gazı farklı bir alternatifi olası hale getirmektedir (Ruble, 2017: 342-343). Bu nedenle İsrail gazının Avrupa'ya ulaşması noktasında da ekonomik ve siyasi müdahalelerin, desteklerin gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

Bölge dışı aktörlerin en önemlilerinden bir diğeri ise Avrupa bölgesi ile enerji ilişkileri de değerlendirildiğinde Rusya'dır. Rusya, Avrupa enerji piyasasında güçlü şekilde devam ettirdiği enerji tekeli olma pozisyonunu korumak niyetindedir (Bilgin, 2009). Bu tekel olma durumunu, politik stratejilere çevirmesinden dolayı Rusya için bu durumun devamı oldukça önem arz eder. Doğu Akdeniz enerji denkleminde bu nedenle Rusya, bir taraftan Doğu Akdeniz gaz koridorunu kontrol etmek diğer taraftan da Türkiye'nin Avrupa'ya enerji akışında alternatif bir rota olarak ortaya çıkmasına engel olabilmek adına müdahil olmaktadır. Rusya bu nedenlerle GKRY tarafını ciddi şekilde destekleyerek onların tezlerine ve enerji politikaları konusunda İsrail'in de içerisinde olduğu tezlere destek vermekte; bir anlamda Türkiye'nin de karşısında kurulabilecek bir boru hattı ittifakının –özellikle Yunanistan üzerinden kurulacak olan- tarafında pozisyon almaktadır. Diğer taraftan Suriye'nin bölgedeki hassas konumunun da koruyucusu olarak askeri ve ekonomik yatırımlarla Rusya da bölgedeki önemli güçlerden biridir (Stergiou, 2017: 105-107).

Bölge dışı aktörlerden bu kapsamda değerlendirilecek son ülke Amerika'dır. Amerika bölgede diğer devletler gibi kendi menfaatlerini maksimize ederek zarar risklerini en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar arasında İsrail'in çıkarlarını korumak en öncelikli olanıdır ve İsrail'in serbest bir enerji koridoruna sahip olması bu bakımdan Amerika için oldukça önemli hale gelmektedir. Bölgede istikrar kazanmış güçlü bir İsrail, bölgede yer alan Amerika çıkarlarının da en ciddi koruyucu ve bölgenin de şekillendirilmesinde üs bölgesi konumunda olma halini sağlamlaştıracaktır. Bundan başka olarak bölgenin siyasi istikrarının sağlanması ve özellikle bu istikrarın, bölgede İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs ile ortaklık kurabilecek şekilde ve yapıda olması da önemlidir. Bunun anlamı, bölgenin Avrupa'nın alternatif enerji koridoru olma niteliği taşıması sebebiyle bir taratan Avrupa'yı ve İsrail'i güçlendirmesi, diğer taraftan Rusya'nın Avrupa üzerindeki enerji hâkimiyetini zayıflatmasıdır. Türkiye'nin de bu denklemde Amerika'nın desteğinde bulunduğu İsrail ve Yunanistan tarafında olması, GKRY ile aralarında yaşadıkları sorunları bir an önce çözmeleri Amerika'nın bölgedeki stratejik adımlarını kolaylaştıracaktır (Cropsey and Brown, 2014; Grigoriadis, 2014).

Sonuç

Tüm bu noktalardan değerlendirildiğinde, İsrail'in enerji politikalarının biçimlenmesinde, teorik çerçeveyi şekillendiren önemli bir dönüm noktadan bahsetmek faydalı olacaktır ki bu, İsrail'in "Gaz Devrimi" olarak adlandırdığı dönüşümü başlatmasına imkân veren son on yılda bulunan gaz rezervleridir. İsrail, münhasır ekonomik bölgesinde ve çevresinde bulunan doğalgaz rezervleri ile dışa bağımlı olan ekonomik enerji politikasını bu yönde dengelemeye çalışmaktadır. Bu kapsamda kömür ve fosil yakıtlardan daha ucuz ve temiz olan doğalgaza geçişin devlet politikası olarak teşvik ve temin edildiği görülmektedir. Bu yatakların keşfedilmesi ile İsrail enerji politikaları bağlamında ülke içerisinde enerji kalemlerini çeşitlendirmek amacıyla özellikle petrole dayalı olan enerji giderlerini doğalgaza doğru yönlendirmeye çalışmaktadır.

Ancak bu çabanın dış politikada doğal iki karşılığı olacaktır. Bunlardan ilki ise daha önceden temin edilen petrol kaynaklarının özellikle Amerika kaynaklı olması ve Amerika ile olan ilişkilerin bu yönde yeniden bağımsızlaşma şeklinde ele alınmasıdır. İkincisi ise İsrail, doğalgaza giderek artan bağımlılığı nedeniyle bölgesel ilişkilerini geliştirmek zorunda kalacaktır. En azından dış politikada şimdiye kadar bölgesinde kendisini tecrit eden yaklaşımlardan uzaklaşmasını mecbur kılacaktır. Başka bir ifade ile mesela İsrail

doğalgaz arama tarama faaliyetlerini yayabilmek adına hem de giderek artacak olan doğalgaz ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına bölge devletleri olan Mısır, Suriye, Libya, Türkiye ve Yunanistan gibi ülkeler ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Yönetimi ile olumlu ilişkiler kurmak zorunluluğunu hissedecektir. Bu durumda İsrail'i tarihinde olmadığı kadar bölgesine bağımlı bir devlet haline gelmiş görmek ihtimali doğarken aynı zamanda özellikle dış politikada çevresinden bağımsız defacto hareketlerde ve politikalarda bulunmasını engelleyecek faktörlerden en önemlisi olarak öne çıkabilecektir.

Bu iki alt nedenin bir anlamda birbiri ile çakıştığını söylemek doğru olabilir. Başka bir ifade ile bölgesine bağımlı hale gelen bir İsrail'in bölgede izleyeceği politikalar konusunda daha hassas hale geleceğini savunmak mümkün olabilir. Yalnız bunun için İsrail'in çevresinde yer alan ve işbirliğinde bulunduğu ülkelerden ortak bir hareketin bir anda karşısına çıkması gerekecektir. İsrail, eğer çevresinde yer alan devletler bir araya gelirse, Petrol Krizinde olduğu gibi, kendisini savunamayacak durumda kalmaya mahkûmdur, denebilir. Yalnız bu şartlarda dahi doğalgazın ve farklı enerji kaynaklarının İsrail'in daha önce yaptığı şekilde temin edilmesi yoluna gidilmesi de farklı bir seçenek olarak durmaktadır. Ancak İsrail'in enerji politikalarında daha esnek, bağımsız, ucuz, sürdürülebilir, güvenli ve istikrarlı bir enerji akışının sağlanması noktalarında ortaya koyduğu hamlelerin bu açıdan kendi kısır döngüsünü ve imkânsızlıklarını içerdığını de not etmek gerekmektedir.

Fakat bu noktaların yanında bahsedilmesi gereken negatif bir senaryo daha vardır. Yukarıda bahsedildiği üzere Mısır ve İsrail arasındaki yakınlaşmalar, geçmişinde birden fazla kez çatışmada bulunmuş iki devlet arasında nasıl bu denli mümkün olabilmektedir, şüphesiyle sarsılmaktadır. Mısır'ın yönetimini ele geçirdiği durumlarda Müslüman Kardeşler veya Arap milliyetçiler için İsrail'in, Mısır ile aralarında gerçekleştirdiği anlaşmalar ve bağılılıkları ne denli etkileyeceği düşünülmelidir. Müslüman Kardeşler gibi öteden beridir İsrail devletine sıcak yaklaşımlar sergilemeyen siyasi tarafların, geçmişte olduğu gibi Mısır yönetimini tekrar ele geçirmesi durumunda enerji anlaşmalarının akibetinin nasıl şekillendireceği tekrar hatıra getirilmelidir. Zira İsrail'in Tahrir Olaylarından dolayı enerji politikalarında Mısır ile olan anlaşmaları ve birliktelikleri konusunda ne kadar kuşkuda kaldıklarına dair emareler bulmak mümkündür (Sachs and Boersma, 2015: 6). Ancak, buradan çıkarılacak asıl sonuç, Mısır iç siyasetine, İsrail'e karşı olan siyasi taraflar eğer ülke yönetimini ellerine geçirirlerse, İsrail'in müdahil olup olmama konusunda ne denli masum kalabileceğidir. Enerji anlaşmalarının devam ede-

bilmesi ve İsrail'in enerji politikalarının beklenen faydaları sağlayabilmesi adına Mısır yönetiminin İsrail'e yakın isimlerden kurulu olması elzemdir. Bu "siyasal istikrarın" sarsılmasının, İsrail'in kendisi için enerji yönetimi ve politikalarında köklü değişiklikleri de beraberinde getirmesi kaçınılmaz olacaktır.

Buna benzer bir örnek, Libya'da meşru görülen Serrac hükümeti karşısında General Hafter kuvvetlerini destekleyerek bu güçlerin ülkede silah zoruyla iktidarı ele geçirmelerinin yolunun açılmasında görmek mümkündür. Türkiye ile Serrac Hükümeti arasında imzalanan Türkiye Libya Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması, Serrac Hükümeti karşısında yer alan Hafter güçlerinin, bölgede Türkiye'nin bu tarzda proaktif bir anlaşma imzalamasına karşı olan ülkelerce desteklenmesine yol açmıştır. Nitekim Yunanistan, Anlaşma'nın Libya tarafınca kendilerine gösterilmemesini bahane ederek Libya elçisini sınır dışı etme kararı almış ve söz konusu Anlaşma'nın BM ve AB nezdinde şikâyetçisi olmuştur. Bu hamlelerin tamamı Anlaşma ile bölgede kurulması planlanan EastMed Boru Hattı projesinin Türkiye'yi dışlayan yönünü yerle bir etmesi, Türkiye'nin de kurulacak hat üzerinde söz sahibi olması gerekeceği sebepleriyle meydana gelmektedir.

İsrail, enerji politikaları konusunda hassas bir noktada olduğunu, Leviathan gazının bu hassas noktayı yerinden bir miktar da olsa kıpırdatmayı becerdiğini fakat bu noktanın varlığını yerle bir etmediğini halen hissetmektedir. Buna dönük olarak acil durumlarda kullanmak üzere bir doğalgaz tedariki buldurmak, elektrik ve ulaştırma sektörlerinde kullanmak üzere yeterli enerji güvenliğinin sağlanması, temel ve hayati endüstri sektörleri için enerji depolanması, enerji arzının tehlikeli hale dönüştüğü durumlarda kullanmak üzere dizel yakıtlarla çalışabilen ünitelerin buldurulması maddelerini (Report of Ministry of Energy of Israel, 2018: 17) politika olarak belirlemiştir. Bunları önlem mertebesinde alınan kararlar olarak değerlendirmek gerekirse geliştirilen enerji politikalarına alternatif vaziyette bir politika örgüsünün de temin edilmeye çalışıldığı görülebilecektir.

İsrail, doğalgaz ihracatına ayrıca önem vermektedir. Fakat doğalgaz ihracatı için gerekli yöntemin ne olacağı konusunda kesin bir yol çizilememektedir. Zira doğalgazın deniz yolu ile tankerle transfer edilmesi maliyetli bir yöntem olması nedeniyle hakkında şüpheler barındırırken aynı zamanda doğalgazın deniz üzerinden boru hatları ile transfer edilmesi de Libya ve Türkiye arasında imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmaları sebebiyle sekteye uğramış gözükmektedir. Nihayetinde eğer İsrail doğalgazı boru hattı ile transfer etmek niyetinde ise karşısında ya Libya üzerinden Avrupa'ya

veya Türkiye üzerinden Avrupa'ya göndermek gibi iki seçenek arasında kalmıştır. Ancak bu iki devletle de arasında henüz enerji transferini şartlara bağlayacak bir anlaşma veya görüşme bulunmamaktadır. İsrail'in enerji politikalarının, değinildiği üzere nihai noktada ülkeyi bölgesindeki ülkelerle ılımlı ve uyumlu politikalar izlemeye, ortaklıklar ve anlaşmalar gerçekleştirmeye itmesi muhtemeldir.

Kaynakça

- Adirii Committee, Ministry of Energy of Israel (2018) Conclusions of the Professional Team For the Periodic Examination of the Recommendations of the Committee on Examining the Government's Policy in the Natural Gas Market Adopted in Government Decision 442 Dated June 23 2013,
- Akyener, Oğuzhan (2017) Doğu Akdeniz (EASTMED) Boru Hattı Projesi, TESPAM, <https://www.tespam.org/dogu-akdeniz-eastmed-boru-hatti-projesi/>
- BBC, (2019) "Erdoğan'dan 'Libya'ya askerimiz gider mi?' sorusuna yanıt: Yönetimden davet gelmesi bizim için hak doğurur", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50722336> Erişim 10.12.2019
- Bilgin, Mert, 2009. Geopolitics of European natural gas demand: supplies from Russia, Caspian and the Middle East. *Energy Policy* 37 (2009), 4482–4492.
- Cropsey, Seth and Brown, Eric (2014) *Energy: The West's Strategic Opportunity in the Eastern Mediterranean*, Hudson Institute Publishing.
- Energy World Website, <https://www.energyworldmag.com/leaders-of-cyprus-greece-and-israel-signed-agreement-on-eastmed-pipeline/>, Access Date: 12.12.2019
- Fischhendler Itay and Daniel Nathan (2014) In the name of energy security: the struggle over the exportation of Israeli natural gas, *Energy Policy* 70, pp.152–162.
- Gart J, Murray (1992) Israel: The warrior nation in search of peace, *Energy Policy*, November, pp. 1055-1059
- Griffiths, Steven (2017) A review and assessment of energy policy in the Middle East and North Africa region, *Energy Policy*, 102 pp. 249–269
- Grigoriadis, I. N. (2014). Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation? *Middle East Policy*, 21(3), pp. 124–133
- Henderson, Simon (2013) *Natural Gas Export Options For Israel and Cyprus*, Mediterranean Paper Series, The German Marshall Fund of the United States.
- IEA International Energy Agency (2019) Data For Israel, <https://www.iea.org/countries/israel> 04.12.2019
- IGI Poseidon Pipeline Project, <http://www.igi-poseidon.com/>

- Karakosta Charikleia, Doukas Haris, Psarras John (2009) Sustainable energy technologies in Israel under the CDM: Needs and prospects, *Renewable Energy*, 34, pp. 1399–1406.
- Michales Lucy and Tal Alon (2015) Convergence and conflict with the ‘National Interest’: Why Israel abandoned its climate policy, *Energy Policy* 87, pp. 480–485.
- Murison, Alexander (2008) Azerbaijan – Turkey – Israel Relations: The Energy Factor, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 12, No. 3, pp. 47-64
- NewEurope Website, <https://www.neweurope.eu/article/greece-cyprus-israel-east-med-gas-pipeline-reaches-washington/> Access Date: 12.12.2019
- Official Website for MFA Ministry of Foreign Affairs of Turkey, Türkiye’nin Enerji Stratejisi ve Profili, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa Erişim 12.12.2019
- Official Website for the Ministry of National Infrastructure, Energy and Water, <http://www.energy-sea.gov.il/English-Site/About/Pages/Welcome-Page.aspx>, Access Date: 04.12.2019
- Official Website for the Ministry of National Infrastructure, Energy and Water, <http://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Regulation/Policy.aspx>, Access Date: 04.05.2019
- Report of Ministry of Energy of Israel, Energy Economy Objectives for the Year 2030, http://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Regulation/energy_economy_objectives_2030.pdf
- Ruble, Isabella (2017) “European Union energy supply security: The benefits of natural gas imports from the Eastern Mediterranean” *Energy Policy* Volume 105, pp. 341–353
- Ruble, Isabella (2017) European Union energy supply security: The benefits of natural gas imports from the Eastern Mediterranean, *Energy Policy*, Volume 105, pp. 341-353
- Sachinis, Harry (2012) Assessment of Pipeline Options into Greece from the Eastern Mediterranean, *Public Gas Cooperation*
- Sachs, Natan and Boersma, Tim (2015) The Energy Island: Israel Deals with its Natural Gas Discoveries, Policy Paper, Number 35, Foreign Policy at Brookings.
- Shaffer, Brenda (2019) Israel—New natural gas producer in the Mediterranean *Energy Policy* 39, pp. 5379–5387
- Stergiou, Andreas (2017) Russia’s Energy and Defense Strategy in the Eastern Mediterranean, *Economics World*, Mar.-Apr. Vol. 5, No. 2, pp. 101-119
- Winrow, Gareth M. (2016) The Anatomy of a Possible Pipeline: The Case of Turkey and Leviathan and Gas Politics in the Eastern Mediterranean, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, <http://dx.doi.org/10.1080/19448953.2016.1196012>

مراجعة كتاب/ KITAP İNCELEMESİ/ BOOK REVIEW

«ليبيا التي رأيت ، ليبيا التي أرى»

* المنصف وناس

الدار المتوسطة للنشر، تونس، 2018

المنظم: دروش فاطمة فضيلة

يسعى الباحث المثقف بكل ما أوتي من قوة أن يكتب كتابا يخلده ، وبالنسبة لعالم الاجتماع فكتاب حياته لا يمكن أن يخرج عن إطار رؤيته للتغير الاجتماعي ، للفاعلين الاجتماعيين ، لمقومات التنمية الشاملة ولطبيعة الصراع الاجتماعي. ولا يمكن أن يكون هذا العمل إلا بحثا مقارنا نقديا تحليليا ، يضع فيه عصارة تلاقيه وتفاعله مع النظريات السوسيولوجية من جهة والواقع الاجتماعي الذي يعيشه كالأخرين ولكن لم يكن ليراه بنفس العدسة، وهذا ما سعى لتحقيقه الأوائل من علماء الاجتماع منذ أوجست كومت وماكس فيبر وكذا فعل ابن خلدون وهو يكتب مقدمته الشهيرة قبل التأسيس الأكاديمي لسوسيولوجيا . وهكذا ظهر لنا العالم والباحث الاجتماعي التونسي المنصف وناس في آخر كتبه. إنه العمل المميز والرائد في الحقل السوسيولوجي المغاربي منذ مطلع الألفية والمعنون «ليبيا التي رأيت ليبيا التي أرى»**.

*المنصف وناس باحث في جامعة تونس مهتم بمتابعة التطور الاجتماعي والسياسي في مجتمعات المغرب العربي وخاصة في ليبيا ، في رصيده ستة عشر كتابا من بينها : . العسكر والنخب في ليبيا (2009) ، . الشخصية الليبية (2014).
** المنصف وناس ، ليبيا التي رأيت ليبيا التي أرى ،الدار المتوسطة للنشر، ط ١، تونس 2018 .

١ إشكالية الدراسة:

أسفرت عملية بناء إشكالية البحث عن تساؤلين رئيسيين : ما هي جذور الأزمة والإخفاق والعنف في المجتمع الليبي؟ وهل يمتلك المجتمع الليبي موارد تاريخية واجتماعية وسياسية واقتصادية وقيمة كافية لإعادة البناء ومغادرة حالة الإخفاق؟ صياغة التساؤلين لم تتأتى من العدم بل سبقتها دراسات استطلاعية وقراءات عديدة ومقابلات مع مختلف الشرائح الاجتماعية مكنت الباحث من تحقيق القطيعة مع المعرفة السابقة والمعتقدات العامة حول مستوى المعيشة وطبيعة العلاقات ومختلف البيئات الاجتماعية في ليبيا. فبينما كنا نعتقد أن سكان ليبيا كانوا ينعمون بحياة الرفاهية جراء تقسيم مداخيل النفط ولكون نسبة السكان قليلة لا تتعدى السبعة ملايين وإذ بالدراسات الاستكشافية التي أجراها الدكتور المنصف وناس تسقط ما كنا نعتقد حقيقة وتكشف لنا عن حلة الفقر التي كانت شرائح عريضة تعاني منها» فالفقر رسالة متبادلة بين النظام والليبيين، فكلما زرت بنغازي . وقد زرتها ما لا يقل عن عشر مرات ،أدق النظر في مظاهر الإهمال والتسيب الإداري وعلامات الفقر والقذارة وانحيار المرافق الخدمانية وعدم تجديد معالم المدينة العتيقة اشعر بان مثل هذه الحالة رسالة رمزية وسياسية مركبة وعميقة في الآن نفسه ، ولكنها واضحة في مدلولاتها بالنسبة إلى الباحث والمتلقي على حد سواء». (المؤلف، ص45)

بالإضافة إلى التشخيص الأولي لأهم مظاهر التخلف التي ميزت ليبيا في عهد معمر القذافي وذكر أهم المشكلات الاجتماعية للمجتمع الليبي تضمن هذا التصريح رسائل رمزية لعل أهمها أن الفقر محسوب ومفتعل بمعنى آخر هو فقير متعمد لمناطق بعينها وهذا يجزنا إلى منبع الداء وحاقن قابلية الانفجار والمتمثل في ظاهرة الشروخ

والانشطارات العديدة في المجتمع الليبي « أزمة المجتمع الليبي العميقة ليست تعبيراً عن صراع فقط بين السلطة والمجتمع وإنما هي تأكيد لتعاضد عنصرين بنويين: جغرافية الأحقاد بين الفئات والجهات والقبائل من جهة والانشطارات الثقافية الاجتماعية والنفسية من جهة أخرى». (المؤلف، ص 48) وربط الباحث جغرافية الأحقاد بالانتشار المذهل للسلاح بكل أصنافه بغرض الاحتماء من كل هذه الشروخ. و بعد سلسلة من المقابلات أجراها مباشرة لاحظ شعور النخبة العميق بالانغلاق السياسي وانتشار الفساد والعجز عن مقاومته وعدم القدرة على إصلاح البلد. كما أشار الباحث إلى ظاهرة شعور الشباب بالإقصاء مع أنه لم يذكر أي مؤشرات دالة على الإقصاء. بالإضافة إلى عامل يستهان به في البلدان العربية وهو غياب المراجعة العميقة والعلمية للتغيرات الاجتماعية ومدى مسيرتها للتطور الحاصل في العالم. بعد هذه القراءة النقدية نلخص عوامل الإخفاق والأزمة ومن ثم انفجار فيفري 2011 إلى عوامل داخلية وأخرى خارجية .

. العوامل الداخلية :

. عوامل بنوية ثقافية نفسية مرتبطة بالتكوين القبلي وقابليته للدخول في نزاعات وحروب عند الإحساس بالخطر .
. عوامل اقتصادية تكمن في فشل تحقيق التنمية الشاملة والعدالة الاجتماعية وما أُنجز عن هذا العجز من انتشار الفقر بشكل واسع أو بالأحرى تفكير متعمد لبعض الجماعات ومنه شعور عميق ومؤلم بالقهر المادي والنفسي جراء تراكم الثروات لدى جماعات النفوذ وعدم تكافؤ في الفرص الاقتصادية والاجتماعية و اشتداد أزمة الطبقة الوسطى اقتصادياً.
. عوامل سياسية تكمن في شعور النخبة بالانغلاق السياسي و شعور الشباب بالإقصاء و عبادة القائد الحاكم للسلطة.
. انعدام المراجعة العميقة خلال أربعين سنة وضعف الخبرة في التسيير الاستراتيجي للأزمات.

. العوامل الخارجية:

. تكالب حلف الشمال الأطلسي على ليبيا .
. التوجه الرئيسي لقوى غربية لاستئصال النظام السياسي القائم مهما كانت التكلفة المادية والبشرية.
. إغراق ليبيا بالأسلحة بكل أنواعها من طرف قوى أوروبية وممولة عربياً. (المؤلف، ص 62)
من بين هذه العوامل المحددة المتسببة بالإخفاق والانفجار والتأزم أيهما يرجح الباحث؟ الإجابة عن تساؤلنا تكمن في الفقرة التالية وهي ذات دلالة ومفسرة لما يحدث وقد يحدث في المغرب العربي «بعد جلسات حوار أربعة، توصلت إلى استنتاج أنه لا توجد رغبة حقيقية في السلم في ليبيا، تأكدت من كل ذلك حينما هاتفني دبلوماسي أوروبي في الأسبوع الثاني من شهر ماي ١١٠٢ قائلاً: إننا لم نستمع البتة لنصائحك فالمؤسف أن الملف انتقل من أيدي Alain Jupe وصار بين أيدي الفيلسوف اليميني Bernard Henry Lévy صدمتي المعلومة أية صدمة لأنني مواكب لمسيرته منذ عقود». (المؤلف ص ٣٦)
وعليه فالعامل الحاسم المالك لليبيا هو التأمير الخارجي ولكن لم يكن هذا الفيروس قادراً على التغلغل وهاكك النسيج الاجتماعي لولا قابلية هذا النسيج لاستقبال الفيروسات . إنها شروخ وتفككات عميقة متأنية أساساً من أن المجتمع غير محصن من الداخل بما فيه الكفاية ويتميز بمشاشة وانكسارية حليتين تؤثران بالضرورة في أدائه .

ثانياً ، سوسيولوجية التعتيل والإهدار ، حالة ليبيا: كيف فسر المنصف وناس علمياً نشاط العوامل السابقة الذكر ومسارات إحداث الانفجار والانفلات الأمني؟

أ . نظرية المجتمع المعطل: توصل المؤلف عند إعادة تركيب الخلايا المالكة للمجتمع الليبي إلى إنتاج مقارنة نظرية مركبة تم صياغة مقولاتها بالرجوع إلى التاريخ السياسي والاجتماعي وبالاستناد إلى الملاحظات العينية والإحصائيات والأحداث الظاهرة والكامنة ولقد أطلق عليها نظرية المجتمع المعطل» والمتسمة بعناصر رئيسية متعاضدة ومتداخلة إلى حد كبير. (المؤلف، ص 6968)
. غياب العقد الاجتماعي والأخلاقي.

. غياب سياسة توافقية تبني على المشاركة الجماعية.

. بنية سياسية مشحصنة ومركزة في يد واحدة تعزل القوى المجتمعية والسياسية والاقتصادية عن المشاركة.

. قرار سياسي استفرادي وغير تشاركي وغامض المبررات.

. توزيع ضعيف للثروات الوطنية وأنجاسها في الفئات الموالية ومنع توزيعها ودورها العادلين.

. تعطيل مسيرة تحديث المجتمع سياسيا ومؤسساتيا واقتصاديا واجتماعيا وثقافيا والزاه بما يمكن أن نسمة البدونة بكل تجلياتها

وممارساتها وتمثلاتها للحياة والوجود.

. الاعتماد الكلي على الاقتصاد السياسي للبتروال في تعميق التعطيل .

ب ،الاهدارات التاريخية للعسكر:أهم مفارقة سوسولوجية وسياسية توصل إليها المؤلف تكمن في كون العسكريين لم يسعوا عمليا إلى إيجاد شركاء سياسيين في صلب المجتمع الليبي«فلو حكم العسكر في ليبيا بمجدي ووفق برنامج تحديتي توافقي لأمكن عندئذ بناء مجتمع منضبط و مؤطر ومنتهج ولكن الذين حكموا بعد 1969 لم يكونوا متحانسين فكريا وطبقيا واجتماعيا ولا أصحاب مشروع تحديتي حقيقي للمجتمع الليبيلقد كان بإمكان العسكر أن يكونوا فاعلا تحديثيا مهما وقاطرة تطوير مجتمعي واقتصادي وتنموي أساسي وأداة داجمة وصاهرة للمجتمع القبلي صلب المجتمع الشامل». (ص 119).

كما توصل المؤلف إلى كون العسكريون في ليبيا بلا قاعدة شعبية وكان حضورهم فوقيا مما أدى بهم إلى استخدام القوة في إدارة الشأن العام لإخفاء مكامن التوتر والتفكك. وأن أغلب أعضاء مجلس الثورة كانوا يعتنقون مرجعية عروبية ناصرية وكانوا يأملون إقامة العدالة الاجتماعية وتعميم التعليم وتوفير الخدمات الصحية وتشجيع المرأة على المشاركة في الحياة الاجتماعية والسياسية ولكنهم قبلوا طوعا أو إكراهها الحكم الفردي وتواطؤا مع ظاهرة الفساد وقبلوا الإقصاء والتهميش. (المؤلف ،ص 123).

ثالثا، شروط إعادة البناء في المجتمع الليبي أو المستقبل الممكن:

كيف يمكن تحويل الزلزال المجتمعي الذي عرفته ليبيا إلى رأسمال ثقافي واجتماعي إيجابي يساعد على إعادة البناء والى قوة طاردة للضعف والوهن؟ كيف يمكن تحويل كل عناصر المشاشة والانكسارية التي تجمعت بعد 2011 إلى موارد تحصيل ومناعة وقوة أي كيف يمكن إعادة بناء البيت الليبي من جديد؟

اجتهد الباحث في رسم خريطة طريق جديدة باعثة للأمل والتفاؤل جوهرها أن التغيير الصائب يبدأ من السياسة التربوية والتعليمية و السياسة الثقافية والسياسة الدينية المخاطبة للعقل الليبي ثم السياسة التنموية العادلة.إنها الرؤية الغيبورية والتي أثبتت نجاعتها في كثير من المجتمعات المعاصرة والتي خططت خطوات إيجابية نحو المستقبل .

كما تستلزم مرحلة إعادة البناء في نظر المؤلف القطيعة الايجابية العميقة والمؤسسية لواقع مجتمعي جديد،ولا يمكن إعادة التأسيس إلا بعد تشخيص موضوعي لأماكن الإخفاق والمشاشة.ونختم هذه المراجعة بقاعدة سوسولوجية عبر عنها مؤلف الكتاب تعبيرا يستحق أن يعلق شعارا في كل مؤسسات الدولة «فالمجتمعات تنتج ذاتها إنتاجا وتبني نفسها لبنة لبنة وحجرا حجرا وتكون هي في المستوى الذي يراد لها أن تكون فيه،وهي إنتاج إرادة الفاعلين الحريصين على التقدم. فالمجتمعات لا تولد مكتملة وجاهرة ، لا تنشأ مكتملة بذاتها، وإنما هي تتطور وفق من يريد لها أن تتطور سلبا أو إيجابا، وهي ترتقي إلى المنزلة التي يريد الفاعلون أن تنبأها مثلما كان الشأن في المجتمعات الغربية على خصوصية مساراتها التاريخية للوصول إلى ذلك». (المؤلف، ص365)

**Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*,
çeviren. Bahar Tırnakçı, 5. Baskı,
(İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019).**

Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel coğrafyasını çizmek isteyen Donald E. Pitcher, bu amacına ulaşabil-
mek için en etkin yöntem olan haritalandırma tekniğine
sıkça başvurarak bu eseri meydana getirmiştir. Kitapta
kullanılan 36 haritadan 34'ünün özgün olarak çizilmesi
yazarın bu konudaki ciddiyetini yansıtan önemli bir ay-
rıntıdır. Haritalandırma işlemi kitabı oluşturan dokuz
bölümün tamamında başvurulan bir yöntem olmuştur.
Giriş kısmında eser oluşturulurken kullanılan kaynak-
lara geniş bir şekilde yer verilerek birçok eserle ilgili
eksik ya da artı yönlerini gösteren değerlendirmeler
yapılmıştır. Her bölümde kullanılan kaynakçalar o bö-
lümüne göre kategorize edilerek değerlendirmeye tabi tu-
tulmuştur. Bu değerlendirmeler, yazarın bu çalışmayı
oluştururken kendinden önce yazılan eserleri ne kadar
büyük bir titizlik ve eleştirel bakış açısıyla ele aldığına
da bir yansıması olmuştur. Kitabın sonuna eklenen di-
zin bölümü de yine kitaba katma değerde bulunan bir
diğer unsur olarak dikkat çekmektedir.

Kitabın birinci bölümünde Türklerin dünya sahne-
sine çıkışından Osmanlı İmparatorluğu'na kadar olan
süreç ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ve Osmanlı
İmparatorluğu dönemselsel bir sınıflandırmaya tabi tu-
tularak yüzer yıllık altı dönem içinde incelenmiştir.
Bu durum eserle ilgili iki önemli eksikliği ortaya çıkar-
mıştır. İlk olarak, dönemselsel değerlendirmeler Osmanlı
İmparatorluğu'nu siyasi bir kategorileştirme anlayışı
içerisinde "kuruluş-yükseliş-gerileme" şeklinde ele al-

**İnceleyen:
Hamza Haşıl**

Doktora Öğrencisi, ODTÜ
Tarih Bölümü. Araştırma
Asistanı, ORSAM
hamza.hasil@orsam.org.tr

dığı için modern tarihçilik açısından problemleri bir metodolojinin takip edilmesini göstermektedir. Öyle ki, gelişme ve gerileme gibi kavramların kullanılması kadar bunların tamamen siyasi ve askeri gelişmelere indirgenerek sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerin göz ardı edilmesi eserde dikkat çeken bir problem olarak göze çarpmaktadır. Fakat eserin ilk baskısının 1972'de yapıldığı dikkate alındığında sosyal tarihçilik anlayışının henüz yaygınlaşmaya başladığı ve klasik tarihçiliğin hala revaçta olduğu bir dönemi görmek mümkündür. Dolayısıyla yazıldığı dönem itibarı ile değerlendirildiğinde metodolojik yaklaşımın bugünkü pencereden bakıldığı kadar problemleri olmadığı da anlaşılacaktır. Bu dönemsel ayrımlarla ilgili göze çarpan bir diğer husus ise İstanbul'un fethinin dönüm noktaları içerisinde yer almamış olmasıdır. İmparatorluğu yüzer yıllık dönemlere ayırma konusunda ısrar eden yazar, İstanbul'un fethi gibi siyasi ve askeri yönden tarihsel bir dönüm noktası teşkil edebilecek olayı göz ardı etmiştir. Dolayısıyla sürece değil olaylara odaklanılan bu bölümde İstanbul'un fethinin ve Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışının Osmanlı İmparatorluğu açısından bir dönüm noktası olarak gösterilmemesi ikinci bir eksiklik olarak ön plana çıkmaktadır.

İkinci ve üçüncü bölümler Osmanlı İmparatorluğu'nun 1402 Ankara Savaşı'na kadar ki dönemi haritalandırılarak anlatılıyor. Bu dönem içerisinde özellikle Orhan Bey devrinde kurumsal yapının oturmaya başladığı ifade ediliyor. Osmanlı sultanları I. Murad ve I. Bayezid dönemlerinde fethedilen çok geniş topraklara vurgu yapılarak İmparatorluğun Avrupa'daki hızlı yayılmasına dikkat çekilmektedir. Yine bu bölümde I. Murad ve I. Bayezid'in kişilik tahlilleri üzerinde durularak özellikle 1. Bayezid fütühat konusunda çok aceleci davrandığı yazar tarafından vurgulanmaktadır. Pitcher, bu durumu örneklemek için I. Bayezid döneminde ulaşılan sınırların Ankara Savaşı ile elden çıkması sonucunda imparatorluğun bu sınırlara yeniden ulaşmasının 45 yıl aldığını belirtmektedir. Bu bölümde dikkat çekilen bir diğer husus ise bilgi karmaşası konusudur. Yazara göre, Osman ve Orhan Gazi dönemlerine ilişkin bilgi eksikliğinden kaynaklı karanlık noktalar, I. Murad ve I. Bayezid dönemlerinde bilgi karmaşası sebebiyle oluşmaktadır.

Dördüncü ve beşinci bölümler Timur saldırıları sonrasında dağılan imparatorluğun yeniden toparlanma sürecini ve II. Mehmed'in fütühatları ile Osmanlı İmparatorluğu'nun bir cihan devletine dönüşmesini incelemektedir. Ankara Savaşı sonrasında oluşan düzende Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük oranda toprak kaybettiğini belirten Pitcher, Bayezid'in dört oğlu arasındaki taht mücadelesine odaklanmaktadır. İç savaş yıllarına ilişkin en çar-

pıcı nokta olarak imparatorluk sınırları içinde Osman Bey'in soyuna karşı inanılmaz bir bağlılığın olduğu ifade edilmektedir. Koşullara göre kardeşlerden birisi ya da diğerinin desteklendiği fakat Osmanlı iktidar ailesinden sarmaya yönelik neredeyse hiçbir eğilimin söz konusu olmadığı ifade edilmektedir. Dördüncü bölümde Timur ile ilgili ön plana çıkan bir ifade ise cihat parolasıyla fetihler yapan Timur'un neredeyse bütün saldırılarını Müslüman devletlere karşı yaptığı ve bu yüzden de kendisi ile çeliştiği durumudur. Yazar, özellikle Osmanlı gibi "gazilik" anlayışı içinde hareket eden bir devlette vurduğu darbenin söylem-eylem ilişkisi bakımından Timur için önemli bir tezat oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu sebeple Timur'un İzmir'i Rodos Şövalyeleri'nden almış olmasının onun cihat söylemine önemli bir katkıda bulunduğu dikkat çekilmektedir. Pitcher, beşinci bölümde ele aldığı II. Mehmed devrini Osmanlı İmparatorluğu'nun tam anlamıyla bir dünya devleti haline geldiği dönem olarak ifade etmektedir. Ayrıca İstanbul'un fethi ile Osmanlı'nın aynı zamanda Bizans'ın mirasçısı durumuna geldiğini ifade etmiştir. Bu iddiasını güçlendirmek isteyen Yazar, Bizans'ın 1000 yılındaki sınırları ile Osmanlı'nın 1481'deki siyasi sınırları arasındaki aşırı benzerliğe dikkat çekmektedir. Pitcher yaptığı haritalandırma çalışması ile bu benzerliği açık bir şekilde ortaya koyarak II. Mehmed devri itibarı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Bizans mülkünün varisi konumunda hareket ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu dönmedeki yayılma siyasetinde II. Mehmed'in diğer ülkelerdeki iç çekişmelerinden fazlasıyla faydalandığı ve bu sayede önemli bir kazanım elde ettiğine dikkat çekilmektedir.

Donald Pitcher, eserin altıncı bölümünü tamamen I. Selim dönemine ayırmıştır. Bu dönemi dört başlık altında incelemiştir. İran ile mücadele, Suriye ve Mısır'ın Fethi, Arabistan'da Osmanlı hakimiyetinin başlangıcı ve kuzey-batı Afrika'da kazanılan ilk topraklar. I. Selim dönemi imparatorluğun devasa sınırlara ulaşması açısından önemli olduğu kadar yayıldığı alan itibarı ile de çok farklı bir yapıya kavuşmuştur. II. Bayezid dönemine kadar İstanbul eksenli olarak doğuda ve batıda Osmanlı İmparatorluğu dengeli bir büyüme gerçekleştirirken I. Selim döneminde bu denge doğuda devasa sınırlara ulaşılmasıyla köklü bir değişikliğe uğramıştır. I. Selim tahta geçtiğinde ilk olarak doğuya yönelmesini sultanın Trabzon valiliği yaptığı yıllardaki tecrübesine dayandıran yazar, o dönemde Safevi tehlikesine karşı önlem alınmasının I. Selim için bir seçenekten ziyade zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. Anadolu'daki Sünni-Şii karşıtlığının I. Selim ve Şah İsmail'in şahsında temsil edildiğini ifade eden Pitcher, Şah İsmail'in Anadolu'daki temsilcisi

konumundaki Şah Kulu'nun başlattığı isyanın imparatorluk için tehlikeli boyutlara ulaştığının altını çizmektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı-Safevi çekişmesinde tampon bölge konumundaki Kürt aşiret ve beyliklerin özellikle İdris'i Bitlisi ve Bıyıklı Mehmed Paşa'nın gayretleri ile Osmanlı saflarına çekildiği bu bölümde ele alınmaktadır. Pitcher, İran ile savaşın devam ettiği dönemde I. Selim'in Mısır seferini beklenmedik bir strateji olarak değerlendirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle Doğu Akdeniz'de etkin hale gelmek istemesinden dolayı I. Selim'in bu seferi yapmış olabileceği fikri üzerinde durulmaktadır. Bu dönemde olan en büyük gelişmelerden biri de Osmanlı'nın Arabistan'daki egemenliğinin başlamış olmasıdır. Kutsal toprakları egemenlik sınırlarına dahil eden I. Selim "Hadimu'l-Haremeyni'ş-Şerifeyn" ünvanını alarak Arap dünyası üzerinde büyük saygı kazanmıştı. Pitcher'a göre bu unvan "Halife" ünvanından daha saygın bir statü veriyordu. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde kuzeybatı Afrika'da da topraklar elde etti. Hayreddin (Hızır) Reis'in Osmanlı'ya bağlılık yemini etmesi ile I. Selim Hayreddin Reis askeri yardımda bulundu ve onu Cezayir Beylerbeyi olarak atadı. Böylece Osmanlı devleti Batı Akdeniz'de de etkenlik kazanmaya başlamış oldu.

Pitcher, eserin yedinci bölümünü I. Süleyman devrine ayırmıştır. Bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün zirvesine çıktığı ve Avrupa güç ilişkilerinde etkin bir rol oynadığı dönem olarak ele alınmıştır. I. Süleyman'ın yapmış olduğu seferlere haritalandırma tekniğinin de yardımıyla ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Osmanlı denizciliğine de bu bölümde yer ayrılarak I. Süleyman döneminde Osmanlı deniz gücünün doruk noktasına çıktığı belirtilmiştir. Hayrettin Hızır Reis, Süleyman Paşa, Piri Reis gibi önemli denizciler hakkında kısa bilgiler de yine bu bölümde aktarılmıştır. I. Süleyman döneminde doğu ve batı yönünde I. Selim dönemine nispeten daha dengeli bir yayılma gerçekleştiği ifade dilmektedir.

Eserin sekizinci ve dokuzuncu bölümleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim yapısı ve 16. yüzyıldaki Osmanlı eyaletleri ile ilgilidir. Yönetim mekanizması doğrudan yönetilen yerler ve vasal devletler şeklinde ayrılarak incelenmiştir. Eyalet isimleri ve hangi sultan tarafından kurulduğu sistematik bir şekilde bu bölümde verilmiştir. Ayrıca vasal devletlerle ilgili daha ayrıntılı bir tahlil yapılarak neden Osmanlı yönetimine girdikleri ve ne şekilde vergilerini ödedikleri üzerinde durulmuştur. Dokuzuncu bölümde ise 16. yüzyılda var olan eyaletler ve bunların tam olarak kapsadığı alanlar verilmeye

çalışılmıştır. Sekizinci bölümde olduğu gibi bu bölümde de haritalardan fazlasıyla istifade edilmiştir.

Donald Pitcher, sınırlarını belirlemiş olduğu çalışmasını konunun kapsamı dışına çıkmadan son derece tutarlı bir bütünlük içinde aktarmayı başarmıştır. Özellikle özgün haritalandırma çalışmaları sayesinde eserde anlatılmak istenenler çok daha etkin bir şekilde okura ulaşmaktadır. Yazarın çok derin bir tarama yaptıktan sonra bu eseri meydana getirmiş olması da önceki yazılanlarla rahat bir şekilde mukayese edilmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla eseri okurken doğal olarak önemli bir literatür bilgisine de sahip olunabiliyor. Bu yönüyle eser, okuyucuya önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca, Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki bilgi/belge eksikliği ve daha sonraki dönemlerde oluşan bilgi kirliliği dikkate alındığında yazarın ne kadar önemli bir çalışma ortaya koyduğu daha iyi anlaşılacaktır. Sonuç olarak eserin, kuruluşun I. Süleyman devrinin sonuna kadar uzanan Osmanlı tarihsel coğrafyası açısından son derece faydalı bir kaynak kitap niteliğinde olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Genel Hususular

Ortadoğu Etütleri, Ortadoğu çalışmalarına yoğunlaşmış bir düşünce kuruluşu olan Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) tarafından basılı ve e-dergi olarak yayınlanan hakemli bir siyaset, uluslararası ilişkiler ve fikir dergisidir.

Yılda iki kez yayınlanmaktadır.

Ortadoğu Etütleri'nin amacı, Türkiye'de sosyal bilimlerde Ortadoğu çalışmalarının gelişimini teşvik etmek ve uluslararası alanda Ortadoğu literatürüne nitelikli katkılar yapılmasına imkân sağlamaktır.

Ortadoğu Etütleri'nde yayınlanan çalışmalardaki değerlendirmeler, ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayın Koşulları

Ortadoğu Etütleri'nde yayınlanacak makalelerin, uluslararası ilişkiler bağlamında Ortadoğu coğrafyasıyla ilgili siyaset, siyasi tarih, uluslararası hukuk ve iktisat gibi konuları kapsamaması beklenmektedir. Ortadoğu literatürüne katkı sağlayacak nitelikte kavramsal çerçeveyi sağlam, özgün, eleştirel bakış açısı getiren, çözümlenmeli araştırma ve incelemelere öncelik verilmektedir.

Yayın dili Türkçe, İngilizce ve Arapça'dır.

Makalelerde anlatım dilinin düzgün olması, düşüncelerin doğru bir mantık örgüsü içinde ifade edilmesi, referansların uygun biçimde kullanılması, varsayımların güçlü biçimde desteklenmesi, konuyla ilgili literatüre nüfuz edilebilmiş olması gerekmektedir.

Kitap değerlendirmeleri/incelemelemleri, makale biçiminde hazırlanmış olmaları halinde kabul edilmektedir. İncelenen kitabın bir kopyasının, makul bir sürede iade edilmek üzere, Editör'e ulaştırılması gerekmektedir.

Makaleler yayınlanmadan önce yazarlarla eser sözleşmesi akdedilmektedir.

Biçimsel Esaslar

- Makalelerin dili Türkçe ya da İngilizce olmalıdır. İngilizce makalelerde imla ve noktalama kuralları açısından İngiltere İngilizcesi'nin kullanılması tercih sebebidir. Yazıların uzunluğu 5000-10000 kelime aralığında olmalıdır.
- Çalışmanın hazırlanmasında takip edilmesi gereken sıra şöyledir: Başlık, öz (abstract), anahtar kelimeler, asıl metin, ekler, notlar, referanslar (kaynakça), tablolar (başlıklarıyla birlikte müstakil sayfalarda), şekil açıklamaları (liste halinde), özet (summary).
- Öz bölümü (abstract) ortalama 200-300 kelime uzunluğunda olmalıdır. Türkçe makalelerin İngilizce özeti de sunulmalıdır.
- Makalelerde 5 adet anahtar kelime bulunmalıdır. Türkçe makalelerin İngilizce anahtar kelimeleri de sunulmalıdır.
- Özetler (summary) 400 kelime uzunluğunda olmalı ve yalnızca İngilizce hazırlanmalıdır.
- Makale sahiplerinin, Editör aksini belirtmedikçe bir özgeçmişlerini sunmaları istenmektedir.
- Görsellerin yüksek çözünürlüklü olması ve siyah-beyaz baskıya elverişli olmaları gerekmektedir. Renkli görsellerin siyah-beyaz baskılarında ortaya çıkabilecek tutarsızlıklar dikkate alınmalıdır. Materyalin en uygun çözünürlükte olduğundan emin olunmalı ve metin içine yerleştirilmeden bilgisayar ortamında ayrı bir dosya olarak olarak iletilmelidir.
- Anadili İngilizce veya Türkçe olmayan yazarların makalelerini göndermeden önce, metinlerini dil

konusunda ehil bir uzmana okutmaları ve düzeltirmeleri gerekmektedir. Yoğun dilbilgisi ve anlatım hatası olan metinler değerlendirilmeye alınmamaktadır.

- Latin alfabesi kullanılan dillerde isim orijinal haliyle verilmektedir. Diğer dillerde yazılan isimler ise İngilizce veya Türkçe transliterasyonu ile kullanılmalıdır.

Dipnot Yazım Kuralları

Dipnotlar açıklayıcı olmalı ve mümkün olduğunca sık kullanılmalıdır. Dipnotlar makale içinde birbirlerini takip edecek şekilde artan rakamlar ile numaralandırılmalı ve metin sonunda yer alan ve açıklamaları içeren liste ile örtüşmelidir. Söz konusu listelerde kitap, makale ve metinlere dair verilen referanslarla uyumluluk ve isimler ile önemli sıfatların baş harflerinin büyük harf ile yazılması önemlidir. Aşağıdaki uygulamalı örneklerin dikkatle incelenmesi tavsiye edilir:

Kitaplar

Norman Stone, Kitabın Adı, (London: Basic Books, 2007), s. 67.

Norman Stone (ed.), Kitabın Adı (London: Basic Books, 2007), s. 67-9.

Norman Stone ve Sergei Podbolotov, Kitabın Adı (London: Basic Books, 2005), s. 99. Takip eden referanslar: Kırmızı, Kitabın Adı, s. 99.

Dergiler ve Makaleler

Norman Stone, "Makale Başlığı", Dergi Adı, Cilt.#, Sayı.# (Ay, Yıl), s.#. Takip eden referanslar: Kırmızı, "Makale Adı", s.#.

Derleme Kitap Makaleleri

Norman Stone, "Makale Adı", Hakan Kırmızı, "Kitap Adı" (London: Crimea Publis-hing Co., 2000), s.100.

Resmi Belgeler

Meclis Zabıtları: TBMM Yayınları (Meclis Yayınları, 1988, V), 111.

Tezler

E. Beytullah, "The Crimean Khans' relations with the Arab Amirs", yayınlanmamış doktora tezi, Bilkent University, 1999, Bölüm 5, s.44.

Tekrarlar

Dipnotlarda uygun yerlerde "ibid." ibaresi kullanılmalı, ancak bu ibare önceki bilginin birden fazla kaynağa dayandığı durumlarda kullanılmamalıdır.

İletişim / Makale Önerileri

Makaleler yılın her döneminde [dergimizin DergiPark sayfasından](#) yüklenebilir.

Önerilmek istenen çalışmalar için öncelikle Yayın Koşulları'nın dikkatle okunması tavsiye edilir.

Makaleler ve diğer sorular, ortadogetutleri@orsam.org.tr adresine ulaştırılabilir.

Telif Hakları

Yazarlar dergiye sundukları makalelerine ait yayın haklarının tamamını yayıncıya devrettiklerini kabul ederler. Yazarlar makalelerini eğitim amaçlı olarak veya özel kullanım için çoğaltma hakkına sahiptirler.